

ประเพณี

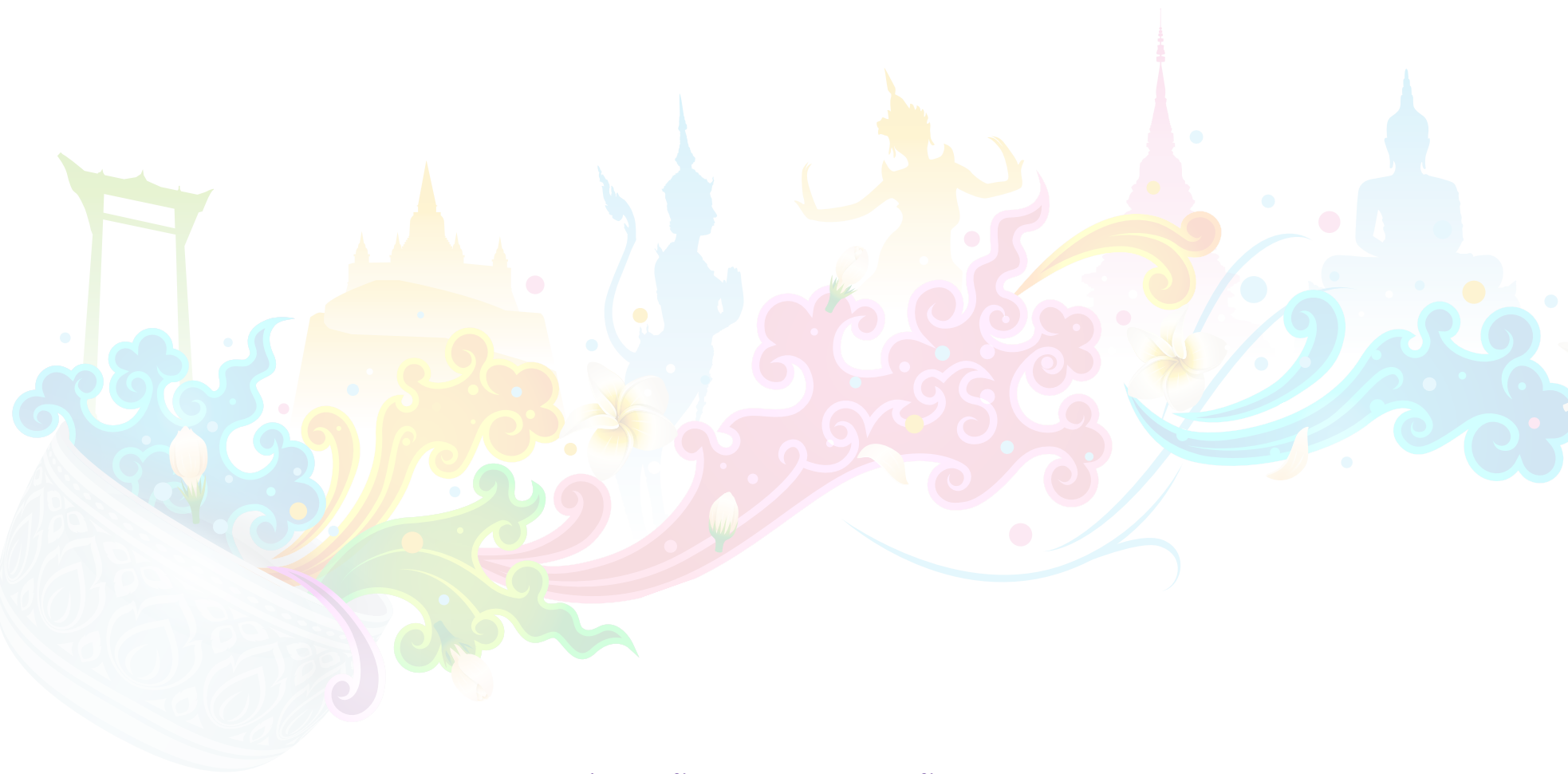
สงกรานต์

Songkran Tradition

ประเพณีสงกรานต์

❖ Songkran Tradition ❖

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๖๔

คำนำ

วัฒนธรรมเป็นสมบัติที่ชนในชาติร่วมกันเป็นเจ้าของ มีการสร้างสม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดตามวิถีสังคม ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมเป็นปึกแผ่นมั่นคงมานานนับพันปี ปรากฏหลักฐานเป็นประเพณีอันงดงามเป็นที่รู้จักและยอมรับของ นานาอารยประเทศ เช่น ประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สร้างสมและสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชาวไทยในท้องถิ่นต่างๆ ถือว่าสงกรานต์เป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ มีการละเล่นเฉลิมฉลองร่วมกันอย่างเอิกเกริก เมื่อพระพุทธ ศาสนาเผยแผ่เข้ามายังภูมิภาค โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน กิจกรรมต่างๆ ในเทศกาลจึงนิยมจัดขึ้นที่วัดและประกอบพิธีทาง ศาสนาในเทศกาลดังกล่าวด้วย เช่น การทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และก่อพระเจดีย์ทราย เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์ของ แต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปบ้างตามสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ประเพณีสงกรานต์ก็มีอยู่ในหลายประเทศของภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ประเพณีสงกรานต์จึงถือเป็นมรดกวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมที่มีภารกิจหลักในการเผยแพร่ บำรุงรักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติให้ดำรง อยู่สืบไป ตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีสงกรานต์ จึงจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือประเพณีสงกรานต์ โดยนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ กิจกรรมวันสงกรานต์ในภาคต่างๆ ของประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กรมส่งเสริมวัฒนธรรมหวังว่า หนังสือประเพณีสงกรานต์นี้จะอำนวยประโยชน์ต่อพี่น้องประชาชนชาวไทย เป็นสื่อแห่ง ความเข้าใจอันดีระหว่างนานาอารยประเทศ เพื่อร่วมกันจรรโลงรักษาวัฒนธรรมของมนุษยชาติให้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสม และมั่นคงถาวร

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

Preface

The cultural heritage of Thailand has been mutually occupied to conventionalize, make an adjustment and inherit in harmony with the trend of society. Thai nation has cultural solidarity for a thousand years. The manifest culture has been acquainted and recognised from all over countries, for instance, the culture of Songkran tradition has been continuously maintained and inherited from the past to the present.

Thai people in many local communities regard Songkran festival as the meaning of beginning a new year and they gaudily celebrate through all amusements. When the Buddhism had widely spread in the region, the monasteries were the significant center of communities. Therefore, all religious ceremonies and several activities were engaged in the temples during Songkran festival such as performing meritorious deeds, giving alms to the Buddhist monks and sprinkling water onto the Buddha images and forming the sand pagodas, etc. There is a variety of tradition of Songkran festival in each locality in accordance with the various social environment. In addition, Songkran tradition is an affiliated cultural heritage of many countries in Southeast Asia. The Department of Cultural Promotion under the Ministry of Culture has the principle mission to distribute, conserve, rehabilitate and sustainably maintain the national culture. The Department of Cultural Promotion is fully aware of the value of Songkran tradition, as a result, we intentionally published this book under the title of Songkran Tradition. The content of the book consists of the history, moral precepts and activities of several provincial parts in Thailand as well as in the region of Southeast Asia.

The Department of Cultural Promotion sincerely hope that “Songkran Tradition” would be advantageous for Thai people as well as messages that can elevate the understanding among countries in order to collaboratively conserve the culture of mankind under the appropriate and sustainable existence.

Department of Cultural Promotion

สารบัญ

❖ คำนำ		๒
❖ บทที่ ๑	ความหมายและที่มาของประเพณีสงกรานต์	๗
❖ บทที่ ๒	พระราชพิธีสงกรานต์	๖๙
❖ บทที่ ๓	ประเพณีสงกรานต์ของไทย	๑๒๑
❖ บทที่ ๔	สงกรานต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๒๐๑
❖ บทที่ ๕	บทสรุป	๒๔๑
❖ บรรณานุกรม		๒๔๙

Table of Contents

◆ Preface	3
◆ Chapter 1 The Meaning and Origin of Songkran Tradition	7
◆ Chapter 2 The Royal Ceremony of Songkran	69
◆ Chapter 3 Songkran Tradition of Thailand	121
◆ Chapter 4 Songkran in the Southeast Asia Region	201
◆ Chapter 5 Summary	241
◆ Bibliography	252

❖ บทที่ ๑ ❖

ความหมายและที่มาของประเพณีสงกรานต์

Chapter 1

The Meaning and Origin of Songkran Tradition

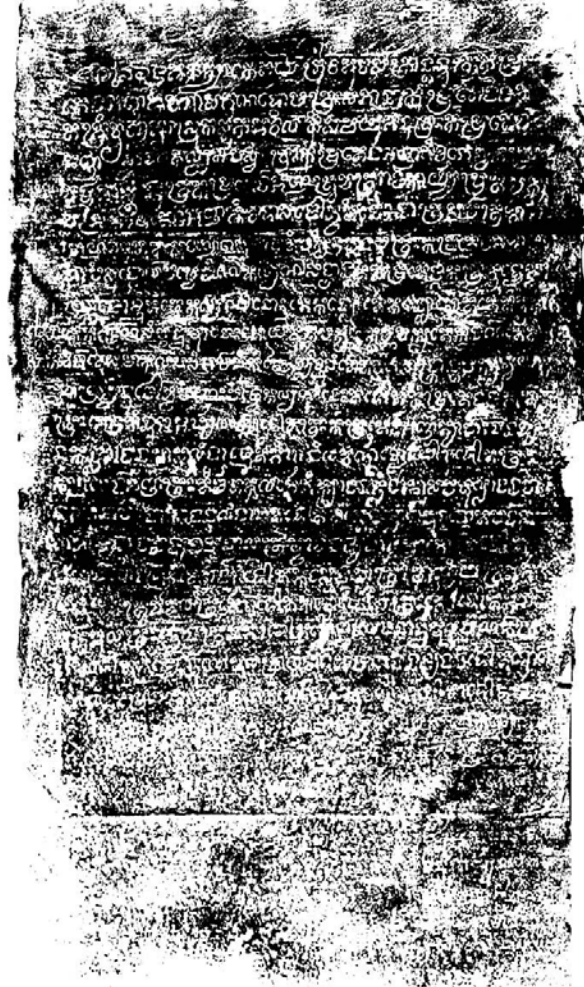
ความหมายของคำว่า “สงกรานต์”

The Meaning of “Songkran”

คำว่าสงกรานต์ เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตคือ “สงกรานต์” หมายถึง การโคจรของดวงอาทิตย์ หรือดาวนพเคราะห์จากราศีหนึ่งไปสู่อีกราศีหนึ่ง จะเห็นได้ว่า ความหมายดั้งเดิมของคำว่าสงกรานต์ไม่ได้หมายถึงวันขึ้นปีใหม่แต่อย่างใด ความหมายของสงกรานต์ที่สื่อถึงการเปลี่ยนราศีของพระอาทิตย์ ปรากฏอยู่ในจารึกโบราณที่พบในประเทศไทย เช่น จารึกวัดสระกำแพงใหญ่ พุทธศักราช ๑๕๘๕ ขึ้นต้นข้อความด้วยการระบุศักราชว่า “๙๖๔ ศก วยร เกต ใจตร วิศวลักรานต...”^๑ แปลว่า มหาศักราช ๙๖๔ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ แห่งวิศวลักรานต คำว่า “วิศวลักรานต” หมายถึง วันที่พระอาทิตย์อยู่ตรงศีรษะคือเวลาเที่ยง มีเวลากลางวันและกลางคืนเท่ากัน และในจารึกปราสาทหินพิมาย ๒ พุทธศักราช ๑๕๘๙ มีข้อความระบุถึงการโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์ว่า “...จันมปฺรติทิน ปรววทิวสน.....(สง)กรานต...”^๒ แปลว่า “...ประจำทุกวันในวันปรววทิวสนะ (คือในวันที่พระจันทร์เปลี่ยนจากนักษัตรหนึ่งไปสู่อีกนักษัตรหนึ่ง)...ในวันสงกรานต์ (คือในวันที่พระอาทิตย์โคจรจากราศีหนึ่ง ยกไปสู่อีกราศีหนึ่ง)...”

จารึกปราสาทหินพิมาย ๒
[ที่มา: ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย]
An inscription of Pra Sat Hin Phi Mai 2
(Source: The Inscriptions in Thailand Database)

จารึกวัดสระกำแพงใหญ่
[ที่มา: ฐานข้อมูลจารึก
ในประเทศไทย]
An inscription of
Wat Sra Kham
Phang Yai (Source:
The Inscriptions in
Thailand Database)

The word “Songkran” derived from the Sanskrit language “Songkranti”, it denoted to the sun or planet orbited from one zodiac to the next. It is noticed that the primitive meaning of “Songkran”, anyhow unrelated to New Year’s Day. The significance of Songkran put a definite article to the zodiac movement of sun as being apparent on the ancient inscription in Thailand. For instance, an inscription of Wat Sra Kham Phang Yai in B.E.1585 commenced the substances by identifying the great era 964 (A.D.1602), the 2nd day of waxing moon in the 5th lunar month of “Visuva Songkran”¹, it referred to “The sun on midday has equally orbited in the day and night”. In addition, the remaining substances in an inscription of Pra Sat Hin Phi Mai 2 in B.E.1589 identified to the regular orbit of moon and sun in Songkran Day, it implied to “The moon ordinarily moved from one constellation to the next and the sun also orbited from one zodiac to the next...”²

เอกสารต้นฉบับตัวเขียนพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ในจุลศักราช ๙๖๖ ระบุข้อความที่กล่าวถึง “สงกรานต์” ในความหมายของการโคจรเคลื่อนย้ายดวงดาวจากราศีหนึ่งไปสู่ราศีหนึ่ง [ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ]
The original written document of ancient royal chronicle in the edition of Luang Prasert Aksorn Niti mentioned the events in 966 (A.D.1604), referred to the orbit of star from one zodiac to the next. (Source: The National Library)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานการใช้คำว่าสงกรานต์ในความหมายของการโคจรเคลื่อนย้ายของดวงดาวจากราศีหนึ่งไปสู่อีกราศีหนึ่งในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ในตอนที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังนี้

ศักราช ๙๖๑ กุญศก (พุทธศักราช ๒๑๔๒) วัน ๕ ๗ ๑๑ ค่ำ เพลารุ่งแล้ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท เสด็จพยุหบาตราไปเมืองตองอู ฟันไม้ข่มนามตำบลหล่มพลีตั้งทัพไชย ตำบลวัดตาล แลในเดือน ๑๑ นั้น สงกรานต์พระเสาร์แต่ราศีกันย์ไปราศีตุลย์...

ศักราช ๙๖๖ มโรงศก (พุทธศักราช ๒๑๔๗) วัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ เสด็จพยุหบาตราจากป่าโมกโดยทางชลมารค แลฟันไม้ข่มนามตำบลเอกราชตั้งทัพไชยตำบลพระหล่อ วันนั้นเป็นวันอุณ (วันแรม ๑๔ ค่ำ ของเดือนที่มี ๒๙ วันในระบอบจันทรคติ) แลเป็นสงกรานต์ พระเสาร์ไปราศีธนูเป็นองษาหนึ่ง ครั้งนั้น ครั้นเสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองหลวง ตำบลทุ่งดอนแก้ว "

จะเห็นได้ว่า “สงกรานต์” เกิดขึ้นทุกเดือนเมื่อดวงอาทิตย์โคจรย้ายไปในแต่ละราศี ในคติของศาสนาพราหมณ์ เมื่อพระอาทิตย์โคจรจากราศีมีนมาสู่ราศีเมษในช่วงเดือน ๕ หรือเดือนเมษายน เป็นวัน “มหาสงกรานต์” ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ พระยาอนูมานรธาชน สันนิษฐานไว้ว่าเหตุที่คำว่าสงกรานต์ในไทยหมายถึงช่วงเดือน ๕ เพียงอย่างเดียว นั้น เกิดจาก “...โดยเหตุที่ประชาชนสนใจแต่วันขึ้นปีใหม่ เมื่อพูดว่าสงกรานต์ ก็นึกถึงวันมหาสงกรานต์ ส่วนสงกรานต์ของเดือนอื่นไม่เข้าใจและสนใจ คำว่า สงกรานต์ จึงหมายถึงมหาสงกรานต์เป็นเฉพาะไป...”^๔ สันนิษฐานว่าคำ “สงกรานต์” มีความหมายเฉพาะการโคจรของพระอาทิตย์จากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ น่าจะเกิดขึ้นอย่างน้อยในราวสมัยอยุธยาตอนปลาย ดังปรากฏในนิราศธารโศก ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ กล่าวถึงพระราชพิธีออกสนามและสงกรานต์ในเดือน ๕ ไว้ว่า “...เดือนห้าอำไฉนงาม การออกสนามตามพีโคล สงกรานต์การบุญไป ไหว้พระเจ้าเข้าบิณฑกวาง...” และต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับสงกรานต์ที่มีความหมายเฉพาะดังต่อไปนี้

The historical evidence in the Ayutthaya era recorded that the word “Songkran” referred to the orbit of star from one zodiac to the next. The ancient royal chronicle in the edition of Luang Prasert Aksorn Niti mentioned the following events in the Reign of Somdet Phra Naresuan Maharat :

In 961 (A.D. 1599), the year of the pig, on Thursday, the eleventh day of the waxing moon of the eleventh month, at 8.54 in the morning, the King marched his troops against Tong-U, stopping to perform a victory-ensuring rite at Tambon Lom Phli and encamped at Tambon Wat Tan. In the eleventh month, Saturn moved from Virgo to Libra...

In 966 (A.D. 1604), the year of the dragon, on Thursday, the sixth day of the waning moon of the second month, the King left Pa Mok by boat and performed a victory-ensuring rite at Tambon Ekkaraj and encamped at Tambon Phra Lo. That day happened to be an Un (A day when auspicious Functions are prohibited. According to astrological calendar, there are 12 days in a year.) day and Saturn moved to the first degree of Sagittarius. The King then reached Tambon Thung Don Kaew in Muang Luang.³

“Songkran” has occurred in every month whenever the sun orbited to each zodiac. As the moral precept of Bramanism, when the sun orbited from the Pisces to the Aries on April in the 5th month (April) called “Maha Songkran” (New Year Day). Phraya Anuman Rajadhon presumed that the word “Songkran” in Thailand especially defined only the 5th month by the reason that *“People had an attention only to the New Year Day and uninterested in the Songkran of another months. The word “Songkran” specularly referred to “Maha Songkran”...⁴* It was assumed that the word “Songkran” had a particular meaning to the orbit of sun from the Pisces the Aries in the end of Ayutthaya Era. The long lyrical Thai poetry named “Ni Raat Than Sok” by Prince Thammathibet mentioned the royal military parade ceremony and royal Songkran ceremony in the 5th month. Subsequently, some historical evidences related to “Songkran” had been recorded the following specific meanings in the beginning of Rattanakosin :

สงกรานต์, คือ กาล เมื่อ ถึง เดือนห้า, แล พวกโหรา ทำเลข
คุณ หาร รู้ เวลา อาทิตย์ย้ายราศี, คือ ยก จาก ราศี มีถุ
ไปสู่ ราศี เมศ บั ละ หน นั้น.

ความหมายของคำว่า “สงกรานต์” ในอักขรธานศรึบ์ของหมอบรัดเลย์

The meaning of “Songkran” in the Dictionary of Siamese Language titled “Akhara Phi Than Sap”, was written by D.B. Bradley.

๑. หนังสือคำฤกษ์ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ระบุว่า “สงกรานต์ ว่าคือพระอาทิตย์ขึ้นสู่เมษราศี”^๕

๒. พจนานุกรม สัพพะ พะจะนะ พาสาไท ของ สังฆราชของ บาทีสต์ ปาเลอกัว (Jean Baptiste Pallegoix) ซึ่งพิมพ์ที่กรุงปารีส เมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๗ ให้ความหมายของคำ “สงกรานต์” ไว้ว่าเป็นการเคลื่อนย้ายราศี และหมายถึงนางสงกรานต์ที่ทำหน้าที่ในแต่ละปี (ตามความเชื่อเรื่องตำนานสงกรานต์) และตรุษสงกรานต์หมายถึงการเริ่มต้นปีใหม่ ความว่า “...สงกรานต์ To go to another place; angel who preside over the year.” และ “ตรุษ สงกรานต์ The beginning of the year, a new year.”^๖

๓. อักขรธานศรึบ์ ของหมอบรัดเลย์ พิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๖ ให้คำจำกัดความไว้ว่า “...สงกรานต์, คือกาลเมื่อถึงเดือนห้า, แลพวกโหราทำเลขคุณหารรู้เวลาอาทิตย์ย้ายราศี, คือยกจากราศีมีถุไปสู่ราศีเมศบัลละหนนั้น...”

1. The book titled “Kham Ritsadi”, was written by Somdej Phra Maha Samanachao Krom Phra Paramanuchit Chinoros, identified that “Songkran was the orbit of Sun to the Aries”.⁵

2. The Dictionary titled “Sappha Phajana Phasa Thai” was written by The Supreme Patriarch named Jean Baptiste Pallegoix, published in Paris, B.E. 2397. It mentioned to the meaning of “Songkran” was the movement of zodiac and Songkran Lady who presided over as her duty in each year (as the belief in the Legend of Songkran). Songkran Festival referred to the beginning of a new year.⁶

3. The Dictionary of Siamese Language titled “Akkara Phi Than Sap” was written by D.B. Bradley, published in B.E. 2416 had been recorded the definition of Songkran that “Songkran was the arrival of 5th month, the astrologer obviously multiplied and divided to know the period of annual orbit of the sun from the Pisces to the Aries”.

วันขึ้นปีใหม่ดั้งเดิม

ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แต่เดิมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้ระบบการนับข้างขึ้นข้างแรมตามปฏิทินจันทรคติ และมีชื่อเรียกปีที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมจีน โดยกำหนดให้ ๑๒ ปี เท่ากับ ๑ รอบ เริ่มจากปีชวดไปจนถึงปีกุน การเปลี่ยนปีนักษัตรใหม่จะเริ่มในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนอ้าย ซึ่งเป็นระยะที่พืชพันธุ์ที่เพาะปลูกมีความอุดมสมบูรณ์ ข้าวเริ่มออกรวงแก่เต็มที่ ซึ่งสังคมในอดีตนั้นใช้คำว่า “เข้า” หรือข้าว แทนคำว่าปี เนื่องจากในอดีตสามารถทำนาเพาะปลูกข้าวได้ปีละครั้ง ดังตัวอย่างในเอกสารโบราณ เช่น **จารึกพ่อขุนรามคำแหง** ระบุว่า **“เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ลิบเกล้าเข้า”** หรือในกฎหมายตราสามดวง ระบุว่า **“เด็กเจ็ดเข้าเฒ่าเจ็ดลิบ”** เป็นต้น ร่องรอยของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในช่วงนี้ เริ่มจากพิธีลอยกระทงในช่วงสิ้นปีเมื่อเดือนสิบสองเพื่อขอขมาแม่แม่น้ำลาลองและธรรมชาติที่ประทานความอุดมสมบูรณ์มาตลอดทั้งปี จากนั้นเมื่อเข้าสู่เดือนอ้ายจะมีพิธีกรรมไล่เรือเพื่อให้น้ำลตในช่วงเวลาเกี่ยวข้าว และทำพิธีชักว่าวขอลมเพื่อพัดให้กระแสน้ำลตลงโดยเร็ว ร่องรอยของพิธีกรรมทั้งสองในเดือนอ้ายนี้ยังปรากฏอยู่ในกฎหมายเทียรบาลและตำราพระราชพิธีเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปีนักษัตรจะเริ่มนับที่เดือนอ้าย แต่ในภูมิภาคต่างๆ เริ่มนับเดือนอ้ายไม่ตรงกัน ดังเช่นในวัฒนธรรมจีน เดือนอ้ายจะเริ่มที่ราวเดือนกุมภาพันธ์ ดังจะเห็นได้จากเทศกาลไหว้บารพบุรุษตรุษจีน ซึ่งเป็นการไหว้ส่งท้ายปีใน

วันที่ ๓๐ เดือน ๑๒ ตามปฏิทินจีน และเริ่มปีใหม่และนักษัตรใหม่ในวันที่ ๑ เดือน ๑ ส่วนในวัฒนธรรมภาคกลางของไทยเริ่มเดือนอ้ายในราวเดือนธันวาคม และดินแดนล้านนา เริ่มเดือนอ้ายในราวเดือน ๑๑ ของภาคกลาง ตรงกับเดือนตุลาคมในปัจจุบัน

ร่องรอยของการขึ้นปีใหม่แบบดั้งเดิมในเดือนอ้ายของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏอยู่ในบันทึกของโจวต้ากวาน ราชทูตจีนที่เดินทางมายังเมืองพระนครหลวงของกัมพูชา เมื่อพุทธศักราช ๑๘๓๙-๑๘๔๐ ระบุว่า อาณาจักรเขมรโบราณถือเดือน ๑๐ ของปฏิทินจีนเป็นเดือนแรกของปีใหม่ มีชื่อเดือนว่า เกียเตอ (กรรตัก) และมีพิธีเฉลิมฉลองตามประเพณีและจุดดอกไม้ไฟเป็นเวลาครึ่งเดือน” รูปแบบดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่**จารึกพ่อขุนรามคำแหง**บรรยายไว้ว่าหลังจากออกพรรษาจะมีเทศกาลเผาเทียนเล่นไฟ ความว่า **“...เมืองสุโขทัยนี้ มีลิปากประดูลวง เที้ยรย่อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้ มีดั่งจักแตก...”**

นอกจากนี้ใน **จดหมายเหตุลาลูแบร์** ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกไว้ว่า สยามเริ่มต้นปีใหม่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ซึ่งหมายถึงเดือนอ้ายในระบบจันทรคตินั่นเอง

The Traditional New Year Day in Southeast Asia

The region of Southeast Asia systematically counted the waxing moon and waning moon as the lunar calendar. Chinese culture had an influence to the name of years from year of the Rat to Year of the Pig and being comparative 12 years with an anniversary. The new constellation ordinarily started in the 1st day of waxing moon, the 1st lunar month in a while of all crops had abundance, the rices produced the plenty of grains. The past society used the word “Khao” instead of the word “Pee” due to be engaged in farming only one time per year. For instance; the ancient inscription of King Ramkamhaeng (Pho Khun Ram Kamhaeng Maharat) was recorded that *“When I was grown up into 19 years”* or was written in the Three Seals Law that *“The seven years child to seventy years elder”*. The remains of natural rituals occurred in this period such as Loy Kratong Festival on 12th month during the end of year to making amends with the river, canal and the nature in which offering the fertility through the year. The ritual in the 1st lunar month called “Lai Rua” for the ebb in the harvest season and the rite of flying a kite to have power of wind flowing quicker low tide. All rituals in the 1st lunar month was recorded in The Royal Law and The Treatise of Ancient Royal Ceremonies in the Ayutthaya Era.

Eventhough the year of constellation mostly commenced in the 1st lunar month but dissimilarly counted the 1st lunar month in some provincial parts. For example, the 1st lunar month in Chinese culture started in February, The Chinese New Year had the ritual of respecting the ancestor in the 30th day of the 12th lunar month as the Chinese calendar and the new year and new constellation started on the 1st day of the 12th lunar month. Furthermore, Lanna Region initiated the 1st lunar month in the 11th month of the Central Region of Thailand that is now October.

The remains of primitive beginning a new year in the 1st lunar month appeared in the land of Southeast Asia as the memoirs of Zhou Dagan, a chinese ambassador who journeyed to the metropolis of Cambodia during B.E.1839-1840, He recorded that the ancient Khmer

พุทธศาสนิกชนสรงน้ำพระพุทธรูปในเทศกาลสงกรานต์

The Buddhist sprinkled the water onto the Buddha Images in Songkran Festival

Kingdom identified the 1st month of new year was the 10th month as Chinese calendar called “Kia Tere” (Kan-Tik) which had the celebration ceremony called “Tam Prateep” and the fireworks were lighted for half a month.⁷ The abovementioned patterns of ceremony had similar with the Festival of Burning the Candles to a Flame after the End of Buddhist Lent as the following substances in the inscription of King Ramkamhaeng (Pho Khun Ramkamhaeng Maharat). *“The City of Sukhothai had four royal gateways, people steeled side by side to see the burning the candles to a flame....”*.

In addition, a French ambassador named Simon de La Loubère who took a trip to the Ayutthaya in the Reign of (Somdet Phra Narai Maharat recorded in *The Kingdom of Siam* that Siam began a new year during November-December in the meanig of the 1st lunar month as the lunar calendar.

การขึ้นปีใหม่ในวันสงกรานต์

การโคจรของพระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนสู่ราศีเมษในเดือนห้า ในคติของศาสนาพราหมณ์เรียกว่า “มหาสงกรานต์” เนื่องจากตำแหน่งของพระอาทิตย์ในราศีเมษถือเป็นจุดที่อยู่ตรงศีรษะ และพระอาทิตย์อยู่ใกล้โลกที่สุด ในอินเดียได้บางท้องถิ่น เช่น ทมิฬมาลาลัม เบงกอลี และในศรีลังกา ถือเอาช่วง “เมฆาสงกรานต์” ในวันที่ ๑๔ เดือนเมษายนเป็นวันขึ้นปีใหม่ เนื่องจากในช่วงเดือนนี้ตรงกับฤดูใบไม้ผลิ (วสันตฤดู) ซึ่งเป็นเวลาที่ผ่านพ้นจากฤดูหนาวและเป็นเวลาที่ต้นไม้เริ่มผลิบาน เมื่อดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รับวัฒนธรรมอินเดีย จึงมีการรับธรรมเนียมการขึ้นปีใหม่ในวันมหาสงกรานต์มาจากอินเดีย

การกำหนดวันสงกรานต์มีอยู่ ๓ วัน ได้แก่ วันมหาสงกรานต์ วันเนา และวันเถลิงศก ตามลำดับ ในอดีตนั้นโหราต้องคำนวณวันสงกรานต์เพื่อประกาศให้ประชาชนทราบโดยประกาศเป็นวันข้างขึ้น-ข้างแรมตามระบบปฏิทินจันทรคติ การหาวันเถลิงศกจะใช้หลักการจากคัมภีร์สุริยาตร์ ซึ่งมีหลักอยู่ว่าวันเถลิงศกจะอยู่ระหว่างวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ ไปถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ด้วยเหตุนี้วันสงกรานต์ในแต่ละปีจึงไม่ตรงกัน ดังเช่นในพระราชพงศาวดารกล่าวว่ารุ่งศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึกในวันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ตรงกับวันเนาสงกรานต์ พุทธศักราช ๒๓๑๐ ดังนั้นวันสงกรานต์ในปีนั้นจึงตรงกับวันที่ ๖ เมษายน วันเนาตรงกับวันที่ ๗ และวันเถลิงศกตรงกับวันที่ ๘ เมษายน หรือในประกาศสงกรานต์สมัยรัชกาลที่ ๔ ในแต่ละปีมีวันสงกรานต์ต่างกัน เช่น

พุทธศักราช	วันมหาสงกรานต์
๒๔๐๒	วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ (๑๒ เมษายน)
๒๔๐๓	วันพุธ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ (๑๑ เมษายน)
๒๔๐๔	วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ (๑๑ เมษายน)

ในภายหลังทางราชการเห็นว่าวันมหาสงกรานต์มักอยู่ในช่วงวันที่ ๑๑-๑๓ เมษายน จึงได้กำหนดให้วันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสงกรานต์ เพื่อความสะดวกในการกำหนดวันหยุดราชการ

สำหรับการเปลี่ยนศักราชนั้น แต่เดิมไทยใช้ศักราช ๓ ระบบ ได้แก่ มหาศักราช จุลศักราช และพุทธศักราช ศักราชที่เปลี่ยนในช่วงเดือนห้านั้น ได้แก่ มหาศักราชและจุลศักราช ส่วนพุทธศักราชจะเปลี่ยนในช่วงเดือนหกอันเป็นช่วงที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

ระบบมหาศักราชนั้นไทยรับมาจากวัฒนธรรมเขมร ปราภฏการใช้ในจารึกสมัยสุโขทัย และในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น สันนิษฐานว่ามหาศักราชน่าจะเปลี่ยนช่วงเดือนห้า สังเกตได้จากกฎมนเฑียรบาล ซึ่งบัญญัติขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวถึงพระราชพิธีสิบสองเดือน โดยเริ่มต้นจากพระราชพิธีเดือนห้า ในเดือนนี้มีการพระราชพิธีเผด็จกลดแจตรออกสนาม ซึ่งคำว่าเผด็จศก หมายถึงการตัดหรือเปลี่ยนปี

อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ให้ประชาชนสักการะและสรงน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคลเนื่องในเทศกาลสงกรานต์

Respectfully engaged Phra Buddha Si Hing for the people to make a pilgrimage and sprinkle the water onto the national Buddha to get an auspiciousness in the occasion of Songkran Festival.

The Beginning of New Year in Songkran Day

The sun orbited from the Pisces to the Aries in the 5th month called “Maha Songkran” as the moral precept of Bramanism by the reason that the rank of sun in the Aries was the highest point over the head and had strongest solar heat. In some locations of South India such as Tamil, Malayalam, Beng Gali and Sri Lanka specified the new year dated on 14th April because of the spring season in this month, the trees started to leaf after the winter. The land of Southeast Asia concerned the custom of a new year in Maha Songkran Day under an influence of Indian culture.

Songkran Day was consecutively specified in three days; Maha Songkran Day, Wan Nao and Wan Thaloeng Sok. In the former time, the astrologer must calculate to identify Songkran day as the waxing moon and waning moon in the lunar calendar, then widely announced to the public. The principles from a scripture titled Suriyayatra specified the day of Thaloeng Sok in the 6th day of waxing moon, the 5th lunar month to the 5th day of waxing moon, the 6th lunar month (81).

By this reason, Songkran Day had discrepancy of period in each year. For an example, the royal annals was recorded that Ayutthaya had lost the city on Tuesday, the 9th day of waxing moon in the 5th lunar month as same period of Wan Nao in B.E.2310. Therefore, Songkran day in that year dated on 6th April, Wan Nao on 7th April and Wan Thaloeng Sok on 8th April. Additionally, Songkran Announcement in the Reign of King Rama IV was recorded that Songkran Day was differential in each year as following substance;

Buddhist Era (B.E.) Maha Songkran Day

2402	Tuesday, the 5 th month, the 11 th day of waxing moon (12 th April)
2403	Wednesday, the 5 th month, the 8 th day of waxing moon (11 th April)
2404	Thursday, the 6 th month, the 2 nd day of waxing moon (11 th April)

It was noticed that Maha Songkran Day had regularly specified in the period of 11th-13th April, by this reason, Songkran Day on 13th April was announced as the official holiday. The change of an era in Thailand had been proposed by all three systems: the great era, the minor era and the Buddhist era. The change of great era and minor era had mostly changed in the 5th month, the Buddhist era was changed during the Nirvana of Lord Buddha in the 6th month.

The inscriptions in the Sukkhothai Era and the beginning of Ayutthaya Era had been recorded the system of great era (Maha Sakkarat) which got an influence from Khmer culture and was assumed that the great era probably changed in the 5th month. The monarch law was legislated in the Reign of King Boromma Trai Lokkanat and also mentioned to the Royal Ceremony of Twelve Months in the 5th Month called “The Royal Ceremony of Phadetsok Lodjaetara” (The Royal Ceremony of Beginning a New Year). The word “Phadetsok” referred to “changing in a new year”.

การเริ่มจุลศักราชใหม่ในแต่ละปีจะเริ่มเมื่อเดือน ๕ สังเกตได้จากเนื้อความในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิตี ดังนี้

ศักราช ๙๔๘ จอศก (พุทธศักราช ๒๑๒๙) ณ วัน ๒ ๖ ๑๒ ค่ำ พระเจ้าหงษาเงาะยง ยกพลลงมาถึง
กรุงพระนคร ณ วัน ๕ ๖ ๒ ค่ำ แลพระเจ้าหงษาเข้าล้อมพระนคร แลตั้งทัพตำบลขนอนปากคู แลทัพมหาอุปราช
ตั้งขนอนบางตนาว แลทัพทั้งปวงนั้นก็ตั้งรายกันไปล้อมพระนครอยู่ แลครั้งนั้นได้รับฟังกันเป็นสามารภ แลพระเจ้าหงษา
เลิกทัพคืนไปในศักราช ๙๔๙ (พุทธศักราช ๒๑๓๐) นั้น วัน ๒ ๖ ๕ ค่ำ เสด็จโดยทางชลมารคไปตีทัพมหาอุปราช
อันตั้งอยู่ขนอนบางตนาวนั้นแตกพ่ายลงไปตั้งอยู่ ณ บางกระดาน^๘

จุลศักราชที่ปรากฏในเอกสารโบราณ ใช้ประกอบในการบอกวันข้างขึ้น-ข้างแรมในระบบจันทรคติ และนิยมบอกชื่อปีนักษัตรควบคู่กันไป ตัวอย่างเช่น “...วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙...”^๙ (ตรงกับวันที่ ๑๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๒๐) จะเห็นได้ว่าชื่อปีนักษัตรจะอยู่หน้าคำบอกเลขท้ายจุลศักราช ดังนั้น ปีฉลูนพศก จึงหมายถึง ปีฉลูที่ตรงกับจุลศักราชที่ลงท้ายด้วยเลข ๙

The minor era (Junla Sakkarat) in each year initiated on the 5th month as the following substances in the Ancient Royal Chronicle in the edition of Luang Prasert Aksorn Niti.

In 948 (A.D.1586), the Year of Dog (B.E. 2129) on Monday, the 8th day of waning moon, the 12th month, King Hongsa (Ngachisayang) moved his troops down to Ayutthaya. On Thursday, the 2nd day of waxing moon of the 2nd month, King Hongsa laid the seige to the capital and set up the camp at Tambon Khanon Pakkhu. While Phra Maha Upparaja encamped at Khanon Bang Ta Nao. And the rest were positioned around the capital. Valiant battles ensued and King Hongsa withdrew in 949 (A.D.1587). On Monday, the 14th day of waning moon of the 5th month, Prince Naresuan proceeded with his fleet to attack Phra Maha Upparaja's troops at Khanon Bang Ta Nao and successfully pushed them to Tambon Bang Kra Dan.⁸

The minor era (Junla Sakkarat) was recorded in the ancient document to specify the day of waxing moon and waning moon as the lunar calendar and simultaneously identified the year of constellation. For example; “...Monday, the 8th day of waxing moon in the 11th lunar month, the Year of Ox with number 9 ending, the minor era 1239....”⁹ (It was comparative with dated on 15th October B.E. 2420). It is noticed that the names of constellation years had regularly been written before the end number of minor era. Therefore, “the Year of Ox with number 9 ending” referred to the Year of Ox which was the minor era ended up with number 9.

เอกสารต้นฉบับตัวเขียนพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ในจุลศักราช ๙๔๘ และ ๙๔๙ [ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ]

The original written document of ancient royal chronicle in the edition of Luang Prasert Aksorn Niti mentioned the events in 948 (A.D.1586) and in 949 (A.D.1589) (Source: The National Library)

เอกสารต้นฉบับตัวเขียนจดหมายเหตุเรื่องจารึกยกพระวิหารพระแท่นศิลาอาสน์ อุตรดิตถ์ [ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ]

The original written document titled "The Stone Inscription of Upheaving Phra Vihara Phra Thaen Sila Ard", Uttaradit Province (Source: The National Library)

พระวิหารพระแท่นศิลาอาสน์ อุตรดิตถ์

Phra Vihara Phra Thaen Sila Ard", Uttaradit Province (Source: The National Library)

แต่เดิมนั้นการเปลี่ยนปีนักษัตรจะเริ่มในเดือนอ้ายตามระบบที่รับมาจากจีน ต่อมาจึงได้ปรับมาให้เริ่มต้นปีนักษัตรใหม่ในเดือน ๕ สันนิษฐานว่าน่าจะมีมาอย่างน้อยในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ดังปรากฏหลักฐานจารึกยกพระวิหารพระแท่นศิลาอาสน์ อุตรดิตถ์ พุทธศักราช ๒๒๕๗ ดังนี้ “...แลได้ชุดก่อรากพระวิหาร ณ วันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๑๐ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๑๖ ปีกอฉศก วันก่อนนั่งสำเร็จแต่ ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนลับตศก...”^{๑๐} ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเปลี่ยนปีนักษัตรในช่วงเดือน ๕

อย่างไรก็ตาม ปีนักษัตรใหม่จะเปลี่ยนในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ส่วนจุลศักราช เปลี่ยนในวันเถลิงศกของช่วงสงกรานต์ ดังที่ปรากฏในประกาศรัชกาลที่ ๔ เรื่อง ประกาศสงกรานต์ปีวอกโทศก (พุทธศักราช ๒๔๐๓) ความว่า

“...ตั้งแต่วันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ไปจนวันพฤหัสบดี แรมเจ็ดค่ำ จดหมายลงชื่อในปีทั้งปวงให้ว่าปีวอกยังเป็นเอกศก ถ้าจดจุลศักราชให้คงเป็น ๑๒๒๑ อยู่

ตั้งแต่วันศุกร์ เดือนห้า แรมแปดค่ำ ไปจนสิ้นปี คือจนถึงวันจันทร์ เดือนสี่ แรมสิบห้าค่ำ ซึ่งเป็นวันตรุษสุคนธ์ปีนั้นให้ใช้ชื่อว่าปีวอกโทศก ลงเลขจุลศักราชว่า ๑๒๒๒”^{๑๑}

ข้อความข้างต้น อธิบายได้ว่านักษัตรปีวอกเริ่มในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ขณะนั้นจุลศักราชยังไม่เปลี่ยน จึงให้ใช้ว่าปีวอกยังเป็นเอกศก จุลศักราช ๑๒๒๑ จนกระทั่งถึงวันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ เป็นวันเถลิงศก จึงเข้าสู่จุลศักราชใหม่เป็น ปีวอกโทศก จุลศักราช ๑๒๒๒

[ที่มา : อนุรักษ์ สิมสถาพร และบุญเสริม สาดราภัย. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

The change of constellation year formerly commenced in the 1st lunar month as Chinese calendar and then probably began in the 5th month during the end of Ayutthaya Era as appeared in the stone inscription of Phra Vihara, Phra Thaen Sila Ard, Uttaradit Province, B.E. 2297 that “.....excavated the foundation of Phra Vihara on Friday, the 3rd month in the 10th day of waning moon, the minor era (Junla Sakkarat) 1116, The Year of Dog. Completely built the walls on Friday in the 5th month, the 11th day of waning moon, The Year of Pig...”¹⁰ The abovementioned substances reflected the changing of constellation year in the 5th month during the end of Ayutthaya Era.

Nevertheless, the new constellation year particularly commenced in the 1st day of waxing moon, the 5th lunar month. The Announcement of King Rama IV titled "Songkran Announcement in the Year of Monkey (B.E. 2403) " recorded that the minor era changed in Wan Thaloeng Sok during Songkran Day.

“.....Since Thursday in the 5th month, the 1st day of waxing moon to Thursday, the 7th of waning moon. All the letters identified the Year of Monkey but were in the minor era 1222 ”.

From Friday in the 5th month , the 8th day of waning moon to the end of year on Monday, 15th day of waning moon in the 4th month which was the new year’s eve, stated as the Year of Monkey, the minor era (Junla Sakkarat) 1222.¹¹

The abovementioned substances described that the Year of Monkey began in the 1st day of waxing moon, the 5th lunar month and the minor era was without any changes. By this reason, the official document stated the Year of Monkey, the minor era (Junla Sakkarat) 1221. Later on Friday, the 8th day of waning moon in the 5th month or “Wan Thaloeng Sok” that started the new minor era, the year was therefore recorded as the Year of Monkey, the minor era (Junla Sakkarat) 1222.

ตำนานวันสงกรานต์

ตำนานสงกรานต์ที่แพร่หลายอยู่ในประเทศไทยนั้น พบว่าหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดคือ**จารึกเรื่องมหาสงกรานต์** ที่ระดับอยู่ ณ คอสองในประธานของศาลาล้อมพระมณฑปทิศเหนือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จารึกนี้สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อคราวทรงบูรณะพระอารามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ จารึกด้วยอักษรไทย ภาษาไทย มีจำนวนทั้งหมด ๗ แผ่น เนื้อหากล่าวถึงทำวกบิลพรหมลงมาทวยปริศนา ๓ ข้อ แก่ธรรมาบาลกุมารว่า เวลาเช้า กลางวัน และเย็น ศรี (สิริมงคล) อยู่ที่ใดบ้าง ถ้าแก้ปริศนานี้ได้ทำวกบิลพรหมจะยอมตัดศีรษะ แต่ถ้าแก้ปริศนาไม่ได้ธรรมาบาลกุมารจะถูกตัดศีรษะเช่นกัน ธรรมาบาลกุมารไม่สามารถแก้ไขได้จนกระทั่งได้ยินนกสองตัวเมียสนทนาเกี่ยวกับปริศนาดังกล่าว และเฉลยว่า เวลาเช้าศรีอยู่ที่หน้า คนทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า เวลาเที่ยงศรีอยู่ที่อก คนทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประพรมอก และเวลาเย็นศรีอยู่ที่เท้า คนทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้าก่อนเข้านอน ธรรมาบาลกุมารได้ฟังจึงเอาคำตอบนั้นไปตอบแก่ทำวกบิลพรหม จึงทำให้ทำวกบิลพรหมต้องตัดศีรษะตนเองในที่สุด เนื้อความทั้งหมดใน**จารึกเรื่องมหาสงกรานต์**มีดังนี้

๑ **เรื่องมหาสงกรานต์**นี้ มีพระบาลีฝ่ายรามัญว่า เมื่อต้นกัศภกัปอันนี้มีเศรษฐีคนหนึ่งหาบุตรมิได้ อยู่บ้านใกล้กับ นักเลงสุราๆ นั้นมีบุตร ๒ คน มีผิวเนื้อดุจทอง วันหนึ่งนักเลงสุรานั้นเข้าไปสู่บ้านเศรษฐี กล่าวคำหาบข่าแก่เศรษฐีต่างๆ เศรษฐีได้ฟังจึงกล่าวว่าเรามีสมบัติเงินอันมาก ไฉนท่านจึงหมิ่นเรา นักเลงสุราจึงตอบว่า ท่านมีสมบัติมากก็จริง แต่หาบุตรไม่ ถ้าท่านถึงแก่ความตายแล้วสมบัติก็จะเสื่อมสูญเปล่า เรามีบุตรชายสองคน มีดีวีรกรรมดุจทองเหน่ว่าประเสริฐกว่าท่าน เศรษฐีได้ฟังก็มีความลอาย จึงบวงสรวงแก่พระจันทร์ พระอาทิตย์ ตั้งอธิฐานขอบุตร ถึง ๓ ปีก็มิได้บุตร

๒ **แผ่นสอง** ว่าเมื่อเศรษฐีขอบุตรแก่พระจันทร์ พระอาทิตย์มิได้แล้ว วันหนึ่งเป็นคืนจันทร์ระจตุเจตมาต คนทั้งหลายเล่นนักษัตรฤกษ์ต้นปีใหม่ทั่วชมพูทวีป คือพระอาทิตย์ออกจากราศีรมัญประเทศสู่เมษราศี โลกย์สมมติว่า วันสงกรานต์ ขณะนั้นเศรษฐีจึงพาบริวารไปยังต้นไทรยรมฝั่งน้ำอันเปนที่อยู่แห่งปักษาชาติทั้งหลาย จึงเอาข้าวสารล้างน้ำ ๗ ครั้ง แล้วหุงขึ้นบูชารุกข์ไทรย์ พร้อมด้วยสุปเพชญ์นำหรร ๑ (สุปพยัญชนะอาหาร) ประโคมดุริยางค์ ดลตรี ตั้งอธิฐานขอบุตรแก่รุกขพระไทรย์ๆ ก็มีความกรรณาเหาะไปขอบุตรแก่พระอินท์ เพื่อจะให้แก่เศรษฐี

๓ **แผ่นสาม** ว่ารุกขพระไทรย์ขอบุตรแก่พระอินท์ๆ จึงให้ธรรมาบาลเทวบุตร ลงปติสนธิในครรภกรรยาเศรษฐี...ก็คลอจากครรภ บิดามานดาให้ชื่อธรรมาบาลกุมาร แล้ว จึงปลุกปราสาท ๗ ชั้นให้กุมาร อยู่ที่ใต้ต้นไทรยรมฝั่งน้ำนั้น ครันกุมารเจรอญ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram

ขึ้นก็รู้ภาษานก แล้วเรียนไตรเพทจบเมื่ออายุคัมได้ ๗ ขวบ ก็ได้เป็น อาจารย์บอ มงคลการต่างๆ แก่มนุษย์ทั้งปวงทั่วชมพูทวีป ในขณะนั้นโลกย์ทั้งหลายก็นับถือทำว มหาพรหม แลกระบิลพรหมองค์หนึ่ง ได้สำแดงมงคลการแก่มนุษย์ทั้งปวง

๔ **แผ่นสี่** ว่าเมื่อกบิลพรหมแจ้งเหตุนี้ จึงลงมาถามบิดา ๓ ข้อแก่ธรรมา บาลกุมาร...ให้มาตัดศีรษะเราบูชาท่าน ถ้าท่านแก้มิได้เราจะตัดศีรษะท่านเวียนมหาสมุทร ๗ วัน กระบิลพรหมก็กลับไปแจ้งพระมโลกย์ ฝ่ายธรรมาบาลกุมารพิจารณาปัญหานั้นลวง ไปได้ ๖ วันแล้ว ยังไม่เหนอบายจึงคิดว่าวันพรุ่งนี้เราจะตายด้วยทำวกระบิลพรหม หากต้องการไม่ จำจะหนีไปซุกซ่อนตายเสียดีกว่า คิดแล้วก็ลงจากปราสาทเที่ยวไป นอนอยู่ใต้ต้นตาลสองต้น มีนกอินทรีสองตัวผิวเมียทำรังอาไศรย์อยู่บนต้นตาลนั้น

๕ **แผ่นห้า** ว่านางนกอินทรีเมียจึงถามว่า พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารที่ไหน นกอินทรีผิวตอบว่า พรุ่งนี้ครบ ๗ วันที่ทำวกระบิลพรหม ถามปัญหาธรรมาบาลกุมารๆ แก่ไม่ได้ ทำวกระบิลพรหมก็จะตัดศีรษะเสีย เราจะได้กินมนุษย์เป็นอาหาร นางนก อินทรีเมียถามว่า เจ้ารู้จักปัญหานั้นหรือไม่ นกอินทรีผิวตอบว่า รู้ แล้วก็เล่าให้นก อินทรีเมียฟังแต่ต้นจนปลาย ธรรมาบาลกุมารนอนอยู่ใต้ต้นไม้ไฉนก็จำได้ มีความ โสมนัสเป็นอันมากจึงกลับมาสู่เรือนของตน

๑ แผ่นทก ว่าครั้งวารเปนเคารพ ๗ ท้าวกระบิลพรหมลงมาถาม
ปัญหา ๓ ข้อแก่ธรรมาบาลกุมารๆ ก็วิไลขนาปัญหาตามนกลอินทริกล่าวนั้น
ท้าวกระบิลพรหมก็ตรัสเรียกเทวดาทังเจ็ด อันเป็นบริจาริกาพระอินทร์ คือ
นางทงษ ๑ นางรากษ ๑ นางโคระ ๑ นางมลทากินี ๑ นางมณฑา ๑ นางมิศระ
๑ นางมโหระ ๑ อันโลกย์สมมุติว่าเป็นมหาสงกรานต์กับเทพบรรพลัช
มาพร้อมกันแล้ว ท้าวกระบิลพรหมก็บอกว่าพระเคียรเรานี้จะตัดอกบูชา
ธรรมาบาลกุมารบัดนี้ ถ้าจะตั้งไว้ยังแผ่นดินก็เปนไฟไหม้ทั่วโลกย์ธาตุ ถ้าจะ
ทิ้งขึ้นไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทร น้ำก็จะแห้ง เจ้าทั้งเจ็ด
จึงขอกานมารับเคียรบิดาแล้ว ท้าวกระบิลพรหมก็ตัดเคียรส่งให้นางมลทากินี
บุตรผู้ใหญ่ ในขณะที่โลกธาตุก็เกิดโกลาหลยิ่งนัก

๑ แผ่นเจด ว่าเมื่อนางทงษมหาสงกรานต์เอาภาวนรับพระเคียร
ท้าวกระบิลพรหมบิดาแล้วให้เทพบริษัทแห่งประทักษิณเวียนรอบเขาพระสุเมรุราช
๖๐ นาทิ แล้วก็เชิญเข้าประดิษฐานในมณฑป ณ ถ้ำคันทขุสิ เขาไกรลาส
กระทำบูชาด้วยเครื่องทิพต่างๆ แล้ว พระเวศุกรรมกั้นอุทิศโรงแล้วด้วยแก้ว
๗ ประการชื่อภักวะดีให้เทพดาแลนางฟ้านั่งแล้ว เทพยดาก็นำมาซึ่งเภา
ณมุนาคลงล้างน้ำในอโนดาสระ ๗ ครั้ง แล้วแจกกันสังเวททุกๆ พระองค์ ครั้ง
ถึงวารกำหนดครบ ๓๖๕ วัน โลกสมมุติว่าปี ๑ เป็นวันสงกรานต์ ธิดาทั้ง ๗ องค์
ทรงเทพพาหนต่างๆ ผลัดเวรกันมาเชิญพระเคียรท้าวกระบิลพรหมออก
แห่งพร้อมด้วยเทพบรรพพิทแสนโกฏิ ประทักษิณเขาพระสุเมรุราชบรรพต
ทุกปีแล้ว ก็กลับไปเทวโลกย์ จบเรื่องมหาสงกรานต์เท่านี้^{๑๒}

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram

The Legend of Songkran

The legend of Songkran was prevalent in Thailand as the written evidence of oldest stone inscription titled “Maha Songkran” which decorated on Kor Song of Principal Pavillion encircling the Reclining Buddha Temple in the north, Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram Rajwaramahawihan. This inscription was erected in the Reign of King Rama III while the Buddhist Monastery was royally restored in B.E. 2374, it was engraved with Thai language on all 7 pieces. The significant substances mentioned to Thao Kabila Brahma questioned all three riddles to Dharmapalakumar that Where is an auspiciousness (Sri) in the morning, midday and evening ?. Thao Kabila Brahma stipuated the condition that he promised to cut his head if Dharmapalakumar could solve all three riddles. If Dharmapalakumar failed to solve all three riddles, as well he had to cut his head. Finally, Dharmapalakumar successfully answered all of them after he unexpectedly heard the couple of eagles conversing about the three riddles that an auspiciousness in the morning was on the face, human had regularly washed their faces, an auspiciousness in the midday was on the chest , human sprinkled the fragrance on their chests and an auspiciousness in the evening was on feet, human washed their feet before they stepped into their beds. Dharmapalakumar properly replied all three riddles to Thao Kabila Brahma, as a result, Thao Kabila Brahma was defeated and was finally cut his head. All following substances had been recorded in the stone inscription titled “Maha Songkran”;

© *The 1st piece* This legend of Maha Songkran was mentioned by the Pali priest of Raman (Mon) that a millionaire who was childless lived near the drunkard's house. The drunkard had two sons who their skins looked as though pure gold. The drunkard entered into millionaire's residence, he chattered with various vulgar words. The millionaire listened all words and asked him why did you dishonor me even if I possessed all voluminous treasures. The drunkard replied him that even though you owned the abundant treasures but you were childless, finally, all your treasures should be extravagant after your death. Fortunately, I had more advantage to have two sons with golden skin, the millionaire was ashamed and then sacrificed to the moon and sun through 3 years, as a result, he was without any child.

Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram

© *The 2nd piece* The millionaire was unsuccessful to be conferred the child after he had worshiped to the moon and sun. One day in the winter, people celebrated for a new year all over Jambudvipa while the sun perfectly orbited into the Aries in Songkran Day. While the millionaire and his attendants arrived the banyan tree at the bank of river where was the dwellings of several birds, he cleaned the rice for seven times and then cooked rice and foods for a worship to Banyan God. While various musical instruments had been played an overture, the millionaire prayed to the Banyan God to confer the child. The Banyan God then flew up to be bestowed the child from The Indra God.

◎ **The 3rd piece** After the Banyan God had requested the child from the Indra God, he ordered Dharmapaladevabutra to be conceived in the womb of millionaire's wife, she then gave birth a son. His parents denominated his name called "Dharmapalakumar" and built the seven-floors castle, situated under the banyan tree beside that river. When his son grew up, he could understand the langauges of birds and also studied the three vedas when his age was 7 years old, then performed as an instructor who gave the blessing to the people all over Jambudvipa while Thao Maha Brahma and Kabila Brahma also blessed with an auspiciousness to all human-beings.

◎ **The 4th piece** When Thao Kabila Brahma informed the event, he then descended from the heaven to question all three riddles to Dharmapalakumar and challenged him to cut his head for a sacrifice and he defeated to solve all three riddles to move around the ocean for 7 days. When Thao Kabila Brahma returned to the Brahmaloaka, Dharmapalakumar considered the riddles through 6 days but he was without any answers. He was anxious to his death in the next day, then escaped from his castle and slept under the sugar palm tree where the couple of eagles had a nest.

◎ **The 5th piece** The female eagle asked "where will we find the food tomorrow?". The male eagle replied "Tomorrow will be over 7 days. If Dharmapalakumar failed to answer all three riddles, Thao Kabila Brahma would cut his head, thus, we had a chance to eat him". The female eagle additionally asked him that "Did you know the riddles?" He said "He knew all of them", he then recounted all events to her. While Dharmapalakumar rested under the sugar palm tree, he unexpectedly heard and remembered all answers and returned to his house with his great pleasure.

◎ **The 6th piece** Thao Kabila Brahma descended from the heaven to question all three riddles to Dharmapalakumar, all of them had been answered by Dharmapalakumar as the conversation of eagles. Thao Kabila Brahma assigned his seven daughters who were the lady-in-waiting of Indra God named Thungsa Thewi, Rak Sot Thewi, Khorakha Thewi, Kirini Thewi, Mantha Thewi, Kimitha Thewi and Mahothon Thewi. When Maha Songkran and Thep Bappasat arrived, Thao Kabila Brahma said that his head would be cut for a worship to Dharmapalakumar. If his head touched the territory all over earth would be on fire. If his head was thrown into the air, the world would be lack of rain. If his head was floated in the ocean, whole sea water would be dried up. By the reason of preventing these calamities, Kabila Brahma ordered his eldest daughter named Kirini Thewi preparing an elevated tray to place his head after he cut his head, meanwhile, the world faced to the extreme tumultuous.

◎ **The 7th piece** When his daughter named Thungsa Thewi obtained and placed her father's head on an elevated tray, Thepborisat then paraded his head in the south, encircled around the Phra Sumeru Mountain through 60 minutes and was enshrined his head within the Mondop (Square hall with pyramidal roof) in the cave "Khanthachulee", Kailash Mountain. His head was worshiped with various oblations. Phra Vesukamma offered a sacrifice to "Phakkavadi" among the deities and angels. The goddesses washed the vines of Chanumunas for seven times in the Anodad Pond and then all of them had drunken the water from the vines of Chanumanas. When the duration was fully of 365 days, all seven goddesses descended from the heaven with their personal conveyances alternated to make a sacrifice to Thao Kabila Brahma's head and paraded together with Thep Bapphasat SaenKhoti in the south of Phra Sumeru Mountain in every year and they subsequently returned to the celestial world.¹²

ขบวนแห่เทพีสงกรานต์
The Processions of
Songkran Lady

ตำนานวันสงกรานต์ที่ปรากฏข้างต้นน่าจะมีที่มาจากนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายและรับรู้มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา^{๑๑๑} เนื่องจากปรากฏเรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา ในนิทานชุด**ปักษีปรกณัม** ซึ่งเป็นนิทานสุภาษิตมีที่มาจากอินเดียและเปอร์เซียและเข้ามาแพร่หลายในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื้อหาของนิทานดังกล่าวคล้ายคลึงกับเรื่องท้าวกบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลกุมาร แต่ในเรื่องนี้มีชื่อตัวละคร และมีการถามปัญหาที่แตกต่างกัน กล่าวคือเทพพรหมตั้งปริศนา ๘ ประการถามแกโลกพรหมา ถ้าแก้ปริศนาไม่ได้จะต้องถูกตัดศีรษะ ปริศนาทั้ง ๘ ข้อมีดังนี้

๑. ในอรรถปัญหาปฤศนาคำรบ ๑ นั้นว่า บุรุษอันเกิดมาในโลกนี้ จะสมัคสมุสตรด้วยมาตุคามนั้นดังฤ จะควรให้เทวดารักษา
๒. คำรบ ๒ นั้นว่า บริโภคอาหารจะปายหน้าไปทิศดังฤ จะควรให้เทวดารักษา
๓. คำรบ ๓ นั้นว่า เมื่อจะถ่ายอุจจาระปายหน้าไปทิศดังฤ จะควรให้เทวดารักษา
๔. คำรบ ๔ นั้นว่า เมื่อจะไสยาสน์ด้วยสัตรี จะไสยาสน์ดังฤ จะควรให้เทวดารักษา
๕. คำรบ ๕ นั้นว่า เมื่อเวลากลางวันกลางคืนก็ดี จะนุ่งดังฤ จะควรให้เทวดารักษา
๖. คำรบ ๖ นั้นว่า เวลารุ่งเช้าอุษาโยค สิริอยู่ในตัวมนุษย์ที่ใด
๗. คำรบ ๗ นั้นว่า เวลาเที่ยงสิริอยู่ในสถานที่ใด จึงจะให้บังเกิดสิริ จึงเทวดาที่ถือสิริจะอวยพรแล้วจะเข้าอยู่รักษา
๘. คำรบ ๘ ประการอยู่สำหรับโลกนี้ แลท่านอยู่รักษาโลกทั้งปวง ท่านจงวิสิขนาไปให้ฟังในกาลบัดนี้ เทอญ^{๑๑๒}

ขบวนแห่เทพีสงกรานต์

The Processions of Songkran Lady

The abovementioned legend of Songkran Day probably originated from some tales which extensively recognized since the Ayutthaya Era.¹³ The appearance of parable titles “Devabrahma and Lokbrahma” in the Series of Paksipakornnam from India and Persia that widely distributed in the Ayutthaya Era. Although the content in this parable was similar to the story of Thao Kabila Brahma questioned the riddles to Dharmaparakumar but it differentiated in the names of characters and following eight questions of Devabrahma.

1. How should the man bear in this world associated with the female to be guarded by the god ?

2. Which direction should the man face to eat the foods to be guarded by the god?

3. Which direction should the man face to defecate to be guarded by the god?

4. How should the man sleep with the female to be guarded by the god?

5. How should the man wear in the day and night to be guarded by the god?

6. Where was the auspiciousness in human’s body in the morning?

7. Where was the auspiciousness in the midday and what should we do to be guarded by the god?

8. Where was the auspiciousness in the night and what should we do to be guarded by the god? You should answer all eight riddles to save your life to guard all over the world.¹⁴

เทพีสงกรานต์
Songkran Lady

โลกพรหมาไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้จึงขอผิดไป ๗ วัน จนกระทั่งในวันสุดท้ายโลกพรหมาไปพักอยู่ที่ใต้ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งมีนกอินทรีสองแม่ลูกทำรังอาศัยอยู่ โลกพรหมาจึงได้ยื่นแม่กสนทนากับลูกนกกว่าวันพรุ่งนี้จะเอาเนื้อของโลกพรหมา ซึ่งจะต้องถูกเทพพรหมาสังหารมาให้ลูกนกกิน เพราะโลกพรหมาไม่สามารถแก้ปริศนา ๘ ประการได้ ลูกนกถามเรื่องราวปริศนาทั้งหมด แม่กจึงเฉลยดังนี้

แม่กอินทรีจึงบอกลูกว่า อรรถปัญหาฤคณาเปนมะธมเบื้องต้นนั้น ให้บุรุษเว้นจากกามคุณในวัน ๗ คำ ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ แล้ววันตรุษวันสงกรานต์ แล้ววันสุริยุปราคา แล้ววันจันทรุปราคา แล้ววันเกิดของอาตมา ถ้าบุรุษผู้ใดทำได้ดังนี้แล้ว เทพดา ก็จะรักษาผู้นั้นเป็นสิริอวยพรให้แล้วจะเข้าอยู่รักษา

คำรบ ๒ ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะบริโภคอาหารให้ป่วยหนักไปสู่บูรพทิศ แลเทวดาอันเป็นสิริจะให้พร จะเข้าอยู่รักษาผู้นั้น

คำรบ ๓ ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะถ่ายอุจจาระให้ป่วยหนักไปสู่ปัจฉิมทิศ เทวดาอันเป็นสิริจะให้พรแล้วจะเข้าอยู่รักษาผู้นั้น

คำรบ ๔ ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะเข้านอนด้วยสัตรีภาพ ให้สัตรีภาพนอนเบื้องซ้าย แล้วอย่าให้สัตรีข้ามเท้า เทวดาอันเป็นสิริจะให้พรแล้วจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น

คำรบ ๕ ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะนอนให้รู้จักผ้าถุงกลางวันแลกลางคืน ห้ามอย่าให้มุ่งร่วมกัน ถ้าจะมุ่งให้หมายชายพกไว้ เทวดาอันเป็นสิรินั้นจะให้พรแลจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น

คำรบ ๖ ว่า เวลาอุษาโยค สิริอยู่หน้าผากแลพรหมทวาร ครั้นเวลาเช้า ให้เอาน้ำล้างหน้าพรหมทวาร จะให้บังเกิดสิริ เทวดาอันเป็นสิริจะให้พรแล้วจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น

คำรบ ๗ ว่า เวลาเที่ยงสิริอยู่อกแลหว่างทรวง ให้เอาน้ำประพรมทรวงตรงหทัยจะบังเกิดสิริ เทวดาอันเป็นสิริจะให้พรแลจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น

คำรบ ๘ ว่า เวลาค่ำสิริอยู่แม่เท้าแลกลางใจเท้า เมื่อจะเข้าไสยาสน์ให้เอาน้ำชำระเท้าแลกลางใจเท้า เทวดาอันเป็นสิริจะให้พรแล้วจะเข้าอยู่รักษาผู้นั้น แลทาสกรรมกรศัตรูทั้งปวงจะคิดทำร้ายมิได้ ถ้าผู้ใดคิดร้ายก็ตั้งใจให้บุรุษผู้นั้นรู้เอง สิริ ๘ ประการนี้ ถ้าบุรุษผู้ใดรักษาได้ เทวดาอันเป็นสิริจะให้พร แลจะเข้าอยู่รักษาเหมือนเทวดาแลมนุษย์ ถ้าผู้ใดมิได้รักษาสิริ ๘ ประการนี้ไซ้ เทวดาอันเป็นกาลกิณีทราบแล้ว ก็จะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น ให้ฝนคนอัปภาคถอยอายุทั่วโลกนี้แล^{๑๔}

Lokabrahma failed to answer all eight riddles so he requested a delay within 7 days. While Lokabrahma slept under the big tree in the last day, he unexpectedly heard the mother conversing with her fledgeling that they would eat Lokabrahma's fleshes after Devabrahma killed him in the next day since he was unable to answer all eight riddles. The fledgeling asked for all riddles and then his mother replied the following answers:

1. *The man should make an exception of carnality on the 7th, 8th, 14th, 15th day of waxing moon, a new year day, the day of solar or lunar eclipse and the birthday to be blessed and guarded by the god.*

2. *The man should consume the foods in the eastern direction to be blessed and guarded by the god.*

3. *The man should defecate in the western direction to be blessed and guarded by the god.*

4. *The man should propose the wife to sleep by his left side and did not let her cross his feet to be blessed and guarded by the god.*

5. *The man should divide the clothes in the day and night and beware of the knot of the cloth tied at the waist to be blessed and guarded by the god.*

6. *The auspiciousness was on forehead in the morning, the man should clean his face to be blessed and guarded by the god.*

7. *The auspiciousness was on chest in the midday, the man should perfuse the water on his chest to be blessed and guarded by the god.*

8. *The auspiciousness was on feet in the night, the man should wash his feet to be blessed and guarded by the god. All enemies would have unsuccessful to be malicious. Although the enemies had wicked intentions, the deity would inspire the man to be aware of it in advance. If anyone performed all eight beliefs, the deity should bless and guard him. If anyone neglected to perform through the eight beliefs, the deity should shorten his life.¹⁵*

เทพีสงกรานต์
Songkran Lady

ด้วยเหตุนี้โลกพรหมจึงรอดพ้นจากการแก้ปริศนานั้นมาได้ และในตอนท้ายเรื่อง เทวพรหมาไม่ได้ตัดศีรษะตัวเองแต่อย่างใด เพียงแต่กล่าวอวยพรให้โลกพรหมารักษาโลกมนุษย์ แล้วเหาะกลับวิมานไปเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่องเทวพรหมากับโลกพรหมา ไม่ปรากฏใน **ปักษิปกรณ์** ฉบับภาษาสันสกฤต สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการนำนิทานเรื่องอื่นที่อยู่นอกเรื่อง **ปักษิปกรณ์** เข้ามารวมในภายหลัง^{๑๖} ส่วนเรื่องของการตั้งปัญหาเกี่ยวกับศรีหรือสิริมงคลของมนุษย์นั้น นอกจากจะปรากฏใน **ปักษิปกรณ์** แล้ว ยังปรากฏอยู่ในวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อง **สวัสดิรักษาคำฉันท์** ที่กล่าวถึงที่สถิตของ “ศรี” ไว้ว่า

อุทัยศรีลิตพิศตรา	ทิวากายา
ราตรีอยู่เบื้องบาทมูล	
สามประการชำระอากุล	ผ่องแผ้วเพิ่มพูน
ประคองอุบลเบิกบาน	
เมื่อจักคัยยาทุกวาร	ชำระบทมालย์
แล้วค่อยดำริตริตรา ^{๑๗}	

By this reason, Lokabrahma escaped from cutting his head after he had answered. In the end of parable, Devabrahma was without cutting his head and only blessed Lokabrahma to save the world before he fled up to his divine.

However, the parable titled “Devabrahma and Lokabrahma” had not appeared in the Sanskrit edition of Paksipakornnam, so it might be collected from other parables.¹⁶ Not only the riddles about the auspiciousness on human’s body had been mentioned in Paksipakornnam but also similarly written in the literature titled “Sawatdiraksa” in the Ayutthaya Era. It mentioned the auspiciousness on face, on chest and on feet that an auspiciousness was on the face in the morning, on the chest in the midday and on the feet in the night. All of three organs should be cleaned to be blessed and guarded by the god.¹⁷

สงกรานต์ชาวมอญในประเทศไทย

Songkran of the Mon or Raman people in Thailand

ตำนานเรื่องมหาสงกรานต์ ฉบับจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อาจเป็นนิทานที่อธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการโคจรของพระอาทิตย์ในช่วงมหาสงกรานต์ พระยานุমানราชธนวิเคราะห์ไว้ว่า เศียรของท้าวทิลพรหม เป็นสัญลักษณ์แทนพระอาทิตย์ เพราะคำว่า “กบิล” (กบิล) หมายถึง สีดำแดง^{๑๘} ธิดาทั้ง ๗ ของท้าวทิลพรหมเป็นสัญลักษณ์แทนวันทั้ง ๗ ในสัปดาห์ ดังนั้น การเชิญเศียรท้าวทิลพรหมเวียนประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนการโคจรของดวงอาทิตย์รอบเขาพระสุเมรุในช่วงเริ่มปีใหม่และฤดูกาลใหม่^{๑๙}

แม้ว่าจารึกเรื่องมหาสงกรานต์ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะระบุว่านำมาจากพระบาลีฝ่ายมอญ แต่ในปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานทางฝ่ายมอญที่ชัดเจน พบแต่เพียงตำนานสงกรานต์ในพม่า ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจจะรับมาจากมอญอีกต่อหนึ่ง เนื้อหาในตำนานกล่าวถึงสักยามี (ท้าวสักกะ หรือพระอินทร์) ได้แย้งกับอสิพรหม มี ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ท้าวสักยามีกับอสิพรหม ได้เถียงกันเรื่องปัญหาทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายใดแพ้จะต้องถูกตัดเศียร ท้าวสักยามียืนยันว่าศีลเป็นยอดของบุญ แต่อสิพรหมโต้แย้งว่าทานเป็นยอดของบุญ สุดท้ายจึงต้องให้พราหมณ์บนโลกมนุษย์เชื่อว่ากระลาโมเป็นผู้ตัดสิน ในที่สุดท้าวสักยามีเป็นผู้ชนะ อสิพรหมจึงต้องตัดเศียร แต่เศียรของท้าวอสิพรหมมีอำนาจร้ายแรง หากไว้ในมหาสมุทรน้ำจะแห้ง ถ้าเอาไว้บนพื้นดินจะแห้งแล้ง ท้าวสักยามีจึงมอบให้นางฟ้าเจ็ดคนเป็นผู้รักษา และผลัดเปลี่ยนเวรกันปีละคน ก่อนจะเปลี่ยนเวรกันต้องนำเศียรอสิพรหมไปสร้งน้ำ จึงเกิดเป็นประเพณีสร้งน้ำในวันสงกรานต์^{๒๐}

ส่วนที่ ๒ ส่วนนี้คล้ายคลึงกับส่วนแรก แต่ต่างกันที่รายละเอียดของการโต้เถียงและเหตุการณ์ในตอนท้าย กล่าวถึงท้าวสักยามีโต้เถียงกับอสิพรหมในเรื่องจำนวนวันในสัปดาห์ ท้าวสักยามีทายว่ามี ๗ วัน ส่วนอสิพรหมทายว่ามี ๘ วัน ทั้งสองให้หมอดูชื่อ กะวาลาเมียงตัดสิน หากฝ่ายใดแพ้ต้องถูกตัดศีรษะ เมื่อกะวาลาเมียงตัดสินให้สักยามีชนะ ท้าวสักยามีจึงบันดาลสายฟ้าตัดศีรษะอสิพรหม และรับศีรษะนั้นมาถือไว้เนื่องจากมีอำนาจร้ายแรง ท้าวสักยามีไม่ยอมให้อสิพรหมสิ้นชีวิต จึงมอบพระขรรค์ทองแก่หมอดูแล้วส่งให้เดินทางไปยังทิศเหนือ หากพบสัตว์ตัวแรกให้ตัดเอาหัวนั้นมา หมอดูเดินทางไปพบช้างจึงตัดหัวช้างมาให้ท้าวสักยามี ท้าวสักยามีจึงต่อหัวช้างเข้ากับร่างของอสิพรหม ส่วนศีรษะเดิมนั้นให้เทพธิดาเจ็ดนางผลัดกันรักษาคนละปี และผลัดเปลี่ยนหน้าที่ในช่วงปีใหม่^{๒๑} จะเห็นได้ว่าตำนานข้างต้นได้รับอิทธิพลจากเรื่องกำเนิดพระคเณศในศาสนาพราหมณ์เข้ามาปะปน

นอกจากนี้ยังมีตำนานวันสงกรานต์ในกลุ่มคนไทยบางกลุ่มที่มีรายละเอียดแตกต่างออกไปจากตำนานสงกรานต์ของไทย ซึ่งเอกลักษณ์ เกษมผลกุล ตั้งข้อสังเกตไว้ว่ากลุ่มคนไทยที่มีตำนานสงกรานต์ของตนเองเป็นกลุ่มที่รับพระพุทธศาสนา จึงปรากฏประเพณีดังกล่าว ส่วนกลุ่มที่ไม่ปรากฏตำนานและไม่มีเทศกาลสงกรานต์ คือกลุ่มคนไทยที่ยังคงนับถือความเชื่อเรื่องผีเป็นหลัก^{๒๒} ตำนานสงกรานต์ของกลุ่มคนไทยมีดังนี้

๑. ตำนานสงกรานต์ของคนไทไตคง (ไทใหญ่)

เมืองซอน มณฑลยูนนาน ประเทศจีน มีตำนานสงกรานต์กล่าวถึงขุนนางซึ่งเป็นผู้มีนิสัยโลภ ชอบแย่งชิงข้าวของและภรรยาผู้อื่น แต่ก็ไม่มีใครสามารถสังหารขุนนางได้ ขุนนางมีภรรยา ๗ คน ภรรยาคนที่เจ็ดเป็นคนที่ยุบสาบรักมากที่สุด วันหนึ่งภรรยาคนที่เจ็ดถามขุนนางว่าไม่มีใครฆ่าขุนนางได้ ย่อมแสดงว่าขุนนางมีชีวิตอยู่ในโลกตลอดหรือไม่ ขุนนางตอบว่าเส้นผมของตนสามารถปั่นคอกของตนให้ขาดได้ เมื่อขุนนางนอนหลับ ภรรยาคนที่เจ็ดจึงถอนเส้นผมขุนนางแล้วใช้ตัดคอ หัวขุนนางตกลงบนพื้นดินทำให้ไฟไหม้ ทำให้ภรรยาทั้งเจ็ดของขุนนางต้องผลัดเปลี่ยนกันมาเชิญหัวขุนนางคนละปี ขณะยกหัวขุนนางมีเลือดไหลออกมาจึงต้องใช้น้ำรดเพื่อมิให้เกิดไฟไหม้ จึงเป็นที่มาของการเล่นรดน้ำสงกรานต์ของไทยใหญ่

The Legend of Maha Songkran in the stone inscription of Wat Phrachetuphon Wimonmangkhalararam Ratchaworamahawihan was recorded in the pattern of parable which described the natural phenomena with the symbol referring to the orbit of sun in the duration of Maha Songkran. Phraya Anuman Rajadhon analysed that Thao Kabilabrahma's head was the symbol of the sun because "Kabila" referred to the mixed color of black and red.¹⁸ The seven daughters of Thao Kabilabrahma were the symbols of all seven days. The head of Thao Kabilabrahma was paraded clockwise around Phra Sumeru Mountain it was the symbol referring to the orbit of sun around Phra Sumeru Mountain during the beginning of new year or new season.¹⁹

Although the inscription titled "Maha Songkran" at Wat Phrachetuphon Wimonmangkhalararam Ratchaworamahawihan obviously identified that it was brought by the Pali priest of Mon but was without any evidences from Mon, appeared only the Legend of Songkran in Myanmar. However, the evidences in this legend of Songkran mentioned that Thao Sakka or Indra God argued with Asibrahma as the following two main substances:

The 1st substance Thao Sakkayamin and Asibrahma argued in the issue of Buddhist problems. Whoever defeated to reply the religious questions, one's head would be cut. Thao Sakkayamin assured "The precept was the highest of virtue.", on the other hand, Asibrahma contradicted "The alms was the highest of virtue." and was then judged by the brahma in human's world named Kralamai. As a result, Thao Sakkayamin was the winner and Asibrahma cut his head. Nevertheless, Asibrahma's head had the extreme supernatural power; if his head floated in the ocean, the sea water would be dried up. If his head touched the ground, the land was drought. By this reason, Thao Sakkayamin assigned the seven deities as the guardians. Importantly, before one's deity took turns in each year, she had to bathe Thao Sakkayamin's head. By this reason, it was the origin of sprinkling water on Songkran Day.²⁰

The 2nd substance Although this substance was similar to the 1st substance, it was different in the details of argument and final events. For instance, Thao Sakkayamin argued with Asibrahma about the number of day in the week, Thao Sakkayamin guessed to have 7 days and Asibrahma guessed to have 8 days. Therefore, they requested to be judged by the fortune teller named "Kavalamiang". Finally, Thao Sakkayamin was the winner and inspired the thunderbolt cutting Asibrahma's head and carried it by himself to protect the extreme supernatural power from his head. However, Thao Sakkayamin disallowed him to die. He subsequently gave the golden sword to the fortune teller and ordered him travelling to the north to cut the head of the first animal which he met during the journey. The head of elephant was given to Thao Sakkayamin to be bound with the body of Asibrahma. Thao Sakkayamin assigned the seven deities to take turns for guarding Asibrahma's head in each new year.²¹ It was presumed that the abovementioned legend got an influence from an origin of Ganesha in the Brahmanism.

Furthermore, The legend of Songkran in some groups of Tai people had the differential details from the legend of Songkran in Thailand. Apilak Kasempholkul noticed that The group of Tai people who had their own legend of Songkran were mostly faithful to the Buddhist. Moreover, some groups of Tai had principally sacrificed as the beliefs of spirits, without any legends and festivals of Songkran.²² The following legends of Songkran of Tai groups had been recorded:

1. The Songkran Legend of Tai Yai, Muang Khon, Yunnan province in China.

The Songkran legend mentioned to Khun Sang who was avaricious, ravening and regularly committed adultery with another wives, nobody could kill him. Khun Sang had seven wives and Khun Sang was extremely favourable to the seventh wife. In one day, she asked him when nobody could kill him, whether he had longevity in this earth . He replied that only his hair could get beheaded. The seventh wife then uprooted his hair to cut his head while he slept. When Khun Sang's head dropped on the ground, it was suddenly on fire. By this reason, all his seven wives alternated to have a sacrifice his head in each year. While the blood was flowing from Khun Sang's head, his wives frequently poured water to prevent the fire. This event was an origin of splashing water in Songkran Festival of Tai Yai.

๒. ตำนานสงครามของกลุ่มคนไทลีสองปันนา

มีเรื่องเล่าว่า พระพรหมมีธิดาอยู่ ๑๒ นาง ต่อมาพระพรหมถูกตัดเศียรขาด นางทั้งสิบสองต้องผลัดเปลี่ยนเชิญเศียรพระพรหมในแต่ละปี เนื่องจากเศียรนี้หากตกลงบนพื้นโลกจะเกิดไฟไหม้ ตกในทะเลน้ำก็จะแห้ง^{๒๓} และยังปรากฏตำนานที่เกี่ยวกับสงครามที่คล้ายกับไทไตคง แต่มีรายละเอียดต่างกันว่าผู้ที่ถูกตัดศีรษะเป็นพญามารที่อุดลูกสาวชาวบ้านไปเป็นเมียถึง ๑๒ คน ต่อมาเมียคนที่ ๑๒ ใช้อุบายหลอกถามพญามาร แล้วสังหารด้วยการถอนเส้นผมมารัดคอพญามารจนสิ้นชีวิต

นอกจากนี้ยังปรากฏตำนานสงครามของกลุ่มไทลีสองปันนาในลักษณะตำนานการสร้างโลก ๒ ส่วน ในส่วนที่ ๑ กล่าวถึงหลังไฟไหม้โลกและน้ำท่วมโลก เกิดพื้นแผ่นดินขึ้นมาใหม่ เทวดา ๙ องค์ลงมากินเก้าอี้ที่ถูกไฟไหม้จึงกลายเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเพศชาย ๕ คน เพศหญิง ๔ คน ต่างจับคู่กันเป็นสามีภรรยา แต่มีมนุษย์เพศชายคนหนึ่งไม่มีคู่ พยายามแย่งชิงภรรยาของผู้อื่น ผู้ชายอีก ๔ คนจึงจับฆ่าเสีย แต่ศีรษะของชายที่ถูกฆ่านั้นหากตกพื้นจะเกิดไฟไหม้ เหตุนี้จึงต้องมีการผลัดเวรอุ้มศีรษะนั้นไว้ และใช้น้ำเย็นรดศีรษะ ส่วนส่วนที่ ๒ กล่าวถึงเทวดาผู้ใหญ่นามว่าหุนซีเจียสร้างโลก โดยเอาเมล็ดพืชหวานเพื่อให้เกิดดอกบัว จากนั้นนมรดดอกบัวให้เป็นแผ่นดินสี่ทวีป ให้เทวดาและเทพธิดา ๓๖ องค์ ลงมาอยู่ประจำทวีปละ ๙ องค์ เทวดาในแต่ละทวีปต่างจับคู่กันเป็นสามีภรรยา คนที่ไม่มีคู่เหาะกลับขึ้นสวรรค์ ต่อมาหุนซีเจียให้เทวดา ๔ องค์ลงมาดูแลเรื่องฤดูกาล เทวดา ๓ องค์แรกตกลงกันว่าจะแบ่งเดือนในปีให้เป็นเดือนที่มีวันมาก (๓๑ วัน) เดือนที่มีวันน้อย (๓๐ วัน) และเดือนที่มีวันเพิ่ม (๒๙ วัน) แต่เทวดาอีกองค์หนึ่งชื่อว่าหุนส่ง เสนอให้เดือนหนึ่งมี ๓๐ วัน และทำเทวดาเหล่านั้นว่าเมื่อพัน ๑๐ ปี หากใครผิดจะต้องถูกตัดศีรษะ เมื่อเวลาผ่านไป ๑๐ ปี ปรากฏว่าฤดูกาลแปรปรวน ข้าวในนาเสียหาย หุนซีเจียจึงปรึกษากับเทวดาทั้งสามคิดกำจัดหุนส่ง จึงไปปรึกษาเมียของหุนส่งซึ่งนางแอบรักหุนซีเจีย นางจึงใช้เส้นผมของหุนส่งรัดคอหุนส่งจนตาย แต่ศีรษะหุนส่งตกลงถึงพื้นจะเกิดไฟไหม้ บรรดาเมียของหุนส่งจึงต้องผลัดเวรกันอุ้มศีรษะหุนส่งไว้คนละวัน และใช้น้ำเย็นรด ต่อมาหุนซีเจียกับเทพทั้งหลายจึงจัดการแบ่งฤดูกาลในโลกให้ถูกต้อง^{๒๔} จะเห็นได้ว่าตำนานสร้างโลกของไทลีสองปันนามีการรับแนวคิดการสร้างโลกในคติพระพุทธศาสนามาใช้ ดังจะเห็นได้จากเรื่องไฟบรรลัยกัลป์ไหม้โลก และเกิดน้ำท่วม จากนั้นมีดอกบัวผุดขึ้นที่ศีรษะแผ่นดิน ซึ่งปรากฏใน**คัมภีร์อัคคยสูตร** หรือ**คัมภีร์มหาภิโลกยสูตร**ของศาสนาพุทธ

นิทานเหล่านี้มีลักษณะของความขัดแย้งระหว่างตัวละครในเรื่องนับตั้งแต่ท้าวกบิลพรหมกับธรรมบาลกุมาร พญามารกับเมีย เทวดามีคู่กับเทวดาไม่มีคู่ สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งในกลุ่มชนยุคโบราณ ซึ่งอาจจะเป็นความขัดแย้งในเชิงอำนาจในกลุ่มผู้ปกครอง เช่น การโต้เถียงของเหล่าเทวดาในตำนานสร้างโลกของไทลีสองปันนา หรือความขัดแย้งในด้านความเชื่อระหว่างศาสนา เช่น สักกยามิน หรือพระอินทร์ (เทพในศาสนาพุทธ) ขัดแย้งกับบอสิพรหม (ศาสนาพราหมณ์) หรือในกรณีธรรมบาลกุมาร ซึ่งเดิมเป็นเทวบุตรบนสวรรค์จุติมาบนโลกตามบัญชาของพระอินทร์ ขัดแย้งกับท้าวกบิลพรหม และการตัดหัวหรือเศียรของคู่ขัดแย้ง อาจเป็นสัญลักษณ์แทนช่วง “หัวปี” หรือ “ต้นปี” การตัดหัวคือการตัดศักราช หรือเปลี่ยนศักราชเมื่อเข้าสู่ปีใหม่ และผู้ทำหน้าที่รักษาดูแลเศียรในแต่ละปีนั้นคือผู้หญิง สะท้อนให้เห็นถึงสังคมดั้งเดิมที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ในการปกครอง และเป็นผู้นำในด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ^{๒๕}

2. The Songkran Legend of Xishuangbanna Dai

It was recorded that after Phra Brahma was cut his head, all twelve daughters alternated to have a sacrifice his head in each year because the earth was on fire when his head dropped on the earth, it was suddenly dried up when his head floated in the ocean.²³ Moreover, the legend of Songkran in similar with Tai group was recorded but had the different details that the great serpent had regularly seized by forcing the daughters of villagers. The great serpent's head was finally cut with the hair of his twelfth wife after his wife contrived up to ask him with her trick question.

In addition, the Songkran legend of Xishuangbanna Dai was recorded that the legend of creating a new world identified in the following two substances

1. The happening of new earth after the world conflagration and world inundation, the nine deities became the human after they ate the ashes. The human had five males, four females who paired off as the husband and wife. Only one male was single and tried to be rapacious another male's wife. By this reason, all four males connived to kill him. All of them took turns to hold and watered his head to save the earth from the burning of fire.

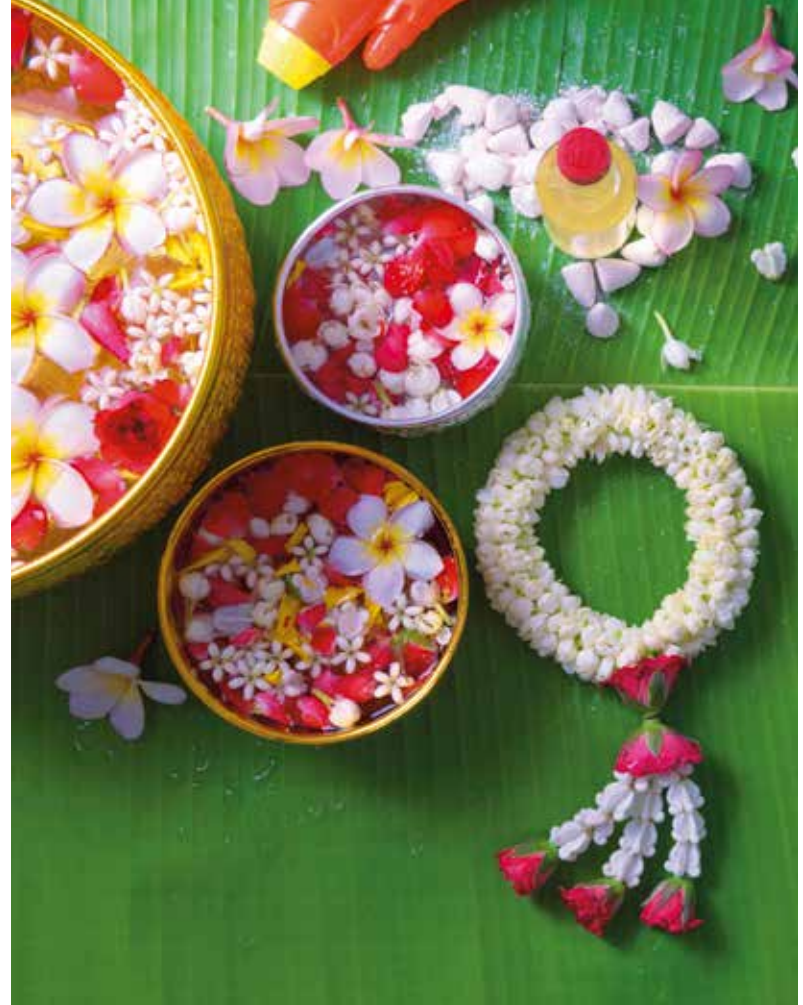
2. The senior deity named Hunxieja who created a new world by sowing the grains and transform the lotus with magic to divide four continents for total 36 deities and angels. Each continent had only 9 devas and paired off as the husband and wife, the single deity returned to the heaven. Later on, Hunxieja ordered 4 deities sustained the season. Three devas agreed to divide the number of day in a year; the most (31 days), the fewest (30 days) and the increasing (29 days) while another one deity named Hunzong suggested to have 30 days per month and challenged with all three deities that if whoever defeated this challenge after 10 years. Throughout 10 years, the inconstant season and the ruins in the rice field occurred. Hunxieja consulted with all three deities and Hunzong's wife who was infatuated Hunxieja to get rid of Hunzong. He was death after his wife strangulated him with his hair. All his wives regularly alternated in each day to hold and poured his head with cool water to protect the fire. Subsequently, Hunxieja and many deities orderly divided the seasons in the world.²⁴ It was noticed that the legend of creating a new world had an influence from the Buddhist ideology, for instance; the happening of world inundation and the fire of a thousand suns before the growing of lotus on the earth as the scripture of Akkanyasutra or Mahakappalokasanthan in the Buddhist.

These parables presented the opposition between the characters such as Thao Kabilabrahma and Dharmapalakumar, The great serpent and his wife, the couple of deities and single deity and also reflected the administrative disagreement of leaders in the ancient period. For example; the argument of deities in the legend of creating a new world of Xishuangbanna Dai or the conflict of beliefs between the religions; Sakkayamin or Indra God (the goddess in the Buddhism) disagreed with Asibrahma (The goddess in Brahmanism) or Dharmapalakumar (The goddess on the heaven descended on the earth as the command of God Indra) conflicted with Thao Kabilabrahma, cutting the head of an opponent was probably the symbol of beginning a new year or new era, The female was the guardian, it reflected to the primitive society which praised the woman as the leader of beliefs, traditions and various rituals.²⁵

คำทำนายเกี่ยวกับวันสงกรานต์

ธรรมเนียมของเทศกาลสงกรานต์ในอดีต โหราจารย์จะคำนวณปฏิทิน และประกาศให้ราษฎรทราบถึงนางสงกรานต์ประจำปี พร้อมกับคำทำนายเกี่ยวกับ วันมหาสงกรานต์ วันเนา วันเถลิงศก เวลาที่พระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษ และเรื่อง ของนาคให้น้ำในแต่ละปี ซึ่งคำทำนายเหล่านี้มักจะกล่าวถึงสภาพของบ้านเมือง ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและพืชพันธุ์ธัญญาหาร คำทำนายต่างๆ มีบันทึกอยู่ในตำรา **พรหมชาติ** สำหรับฉบับที่นำมาแสดงในที่นี้ นำมาจากตำราพรหมชาติ ฉบับสมบูรณ์ ของอาจารย์หริศ เรื่องฤทธิ ซึ่งได้ชำระเอกสารตัวเขียนตำราพรหมชาติฉบับต่างๆ ในหอสมุดแห่งชาติและพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๙ ดังนี้^{๒๖}

The Prediction of Songkran Day

The tradition of Songkran festival in the former time, the astrologer calculated as the lunar calendar and thoroughly announced to the public in the issues of annual Songkran Lady, the prediction about Maha Songkran Day, Wan Nao, Wan Thaloeng Sok, the period in the orbit of sun into the Aries and the Naga offered the water in each year. All these predictions had mostly mentioned to the situation of country, the fertility of water and crops. Several predictions had been recorded in the treatise of an astrology titled “Phrommachat”, written by Reed Ruangrit and published in B.E. 2499 and he also reviewed several written treatises of Phrommachat in the National Library.²⁶

ดูวันมหาสงกรานต์

สิทธิการิยะ ถ้าสงกรานต์ปีใด วันอาทิตย์เป็นมหาสงกรานต์ ปีนั้นเรียกสวนไร่นามีไคร่งาม

ถ้าวันจันทร์เป็นวันมหาสงกรานต์ จะแพ้เสนาบดี (รัฐมนตรี) ท้าวพระยา และนางพระยาทั้งหลาย

ถ้าวันอังคารและวันเสาร์เป็นวันมหาสงกรานต์ จะเกิดอันตรายกลางเมือง จะเกิดโจรผู้ร้าย ไข้เจ็บหนักเป็นที่สุด

ถ้าวันพุธเป็นวันมหาสงกรานต์ ท้าวพระยาจะได้บรรณาการมาต่างเมือง แต่จะแพ้ลูกอ่อนนั้ก

ถ้าวันพฤหัสบดีเป็นวันมหาสงกรานต์ จะแพ้ท้าวไท พระสงฆ์ราชาคณะจะเดือดเนื้อร้อนใจนั้ก

ถ้าวันศุกร์เป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าวน้ำลูกหมากรากไม้ทั้งหลายจะอุดม แต่จะแพ้เด็ก ฝนพายุชุม จะเจ็บตากันมากนั้กแล

Maha Songkran Day

If which year of Songkran, Sunday was Maha Songkran, the plantation and a paddy field should be faced the lack of fertilization.

If Monday was Maha Songkran, should be defeated to the minister, secretary of state and commander-in-chief.

If Tuesday and Saturday was Maha Songkran Day, should be happened the civil danger, criminal and extreme sickness.

If Wednesday was Maha Songkran Day, the high-ranked official should be gained the tributes but was inferior to one's infant.

If Thursday was Maha Songkran Day, should be defeated the general and a high ecclesiastical dignitary full of an anxiousness.

If Friday was Maha Songkran, plenty of rices-water-areca and nut-herbage should be fertilized but was inferior to the infant, facing to rainstorm and hurt the eyes.

ดูวันเนาสงกรานต์

ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันเนา ข้าวจะตายฝอย จะได้ยินเสียงคนต่างภาษา
ท้าวพระยาจะหนักใจ

ถ้าวันจันทร์เป็นวันเนา เกลือจะแพง นางพระยาจะร้อนใจนัก มักเกิดความเข้าใจ
ต่างๆ

ถ้าวันอังคารเป็นวันเนา หมากพลูข้าวปลาคะแพง จะแพ้นตริอ้อมาตย์ทั้งปวง
ถ้าวันพุธเป็นวันเนา ข้าวจะแพง คนทั้งหลายจะทุกข์ร้อน แม่หม้ายจะพลัดที่อยู่
ถ้าวันพฤหัสบดีเป็นวันเนา ลูกไม้จะแพง ราชสกุลทั้งหลายจะร้อนใจนัก
ถ้าวันศุกร์เป็นวันเนา พริกจะแพง แร้งกาจะตายทำ ลัทธิในป่าจะเกิดอันตราย
แต่แม่หม้ายจะได้ลาภ

ถ้าวันเสาร์เป็นวันเนา ข้าวปลาคะแพง จะเกิดเพลิงกลางเมือง ชุนนาง
จะต้องโทษ ข้าวจะตายฝอย น้ำจะน้อยกว่าทุกปี ชีพราหมณ์จะร้อนใจนัก ผลาผลฝัก
จะแพงแล

Wan Nao

If Sunday was Wan Nao, the rice should be dried out, the minister seriously worried with outlandishes.

If Monday was Wan Nao, the salt should be increased higher price, the high-ranked official full of anxiety with some prosecutions.

If Tuesday was Wan Nao, the ripe areca nut and betel-vine should be increased higher price, defeated all of ministers.

If Wednesday was Wan nao, the rice should be increased more price, people faced to an anxiety and the widow relocated.

If Thursday was Wan Nao, the fruits should be increased higher price, the royal houses were anxious.

If Friday was Wan Nao, The chilly should be increased more price, the vultures and crows had died, the animals in the forest faced to the danger but the widow was fortunate.

If Saturday was Wan Nao, The rices and fishes should be having higher price, faced to the civil burning, the lords had been prisoned and the vegetables had more expensive price.

ดูวันเถลิงศก

ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันเถลิงศก พระมหากษัตริย์จะเรืองอำนาจ จะมีชัยชนะแก่ศัตรูทั่วทิศานุทิศ

ถ้าวันจันทร์เป็นวันเถลิงศก พระเทวีและหมุ่นางนั้กสนมบริวารประกอบด้วยความสุขและสมบัติทั้งปวง

ถ้าวันอังคารเป็นวันเถลิงศก อำมาตย์มนตรีจะอยู่เป็นสุข แม้จะต่อยุทธ์ด้วยปัจจามิตรทิศใดๆ จะมีชัยชนะทุกเมื่อ

ถ้าวันพุธเป็นวันเถลิงศก ราชบัณฑิตบุโรหิตและโหราจารย์จะสุขสำราญเป็นอันมาก

ถ้าวันพฤหัสบดีเป็นวันเถลิงศก สมณพราหมณาจารย์จะปฏิบัติชอบด้วยธรรมอันประเสริฐ

ถ้าวันศุกร์เป็นวันเถลิงศก พ่อค้าพานิชทั้งหลายอันค้าขายในประเทศต่างๆ จะประกอบไปด้วยพัสดุเงินทองและความสุขเป็นอันมาก

ถ้าวันเสาร์เป็นวันเถลิงศก หมุ่หะแกลั้วทหารทั้งปวงจะประกอบไปด้วยความสุขและวิชากรต่างๆ แม้จะกระทำการยุทธ์ด้วยข้าศึกทิศใดๆ จะมีชัยชนะทุกเมื่อแล

Wan Thaloeng Sok

If Sunday was Wan Thaloeng Sok, the King should be in power and gained the victory in all places.

If Monday was Wan Thaloeng Sok, the queen and ladies of the court should be gotten all happiness and treasures

If Tuesday was Wan Thaloeng Sok, the ministers should be gotten all happiness and gained the victory through the fighting with the enemies.

If Wednesday was Wan Thaloeng Sok, the great brahma and astrologer should be gotten all happiness.

If Thursday was Wan Thaloeng Sok, the great brahma should be practiced the dharma.

If Friday was Wan Thaloeng Sok, the merchants should be traded in several countries and full of wealth and happiness.

If Saturday was Wan Thaloeng Sok, the soldiers should be gotten all happiness and knowledge, gained the victory through the fighting with the enemies.

พระสุริยาทิตย์เสด็จ

ลิตธิการิยะ ถ้าจะรู้ว่า พระสุริยาทิตย์เสด็จโคจรจากราศีมีนสู่ราศีเมษ เวลาใด ให้เอาลิปดาในสมุสพระอาทิตย์เมื่อวันอังคารคูณยัตตกกะบาด รู้เวลาแล้ว ทายตามตำรานี้ได้

สงกนเต อุทเยติฎเฐ พหุโรเค ชเน ตถา เวลาอุทัยถึงเที่ยง พระสุริยาทิตย์ ประทับยืนไป ปรีชนทั้งหลายจะบังเกิดความไข้ปริตต่างๆ เป็นอันมาก

มขมณตีกสายณเห นิลินโนวา ชนนานมรณเ ภเย เวลาเที่ยงถึงสนธยาพลบค่ำ พระสุริยาทิตย์ประทับนั่งไป ปรีชนทั้งหลายจะมีรมณภัยต่างๆ

สายณเห สยเน กาเล สพเพ ชนา พหุสุขิ เวลาค่ำถึงเที่ยงคืน พระสุริยาทิตย์ ไสยาศตื่นไป ปรีชนทั้งหลายจะอยู่เย็นเป็นสุข

อทพมรตตี จ สมภกราชวตมณ ปาวุจจติ เวลาเที่ยงคืนถึงรุ่งพระสุริยาทิตย์ ไสยาศหลับไป พระมหากษัตริย์จะเจริญพระราชสิริสวัสดิแล

The Arrival of Phra Suriyathit (Sun)

How to know when the sun orbited from the Pisces into the Aries, had to calculate with the minute of sun orbiting and crossed the absolute zero.

From the morning to the midday, Phra Suriyathit (sun) was strong shining, the people should be faced various critical sickness.

From the midday to the evening, the sun shine duskily, people should be faced the great danger.

From the evening to the midnight, the arrival of sunset, people should be gotten the peacefulness.

From the midnight to the morning, Phra Suriyathit (sun) was pure darkness, the King should be gotten the auspiciousness and prosperity.

นางสงกรานต์ทั้ง ๗ วัน

❖ Songkran Lady in all 7 Days ❖

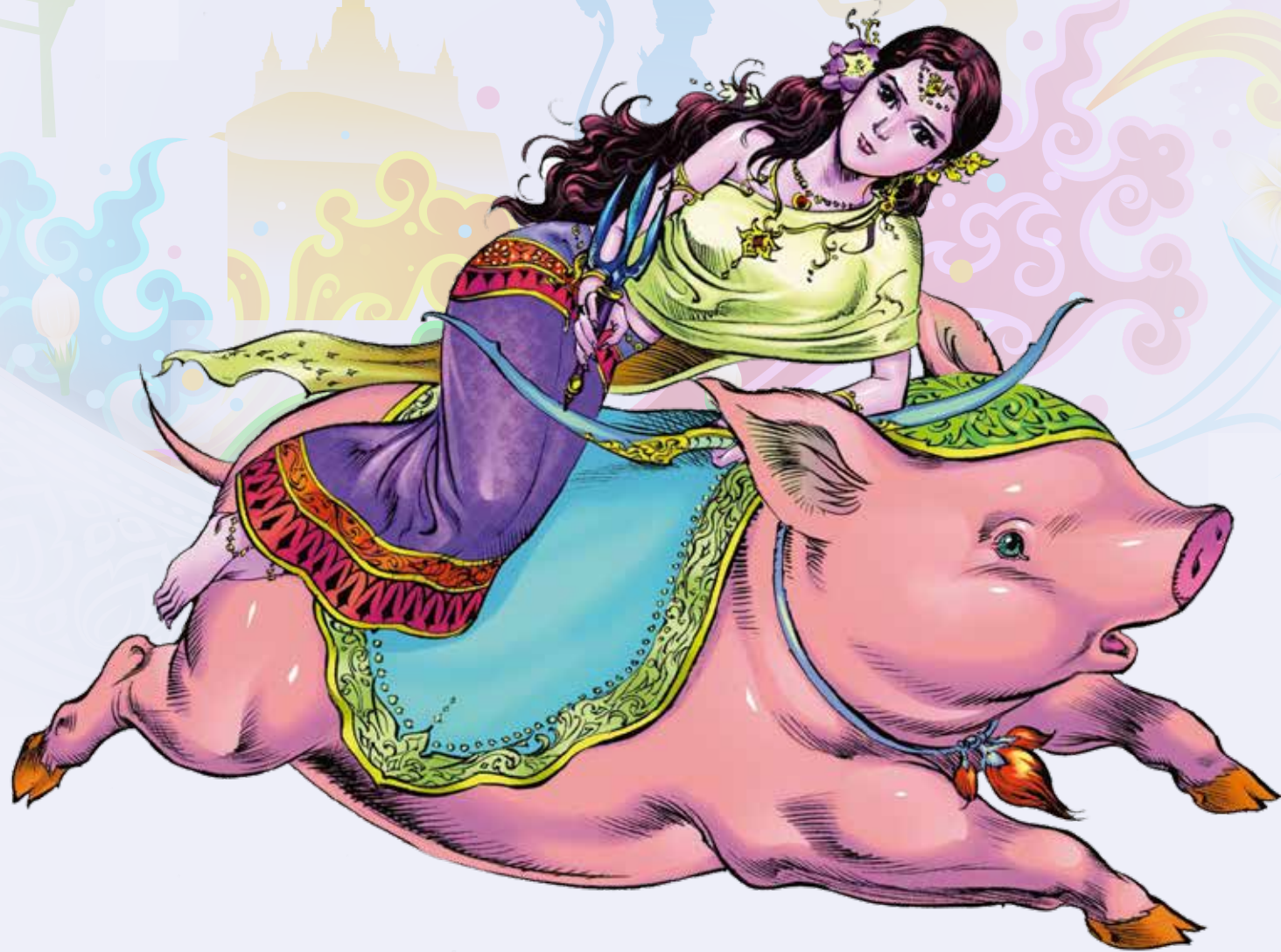
◆ นางสงกรานต์ประจำวันอาทิตย์ ◆
Songkran Lady on Sunday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันจันทร์ ◆
Songkran Lady on Monday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันอังคาร ◆
Songkran Lady on Tuesday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันพุธ ◆
Songkran Lady on Wednesday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันพฤหัสบดี ◆
Songkran Lady on Thursday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันศุกร์ ◆
Songkran Lady on Friday

◆ นางสงกรานต์ประจำวันเสาร์ ◆
Songkran Lady on Saturday

นามสงกรานต์

สงกรานต์มีชื่อกำหนดตามวันที่แรกไปดังนี้

วันอาทิตย์ ชื่อทุงษะ ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับปัทมราช (แก้วทับทิม) ภัักษาหารอุทุมพร (ผลมะเดื่อ) อาวุธขวากจักร ช้ายสังข์ พาหนะครุฑ

วันจันทร์ ชื่อโคราคะ ทัดดอกป๊อบ เครื่องประดับมุกดา ภัักษาหารเตละ (น้ำมัน) อาวุธขวาพระขรรค์ ช้ายไม้เท้า พาหนะพยัคฆ์ (เสือ)

วันอังคาร ชื่อรากษส ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับแก้วโมรา ภัักษาหารโลหิต (เลือด) อาวุธขวาตรีศูล (หฺลาว ๓ ง่าม) ช้ายธนู พาหนะวราหะ (หมี)

วันพุธ ชื่อมันทา ทัดดอกจำปา เครื่องประดับแก้วไพฑูรย์ ภัักษาหารนมเนย อาวุธขวาเข็ม ช้ายไม้เท้า พาหนะคัทรภะ (ลา)

วันพฤหัสบดี ชื่อกิริณี ทัดดอกกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภัักษาหารถ้วงา อาวุธขวาขอ ช้ายปืน พาหนะคช (ช้าง)

วันศุกร์ ชื่อกิมิทา ทัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภัักษาหารกล้วยน้ำ อาวุธขวาพระขรรค์ ช้ายพิณ พาหนะมหิงส์ (ควาย)

วันเสาร์ ชื่อมโหธร ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัักษาหารเนื้อทราย อาวุธขวากจักร ช้ายตรีศูล พาหนะมยุรา (นกยูง)

The Name of Songkran Lady

The following names of Songkran had been specified;

Sunday named Thungsa, tucking Flower of Pomegranate, wearing Ruby, eating Fig, holding Chakra (right hand) and Conch Shell (left hand) and riding Garuda.

Monday named Khorakha, tucking Cork Tree (Pip/Millingtonia Hortensis), wearing Moonstone, eating Oil, holding Sword (right hand) and Cane (left hand) and riding Tiger.

Tuesday named Raksot, tucking Pink Lotus (Bua Luang), wearing Agate, eating Blood, holding Trident (right hand) and Bow (left hand) and riding Pig.

Wednesday named Mantha, tucking Champac (Champa), wearing Cat's Eye, eating Milk, Butter, holding Stylus (right hand) and Staff (left hand) and riding Donkey.

Thursday named Kirini, tucking Magnolia (Montha), wearing Emerald, eating Nuts and Sesame Seeds, holding Hook (right hand) and Gun (left hand) and riding Elephant.

Friday named Kamitha, tucking Red Lotus (Chongkolni), wearing Topaz, eating Banana, holding Sword (right hand) and Indian Lute (left hand) and riding Buffalo.

Saturday named Mahothon, tucking Water Hyacinth, wearing Blue Sapphire, eating Hog Deer Meat holding Discus (right hand) and Trident (left hand) and riding Peacock.

เกณฑ์ฝนเกณฑ์น้ำ

ปีชวดนาค ๓ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๒๐๐ ห่า ตกในป่า ๑๐๐ ห่า
น้ำลุ่มข้าวตังเดือน ๗-๘-๙ น้ำมากหัวปีดี จะมีฝนทำนาปลูกหัวปีดีแล

ปีฉลูนาค ๖ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๒๐๐ ห่า ตกในจอมเขา ๑๐๐ ห่า
ข้าวหนักดี เดือน ๖-๘ น้ำมาก หัวปีดี เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ เร่งหว่านข้าวดำข้าวกล้า
น้ำดี

ปีขาลนาค ๗ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๙๐๐ ห่า ตกในป่า ๑๐๐ ห่า
น้ำมีเมื่อภายหลัง ข้าวเบาดี ข้าวหนักทราม เดือน ๗ เร่งหว่าน หัวปีดีนักแล

ปีเถาะนาค ๒ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๑๐๐ ห่า ตกในป่า ๒๐๐ ห่า
ข้าวเบาดี เดือน ๗-๘ เร่งหว่านข้าวน้ำลึกตังกแล

ปีมะโรงนาคให้น้ำ ๓ ตัว ฝนตกโรยอากาศ ๑๐๐ ห่า ตกในแผ่นดิน ๕๐๐ ห่า
ข้าวหนักดี เดือน ๑๐ มีฝนเล็กน้อย เดือน ๑๒ ฝนหนักแล

ปีมะเส็งนาค ๕ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๕๐๐ ห่า ข้าวงามตั้งแต่รวงทราม
เดือน ๕-๖-๗-๘ จะมีฝนแล

ปีมะเมียนาค ๔ ตัวให้น้ำ ฝนตกเป็นหมอก ๕๐๐ ห่า ตกในป่า ๑๐๐ ห่า
ข้าวกลางปีดี ข้าวหนักทราม ข้าวเบาเสมอตัวดีแล

ปีมะแมนาค ๔ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๕๐๐ ห่า ตกในจอมเขา ๒๐๐ ห่า
ข้าวหนักจะเสีย เดือน ๕-๖ จะมีฝน เดือน ๙-๑๐ น้ำมาก ๗-๘-๙ ค่ำ ฝนจะตกมากนัก
เร่งหว่านข้าวนาลุ่มตังกแล

ปีวอกนาค ๓ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๓๐๐ ห่า ตกในมหาสมุทร ๑๐๐ ห่า
ข้าวหนักดี เร่งหว่านที่น้ำลุ่ม เดือน ๙-๑๐ จะมีฝนมากแล

ปีระกานาค ๓ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๘๐๐ ห่า ตกในป่า ๔๐๐ ห่า
ข้าวหนักดี เดือน ๖-๗ เร่งหว่านข้าวดี เดือน ๑๐ น้ำมากนักแล

ปีจอ นาค ๖ ตัวให้น้ำ ฝนตกในแผ่นดิน ๘๐๐ ห่า ตกในมหาสมุทร ๑๒๐ ห่า
ข้าวกลางปีมีดี เดือน ๙-๑๐ จะมีฝนมีน้ำมากนักแล

ปีกุนนาค ๕ ตัวให้ฝนตกในแผ่นดิน ๗๐๐ ห่า ข้าวเบาดี เดือน ๙-๑๐
จะมีฝนมีน้ำมากนักแล

Measure Scale of Rain and Water

The Year of Rat, The three Nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 200 Ha, in the forest in the amount of 100 Ha, the rice was abundant, the paddy field on basin should be full of water in the 7th-8th-9th month, the rain was suitable to be engaged in farming in the beginning of a year.

The Year of Ox, The six nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 200 Ha, on the mountain in the amount of 100 Ha, The late rice farming was good, the good quantity of water in the 6th-8th month, hasty transplanted rice seedlings in the 8th day of waning moon, the 8th month, the rain was suitable to be engaged in farming.

The Year of Tiger, the seven nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 900 Ha, in the forest in the amount of 100 Ha, good early rice but bad late rice farming, hasty sowed the rice seedlings in the 7th month, the rain was suitable to be engaged in farming in the beginning of a year.

The Year of Rabbit, the two nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 100 Ha, in the forest in the amount of 200 Ha, good early rice, hasty sowed the rice seedlings in the 7th and 8th month, the rain was suitable to be engaged in farming.

The Year of Dragon, the three nagas offered the water, the rain on air in the amount of 100 Ha, on earth in the amount of 500 Ha, the late rice was abundant, should have a bit of rain in the 10th month and hard rain in the 12th month.

The Year of Snake, the five nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 500 Ha, the rice should be grown up but gotten the low quantity of rice, the rain in the 5th-6th-7th-8th month.

The Year of Horse, the four nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 500 Ha, in the forest in the amount of 100 Ha, the rice was grown up in the middle of year the late rice was bad but the early rice was not so bad.

The Year of Goat, the four nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 500 Ha, in the mountain in the amount of 200 Ha, the late rice would get wasted, the rain started in the 5th and 6th month, the hard rain in the 9th and 10th month, should have high amount of rain, it is suitable to hasty transplant rice seedlings on basin.

The Year of Monkey, the three nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 300 Ha, in the ocean in the amount of 100 Ha, the late rice was abundant, should be hasty sowed the rice seedlings in the paddy field on basin, the hard rain should be fallen in the 9th and 10th month.

The Year of Chicken, the three nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 800 Ha, in the forest in the amount of 400 Ha, the late rice was abundant, should be hasty sowed the rice seedlings in the 6th and 7th month, the hard rain should be fallen in the 10th month.

The Year of Dog, the six nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 800 Ha, in the ocean in the amount of 120 Ha, the rice was not abundant in the middle of year, the hard rain should be fallen in the 9th and 10th month.

The Year of Pig, the five nagas offered the water, the rain on earth in the amount of 700 Ha, the early rice was not abundant, the hard rain should be fallen in the 9th and 10th month.

การทำนายเรื่องนาคให้น้ำนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องนาค ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนน้ำ นาคทำหน้าที่รักษาแม่น้ำลำธารและให้ฝน ในทางศาสนาพราหมณ์ นาคเป็นพาหนะของพระวรุณ ซึ่งเป็นเทพผู้บันดาลให้เกิดฝน อย่างไรก็ตามเกณฑ์การทำนายเรื่องนาคให้น้ำที่ปรากฏในตำราพรหมชาติที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการทำนายจากปักษีศัตร ยังปรากฏเกณฑ์การทำนายอีกตำราหนึ่ง ซึ่งต้องคำนวณหาวันอธิบดีก่อน โดยมีวิธีการดังนี้ “...สิทธิการิยะ ถ้าจะหาวันอธิบดี ให้ตั้ง พ.ศ. ที่ต้องการลงเอา ๗ ทหาร เหลือเศษเท่าใด เศษนั้นเป็นวันอธิบดี ถ้าเป็นเศษ ๑ ก็เป็นวันอาทิตย์ ถ้าเป็นเศษ ๒ ก็เป็นวันศุกร์ ถ้าลงตัวไม่มีเศษก็เป็นวันเสาร์...” เมื่อหาวันอธิบดีได้แล้ว ให้เอาเลขของวันอธิบดินั้นมาตั้ง คูณด้วย ๕ แล้วบวกด้วย ๓ จากนั้นให้หารด้วย ๗ เศษที่ได้คือจำนวนนาคให้น้ำ^{๒๗} ตัวอย่างการคำนวณเช่น ในพุทธศักราช ๒๕๖๓ นำ ๗ มาหารจะได้เศษ ๑ วันอธิบดีจึงตรงกับวันอาทิตย์ จากนั้นนำเศษ ๑ คูณ ๕ ได้ ๕ นำมาบวกด้วย ๓ ได้ผลลัพธ์เป็น ๘ แล้วหารด้วย ๗ เหลือเศษ ๑ ดังนั้นพุทธศักราช ๒๕๖๓ จึงมีนาคให้น้ำ ๑ ตัว

การประกาศสงกรานต์ของราชสำนักในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะระบุถึงเวลาที่พระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราศีเมษ ชื่อนางสงกรานต์ประจำปี วันมหาสงกรานต์ วันเนา วันเถลิงศก ปริมาณน้ำฝนและนาคให้น้ำ จากนั้นจึงจะกล่าวถึงคำทำนายในเรื่องต่างๆ ดังตัวอย่างประกาศสงกรานต์ จุลศักราช ๑๑๙๐ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

The prediction about the naga offered the water obviously reflected the beliefs in Naga. Naga was the symbol of water, the Naga's duty offered the rain and saved the rivers and streams. As the belief in the Brahmanism, Naga was the conveyance of Phra Warun who was the deva of rain. However, the prediction about Naga offered the water predicted from the constellation years as a treatise of astrology titled Phrommachat.

In addition, having another treatise of astrology firstly calculated to fix the day of Athibodi as the following methods;

“...The day of Athibodi calculated by identifying the Buddhist year and dividing with 7 and then the remaining fraction was the day of “Athibodi” (referred to the day of luckiness, prosperity and greatness). The fraction ended with 1 was Sunday, ended with 6 was Friday, without any fraction was Saturday...” When the day of Athibodi was specified and multiplied with 5, plused with 3 and divided with 7 (The day of Athibodi x 5 + 3 and divided with 7 = the number of Naga).²⁷ The final number of fraction was the number of naga offered the water. For example, B.E.2020 was divided with 7 and got the remained fraction 1 (2563 divided with 7 = Fraction 1). As a result, the day of Athibodi in this year was Sunday, the fraction 1 multiplied with 5 and plused with 3 = 8 and divided with 7 until remained the fraction 1. (5 x 1 = 5+3 = 8 divided with 7 = Fraction 1). The fraction number 1 was the number of 1 naga offered the water.

The announcement of the court titled “Songkran” in the beginning of Rattanakosin era specified the period of sun orbited into the Aries, annual Songkran Lady, Maha Songkran Day, Wan Nao, Wan Thaloeng Sok, the amount of rain and the number of naga offered the water. Moreover, the announcement of Songkran in the minor era. (Junla Sakkarat) 1190 in the Reign of King Rama III was recorded the following predictions:

๑ ทงพระพิทักษ์ทศบาลในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา

ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา
 ราชภักดีท่ง ๑ ทงพระพิทักษ์ท่งในท่งใต้ในพระอิริยาบถพลที่ท่งพระประยา

จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ ประกาศว่าด้วยเรื่องสงกรานต์ จุลศักราช ๑๑๙๐ เลขที่ ๑๓ [ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ]
 The archives of King Rama III The Announcement of Songkran in the minor era (Junla Sakkarat) 1190, no.13
 (Source: The National Library)

ข้าพระพุทธเจ้า พระโหราธิบดี โหรมีชื่อพร้อมกันคำนวณมหาสงกรานต์ทุลเกล้าฯ ถวาย ศุภมัสตุ มังคลาไชยาดิเรก
 วรพุทธศักราช ๒๓๗๑ พระวษา ครั้นเจตรมาศ กาลปักษ์ ทวาทศมีดิถี ศุกรวาระตัสสะ รัตติกาล เพลาตีลิปเบ็ดพุ่มกับทุติยบาท พระบรมทินกร
 เสด็จโคจรจากมื่นราศี ประเวศสู่เมษราศี ทางโคณวิถีใกล้พระเมรุราช ขณะนั้นมีนางเทพธิดาองค์หนึ่ง ทรงนามชื่อกิมิทาเทพี
 มาแต่จำตุมหาราชฉิม กรทำกฤษฏาพิมลทรงพาทุรัต ทัดดอกจกกลนี ประดับอาภรณ์แก้วบุษราคัม ภัษาหารกล้วยน้ำ พระหัตถ์ชวาทรง
 พระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงพิณ เสด็จไสยาสน์บรรทมหลับไปเหนือหลังมึงสพาทนะ เป็นมคินายกนำอมรคณาเทพดาแสนโกฏิมา
 รับพระเศียรทำวากบิลมหารพรมอันใส่สุพรรณภาชนะ ประดิษฐานอยู่ในถ้ำคั่นธฤลิตีเขาไกรลาศแดนทิมวันตประเทศ ขณะนั้นเทพดา
 กระทำคารวะดุชฎีด้วยสุคันธวิเลปน บูชยาควิธี ตามวิสัยจาริตบุราณ แล้วแห่ทักษิมาวัฏรอบเขาพระเมรุราชคำรบ ๖๐ นาที แล้วก็
 เชิญประดิษฐานไว้ในถ้ำคั่นธฤลิติงเก่า เทพยูเจ้าก็เข้ามาซึ่งเถลดาววัลย์อันชื่อณมนาด ใส่สุพรรณภาชนะไปล้างน้ำในอนาคตสระ ๗ ครั้ง
 เถาณมนาดก็ละลายออกดุดงน้ำมันเนย แล้วเทพยูเจ้าก็เข้านิสินาการนึ่งพร้อมกันในโรงภัคควตอันพระวิษณุกรรมนิมิต แล้วเทพยูดา
 ก็ลสมาทานรักษาศิลสังเวณน้ำณมนาด ต่างองค์ชื่นชมโสมนัส เดชะผลนั้นก็บรรเทาโทษแห่งมหาสงกรานต์ให้อันตรธาน เจริญทิมายุค
 ลิริสวัสดิ์ก็อุบัติบังเกิดแก่เทพยูเจ้าทั้งปวง ศุกรวาระเป็นวันมหาสงกรานต์ ไสรวาระเป็นวันเนา รวิวาระเป็นวันเถลิงศก คือพญาวัน
 ณ วันอาทิตย์แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ เพลาบาย ๒ โมง ๔ บาท ลิ่นศุกรสังวัจจระ เป็นมุสิกสังวัจจระ จุลศักราชขึ้นเป็น ๑๑๙๐ ปีชวด
 นักษัตรลัมฤทธิศก เนาวันหนึ่งเป็นสงกรานต์ ๓ วัน ผลทำนาย พักส (พุก) อาจินต์ สามัญ สงกรานต์เป็น ๓ ประการ อธิบายเป็น
 สามัญโลกทั่วทุกประเทศในสกลชมพูทวีป เกณฑ์พระพิรุณศาสตร์ออกเศษ ๓ พระเสาร์เป็นอธิบดี นาคราช ๓ ตัวบันดาลให้ฝนตก
 ๔๐๐ ห่า อุบัติตกเขาจักรวาล ๑๖๐ ห่า ป่าหิมพานต์ ๑๒๐ ห่า มหาสมุทร ๘๐ ห่า มนุษย์โลก ๔๐ ห่า ฝนต้นมืออุดม ฝนกลางและ
 ปลายมัธยม เกณฑ์ธาราธิคุณตกรราศีเมถุน วาโยธาตุมพายุพัดกล้า น้ำน้อยกว่าปีหลังคอกหนึ่ง นาลุมตี นาคอนทราหมพอดิ เกณฑ์
 ธัญญาหารออกเศษ ๕ ชื่อวิบัติข้าวกล้าในภูมิภาค มักเกิดดิมิชาคด้างแมลง ผลได้ ผลเสียกึ่งธัญญาหาร ผลาหาร (ภัษาหาร) มัชฌิมสาหาร
 เป็นมัธยม ในปีชวดลัมฤทธิศกนี้มีอธิกมาศเป็นเดือน ๘ สองหน เดือน ๘ ทุติยชาตม แรมค้ำหนึ่งเป็นวันเข้าพระวษา ให้นายเวรมหาดไทย
 นายเวรกลาโหม หมายบอกไปแก่หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือจงทั่ว พระบวรชินรศจะได้กระทำอุโบสถกรรมแลเข้าพระวัสสาปวารณา
 พระวัสสาตามวินัยบัญญัติ ให้ชอบด้วยเหตุการณ์ตามระดูพระอาทิตย์พระจันทร์อันเป็นประธานแห่งโลก ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕
 แรม ๑๔ ค่ำ เพลาเข้า ๓ โมง ๖ บาท เจ้าพนักงานชาวพระเครื่องต้นจะได้ตั้งเครื่องพระมูรธาภิเชก ชิพพราหมณ์จะได้ถวายน้ำกลศ
 น้ำสังข์ ขอเชิญพระบาทบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าที่ทรงสนาน ทรงเครื่องพระมูรธาภิเชกชำระพระองค์ตาม
 ราชประเพณีบรมกษัตริย์สืบมาเพื่อทรงพระจำเริญพระราชสิริสวัสดิ์ที่พัฒนามงคลเมทนิคตคัตรูสกลโกษย ขอเดชะ

ศุกรวาระเป็นวันมหาสงกรานต์ นางติมีหาร (กิมิทา) เทพธิดา ทัดดอกจกกลนี ภัษาหารกล้วยน้ำ พระหัตถ์ชวาถือจักร
 พระหัตถ์ซ้ายถือพิณ บรรทมหลับเหนือหลังมึงสพาทนะ ฯลฯ ทำนายว่าสมเด็จบรมกษัตริย์จะมีเดชานุภาพแผ่ไปในนานาประเทศ
 ฝนจะตกต้องตามระดูกาล หย้า ผลา มัจฉ (มังสา) หารบริบูรณ์ แต่ชนทั้งหลายจะเกิดรบพุ่งฆ่าฟันกันเบื่องทศทักษิณ จะแพ้แก่ท้าวทวาร
 คนพาลจะกำเริบกล้า

เสารวาร์ เป็นวันเนาวันนั้น ทำนายว่า ธัญญาหารจะมีราคา จะเกิดเพลิงชุกชุม สมณพราหมณ์จะเดือดร้อน

รวิวาระ เป็นวันเถลิงศกคือพญาวันนั้น ทำนายว่าบรมกษัตริย์จะทรงพระจำเริญพระเดชานุภาพ นานาประเทศจะนำ
 พระราชาลาภมาสู่พระบรมโพธิสมภาร เกณฑ์พระพิรุณศาสตร์ เกณฑ์ธัญญาหาร เกณฑ์ผลาหาร เกณฑ์มัจฉมังสาหาร มัธยม

The senior astrologer of the court calculated Maha Songkran in B.E. 2371 and predicted that “In the night at 23.00 pm. The sun orbited from the Pisces into the Aries.” Meanwhile, the deity named Kimitha Thewi descended from the paradise of Jatumaharajika, she wore the bracelet, putting a flower named Chongkolni (red lotus) behind one's ear, embellished with Topaz, her food was banana, holding the sword in the right hand and lute in the left hand. She slept while she was riding on the tiger. Many devas from the heaven respectfully engaged Thao Kabilabrahma's head in the tray with pedestal which was enshrined in the cave named Kanthathulee at Krailas Mountain of Himmavanta Forest. Many devas respected his head as the ancient rituals and paraded his head around Phra Sumeru Mountain for 60 minutes and then returned his head in the cave. The devas placed the vines of Laddawan called Chommanad on the tray and cleaned all of them in the Anodad Pond for seven times and then they had been melt as like the ghee. After the devas had performed an observation of pilgrim and had drunken the liquid from the vines of Chommanad, they were lighthearted, disengaged from the punishment of Maha Songkran, full of the auspiciousness and prosperity. Maha Songkran Day was Sunday in the 14th day of waning moon, the 5th lunar month at 02.04 p.m. in the minor era (Junla Sakkarat) 1190, the Year of Rat. Songkran Day was specified in 3 days and then distributed in widespread all over countries in Jambudvipa. The measure scale of rain was in the remained fraction 3, the Saturn was Athibodi. The three naga offered the rain in the amount of 400 Ha, in the mountain 160 Ha, Himmapan forest 120 Ha, the ocean 80 Ha, the earth 40 Ha. In the Gemini, it should happen the hard storm, had decreasing quantity of rain, had good quality in the paddy field but not so good in the upland field. The quantity of food in the remained fraction 5 referred to the rice sprouts in the paddy field was destroyed by the grubs and insects, the rice was not abundant. The Year of Rat had twice of the 8th lunar month. The 1st day of waning moon was the first day of Buddhist Lent. The King Rama III royally assigned two duty officers from the Ministry of Interior and Ministry of Defence announcing to the public all over southern provinces. Phra Boworachinoros gave a recitation and dedication as the regulation of Vinayapitaka. The ritual had been performed a sacrifice as the orbit of sun and moon (principle of world), On Sunday, the 14th day of waning moon in the 5th lunar month at 09.06 a.m., the palace officials in the royal court provided the equipments in taking a bath for the king as the royal custom, the great brahma offered the consecrated water which poured out from the conch shell while the King Rama III sat on the pedestal as the royal custom to have prosperity, auspiciousness and peacefulness. Friday was Maha Songkran Day, the deva named Kimitha Thewi, putting a flower named Chongkolni (red lotus) behind one's ear, her food was banana, holding the sword in the right hand and lute in the left hand, she slept while she was riding on the tiger. She predicted that the king ought to be expanded his power and prestige to many countries, the rain should be fallen in the season, had abundant foods but people should be battled in the South and defeated to the soldiers, the delinquents should be insolented. Saturday was Wan Nao, had been predicted that the cereals was high-priced, abounded of fire, the brahman was distressed in trouble. Wan Thaloeng Sok was Sunday, had been predicted that the king should be full of power, prestige, luckiness from several countries and the foods were abundant.

Handwritten text on a dark palm leaf manuscript, consisting of approximately 10 lines of script.

Handwritten text on a dark palm leaf manuscript, consisting of approximately 10 lines of script.

Handwritten text on the top left fragment of the first palm leaf, including the characters "๕๖" and "๕๗".

Handwritten text on the top right fragment of the first palm leaf, continuing the script from the left fragment.

Handwritten text on the top left fragment of the second palm leaf, including the characters "๕๘" and "๕๙".

Handwritten text on the top right fragment of the second palm leaf, continuing the script from the left fragment.

[ที่มา : ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และบุญเสริม สาทราภย์. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

วันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ พระสุริยสงกรานต์มาถึงราศีเมศจนวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ กษัตริย์ เสนาบดี ราชกรู จะเกิดทุกข์วิบัติ
 วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ พระสุริยโคจรถึงพฤษภราศี จนวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๗ ราชกรูจะประกอบภคิกรรม วาณิชกรรม
 วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ พระอาทิตย์ โคจรถึงเมถุนถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘๘ พวกโจรทศอุดรจะกำเริบ
 วันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๘๘ พระอาทิตย์ถึงกรกฎจนเดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ ฝนแล้งเกิดเพลิง เกิดความไข้
 วันขึ้น ๔ ค่ำเดือน ๙ พระอาทิตย์ถึงราศีสิงห์จนเดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ จะทรงขัดเคืองด้วยศัตรูต่างประเทศกำเริบ
 วันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๐ พระอาทิตย์ถึงราศีกันย์ จนถึงเดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำนั้น พานิชทางขลมารคมาสูโพรธิสมภาร
 วันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ พระอาทิตย์ถึงราศีตุลย์จนเดือน ๑๒ ขึ้น ๗ ค่ำ เจ้าเมืองอื่นจะนำราชอาณาจักรมาถวาย สัตว์พ่ายจะได้ความเดือดร้อน
 วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ พระอาทิตย์ถึงราศีพิจิกจนขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑ พวกโจรปัจจามิตร ทศอากเนย์จะกำเริบ
 วันขึ้น ๗ ค่ำเดือน ๑ พระอาทิตย์ถึงราศีธนู จนวันขึ้น ๖ ค่ำเดือน ๒ ปัจจามิตรทศทรตี้นำเครื่องบรรณาการมาถวาย
 วันขึ้น ๗ ค่ำเดือน ๒ พระอาทิตย์ถึงราศีมังกร จนวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๓ จะมีชาวปัจจามิตรทศประจิมกำเริบ
 วันขึ้น ๗ ค่ำเดือน ๓ พระอาทิตย์ถึงราศีกุมภ์จนวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔ พระราชลภจะมาแต่นานาประเทศ
 วันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ พระอาทิตย์ถึงมีน จนถึงวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ จะทรงพระเดชานุภาพแผ่ไปในนานาประเทศ

ขอพระราชทานชำระคุณแลโทษ ในปีชวดลัมฤทธิศกนี้ ปลายศักราชศูนย์เศษ ศักราช ๓ นครฟัง เศษศูนย์ฐานหนึ่งดังนี้ มหาชนในสกลชมพูทวีปจะเกิดทุกข์พิบัติ ด้วยโรคาพยาธิชวายุากหมากแพง โจรผู้ร้ายจะกำเริบ ผลทำนายทั้งนี้เป็นสามัญทั่วไปในสกลชมพูทวีป ถ้าพระนครอันใดทำพญาเสนามาตย์ตั้งอยู่ในธรรมวัตรโลกวัตรอันชอบ ด้วยโบราณประเพณีบรมขัตติยาธิปัตติแลมนตรีเสนาประชาราษฎร์ในพระนครนั้นก็จะมีสุขเกษมสุขด้วยโรคาพยาธิ จะปราศจากข้าศึกศัตรู จะอยู่เย็นเป็นเกษมสุขด้วยธรรพ์ ฤกษ์จันทรวิสาขาสารอาหารบริบูรณ์ทุกสิ่ง บรมกษัตริย์ผู้ทรงธรรมจะจำเริญอายุ จำเริญวัน จำเริญสุข จำเริญพล^{๒๔}

[ที่มา : ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และบุญเสริม สาตราภักย์. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

The 12th day of waning moon in the 5th lunar month, the sun orbited from the Aries until the 13th day of waning moon in the 6th lunar month, the king, ministers, people should be faced to the sorrow and ruin.

The 14th day of waning moon in the 6th lunar month, the sun orbited into the Taurus until the 14th day of waning moon in the 7th lunar month, the people should have commerce and agriculture.

The 1st day of waxing moon in the 8th lunar month, the sun orbited into the Gemini until the 12th day of waxing moon in the twice of 8th lunar month, the criminal should be insolent in the north.

The 3th day of waxing moon in the twice of 8th lunar month, the sun orbited into the Cancer until the 3th day of waxing moon in the 9th lunar month, it should be drought from the lack of rain, burning of fire and sickness.

The 4th day of waxing moon in the 9th lunar month, the sun orbited into the Leo until the 5th day of waxing moon in the 11th lunar month, the king should be indignant with the foreign enemies.

The 6th day of waxing moon in the 10th lunar month, the sun orbited into the Virgo until the 6th day of waxing moon in the 11th lunar month, it should be traded by waterway.

The 7st day of waxing moon in the 11th lunar month, the sun orbited into the Libra until the 7th day of waxing moon in the 12th lunar month, the leaders from many countries should be offered the tributes to the king, the animals faced to the torment.

The 8th day of waxing moon in the 12th lunar month, the sun orbited into the Scorpio until the 6th day of waxing moon in the 1st lunar month, the thieves should be mutinied in the Southeast.

The 7th day of waxing moon in the 1st lunar month, the sun orbited into the Sagittarius until the 6th day of waxing moon in the 2nd lunar month, the foreign neighborhoods in the Southwest should be offered the tributes to the king.

The 7th day of waxing moon in the 2nd lunar month, the sun orbited into the Capricornus until the 6th day of waxing moon in the 3rd lunar month, the foreign neighborhoods in the West should be mutinied.

The 7th day of waxing moon in the 3rd lunar month, the sun orbited into the Aquarius until the 6th day of waxing moon in the 4th lunar month, the king should be gotten the luckiness from many countries

The 7th day of waxing moon in the 4th lunar month, the sun orbited into the Pisces until the 7th day of waxing moon in the 5th lunar month, the king should be expanded his power to many countries.

In the Year of Rat, the crowd in Jambudvipa should be faced the ruin, suffering from an illness, famine and the criminal was insolent This pradiction ought to be occurred in all over Jambudvipa. If the ministers in many cities performed in the righteousness as the ancient custom, the ministers and people should be relieved from the sickness, the country was without any enemies, full of prosperity and abundance of foods and the righteous king was longevity and happiness.²⁸

[ที่มา : ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และบุญเสริม สาดธราภัย. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

[ที่มา : ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และบุญเสริม สาตราภักย์. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

เดิมทีเมื่อโทรคมนาคมและถวายนำมาขายมหาสงกรานต์แล้ว มหาดเล็กจะนำประกาศนั้นไปยื่นอ่านถวาย ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โทรถวายพร้อมด้วยประติทินทองในวันแรม ๑๕ ค่ำ แต่การประกาศสงกรานต์ของราชสำนักนั้น ทรงปรับปรุงแก้ไขให้ประกาศเฉพาะวันสงกรานต์วันเนา วันเถลิงศก วันที่มีสุริยคราสและจันทรุปราคาเท่านั้น เนื่องจากประกาศสงกรานต์อย่างเก่ามีการยกศัพท์มาอ้างว่าพสุ อาจินต์ สามัญ แต่ไม่ได้มีการอธิบายความหมาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงกริ้วด้วยเหตุที่เป็นการยกศัพท์ *“ขึ้นมาวดเล่นครีๆ”*^{๒๙} และทรงพระราชวิจารณ์เกี่ยวกับการประกาศสงกรานต์อย่างเก่าในประกาศมหาสงกรานต์ **ปิณฑุ ลัปตศก พุทธศักราช ๒๔๐๘** ดังนี้

อนึ่งในหมายสงกรานต์เก่าๆ มีคำทำนายทายหน้าทายฝนว่าปีนี้น้ำก็ท่วมก็แห้งก็ร้อนก็หนาวต่อก็ร้อนก็หนาว ตกในเขาเท่านั้น ในป่าเท่านั้น ในทะเลเท่านั้น ในมนุษยโลกเท่านั้น แล้วก็แบ่งฝนเป็นสามมือ คือต้นมือ กลางมือ ปลายมือ ถ้าในมือใดตำราบอกว่าฝนมากก็ทายว่าฝนงาม ถ้าตำราบอกว่าฝนน้อย ก็ทายว่าฝนงามพอดี ไม่มีทายว่ามากเกินไปเลย ก็การทำทายเป็นแต่ช่วยชี้ให้พระบ้านเมืองไม่ทายจริงๆ ตามตำรา ด้วยกลัวว่าคนจะตกใจจะคิดอย่างไร ไป หรือจะเป็นอุปมงคลแก่บ้านเมืองไป ว่าแต่พอรู้ในที่เป็นอย่างธรรมเนียมมาแล้วก็ทายน้ำงามในปีนั้นๆ ว่าจะมากกว่าปีหลังคืบหนึ่งบ้างคอกหนึ่งบ้าง หรือน้อยกว่าปีหลังคืบหนึ่งบ้างคอกหนึ่งบ้าง ที่แท้การทำทายอย่างนี้ตำราที่เหม็นหม่นไม่น่าเชื่อ จึงได้ยกเลิก หาได้บอกมาในประกาศสงกรานต์แต่ก่อนๆไม่^{๓๐}

ด้วยเหตุนี้ประกาศสงกรานต์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงตัดคำทำนายต่างๆ ออกไป มีเพียงการประกาศวันสงกรานต์และวันสำคัญในแต่ละปีเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากประกาศสงกรานต์ **ปีมะเส็งนพศก พุทธศักราช ๒๔๐๐** ดังนี้

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสรุสลิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยและราษฎรในกรุงเทพฯ นอกกรุงเทพฯ ให้รู้ทั่วกันว่าในปีมะเส็งนักษัตรนพศกนี้ ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ เป็นวันมหาสงกรานต์ วันอาทิตย์แรม ๓ ค่ำ เป็นวันเนา วันจันทร์ แรม ๔ ค่ำ เป็นวันเถลิงศก เป็นวันนักษัตรฤกษ์พิเศษเพียง ๓ วัน ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยและราษฎรในกรุงเทพฯ นอกกรุงเทพฯ ทำบุญให้ทานในเขตรมหาสงกรานต์นี้ เหมือนอย่างเคยทำมาแต่ก่อน

ปีมะเส็งนพศกนี้ พุทธศักราช ๒๔๐๐ นับตั้งแต่วันเสาร์ เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ ไป เป็นปีที่ ๗ ในรัชกาลประจุบันนี้ มหาศักราช ๑๗๗๙ จุลศักราช ๑๒๑๙ ตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำไป

ปีนี้ไม่มีอธิกมาสแลอธิกवार จะมีสุริยคราสครั้งหนึ่งในเดือน ๑๐ สิ้นเดือน จะมีจันทรุปราคาครั้งหนึ่งในเดือน ๘ กลางเดือน ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำวันหนึ่ง วันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ วันหนึ่ง เป็นวันที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ประกาศมา ณ วันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ปีมะโรงนักษัตรอัฐศก^{๓๑}

In the former time, the astrologer calculated and predicted Maha Songkran, the royal pages then read the announcement to the king. Subsequently in the reign of King Rama IV, the 15th day of the waning moon, the majesty king made an adjustment in the Songkran announcement of the court, especially for Songkran day, Wan Nao, Wan Thaloeng Sok, the day of solar and lunar eclipse because the primitive announcement had not described any meaning.²⁹ In addition, the majesty king was angry and commented the following demoted an announcement of Songkran in the Year of Ox, B.E. 2408;

The prediction in this year about the quantity of rainfall and number of naga offered the different volume of rain water only in the mountain, forest, ocean and earth. The rain was categorized only three levels in the earth and predicted especially the high and low quantity, it was not fact as the treatise and was unbelievable but only provoked a blessing to the country to avoid to be frightened by the people and protected all of inauspiciousness.³⁰

The King Rama IV gave the royal command in extensively announcing to all high-ranking and subordinate government officials including the inhabitants in the urbans and suburbs as follows;

In the Year of Snake, Maha Songkran was on Saturday, the 2nd day of waning moon in the 5th lunar month.

Wan Nao was on Sunday, the 3rd day of waning moon in the 5th lunar month.

Wan Thaloeng Sok was Monday, the 4th day of waning moon in the 5th lunar month

All three days was the official holiday to give an opportunity for the high level and low ranker public officials in both of metropolitans and outlying districts to repeatedly perform meritorious deeds and give alms in Songkran tradition as they had ever done.

The Year of Snake, B.E. 2400, beginning on Saturday, the 1st day of waning moon in the 6th lunar month was the 7th year of King Rama IV in the great era (Maha Sakkarat) 1779 and in the minor era (Junlasakkarat) 1219 which started on the 4th day of waning moon in the 5th lunar month.

The Year of Snake was without any intercalated month and intercalary day, had only the solar eclipse in the end of 10th month and the lunar eclipse in the half of 8th month.

The day of drinking an oath of allegiance was on Saturday, the 3rd day of waxing moon in the 5th lunar month and on Wednesday, the 13th day of waning moon in the 10th lunar month. It was announced in the Year of Dragon on Wednesday, the 15th day of waning moon in the 4th lunar month.³¹

[ที่มา : ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และบุญเสริม สาตราภักย์. เชียงใหม่ (ใหม่) เชียงใหม่ (เก่า) . กรุงเทพฯ: อุดมปัญญา, ๒๕๕๓.]

[Image source : Natthakarn Limsathaphon and Boonserm Sattraphai. (New) Chiang Mai, (Old) Chiang Mai . Bangkok: Udom Panya, 2553.]

เรื่องเกี่ยวกับนางสงกรานต์และคำทำนายในแต่ละปีนั้น แต่เดิมมีการเขียนภาพนางสงกรานต์แขวนไว้ที่ห้องพระโรง ทิมดาบ และศาลาในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงไว้ตามเดิม เนื่องจากเป็นเรื่องที่คนทั่วไป “ยังชอบใจอยากดูกันอยู่มาก” และในประกาศสงกรานต์ปีต่อมา จึงทรงอ้างให้ไปดูที่ภาพแขวนนั้นแทน ดังความตอนหนึ่งในประกาศสงกรานต์ปีมะแมนักษัตรเอกศก พุทธศักราช ๒๔๐๒ ว่า “...มักได้ถามกันว่าปีนี้สงกรานต์ชื่ออะไรชื่ออะไร นังนอนอย่างไร กินอะไร เรื่องอย่างนี้จะบอกมาให้แจ้งก็ได้ แต่หาเป็นประโยชน์ไม่ ถ้าจะใครรู้ให้มากอยดูรูปมหาสงกรานต์ ซึ่งเขียนแขวนไว้ที่หน้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในวันถึงน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้วนั้นเถิด...”^{๓๒}

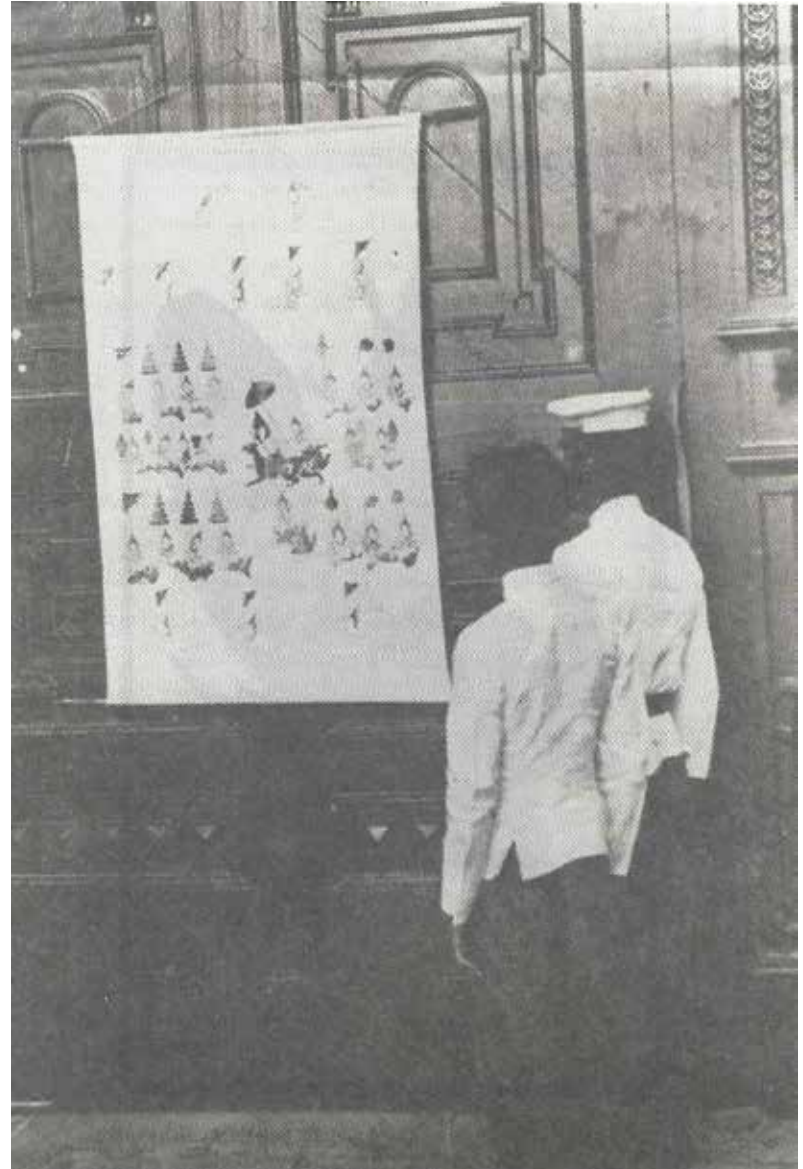
การประกาศสงกรานต์ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๔ นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๐๕-๒๔๑๑ ทรงเพิ่มข้อความในตอนท้ายเป็นพระบรมราโชวาทเตือนสติ มิให้ประมาทในวันคืนที่ล่วงเลยไป และให้รู้จักประพฤติตั้งมั่นอยู่ในกุศลกรรมให้มากดังตัวอย่าง

ว่าวันคืนเดือนปีล่วงไปๆ ดังนี้ อายุของมนุษย์ชนในโลกทั้งปวง ณ กาลบัดนี้มีประมาณเพียง ๘๐ ปี แลต่ำลงมากกว่า ๘๐ ปีนั้นก็หมดไปสิ้นไป ไกลต่อเวลาที่จะถึงแก่ความตายเข้าไปทุกวันๆ ด้วยกันทุกคนๆ ความตายนั้นไม่เลือกหน้าว่าผู้ใดๆ เป็นคนจนคนมี ผู้ดีแลไพร่ เป็นคฤหัสถ์บรรพชิตไม่มีใครล่วงพ้นจากความตายนั้นได้เลย...

เพราะฉะนั้นขอท่านผู้มีปัญญาจงรีบร้อนชวนชวายุประพฤติการบุญการกุศลเป็นความสุจริตให้มาก ด้วยกายวาจาแลใจ โดยเป็นการเร็วเหมือนอย่างคนที่ศีรษะเพลิงไหม้ แล้วรีบร้อนจะดับไฟในศีรษะของตนฉะนั้น สรรพการกุศลทั้งปวงพึงล่าสมทำให้พร้อมมูลในสันดาน ด้วยความไม่ประมาทด้วยประการทั้งปวง เทอญ^{๓๓}

การประกาศสงกรานต์แต่เดิมนั้นระบุไว้เป็นวันข้างขึ้น-ข้างแรมตามระบบจันทรคติ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเปลี่ยนมาใช้วันที่ในระบบสุริยคตินับตั้งแต่ประกาศสงกรานต์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ (พุทธศักราช ๒๔๓๓) เป็นต้นมา ดังนี้

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศไว้แก่ชนทั้งปวงบรรดาที่นับถือพระพุทธศาสนาแลธรรมเนียมปีเดือนวันคืนอย่างเช่นใช้ในสยามให้ทราบทั่วกันว่า พระอาทิตย์จะขึ้นสู่ราศีเมษ ณ วัน ๗ ที่ ๑๒ เดือนเมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ เวลาบ่ายรุ่งแล้วกับ ๒๔ นาที เป็นวันมหาสงกรานต์ วัน ๑ ที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันเนา วัน ๒ ที่ ๑๔ เมษายน เป็นวันเถลิงศกขึ้นจุลศักราชใหม่เป็น ๑๒๕๒ เวลาเช้า ๔ โมงกับ ๖ นาทีกับ ๓๖ วินาที...^{๓๔}

ภาพเขียนประกาศสงกรานต์ สมัยรัชกาลที่ ๕ แขวงที่ประดิษฐานไชยศรีในพระบรมมหาราชวัง [ที่มา: สมบัติ พลายน้อย [ส.พลายน้อย], ตระกูลสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ไทยในสมัยต่างๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๗), ๓๒.]

A painting of an Announcement of Songkran in the reign of King Rama V hanging at Phimanchaisri Gate in the Grand Palace (Source : Sombat Plainoi (S.Plainoi), Trut Songkran : the Collection of the History of Thai New Year in Various Period, 2nd edition (Bangkok:Matichon, 2547), 32.)

๑ ราชกิจจานุเบกษา ๖๖

คือ หนังสือ ประกาศการ เล็กน้อย ต่าง ๆ แต่ผู้ ครองแผ่นดิน สยามมาใน วันศุกร์ เดือนสี่ ขึ้นค่ำหนึ่ง ยี่สิบเมษ สัมฤทธิศก เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาล ประจวบนี้ ให้ ข้าราชการ ทุกตำแหน่ง ในกรุง นอกกรุง แลราษฎรทั้งปวงทราบทั่วกันแลทำตาม ประพฤติตาม ฐิติ ความ ตามโดยสมควร เพื่อ จะมีให้ ทำ แล ประพฤติผิด พระราช คำวิधिพระราชประสงค์ แลเล่า ฎีกา การ แลเข้าใจความผิด ๆ ไป ฯลฯ

๑ ประกาศที่ ๓๒ ๖๖

มี พระบรมราชโองการมหาราชพระมัทรีทูลสุรสีหนามาท ให้ประ
 ภาษ แก่ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรใน กรุงนอกกรุง
 ให้รู้ทั่วกัน ว่า ใน บั้ม แม่นักยัตร์ เอกศก ฅวัน อัง ๓
 เดือน ๕ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เช่น วัน มหาสงกรานต์ วัน ๔ เดือน ๕
 ขึ้น ๑๑ ค่ำ เป็นวันเนา วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
 เช่น วัน เถลิงศก เช่น วัน นักยัตร์ ฤกษ์พิเศษเพียง สาม วัน ให้ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรใน กรุงนอกกรุง ทำบุญให้
 ทาน ใน เขต มหาสงกรานต์นี้ เหมือน อย่างเคย ทำมา แต่ก่อน
 เมื่อ วัน สด ท้าย สิ้น สงกรานต์ สาม วัน แล้ว มักได้ถาม กันว่า บั้ม
 สงกรานต์ ชี้อะไร ถืออะไร นั่งนอนอย่างไร ถิ่นอะไร เรืองอย่างนี้
 จะบอกมาให้แจ้ง ก็ได้ แต่หาเป็นประโยชน์ไม่ ถ้า จะใคร่รู้ได้ มา
 คอยดูรูป มหาสงกรานต์ ซึ่ง เขียน แขนงไว้ ที่หน้าพระที่นั่ง อมรินทร์
 วิจิตรไชย ใน วัน ถือน้ำพระพิพัท สัตยา แล้วนั้น เดิม บั้มแม เอกศกนี้
 พุทธ ศักราช ๒๔๐๒ นี้ตั้ง ตั้งแต่ วัน ๓ เดือน ๖ แรม ค่ำหนึ่งไป
 เป็น ปีที่ ๙ ใน ราช กาล ประจุบันนี้ มหาศักราช ๑๗๘๑
 จุลศักราช ๑๒๒๑ ทั้ง ตั้งแต่ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
 ไป บั้มไม่มี อธิกมาส แลอธิก วาร ฅวัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ
 วันหนึ่ง วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ วันหนึ่ง เป็นวันที่
 ถือน้ำพระพิพัท สัตยา บั้มมา ฅวัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕
 ค่ำ บั้มเมียนักยัตร์ ลัมฤทธิศก ๖๖

King Rama IV was kind enough to maintain in dangling the annual illustrations of Songkran Lady in the Main Hall and pavilions of the Grand Palace as like the former time because people had mostly paid attention and were anxious to know them. By this reason, the Majesty King suggested them viewing the Illustration of Songkran Lady at the Grand Palace as the announcement of Songkran in the next year. As mentioned in the announcement of Songkran in the Year of Goat, B.E. 2402 that “People had regularly interrogated what was the name, weapon, conveyance and food of annual Songkran Lady. It’s better to inform them viewing the annual illustration which was dangled at the front of the Amarin Winitchai Throne Hall in the day of drinking an oath of allegiance.”³²

The Announcement of Songkran in the late Reign of King Rama IV during B.E. 2405 - 2411, the Majesty King increased in the end substances of royal guidance to give a warning precaution and adherence to have more benevolence by the issues of following sample;

*When the time passed through, the age of human-being in the world approximated only 80 years, everyone had nearly gonna be dead. No matter of the rich, the poor, nobility and peasant, nobody could not escape from the death. By this reason, the intellectuals should hurriedly perform meritorious deeds and good faith in oneself's physique, verbal and mind. All kinds of merits ought to habitually treat without any carelessness.*³³

The primitive announcement of Songkran identified the day of waxing moon and waning moon as the lunar calendar. Subsequently in the Reign of King Rama IV changed to count as the solar calendar of day counting since the following announcement of Songkran in the Rattanakosin Era 109 (B.E. 2433).

*King Rama IV gave the royal command to distribute the announcement of Songkran to be widely acknowledged by the people who believed in the Buddhism and custom of calculating the year, month, day and night in Siam As mentioned that the sun orbited into the Aries on Saturday 12th April, Rattanakosin Era 109. At 06.24 a.m.was Maha Songkran Day (Day 1), Wan Nao was Sunday 13th April (day 2), Wan Thaloeng Sok was Monday 14th April. The beginning of new minor era (Junla Sakkarat) 1252 in the morning at 04.06.36 a.m.*³⁴

เชิงอรรถ

- ๑ **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓ : อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖** (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), ๑๗๓.
- ๒ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๗๘.
- ๓ อัญชานา จิตสุทธญาณ และศานติ ภักดีคำ, บรรณาธิการ, **พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ภาษาไทย-เขมร** (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๒), ๑๕๘-๑๖๐.
- ๔ พระยาอนุমানราชธน, **เทศกาลสงกรานต์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๘), ๖.
- ๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์, **คำภีร์** (กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์ วัดพระเชตุพน, ๒๕๕๓), ๘.
- ๖ ณัง-บัณฑิต ปาลเลกซ์, **ศัพท์ พระจะนะ พาสา ไท** (กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), ๗๕๑.
- ๗ โจวต้ากวาง, **บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเงินละ**, แปลโดย เอลิม ยงบุญเกิด, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๗), ๒๕-๒๖.
- ๘ อัญชานา จิตสุทธญาณ และศานติ ภักดีคำ, บรรณาธิการ, **พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ภาษาไทย-เขมร**, ๑๔๔-๑๔๖.
- ๙ **จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จุลศักราช ๑๒๓๙ พุทธศักราช ๒๔๒๐** (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร, ๒๕๕๓), ๑๒๔.
- ๑๐ ศานติ ภักดีคำ และนวรรตน์ ภักดีคำ, **ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก: จารึกสมัยอยุธยา** (กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ฯ, ๒๕๖๑), ๕๖๙.
- ๑๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔** (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๘), ๒๒๒.
- ๑๒ **ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน**, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔), ๒๙๑-๒๙๒.
- ๑๓ นิยะดา เหล่าสุนทร. “นิทานเรื่องตำนานสงกรานต์ที่ไม่ได้มาจากมอญ.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๓๔, ๖ (เมษายน ๒๕๕๖): ๙๒.
- ๑๔ **ประชุมปกรณ์ภาคที่ ๑-๕**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๕๓), ๑๐๒-๑๐๓.
- ๑๕ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๐๔.
- ๑๖ สยาม ภัทรานุประวัติ, “**ปักซีปกรณ์: การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย**” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), ๑๔๘-๑๕๐.
- ๑๗ กรมศิลปากร, **สวัสดิรักษาคำฉันท์ สุภาษิตสุนทรภู่และสุภาษิตสอนเด็ก** (กรุงเทพฯ: ศิริมิตร การพิมพ์, ๒๕๐๙. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนายกำแหง พิบูลสุข ๙ ตุลาคม ๒๕๐๙), ๔.
- ๑๘ พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัดนึก, **พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: เรื่องปัญญา, ๒๕๓๐), ๒๖๙.
- ๑๙ พระยาอนุমানราชธน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๑๘.
- ๒๐ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๘-๑๙.
- ๒๑ สมบัติ พลายน้อย [ส. พลายน้อย], **ตรุษสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ของไทยสมัยต่างๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๓๑), ๑๐.
- ๒๒ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, “**สงกรานต์ในวรรณกรรมและตำนานของคนไทย-ไทย**,” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), ๖๒.
- ๒๓ สมบัติ พลายน้อย [ส. พลายน้อย], **ตรุษสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ของไทยสมัยต่างๆ**, ๑๑.
- ๒๔ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, “**สงกรานต์ในวรรณกรรมและตำนานของคนไทย-ไทย**,” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๖๒-๖๓.
- ๒๕ **เรื่องเดียวกัน**, ๖๕-๖๖.
- ๒๖ หริต เรืองฤทธิ์, **ตำราพรหมชาติ** (กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.), ๓๔๑-๓๔๒, ๓๔๗-๓๕๐.
- ๒๗ พระยาอนุমানราชธน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๒๓-๒๔.
- ๒๘ คณะกรรมการเฉลิมพระเกียรติ ๒๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, **จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓**, เล่มที่ ๔ (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๐), ๖๙-๗๑.
- ๒๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๔๒), ๒๖๖.
- ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔**, ๓๙๘.
- ๓๑ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๒๐.
- ๓๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๔**. (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, ๒๕๓๗. พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประกอบ หุตะสิงห์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๗), ๑๙๒.
- ๓๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๔**, ๒๘๗-๒๘๙.
- ๓๔ “**พระบรมราชโองการประกาศสงกรานต์รัตนโกสินทรศก ๑๐๙**,” **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖**, ตอนที่ ๕๑ (๒๓ มีนาคม ๒๔๓๒): ๔๓๘-๔๓๙.

-
- ¹ **The inscription in Thailand Volume 3 : Khmer language Buddhist Era 15-16** (Bangkok: The National Library, The Fine Arts Department, 2529), 173.
- ² **Ibid**, 178.
- ³ Khunying Kullasap Gesmankit, Editor, **Anthology of ASEAN Literatures (Volume IIa): Thai Literary Works of the Ayutthaya Period (Translate Version)** (Bangkok: Thailand's National Team of Anthology of ASEAN Literatures, 2542), 605-607.
- ⁴ Phraya Anumarn Rajadhon, **Songkran Festival**, in 3rd edition (Bangkok : The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2558), 6.
- ⁵ Somdej Phra Maha Samanachao Krom Phra Paramanuchit Chinoros, His Royal Highness Krom Phraya Dechadisorn and His Royal Highness Krom Luang Phuvanatenarinrit, **Kham Ritsadi** (Bangkok: Clergy of Wat Phra Chetuphon, 2553), 8.
- ⁶ Jean Baptise Pallegoix, **Sappha Phajana Phasathai** (Bangkok: Thai Language Institute, Academic Affairs and Education, Ministry of Education, 2552), 751.
- ⁷ Zhou Daguan, **The Record of Traditional Customs in Chenla**, translated by Chalerm Yongboonkerd, 3rd edition (Bangkok: Matichon, 2557), 25-26.
- ⁸ Khunying Kullasap Gesmankit, Editor, **Anthology of ASEAN Literatures (Volume IIa): Thai Literary Works of the Ayutthaya Period (Translate Version)**, 599-601.
- ⁹ **The Archives "Royal Duties of King Rama V", Junla Sakkarat 1239, B.E.2420** (Bangkok: The Committee of Thai History Review, The Fine Arts Department, 2553), 124.
- ¹⁰ Santi Pakdeekham and Naowarat Pakdeekham, **The Ayutthaya History from the Inscription in Ayutthaya Era** (Bangkok: Historical Association, 2561), 569
- ¹¹ King Rama IV, **The Summary of Royal Literary Works by King Rama IV titled "The Announcement of King Rama IV"** (Bangkok: Khurusapa Business Organization, 2548), 222.
- ¹² **Assembling an Inscription of Wat Phra Chetupon**, 7th edition (Bangkok: Amarin Printing and Publishing, 2554), 291-292.
- ¹³ Niyada Laosunthorn, "The Tales titled Legend of Songkran, not originated from Mon", **Silapa Wattanatham** 34, 6 (April 2556), 12.
- ¹⁴ **Collection of Pakaranam Section 1-5**, 2nd edition (Bangkok: Saengdow, 2553).
- ¹⁵ **Ibid**, 104.
- ¹⁶ Siam Pattranuprawat, **Paksipakornnam: The Comparative Study in the Edition of Sanskrit, Lanna and Thai** (The Thesis of Master Degree, The Field of Sanskrit Language, Graduate School, Silpakorn University, 2546), 148-150.
- ¹⁷ The Fine Arts Department, **Sawatdiraksa, The proverb of Sunthorn Phu and Proverb for Kid** (Bangkok: Sirimitr Printing, 2509. Published in the Occasion of Funeral of Kamhaeng Pibulsuk 9th October 2509), 4.
- ¹⁸ Phra Udornkhanathikan (Chawin Sarakham) and Jamlong Sarapadnuk, **Dictionary of Pali-Thai, Student Edition**, 2nd edition (Bangkok: Ruangpanya, 2530), 269.
- ¹⁹ Phraya Anumarn Rajadhon, **Songkran Festival**, 18.
- ²⁰ **Ibid**, 18-19.
- ²¹ Sombat Plynnoi (S. Plynnoi), **Songkran Festival (Trut Songkran): The Origin of Thai New Year in several periods**, 2nd edition (Bangkok: Khurusapa Business Organization, 2531), 10.
- ²² Apilak Kasempholkul, "Songkran in the Literature and Legend of Tai-Thai" in **Splashing the Water in Songkran Festival, the Collaborated Culture in Asia**, Pipat Krajaejan, Editor (Bangkok: The Basic Education Commission, The Ministry of Education, 2559), 62.
- ²³ Sombat Plynnoi (S. Plynnoi), **Songkran Festival (Trut Songkran): The Origin of Thai New Year in Several Periods**, 10.
- ²⁴ Apilak Kasempholkul, "Songkran in the Literature and Legend of Tai-Thai" in **Splashing the Water in Songkran Festival, the Collaborated Culture in Asia**, 62-63
- ²⁵ **Ibid**, 65-66.
- ²⁶ Reed Ruangrit, **The Treatise of Astrology (Phrommachat)** (Bangkok: Liangsiang Jongcharoen, n.d.) 341-342, 347-350.
- ²⁷ Phraya Anumarn Rajadhon, **Songkran Festival**, 23-24.
- ²⁸ 200 years of King Rama III Commemoration Committee, **The Chronicle of King Rama III**, 4th edition (Bangkok: The National Library, 2530), 69-71.
- ²⁹ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 18th Edition (Bangkok : Bannakarn, 2542), 266.
- ³⁰ King Rama IV, **The Summary of Royal Literary Works by King Rama IV titled "The Announcement of King Rama IV,"** 398.
- ³¹ **Ibid**, 120.
- ³² King Rama IV, **The Gazettes of King Rama IV**, Bangkok: The Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 2537. Published for the funeral of Mr. Prakob Hutasing in December 24th, 2537), 192.
- ³³ King Rama IV, **The Summary of Royal Literary Works of King Rama IV titled "The Announcement of King Rama IV,"** 287-289.
- ³⁴ "The Royal Command of Songkran Announcement in the Era of Rattanakosin 109," **The Gazettes** volume 6. Section 51 (23rd March 2432): 438-439.

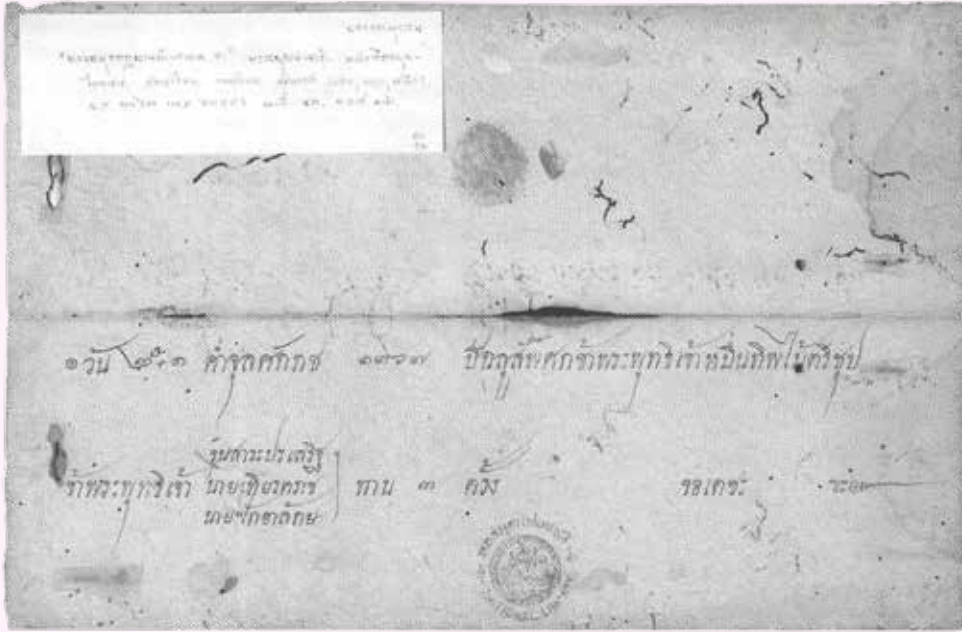
❖ บทที่ ๒ ❖

พระราชพิธีสงกรานต์

Chapter 2

The Royal Ceremony of Songkran

กฎหมายตราสามดวง
The Royal Law in the Three Seals Law

พระราชพิธีสงกรานต์สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับพระราชพิธีสงกรานต์ที่ชัดเจน ในกฎหมายตราสามดวงซึ่งบัญญัติขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวถึงพระราชประเพณีในช่วงสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ โดยมีชื่อเรียกว่าพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ในเดือน ๔ และพระราชพิธีเผด็จศึกกลดแฉัตรในเดือน ๕

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ เป็นพิธีในเดือน ๔ ซึ่งถือเป็นช่วงสิ้นปี ในกฎหมายตราสามดวง มาตรา ๑๗๗ ระบุรายละเอียดของพระราชพิธีไว้ดังนี้

*การอ้ายต์ในพระราชวังในท้องพระโรง คืองานสมพรษฉิน
ทอดเชือกตามเชือก ถวายบังคมเลี้ยงลูกขุน ถวายบังคมถือน้ำ
พระพัก สมเด็จพระอรรคมเหสี พระอรรคชายา พระแม่หัวเมือง
สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้าพระราชกุมารพระนัดดา ถวายบังคม
ในหอพระ พระราชกุมารพระราชนัดดานั่งศาลา ราชบัณฑิตย
พราหมณาจารย์ทั้งปวงนั่งศาลาตามธรรมเนียม*

คำว่า “อ้ายต์” นั้นไม่เคล ไรท์ สันนิษฐานว่าอาจตรงกับธรรมเนียมสิ้นปีในเดือนผลคุณ (เดือน ๔) ของชาวอินเดียและลังกา ที่ถือเป็นวันห้าม คือห้ามเก็บกวาด ห้ามจุดไฟหุงต้ม ห้ามทำธุระและอยู่กับบ้านเฉยๆ เป็นสัญลักษณ์ของการเลิกหรือการตัดขาดจากปีเก่า ซึ่งคำว่าสัมพัจฉรฉินท์ หรือสมพรษฉิน หมายถึงการตัด

ปีเก่า การอ้ายต์ในท้องพระโรงจึงหมายถึงวันห้าม ที่พระมหากษัตริย์ประทับอยู่ในพระราชมณเฑียรมีได้ทำพระราชกิจต่างๆ แต่อย่างใด^๒ ส่วนการทอดเชือกตามเชือก เป็นพิธีที่เกี่ยวกับการตรวจความพร้อมทางศกกรรม

อย่างไรก็ตามรายละเอียดของพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ครั้งกรุงศรีอยุธยาปรากฏอยู่ในตำราพระราชพิธีเก่า ระบุไว้ว่ามีการตั้งโรงพิธี ๖ แห่ง ได้แก่ประตูเมือง ๔ แห่ง กลางเมือง ๑ แห่ง และในพระราชวัง ๑ แห่ง แล้วนิมนต์พระสงฆ์ผลัดเปลี่ยนสวดจัดภาณวารในแต่ละโรงพิธีตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน เมื่อครบกำหนด ๓ วัน ในเวลาเย็นพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหามงค และพระราชทานมงค ให้แก่ขุนนาง ลำดับต่อมาพระราชอาณาเขตประกาศเทวดาให้จุตโลกบาลและเทวดารักษาภานุฉัตรช่วยกันขับไล่ภูตผีปีศาจออกไปนอกขอบจักรวาล ซึ่งในพระราชพิธีมีสังฆการี ๒ คน แต่งกายนุ่งขาวห่มขาว สวมครุย ใส่ลอมพอก ทำหน้าที่ขานรับแทนเทวดาและสมาทานศีลห้า พระสงฆ์สวดพระธรรมจักรและพระมหาสมัยสูตร พระเจ้าแผ่นดินถวายเทียนพระปริตรแล้วทรงสดับพระสูตรอยู่ในพิธี จากนั้นมหาดเล็กถวายกระบองเพชรทำจากใบตาลลงคาถาแต่พระเจ้าแผ่นดิน และแจกจ่ายแก่ข้าราชการทั้งปวงเมื่อพระสงฆ์สวดพระอาถรรณานาฎิยสูตร จึงยิงปืนใหญ่เป็นอาถรรณัติสัญญาณเพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจออกจากพระนครจนตราบรุ่งเช้า พระเจ้าอยู่หัวเสด็จดับเทียนชัย แล้วถวายภัตตาหารเช้าและไทยทาน^๓

The Royal Ceremony of Songkran in the Ayutthaya Era

The beginning of Ayutthaya era had not appeared any obvious evidences about the Royal Ceremony of Songkran. The Royal Law was legislated in the period of Somdet Phra Boromma Trai Lokkanat, it was mentioned to the royal ceremony in the end of a year and beginning a new year called “Samphatchorachin”, had been particularly performed a ritual in the fourth month (to dispel the evil and inauspicious things) and the royal ceremony called “Phadetsoklodjaetara” had been regularly performed a sacrifice in the fifth month (to celebrate a new year and perform meritorious deeds to have an auspiciousness).

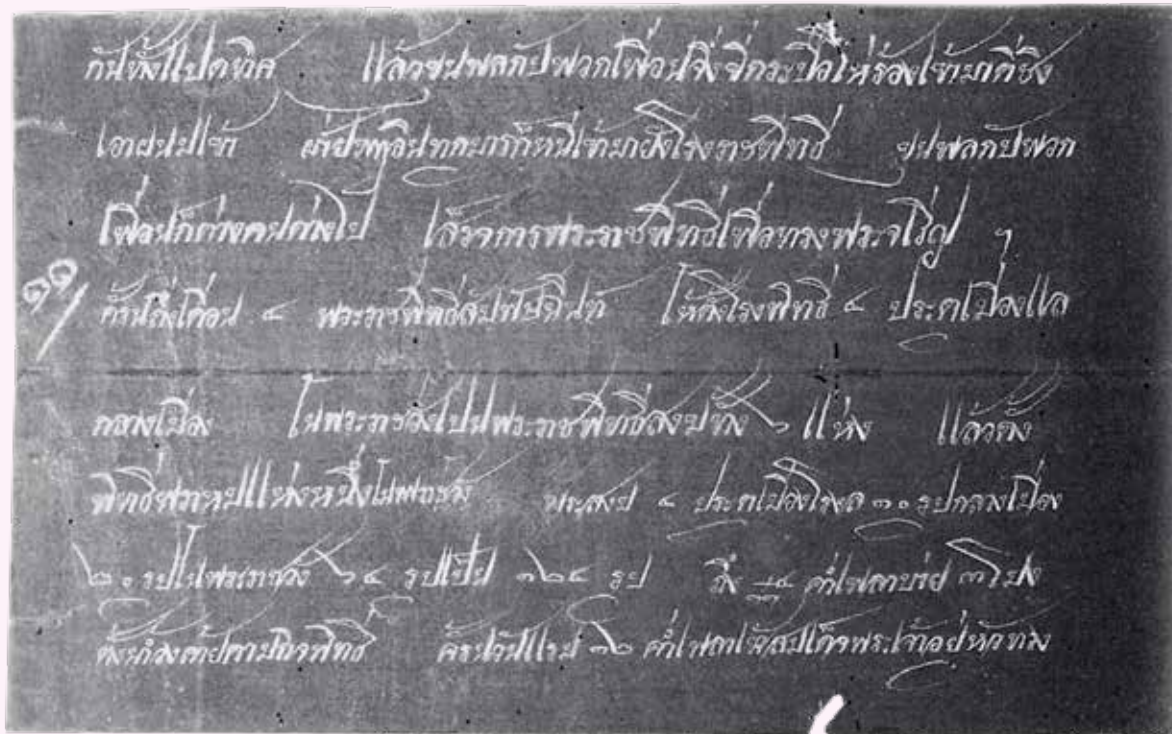
The royal ceremony “Samphatchorachin” in the fourth month by the end of a year was identified the following descriptions of royal ceremony in the Royal Law, article 177;

The rituals of the court at the close of each year in the main hall of royal palace were the royal ceremony called “Somphatchin” (The ritual in performing meritorious deeds), the ritual of “Thodcheuak - Damcheuak”, the bureaucrats had an audience with their submissiveness to the Majesty King and drank an oath of allegiance. The queen consort, king’s first concubine and second concubine, royal sons and royal grandchildren paid obeisance to royalty in the hall of images Buddha. The royal sons, royal grandchildren, the members of royal institute and Brahmans sat in the pavilion as the royal custom.¹

The word “Ayad” was assumed by Michael Rite that it was the custom of India and Lanka in the end of a year (the fourth month). It was the prohibit day which disallowed to clean up, cook, engage all affairs and only rest at home. All of these were the symbols of termination or discontinuance from the last year. The word “Samphatchorachin” or “Somphatchin” referred to the end of old year. The forbiddance in the main hall referred to the Prohibit Day, the Majesty King resided in the palace, he was not performed any king’s multifarious duties.² Thodcheuak - Damcheuak was the ritual of preparedness in methods of taming an elephant.

However, the details of Royal Ceremony called “Samphatchorachin” in the Ayutthaya Era was identified in the Treatise of Ancient Ceremony that the marquees of royal ceremony had been established in the six places such as the four city gates, the one centre - ville gate and the one royal gate in the palace. The priests took turns to pray the litany of “Catubhanavarapali” in each gate throughout the day and night. When it was over three days in the evening, the Majesty King performed a ceremony to have great auspiciousness and conferred the favorable things to the nobilities. Subsequently, the clerical titles appeased the deities to the four keepers of the world, the deities who preserved many - tiered umbrella cooperated to exorcise the spirits to the far reaches of universe. Two lay officials from the royal palace who wore all white costumes, covered with the gowns and put on high pinnacled hat, they were function of responding in place of goddess and made observation of five commandments. The Buddhist monks prayed the litanies called “Phra Dhammachakkasutta” and “Phra Mahasamayasutta”. The Majesty King lighted the candles while the priests were praying the litanies called “Phra Paritta” and “Phrasutta” in the royal ceremony. The courtiers dedicated the Kra Bong Phet to the Majesty King, it made from the sugar palm leaves and spelled with the magic on it and then thoroughly handed out to all government officials. When the priests prayed the litany called “Phra Atanatiasutta”, the cannons had been fired in the signal of exorcising the spirits to get out of the capital city. Until the morning, the Majesty King blew out the candles and then gave foods alms to the Buddhist monks.³

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์
ในตำราพระราชพิธีเก่า
The Royal Ceremony
of Samphatchin
in the Treatise of
Royal Ceremony

พระราชพิธีขึ้นปีใหม่ในเดือน ๕ คือพระราชพิธีเผด็จกลดแจตรนั้น คำว่า “เผด็จศก” หมายถึง ตัดปี หรือเปลี่ยนปี ส่วน “ลดแจตร” นั้นยังไม่มี ความหมายที่ชัดเจน ในปัจจุบัน คำว่า แจตร มาจากคำว่า ไจตร ในภาษาสันสกฤต หมายถึงเดือน ๕ ความหมายของคำว่า “ลดแจตร” มีผู้สันนิษฐานไว้ดังนี้

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชวินิจฉัยไว้ในเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า ลดแจตร คือ รดแจตร หมายถึงการรดน้ำในเดือน ๕^๔
๒. วินัย พงศ์ศรีเพียร สันนิษฐานว่า ลด ในคำ ลดแจตร แปลว่า ถึง โดยอ้างอิงจากคำอธิบายศัพท์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ในหนังสือสังโยค พิธานว่า ลด เป็นภาษาไทยโบราณแปลว่า ถึง^๕
๓. ไมเคิล ไรท์ สันนิษฐานว่า ลดแจตร คือการปรับลดหรือเพิ่มวันในปีจันทรคติมิให้ห่างจากปีสุริยคติมากจนเกินไป^๖

รายละเอียดของการพระราชพิธีในเดือน ๕ เผด็จกลดแจตร ปรากฏอยู่ในกฎมณเฑียรบาล แบ่งเป็น ๒ พิธีคือพระราชพิธีเผด็จศกทำขึ้นในมณฑลพิธีในพระปรีศร์ ซ้ายของพระที่นั่ง และพระราชพิธีลดแจตร มีตั้งตำหนักสำหรับสร่งน้ำพระสงฆ์ และเสด็จออกสร่งน้ำ ดังความต่อไปนี้

การพระราชพิธีเผด็จศกตั้งในบริดซ้ายพระที่นั่งกลางพระโรงวัง แลตำรวจในหฤทัยราชภัคดี สมมซ้ายขวาฝ้า แลนาลิวันบันดาเผด็จศก ครั้นรุ่งแล้ว ๒ นาฬิกาเสด็จลดแจตร

พิธีลดแจตรมีตำหนักอาบพระสงฆ์ในน้ำนั้น ตั้งม่านฝ้ายในฝ้ายนอกพระที่นั่งกลางปักไม้พุ่มต้นห่มผ้าแดงในไม้พุ่ม สมเด็จพระภรรยาเจ้าทั้งสองแล ลูกเธอ หลานเธอแม่เจ้าแลพระสนมออกเจ้าทั้งปวง ฝ้ายนอกไม้พุ่มพระราชกุมารพระราชนัดดานา ๑๐๐๐๐ เอก นา ๑๐๐๐๐ โท นา ๕๐๐๐ ถึงนา ๑๐๐๐ ครั้นจ้งหันแล้วเข้าบ้านหมตั้น เสด็จลงสร่งตรงลายทั้งล้ารับ เสด็จขึ้นหอพระ กลางวันเสด็จลงสร่งตรงไพร้าทั้งล้ารับ เลี้ยงลูกขุนฝ้ายในฝ้ายนอก มีหม่อมครุ่มซ้าย ขวาคูลาตีไม้ เล่นแพนไต้เชือกหนึ่งลอดบ่วงฟุ้งหอกยิงธนูแพ้เลี้ยง พระราชกุมารบนปราสาท ๓ ชั้น พระราชนัดดาคูหาตอนเดียว นา ๑๐๐๐๐ เอก มนคบ ๕ ชั้น นา ๑๐๐๐๐ โท มนคบ ๓ ชั้น นา ๕๐๐๐ ราชคฤห ๓ ตอน นา ๓๐๐๐ นา ๒๖๐๐ คฤห ๒ ตอน นา ๑๕๐๐ นา ๑๒๐๐ คฤหตอนเดียวมีบังพานา ๑๐๐๐ คฤหตอนเดียว ๘๐๐ นา ๖๐๐ เพดาลปราม (ปะรำ) มีริม นา ๕๐๐ นา ๔๐๐ เพลาท้าวพญาหัวเมืองจัดสดมภ์มนตรีมุกลูกขุนนุ่งห่ม ๓ สำรับ พายเอียนเสด็จสร่ง ครั้นเสด็จสร่งล้าองเสจรจ์ เสด็จลงเรือเข้ามา ท้าวพญาลูกขุนนุ่งผ้าลงน้ำมาที่เดียวเมื่อเสด็จสร่งเหนือน้ำวังชาย เสร็จการพิธีลดแจตร”

The Royal Ceremony of Beginning a New Year in the fifth month was the Royal Ceremony of Phadetsoklodjaetara. The word “Phadetsok” referred to cut a year or change a year. At present, the word “Jaetara” was without the obvious meaning, it originated from the word “Jaitara” in Sanskrit language in the meaning of the fifth month. The definition of word “Lodjaetara” was assumed as follows;

1. King Rama V contemplated in the Royal Ceremony of Twelve Months that “Lodjaetara” was “Rodjaetara”, it referred to pour the water on the hands of respected the elders and asked for blessing in the fifth month.⁴

2. Winai Pongsripian assumed that the word “Lod” in the full word “Lodjaetara” referred to “reach” in Ancient Thai language as the meaning in the book titled “Sangyokephithan” of Phraya Sri Sunthornwohan (Noi Acharayangkun).⁵

3. Michael Rite assumed that “Lodjaetara” was the decreasing or increasing day in the lunar year, not extremely receded from the solar year.⁶

The description of two royal ceremonies in the fifth month called “ Phadetsoklodjaetara” was recorded in the Monarch Law that the royal ceremony “Phadetsok” performed a sacrifice in the left throne and the royal ceremony “Lodjaetara” was established the marquee for sprinkling water to the Buddhist monks and then the Majesty King had taken a bath as the following substances in the Royal Law;

The royal ceremony “Phadetsok” enshrined in the left throne in the middle of main hall. The adjutants and concubines of the king were in attendance in the left and right sides. The Majesty King had subsequently sprinkled water to the monks in the royal ceremony “Lodjaetara” at 2.00 a.m.

The royal ceremony “Lodjaetara” was established a marquee for sprinkling water to the monks by separating the internal and external area with the blind, plunged down the bushes and wrapped with the red clothes. both concubines of the King, royal sons, royal grandchildren and the ladies of the court participated in this royal ceremony. The Majesty King wore all sets of ornaments called “Phairam” and then paid homage and sprinkled the water onto the Buddha images in the tabernacle. At lunch, the Majesty King bestowed the trays of foods upon all of royal nobilities in the palace. During the royal ceremony, the drums called “Mong - Krum” dubbed in both left and right sides, played a kind of game called “Kula -Tee - Mai”, climbed up the rope, passed through the loops, threw the spears and shot the arrows. As the hierachy, the royal sons were on the three floors castle and royal grandchildren were only one portion of arched space. The masters of four ministries of state wore in three sets of apparels. In the evening, the Majesty King dressed up clothes and embarked in the royal boat, the masters and juries put the clothes on and were in company with the Majesty King in the Royal Ceremony of Lodjaetara. The Majesty King performed the final process of Royal Ceremony “Lodjaetara” by royally pouring the water over the river.⁷

ข้อความในกฎมนเทียรบาลแสดงให้เห็นว่าพระราชพิธีเผด็จศึกมีนาลิวัน คือ พราหมณ์ผู้ไล่ชิงช้าและรำเชนงในพิธีตรียม์ปวาย ทำหน้าที่เผด็จศึก ซึ่งกฎมนเทียรบาล ไม่ได้ระบุรายละเอียดขั้นตอนในพิธีแต่อย่างใด แต่ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเผด็จศึกเป็นพิธีทางฝ่ายพราหมณ์ ส่วนพระราชพิธีลดแจตร เป็นพิธีที่เริ่มในวันรุ่งขึ้นในเวลา ๒ นาฬิกาต่อจากพระราชพิธีเผด็จศึก พิธีดังกล่าวมีการตั้งโรงพิธีสำหรับสรงน้ำพระสงฆ์ จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินถวายจันทน์เข้าแด่พระภิกษุ แล้วเสด็จเข้าบรรทม เนื่องจากเสด็จไปทรงประกอบพระราชพิธีเผด็จศึกมาตลอดทั้งคืน เมื่อบรรทมตื่นในเวลากลางวัน จึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังหอพระ ในกฎมนเทียรบาลระบุว่าทรงเครื่องประดับด้วย “ไพรวังสำหรับ” ซึ่งคำว่า ไพรวัง มาจากภาษาทมิฬ หมายถึง เพชร จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปในการพิธีออกสนาม โปรดเกล้าฯ ให้เลี้ยงลูกขุนทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้า พร้อมกับจัดการแสดงมหรสพหลวงต่างๆ และในกฎมนเทียรบาลได้ระบุลักษณะของพลับพลาของพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางในพิธีออกสนามไว้ต่างกัน โดยเรียงลำดับตั้งแต่ฐานันดรสูงสุดคือพระราชกุมารประทับบนปราสาท ๓ ชั้น ไปจนถึงขุนนางที่มีศักดิ์นา ๔๐๐-๕๐๐ นั่งอยู่ในประรำสำหรับเข้าเฝ้า จนกระทั่งเวลาเย็นพระเจ้าแผ่นดินจึงเสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำ แล้วเสด็จประทับเรือพระที่นั่ง จากนั้นขุนนางจึงสรงน้ำตามเป็นอันเสร็จการพระราชพิธี ซึ่งการสรงน้ำนี้สะท้อนให้เห็นถึงการชำระร่างกายเพื่อความเป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นปีใหม่

ในสมัยอยุธยาตอนปลายได้พบหลักฐานที่กล่าวถึงพระราชพิธีสงกรานต์ในเดือน ๕ ในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ กล่าวถึงพระราชพิธีสงกรานต์ไว้ว่า

เดือนห้าอำโหมงาม	การออกสนามที่ตามโคล
สงกรานต์การบุญไป	ไหว้พระเจ้าข้าวมินท์ถวาย
เดือนห้าอำรูปล้ำ	โหมฉาย
การออกสนามเหลือหลาย	หลากเหล่าน
สงกรานต์การบุญผาย	ตามพี
พระพุทธรูปฤเว็น	แต่งข้าวมินท์ถวาย

The statement in the Monarch Law signified that Naliwan was a Brahman who played on the swing and danced “Ram Kha Neng” while holding the font of blessed water for offering to the God Shiva in the rituals of Triyampawai . Although the Royal Law was without any identifications about any algorithms of ritual in the Royal Ceremony “Phadetsok” but was recorded that it was a ritual of Brahmanism which performed a sacrifice at 2.00 a.m. continuing from the royal ceremony “Phadetsok”. The marquee was set up for this ritual to sprinkle water to the priests and then the Majesty King offered the foods to the Buddhist monks in the morning before hitting the hay in the King's chamber since he ritualized in the royal ceremony “Phadetsok” throughout the night. After he had awaked in the daytime and then entered into a hall of Buddha Images. It was recorded in the Monarch Law that the Majesty King put on all sets of ornaments called “Phairam”. The word “Phairam” originated from Tamil language, it referred to the diamond. After the Majesty King royally proceeded to participate in the ceremony of entering the field and bestowed the trays of foods upon all nobilities and also purveyed several royal amusements. The Monarch Law specified that the differential characteristics of pavilions in this royal ceremony depended on the order of precedence from the highest rank of royal sons who resided on the three floors of castle sequencing to the dignity 400-500 of bureaucrats who had an audience with royalty to the Majesty King in the marquee. Subsequently, the Majesty King royally proceeded in the royal barge procession and all nobilities poured the water onto him in the last ritual of the Royal Ceremony “Lodjaetara” which referred to the body cleanliness to have all great auspiciousness in the beginning of a new year.

The Royal Ceremony “Songkran” during the fifth month was recorded in the end of Ayutthaya Era by Prince Thammathibet in the royal poetry titled “Ni-Raat-Tham-Sok” that “During the fifth month, the Majesty King royally proceeded in the Royal Ceremony of entering a field, performed meritorious deeds, dedicated the rice grain-shaped design (Khao Bin) and sprinkled water onto the images Buddha.”⁸

ภาพย์ท้อโคลง
นิราศเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

แจกในการพระกฐินพระราชทาน

นายพลโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ

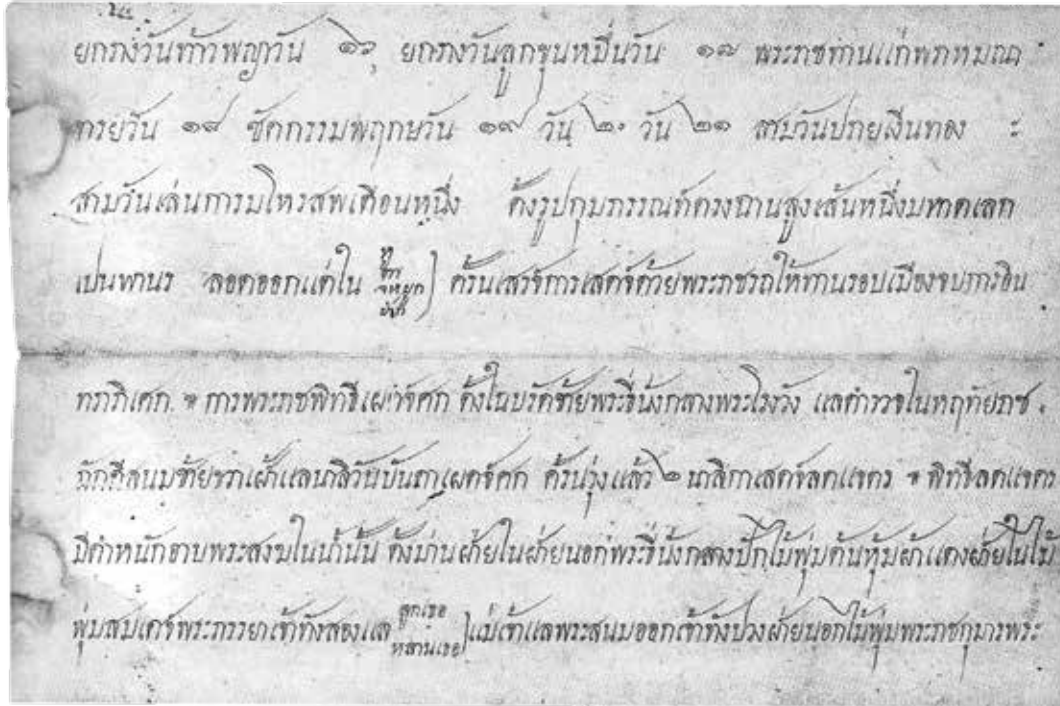
อธิบดีกรมตำรวจภูธร และกรมตำรวจพระนครบาล

ณวัดราชคฤห์

พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ภาพย์ท้อโคลงนิราศเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์
The poetry of Prince Thammathibet

พระราชพิธีเผด็จศึกในกฎมนเฑียรบาล
The Royal Ceremony "Phadetsok" in the Monarch Law

ภาพย์ห่อโคลงข้างต้นกล่าวว่าในพิธีสงกรานต์เดือน ๕ มีการออกสนามและถวายข้าวบิณฑ์แด่พระพุทธรูป ธรรมเนียมการถวายข้าวบิณฑ์นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยไว้ว่ามีมูลเหตุจากความต้องการที่จะดับบาตรหรือถวายข้าวพระแด่พระพุทธรูป เจ้า จึงจัดภัตตาหารไปบูชาพระพุทธรูป แต่เดิมนั้นน่าจะจัดภัตตาหารไปหลากหลายชนิดในรูปแบบบายศรี แต่ต่อมาเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองจึงค่อยๆ ปรึบลดจำนวนลงจนเหลือเพียงการจัดข้าวบิณฑ์ไปถวายเท่านั้น ธรรมเนียมการถวายข้าวบิณฑ์ของราชภัฏ หรือที่เรียกว่าตีข้าวบิณฑ์ตามพระอารามต่างๆ ยังคงสืบทอดมาจนถึงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และค่อยๆ เลิกไปในรัชกาลที่ ๔ คงเหลือแต่การทำข้าวบิณฑ์ของราชสำนักเท่านั้น ซึ่งลักษณะของข้าวบิณฑ์นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ดังนี้

ข้าวบิณฑ์ของหลวงนั้นเป็นสองอย่างอยู่ ถ้าอย่างพานสองชั้น พานชั้นบนใช้พุ่มดอกไม้ แต่ใช้ฉัตรประดับทองสามชั้นแทนยอดพุ่ม พานชั้นล่างตั้งจานเล็กๆ เช่นรายปากบายศรีสำหรับเล็กมีขนมพิมพ์รูปต่างๆ เป็นหงส์บ้างกิ้งก่าบ้างสัตว์ต่างๆ กัน อย่างอันอีเตบอล วางจานละแผ่นรายรอบ แล้วมีเชิงเทียนเชิงหนึ่ง เชิงรูปเชิงหนึ่ง ใช้เครื่องทองคำทั้งสิ้น ข้าวบิณฑ์เช่นนี้สำหรับตั้งเครื่องนมัสการในวันตรุษสามวัน สงกรานต์สามวัน อีกอย่างหนึ่งนั้นใช้พานทองเหลืองชั้นเดียว มีกรวยใบตองบรรจุข้าวสุกในนั้น ยอดปักฉัตรประดับทองสามชั้น มีจานขนมพิมพ์รายรอบกรวย บางทีก็เห็นมีของพลูหมากสงลูกหนึ่งเห็นมีอยู่ที่ปากของวางไปด้วย เทียนติดปากพานเล่มหนึ่งไม่มีรูป บางทีก็มีธงเศษผ้าเล็กๆ เสียบตามกรวยรอบด้วย ข้าวบิณฑ์เช่นนี้สำหรับใช้บูชาพระทรายในเวลาสงกรานต์อย่างหนึ่ง สำหรับบูชาเทวดาที่รักษาพระชนมพรรษาและแทรกพระชนมพรรษาประจำทุกวันตลอดปีอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเป็นข้าวบิณฑ์สำหรับบูชาเทวดาเช่นนี้ ใช้สีและจำนวนธงตามกำลังวันของเทวดานั้น การเรื่องข้าวบิณฑ์นี้ก็เห็นจะเป็นเรื่องสมโภชพระพุทธรูปและพระทรายเหมือนอย่างบายศรีนั่นเอง เป็นแต่ผู้ที่ไม่รู้ว่าที่มาเป็นอันเดียวกัน และวิธีที่ย่อลงยกเอียงกันไป เพราะเป็นความคิดของคนทีคิดคนละคราวคนละพวก ก็ทำให้เข้าใจว่าเป็นคนละอย่างไปทีเดียว

อุบาสกอุบาสิกา นำอาหารไปตักบาตร

The layman and laywoman prepared to give food offering to the Buddhist monks

The abovementioned poetry in the fifth month mentioned to the royal ceremony of entering the field and the custom of dedicating the rice grain-shaped design (Khao Bin) to the images of Buddha. King Rama V was assumed that this custom should be originated from the pleasure in offering the foods or dedicated the rice grain - shaped design to the God Buddha. By this reason, the foods had been worshiped to the images of Buddha. In the former time, several foods had been placed in a conical arrangement of folded leaves and flowers and subsequently downsized to dedicate only the rice. The custom of dedicating the rice grain-shaped design called “Tee Khao Bin” in the Buddhist temples and this custom was thoroughly inherited to the Rattanakosin Era. Although the custom of dedicating the rice grain-shaped design was abrogated to perform in the public in the Reign of King Rama IV but also performed only in the court. King Rama V described the following appearance of Khao Bin;

Khao Bin (The rice grain-shaped design) in the royal court had following two characteristics of trays with pedestal;

1. Two layers of tray with pedestal; the upper tray with pedestal decorated with flowers which arranged in lotus-shape, perforated many-tiered umbrella and covered with gold leaves for 3 layers. The lower tray with pedestal placed the small dishes with desserts in various colors and dissimilar forms (swan, kinnarah), putting Eteball in each plate well-arranged on all sides of it, had one candle stick and one joss stick. All vessels on tray with pedestal made of gold. This rice-grain-shaped design had been arranged for paying homage in three days before the end of a year (Trut).

2. One layer of brass tray with pedestal; contained the cooked rices in the cone of banana leaves, perforated many-tiered umbrella and covered with gold leaves for 3 layers, placed the dishes of desserts on all sides of cone, also inserted one case of ripe areca-nut and betel-vine, placed only one candle without any incenses, perhaps stabbed small clothing flags around the cone of banana leaves.

Khao-Bin (The rice grain shaped design) was arranged for worshipping Phra Sai in the royal ceremony of Songkran and appeased the deities to daily guard and blessed the Majesty King to have longevity throughout a year by fixing the colors and numbers of flags as the quotidian of deities. It was assumed that Khao-Bin was possibly arranged to solemnize the Images of Buddha and Phra Sai and khao bin’s characteristic was similar with Bai-Sri (Floral cone-shaped offering). The worshippers understood that Khao-Bin was dissimilar in several patterns depended on an individual creation but they had never known that Khao-Bin happened from the same origin.⁹

ป้ายจารึก “พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ”

The label of an inscription "The Great Stupa" Sri Sanphet Khayan

พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพระศรีสรรเพชญดาญาณซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดเสียหาย มาบรรจุไว้ในพระเจดีย์องค์นี้
The Great Stupa "Sri Sanphet Khayan", Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram The King Rama I was kind enough to respectfully engaged the damaged Phra Sri Sanphet Khayan placing in this great stupa.

วัดพระศรีสรรเพชญ์ ศาสนสถานประกอบพระราชพิธี
สงกรานต์ในสมัยอยุธยา
Wat Phra Sri Sanphet, religious place for conducting
the Royal Ceremony of Songkran in the Ayutthaya Era

พระราชพิธีสงกรานต์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏอยู่ในหลักฐานคำให้การชาวกรุงเก่า ในตอนที่ว่าด้วยพระราชพิธี ๑๒ ราศีตามพระตำรา
ระบุว่าพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปสรงน้ำพระพุทธรูปและเทวรูป และนิมนต์พระราชาคณะมารับพระราชทานบิณฑบาตในพระราชวัง จากนั้นทรงก่อ
พระเจดีย์ทรายที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ และตั้งโรงทาน ๓ วัน ดังนี้

พระราชพิธีแลงสูก (เถลิงศก) เมื่อสงกรานต์ (๑) (พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จไป) สรงน้ำ (พุทธรูปปฏิมากร) ศรีสรรเพชญ์ (เทวรูป)
พระพิฆเนศวร (๒) โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะเข้ามาสรงน้ำแลรับพระราชทานอาหารบิณฑบาต แลจตุปัจจัยทานที่ในพระราชวัง
ทั้ง ๓ วัน (๓) ทรงก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดพระศรีสรรเพชญ์แลมีการฉลองพระเจดีย์ทรายด้วย (๔) ตั้งโรงท่ทาน^{๑๐} เลี้ยงพระแลราษฎร
ซึ่งมาแต่จตุรทิศ มีเครื่องโภชนาหารคาวหวาน น้ำกินน้ำอาบแลยารักษาโรค พระราชทานทั้ง ๓ วัน^{๑๑}

The royal ceremony in the Ayutthaya Era was recorded in the ancient chronicle about “The Royal Ceremony of Twelve
Zodiacs” as the Treatise of Astrology that the Majesty King sprinkled the water onto the statues of Buddha and graven images.
The clerical titles had been invited to be conferred the food offerings from the Majesty King in the grand palace, subsequently,
he royally proceeded to form the sand stupa at Wat Phra Si Sanphet and also assigned to establish the almshouse 10 for 3 days
as following descriptions;

*The Royal Ceremony “Lalangasuk” (Thaloeng Sok) in Songkran festival, (1) the King of Ayutthaya Kingdom royally
proceeded to sprinkle the water onto the Images of Buddha called “Si Sanphet” and graven image of Gane-
sha (2) The King was kind enough to invite the clerical titles to be poured the water and royally conferred the
four necessities of Buddhist monks by the Majesty King in the palace through three days (3) The King royally
proceeded to form the sand stupa at Wat Phra Si Sanphet and had a celebration of sand stupas. (4) The King
assigned the royal officials to set up the almshouse through three days¹⁰ to repast the foodstuffs, desserts,
medicines and water for drinking and bathing through three days.¹¹*

ก่อพระเจดีย์ทราย สงกรานต์ที่วัดเบญจมบพิตร [ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ]

The people formed the sand stupa in Songkran Festival at Wat Benchamabophit Dusitwanaram (Source: The National Archives of Thailand)

รายละเอียดของการก่อพระทรายในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุอย่างธรรมเนียมการพระราชพิธีในรัชกาลที่ ๑ กล่าวถึงการก่อพระทรายเมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไว้ว่า พระทรายของราชสำนักมี ๓ แบบ ได้แก่ พระทรายที่พระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระทรายเตี้ยยก และพระทรายน้ำไหล ดังนี้

๑. พระทรายที่พระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ เมื่อโหราถวายฤกษ์วันมหาสงกรานต์แล้ว เจ้าพนักงานในแผนกต่างๆ เริ่มก่อพระทรายที่หน้าพระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ ประกอบไปด้วยพระทรายที่เป็นประธาน ๑ องค์ ก่อเป็นทรงมหาธาตุมียอดนภศูล และพระทรายบริวาร ๘๐ องค์ ในวันต่อมาพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินมาในการฉลองพระทราย มีรายละเอียดดังนี้

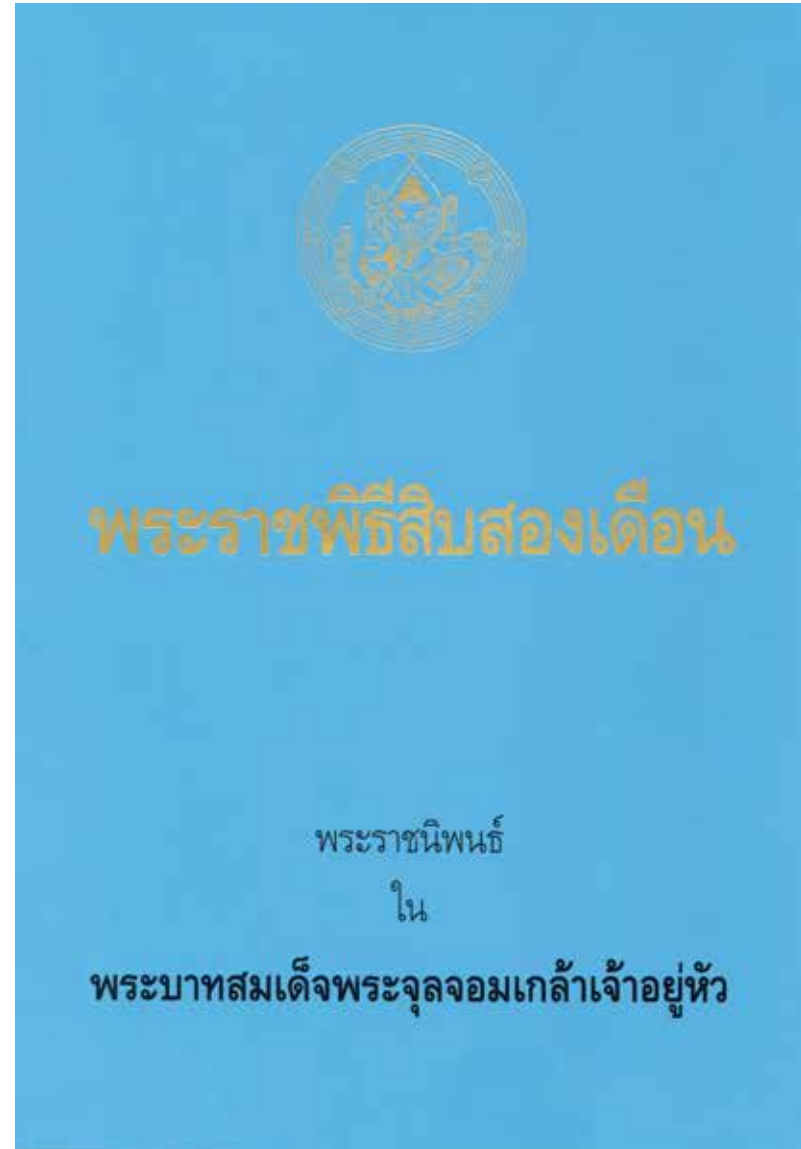
อนึ่งเมื่อครั้ง (แผ่นดิน) สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในพระบรมโกศนั้น ครั้นวันขึ้นปีใหม่โหราถวายฤกษ์เป็นวันมหาสงกรานต์ เจ้าพนักงานได้ก่อพระทรายหน้าพระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์

หมู่สี่ตำรวจ^{๑๖} รวมกันทำพระมหาธาตุองค์ ๑ สูง ๘ ศอก มียอดนภศูล

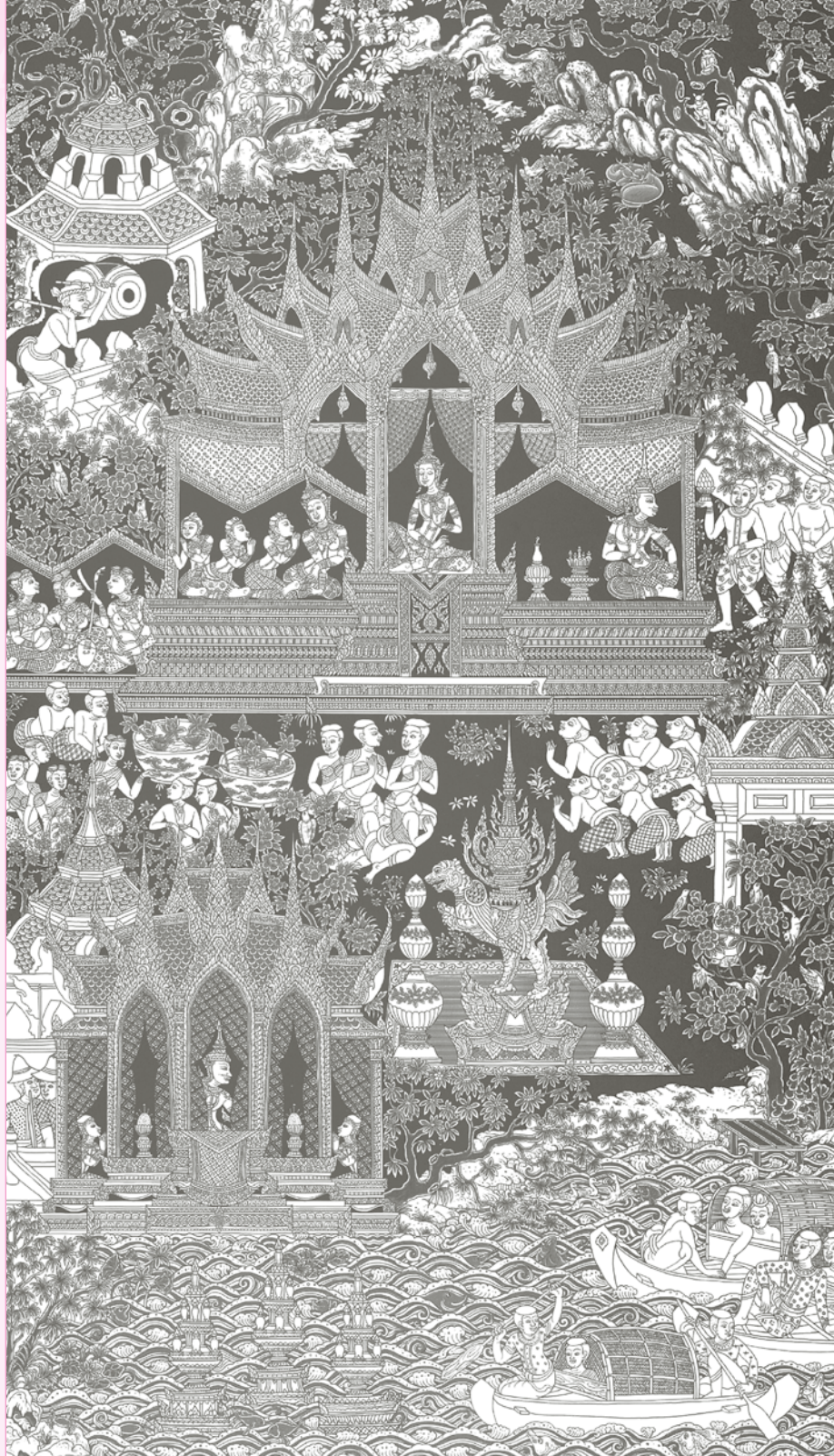
พระทรายสูง ๒ ศอก ๘๐ องค์ เกณฑ์ตำรวจในซ้าย ๘ องค์ ขวา ๘ องค์ ตำรวจนอกซ้าย ๔ องค์ ขวา ๔ องค์ สนมทหารซ้าย ๔ องค์ ขวา ๔ องค์ สนมกลางซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ อาสาซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ เชนทองซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ อาสาเดโช ๓ องค์ (อาสาท่ายน้ำ) ๓ องค์ ทำลูซ้าย ๒ องค์ ขวา ๒ องค์ รักษาพระองค์ซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ ตั้งทอง (ซ้าย ๒ องค์) ขวา ๒ องค์^{๑๗}

และเครื่องราชวัติฉัตรธง เครื่องประดับพระทรายนั้น เจ้าพนักงานได้เบิกสิ่งของให้แก่ช่างเขียนทำ และพระทรายนั้นช่างเขียนได้ตัด

ครั้นรุ่งขึ้นเพลเช้าวันมหาสงกรานต์สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมเสด็จไป ณ พระวิหารใหญ่ด้วย นิมนต์พระสงฆ์ ราชาคณะ อธิการ วัดได้ฉัน ณ พระวิหารใหญ่ฉลองพระทราย และที่พระ (ทราย) มหาธาตุและพระทรายบริวารนั้น วิเศษแต่งเทียนและบายศรี (มี) เทียนทองคำขวัญบูชาพระทรายองค์ละสำรับ^{๑๘}

หนังสือ "พระราชพิธีสิบสองเดือน" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
The book titled "The Royal Ceremony of Twelve Months",
The Royal Literary Work of King Rama V

ภาพพระราชกุศลก่อพระทราย [ที่มา: วิยะดา ทองมิตร (ผู้เขียน) สุธธิชัย ฤทธิรงค์พรชัย (ผู้วาดภาพ). พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของชาวสยามประเทศ (นนทบุรี: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), ๓๘.]
The Painting "Forming the Sand Stupa" (Source: Viyada Thongmitr (writer), Sutthichai Rittchatupornchai (painter), The Royal Ceremony of Twelve Months, Life Calendar of Siam People (Nonthaburi, Muang Boran, 2561), 38

The details of forming the sand stupa (Phra Sai) in the end of Ayutthaya Era had been recorded in the Annals of Royal Ceremony in The Reign of King Rama I that the royal tradition of forming the sand stupa (Phra Sai) in the royal court by the period of King Boromkhot had following three patterns; Phra Sai at the royal temple (Phra Vihara Luang) Wat Phra Si Sanphet, Phra Sai Tiang Yok and Phra Sai Nam Lai;

1. Phra Sai in the royal temple (Phra Vihara Luang), Wat Phra Si Sanphet.

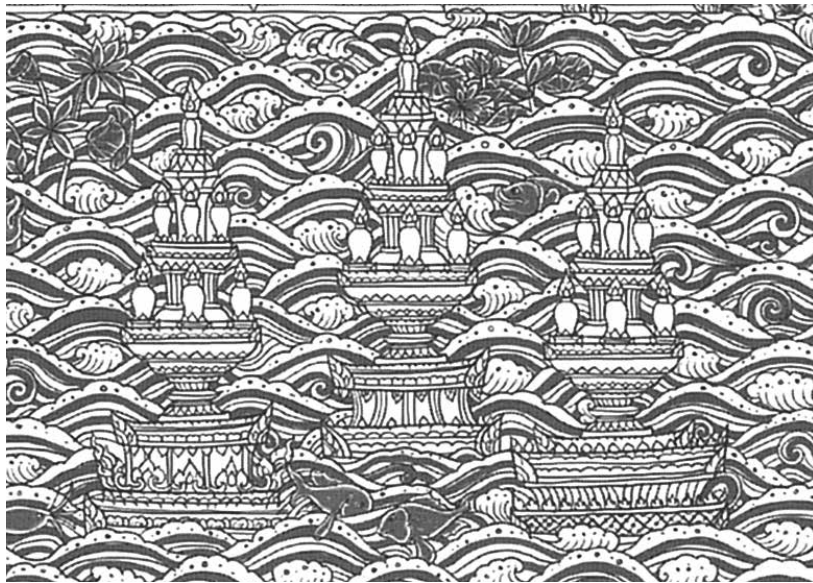
When the astrologer offered the auspicious time of Maha Songkran Day, the royal officials in several divisions formed the sands (Phra Sai) in front of Phra Vihara Luang, Wat Phra Si Sanphet. The principal of Phra Sai had been shaped in the pattern of a stupa with hollow spear of the sky and the 80 units of small Phra Sai. In the next day, The Majesty King royally proceeded to participate in the celebrated ceremony of Phra Sai as the following details;

In the Reign of King Rama V, an astrologer informed the auspicious time of Maha Songkran Day, the royal officials formed the sands (Phra Sai) in front of the royal temple (Phra Vihara Luang), Wat Phra Si Sanphet.

Four sections of palace polices¹² jointly formed the one principal sand stupa in the shape of Phra Maha That with the hollow spear of the sky in the height of 8 cubits and also formed the 80 small Phra Sai in the height of 2 cubits. Enlisting the royal officials in the palace jointly formed the sands as follows;

8 palace polices (inner court) in the left side and 8 palace polices (inner court) in the right side.

4 palace polices (outer court) in the left side and 4 palace polices (outer court) in the right side.

ภาพพระทรายน้ำไหล ก่อนแห่แหวก ในภาพนี้ทำในลักษณะพานุ่มเครื่องบูชา [ที่มา: วิยะดา ทองมิตร (ผู้เขียน), สุทธิชัย ฤทธิชัยพรชัย (ผู้วาดภาพ), พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของชาวสยามประเทศ (นนทบุรี: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), ๓๔.]

The Painting "Phra Sai Nam Lai" formed on the banana stalk raft in the pattern of sacrificed tray with flowers arranged in lotus-shape (Source: Viyada Thongmitr (writer), Sutthichai Ritthapornchai (painter), The Royal Ceremony of Twelve Months, Life Calendar of Siam People (Nonthaburi, Muang Boran, 2561), 39

ภาพพระทรายบรรดาศักดิ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ก่อเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ [ที่มา: วิยะดา ทองมิตร (ผู้เขียน), สุทธิชัย ฤทธิชัยพรชัย (ผู้วาดภาพ), พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของชาวสยามประเทศ (นนทบุรี: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), ๓๔.]

The Painting "Phra Sai of the Royal Member in the shape of Himmapan Creature" Source: Viyada Thongmitr (writer), Sutthichai Ritthapornchai (painter), The Royal Ceremony of Twelve Months, Life Calendar of Siam People (Nonthaburi, Muang Boran, 2561), 39

- 4 adjutants (inner court) in the left side and 4 adjutants (inner court)
- 3 adjutants (outer court) in the left side and 3 adjutants (outer court) in the right side.
- 3 palace soldiers (Asa) in the left side and 3 soldiers (Asa) in the right side
- 3 palace soldiers (Khen Thong) in the left side and 3 soldiers (Ken Thong) in the right side
- 3 palace soldiers (Asa Decho) and 3 soldiers (Asa Tie Nam)
- 3 palace soldiers (Tham Lu) in the left side and 2 soldiers (Tham Lu) in the right side
- 3 royal guards in the left side and 3 royal guards in the right side.
- 2 palace soldiers (Dang Thong) in the left side and 2 soldiers (Dang Thong) in the right side¹³

All of Phra Sai had been decorated with many - tiered umbrella and flags on the sand stupa (Phra Sai), the royal officials requested various supplies to the painters to create all adornments.

In the morning of Maha Songkran Day, the Majesty King royally proceeded to the grand temple (Phra Vihara Yai) and invited the clerical titles to be royally dedicated the foods and desserts. The principal sand stupa and small sand stupai had been decorated the golden candles, floral cone-shaped offering on each sand stupa (Phra Sai) a in the celebrated ceremony.¹⁴

๒. พระทรายเตียงยก เป็นพระทรายที่พระเจ้าแผ่นดินทรงก่อบนเตียงที่
เจ้าพนักงานยกมาถวาย ณ พระที่นั่งทรงปืน พระทรายเตียงยกที่ระบุในจดหมายเหตุ
มีลักษณะเป็นพระปรางค์ ๕ ยอด เมื่อทรงก่อพระทรายเสร็จจะมีการฉลอง และนำ
ไปไว้ ณ พระอารามสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้นเสร็จ (งาน) พระทรายที่วัดพระศรีสรรเพชญ์แล้ว
รุ่งขึ้นเป็นวันเนา เจ้าพนักงานจึงเอาทรายและเตียงเข้าไปให้
สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมทรงก่อพระทราย ณ พระที่นั่งทรงปืน เป็น
พระปรางค์ ๕ ยอด

ทรงก่อแล้วพนักงานยกพระทรายออกมาให้ช่างเขียนตัด
และเครื่องประดับพระทรายนั้น ให้เจ้าพนักงานเบิกทองอังกฤษ
ประดับ และช่างเขียนทำประดับประดาพระทราย แล้วยกเข้าไป
ตั้งไว้ ณ พระที่นั่งทรงปืน พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ให้เจ้าพนักงานยก
พระทรายออกมาตั้งไว้ ณ ศาลาลูกขุนท้ายสระ พันพุ่ม พันเทพ
ราช พันจันทน์ เกณฑ์เครื่องเล่นและคู่แห่เดินเท้าและม้า ปีกลอง
ชนะ ธงสามชาย ปีกลองมลายู ปีกลองจีน แห่พระทรายไปไว้
ณ วัดวโรทัย วัดพระราม วัดมงคลบพิตร (เป็น) อย่างธรรมเนียม
สืบมาแต่ก่อน (ดังนี้)^{๑๔}

๓. พระทรายน้ำไหล ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเสด็จไปก่อพระทรายน้ำไหล
ที่เพนียด ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทรงก่อพระทรายบนแพหยวก หรือก่อบนบกในที่
น้ำท่วมถึง ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ทรงก่อพระทรายบนแพหยวกแล้วลอยน้ำ
เชื่อกันว่าเป็นการล้างบาปและลอยบาป หากลอยในเวลาเช้าขึ้นอายุเย็น แต่ลอยใน
ช่วงน้ำลงอายุจะสั้น^{๑๖} ในจดหมายเหตุอย่างธรรมเนียมการพระราชพิธีระบุไว้ว่า เมื่อ
พระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปก่อพระทรายน้ำไหล ให้พันทิพราชคุมพนักงานสี่ตำรวจ สนม
ทหาร ตำรวจนอกไปทำพลับพลาและฉนวนรับเสด็จ และให้พันเทพราชเกณฑ์อาสา
หกเหล่าไปปลุกทิมสงฆ์ พร้อมกับเกณฑ์พนักงานก่อพระทราย ๔๐ องค์ รูปแบบ
ของพลับพลาสะท้อนให้เห็นว่าสร้างในแม่น้ำ เนื่องจากจดหมายเหตุระบุไว้ให้กัน
เผื่อรอบพลับพลา และให้พนักงานอาสาชายชวจับปลาออกให้หมด เพื่อใช้เป็น
สถานที่สร่งน้ำของพระเจ้าแผ่นดินหลังเสร็จการพระราชพิธี ดังนี้

ทหารในชายขวา ได้ทำวงเวียนสำหรับเวียนพระทราย
และรั้วเผื่อกวรอบพลับพลานั้นเป็นพนักงานแขวงนายอำเภอ
และปลาซึ่งมีในเผือกนั้นเป็นพนักงานอาสาชายขวา ได้เอา
แหทอดปลาในเผือกเสียให้สิ้น อย่าให้มีปลาเจียงปลางายอยู่ได้
ครั้นฉลองพระทรายแล้ว เสด็จสร่งน้ำในเผือกวงอยู่นั้น^{๑๗}

สร่งน้ำพระศรึมหาโพธิ์ [ที่มา: วิยะดา ทองมิตร (ผู้เขียน), สุทธิชัย ฤทธิจตุพรชัย (ผู้วาดภาพ),
พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของชาวสยามประเทศ (นนทบุรี: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), ๔๘.]
sprinkling the water onto Phra Sri Maha Bodhi Source: Viyada Thongmitr (writer),
Sutthichai Ritthatupornchai (painter), The Royal Ceremony of Twelve Months,
Life Calendar of Siam People (Nonthaburi, Muang Boran, 2561), 48

2. Phra Sai Tiang Yok

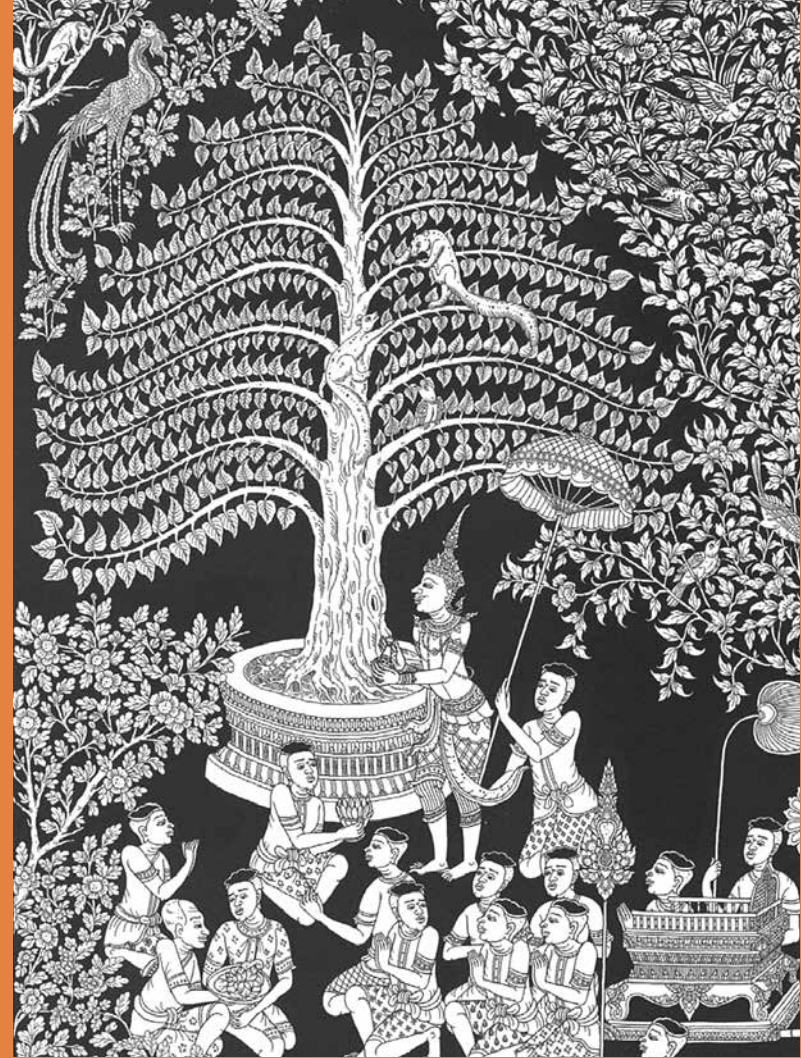
The officials offered a big tray to the Majesty King for forming Phra Sai Tiang Yok at the Song Peun Throne Hall. Phra Sai Tiang Yok was identified in the Annals that was the stupa with five hollow spears of the sky. The celebrated ceremony commenced after the Majesty King had already formed the sand stupa (Phra Sai) and then moved it to the significant temples as the following details;

After the royal ceremony of Phra Sai at Wat Phra Si Sanphet, the next day was Wan Nao. The royal officials offered the sands and a big tray to the Majesty King to form the sand in the shape of stupa (Phra Sai) with five hollow spears of the sky at the Song Peun Throne Hall.

The royal officials moved King's sand stupa (Phra Sai) to the painter for decorating the British gold on it and the royal officials then moved it to place at the Song Peun Throne Hall. After the Buddhist monks had already eaten their morning meals, the royal officials moved to move (Phra Sai) King's sand stupa (Phra Sai) to place in the pavilion "Lukkhun Thai Sara". The three colonels named Put, Thep Rat and Chan marched the parade with the pairs of flocks by walking and riding the horses. The royal officials produced melodies with the flutes and victory drums, Malaya drum and Chinese drums and took three jagged-edge flags in the parade to move King's sand stupa (Phra Sai) to Wat Worapho, Wat Pra Ram and Wat Mongkol Bophit as the inherited tradition.¹⁵

3. Phra Sai Nam Lai

In The Ayutthaya Era, The Majesty King royally proceeded to form the sand stupa called "Phra Sai Nam Lai" at the corral. Although it had no evidence that the Majesty King formed Phra Sai Nam Lai on the raft of banana stalk or flood-plain but the historical evidence in the Rattanakosin era that the Majesty King formed the sand stupa called Phra Sai Nam Lai on the raft of banana stalk and then floated it as the beliefs of purification. If floating in the flood tide referred to have longevity, on the other hand, if floating in the ebb

พระเจ้าแผ่นดินทรงนำต้นพระศรีมหาโพธิ์ (ที่มา: วิยะดา ทองมิตร (ผู้เขียน), สุธัชชัย ฤทธิชัยพรชัย (ผู้วาดภาพ), พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของชาวสยามประเทศ (นonthaburi: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), ๔๙.)
The Majesty King sprinkled the water onto Phra Sri Maha Bodhi Source: Viyada Thongmitr (writer), Sutthichai Ritthachupornchai (painter), The Royal Ceremony of Twelve Months, Life Calendar of Siam People (Nonthaburi, Muang Boran, 2561), 49

meaning of short life.¹⁶ The Annals of royal ceremony recorded that when the Majesty King royally proceeded to form Phra Sai Nam Lai, the colonel named Thep Rat enlisted 4 palace polices in the inner court, adjutants, palace polices (the outer court) establishing the pavilion and corridor for the Majesty King, the soldiers (Asa) from six teams jointly built the marquee for the Buddhist monks and the royal officials formed 40 units of Phra Sai. The chronicle identified that the characteristic of pavilion was built in the river and put up the fence around it. The royal officials caught all fishes¹⁷ with the fishnets out of the pavilion to prepare the place for taking a bath after the Majesty King had already performed a sacrifice in the royal ceremony.

พระราชพิธีสงกรานต์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชพิธีสงกรานต์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยังคงสืบทอดรูปแบบพระราชพิธีจากสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีพัฒนาการของพระราชพิธีมาโดยลำดับ พระราชพิธีในช่วงสิ้นปีก่อนขึ้นปีใหม่ นั้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงมีพระราชพิธีตรุษเดือน ๔ คือพระราชพิธีสัสม์พัจฉรฉินท์ในพระราชพิธีดังกล่าวมีทั้งพิธีพราหมณ์และพิธีสงฆ์ กล่าวคือในส่วนของพิธีพราหมณ์ มีการทำน้มนต์ในหม้อกุ่ม (หม้อข้าว) ๙ ใบ ตั้งโรงพิธีพราหมณ์ในพระบรมมหาราชวัง ที่บริเวณหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างโรงพิธีถาวรที่หอเวทวิทยาเขต) ส่วนพิธีสงฆ์ทำขึ้นที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และตั้งโรงพิธีใน ๘ ประตูเมือง และกลางพระนคร ๒ ตำบล โดยให้พระสงฆ์ขึ้นนั่งสวดพร้อมกัน ที่ตั้งของโรงพิธีอยู่ในบริเวณทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี ในฝั่งพระนครตั้งโรงพิธีกลางที่วัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่กลางเมือง โรงพิธีทิศเหนือตั้งอยู่ที่ป้อมพระสุเมรุ ด้านทิศตะวันออกอยู่ที่ป้อมมหากาฬ ด้านทิศใต้อยู่ที่ป้อมมหาชัย และด้านทิศตะวันตกอยู่ที่ป้อมมหาฤกษ์ ส่วนฝั่งธนบุรีโรงพิธีกลางอยู่ที่บริเวณถนนพระอาจารย์ โรงพิธีทิศตะวันออกตั้งอยู่ที่วัดอรุณราชวราราม ด้านทิศใต้ที่วัดโมฬีโลกยาราม ด้านทิศตะวันตกอยู่ที่ศาลหลวงเก่า และด้านทิศเหนือตั้งอยู่ที่วัดอมรินทราราม กำหนดให้พระสงฆ์เริ่มสวดพระพุทธรูปในวันแรม ๑๑ ค่ำ ไปจนถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ บทที่ใช้สวดนั้นคือธรรมจักร มหาสมัยสูตร และอาฏานาฎิยสูตร (ภาณยักษ์) ขณะที่สวดมีการยิงปืนใหญ่ ระหว่างนั้นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระพักตร์ และทรงพระมหามงคล ซึ่งโยงสายสิญจน์เมื่อทรงสวดพระพุทธรูป และโปรดเกล้าฯ ให้แจกมงคล พิสมร และกระบองเพชร ซึ่งทำจากใบตาลลงอักขระขอมเป็นคาถาบาลี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอธิบายว่าไม่เกี่ยวกับการขับไล่ภูติผีปิศาจ แต่ “...เพื่อจะให้เป็นที่หมายว่า ผู้นั้นได้เข้าอยู่ในพระราชพิธี หรือให้แลเห็นว่าสิ่งซึ่งเป็นมงคลอันจะเกิดขึ้นด้วยคุณปริตรที่พระสงฆ์สวดนั้น ตั้งอยู่ในตัวผู้นั้นแล้ว...”^{๑๔}

พระราชพิธีสงกรานต์ประจำเดือน ๕ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารหลวง
วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

The Royal Ceremony of Songkran in the fifth month, the mural painting in the Royal
Buddha Images Hall, Wat Ratchapradit Sathit Maha Simaram

The Royal Ceremony of Songkran in the Rattanakosin Era

The royal ceremony of Songkran in the Rattanakosin Era was inherited the pattern of royal ceremony from the Ayutthaya Era and had continuous evolution of royal ceremony. This royal ceremony occurred in the end of a year before a new year. In the Rattanakosin Era, the royal ceremony called “Trut” in the fourth month was the royal ceremony “Samphatchorachin”. This ceremony performed in both rituals of Brahmanism and Buddhism. The ritual in Brahmanism made sacrifice for the blessed water in the nine rice pots and established the hall of Bramin ritual in the front of Dusit Maha Prasat Throne Hall in the Grand Palace (the ritual hall was permanently built at the hall of Devasthan called Ho Vetha Vittayakom in the Reign of King Rama IV). The Buddhist ritual enshrined in the Dusit Maha Prasat Throne Hall and set up the eight tabernacles at the city gates and two districts in the middle of city. The Buddhist monks simultaneously prayed in all eight tabernacles. The location of tabernacles were built in the capital city of Phra Nakhon at Wat Suthat Thepwararam Ratchaworamahawihan, the north tabernacle was established at the fortress “Phra Sumeru”, in the east at the fortress “Mahakan”, in the south at the fortress “Mahachai” and in the west at the fortress “Maharoeck”. The tabernacles in Thonburi established at Phra Ajarn Road, in the east at Wat Arun Ratchawararam Ratchaworamahawihan, in the south at Wat Molilokyaram Rajaworawihan, in the west at the ancient shrine and in the north at Wat Amarinthararam. The Buddhist monks prayed the Buddha's Mantra from the 11th day of waning moon to the 15th day of waning moon in the fourth month. The litanies in the ritual were Dhammachakkasutta, Mahasamayasutta and atanatiasutta (Phanyakka). The salute occurred while the Buddhist monks had been praying, meanwhile, the Majesty King washed his face and had an auspiciousness with the holy thread while he was listening the litanies. The Majesty King assigned to hand out the holy threads, amulets and Krabong Petch made from sugar palms curled like a bird's head and authenticated with

พระราชพิธีสงกรานต์ประจำเดือน ๕ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารหลวง
วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

The Royal Ceremony of Songkran in the fifth month, the mural painting in the Royal Buddha Images Hall, Wat Ratchapradit Sathit Maha Simaram

Khmer words and Pali incantations. King Rama V described that these amulets had not given out to exorcise spirits but *only affirmed those persons joining in the royal ceremony or to be offered an auspiciousness under the Buddhist's Mantra to all participants*¹⁸

พระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม

The Royal Buddha Images Hall, Wat Suthat Thepwaram

ในพิธีตรุษเดือน ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบาตรพระสงฆ์ และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญน้ำอบแป้งสดนำไปสรงพระศรีมหาโพธิ์ในพระอารามสำคัญ ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุ วัดอรุณราชวราราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดบรมนิวาส วัดสระเกศ และวัดบวรนิเวศวิหาร และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศาลาถ้อยทาน ๕ ตำบล ได้แก่ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดอรุณราชวราราม (แต่เดิมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งโรงงานที่วัดราชโอรสด้วยต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดบวรนิเวศวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ในการพระราชกุศลครั้งนี้ท้าวอินทสุริยาณำเงิน ๑๐ ชั่งมาถวายให้ทรงจบบพระหัตถ์ แล้วแจกจ่ายวิเสททั้ง ๕ โรง และในหมายรับสั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นระบุว่าให้กรมแสงจัดมิดโกน กรรไกรไปประจำโรงงานทั้ง ๕ ตำบล เพื่อตัดผมให้แก่ราษฎร

In the royal ceremony in the end of a year (Trut) during the fourth month, King Rama V royally conferred the food offerings to the Buddhist Monks and was kind enough to respectfully engage the perfumes and flower-juice flours to sprinkle water onto the sacred fig called Phra Sri Maha Bothi in the significant temples such as Wat Phra Chetuphon Vimolmangklaram Rajwaramahaviharn, Wat Mahathat Yuwaratransarit, Wat Arun Ratchawaramahawihan, Wat Suthat Thepwanaram and Wat Boromniwas, Wat Saket Rajaworamahawihan and Wat Bowonniwet Vihara. In addition, King Rama V was kind enough to build the almshouses in all 5 districts; Wat Bowonniwet Vihara, Wat Mahathat Yuwaratransarit, Wat Suthat Thepwanaram, Wat Phra Chetuphon Vimolmangklaram Rajwaramahaviharn, Wat Arun Ratchawaram (In the former time, the Reign of King Rama III royally assigned to establish the almshouse at Wat Rachaoros and then changed to set up the almshouse at Wat Bowonniwet Vihara in the Reign of King Rama IV). Thao Indrasuriya dedicated the money in totality of 10 Chang for a charity fund to the Majesty King and he subsequently put up his hands and gave out all moneys to all five almshouses The royal order of the Majesty King in the beginning of Rattanakosin Era identified that King Rama V assigned the royal officials arranged the razors and scissors to be accessible in all five almshouses for giving a haircut to the people.

พระราชพิธีเดือน ๕ จิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระวิหารหลวงวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
The Royal Ceremony in the fifth month The mural painting in the Royal Buddha Images Hall, Wat Ratchapradit Sathit Maha Simaram

รายละเอียดการพระราชพิธีสงกรานต์ในเดือน ๕ ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น มีระบุอยู่ในหนังสือเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กำหนดพระราชพิธีมี ๓ วัน คือวันมหาสงกรานต์ วันเนา และวันเถลิงศก ความโดยสรุปดังนี้

๑. วันมหาสงกรานต์ มีสวดมนต์ในเวลาค่ำ และสรงน้ำพระภิกษุ การเตรียมสถานที่สำหรับสรงน้ำพระภิกษุ ตั้งปะรำผ้าขาวแขวนพวงดอกไม้สด เมื่อถวายน้ำสรงแล้ว พระสงฆ์เข้าไปเปลี่ยนผ้าจีวรมาห่มไตรแพรที่ได้รับพระราชทานใหม่ แล้วกลับเข้าไปฉันทน้ำพระพรจากในท้องพระโรง วิธีการสรงน้ำนั้นทรงพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้

ที่สรงน้ำแต่ก่อนว่าใช้อ่างหรือขันเชิง มีกัลกน้ำบัวตะกั่วอย่างไทยๆ แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นหรือจำไม่ได้มาจำได้เห็นแต่ที่สรงหน้าพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถานคือที่พระที่นั่งวิมลเมฆปราสาทเดิมนั้น และที่หน้าโรงกระชาปณ์เก่า ภายหลังที่สนามหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทบ้าง เขาไกรลาสในสวนขวาบ้าง ที่สรงนั้นคาดปะรำผ้าขาวแขวนพวงดอกไม้สด ถ้าเป็นที่ใดแดดส่องเข้าไปถึงที่สรงก็ใช้บังตะวันอันหนึ่งข้างสองอันบ้าง มีคนมาถือบัง ใช้บัวอย่างฝรั่งที่เปลี่ยนสายน้ำต่างๆ เพราะใช้น้ำท่อซึ่งสูบมาแต่แม่น้ำ ในเวลาที่สรงนั้นประโคมเครื่องสังข์พิณพาทย์ มีสุหร่ายอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องราชบรรณาการมาในครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ได้ยวนี้หาซื้อไม่ได้ ด้วยเขาเลิกแบบนั้นเสียแล้ว แต่ข้าพเจ้าอยู่ข้างหยอดมาแต่เล็กจนเดี๋ยวนี้ดูน่าเล่นนัก สุหร่ายนั้นไม่ได้กรอกน้ำตามธรรมเนียม ใช้ชั้นควงติดกับกระบอกฉืด กระบอกฉืดนั้นวางลงในขันแล้วสูบเข้าไปข้างกันสุหร่ายอัดเข้าไปทั้งน้ำทั้งลมพร้อมกัน เมื่อเต็มที่แล้วหันสุหร่ายออกจากกระบอกฉืดมาตั้งไว้เท่าใดเท่าใดก็ได้ เวลาที่สรงน้ำพระจึงเปิดก๊อกน้ำก็ฉีดออกจากสุหร่ายเอง ไม่ต้องพาดต้องเขย่าหรือบีบอย่างหนึ่งอย่างใดเลย น้ำเป็นสายเล็กพุ่งไปได้ถึงลิบคอกสามวา รดถึงองค์พระได้ทุกองค์ เว้นแต่ท่านขุนศรีสุยมพรแก้มักขลุกลักเกิดความบ่่อยๆ คือน้ำอบที่แกสูบเข้าไปนั้นมีผงเสี้ยนมากๆ บางทีสายน้ำก็เบี้ยวเอนโกไป บางทีก็ไหลปรืดๆ อยู่เสมอปากช่องสุหร่าย บางทีก็ถึงต้องแห่ต้องเป่ากันประดักประเดิด และอะไรมันจะหลวมๆ เพราะเก่าอยู่หน่อยหนึ่ง ถ้าสูบเต็มๆ มาตั้งไว้มักเป็นน้ำขิมซาบอาบเอิบอยู่ทั่วๆ สุหร่าย แต่ถ้าแก้ไขให้ดีคงดีได้ สุหร่ายเช่นนี้มีสองอันพอสูบผลัดเปลี่ยนกันทันไม่ขาดพระหัตถ์^{๑๙}

๒. วันเนา ในเวลาบ่ายฉลองพระทรายเตียงยก เจ้าพนักงานยกพระทรายที่ก่อบนมา ๑๐ องค์ นำมาตั้งที่เฉลียงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ด้านทิศตะวันออก เวลาค่ำพระราชอาคัน ๓๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์

๓. วันเถลิงศก เวลาเช้าเสด็จทรงบาตร จากนั้นเสด็จขึ้นหอพระเพื่อถวายน้ำสรงพระบรมสารีริกธาตุ และทรงสุหร่ายประพรมพระพุทธรูปในหอพระ แล้วเสด็จไปยังหอพระบรมอัฐิ เพื่อถวายน้ำสรงพระบรมอัฐิและพระอัฐิ ลำดับต่อมาเสด็จพระราชดำเนินไปประเคนภัตตาหาร พระราชทานฉันทน้ำแด่พระภิกษุ (หากพระภิกษุสงฆ์สงฆ์ในป็นั้นเป็นเวลาเช้า จะเปลี่ยนไปถวายภัตตาหารเพลแทน) เมื่อเสร็จการพระราชพิธีข้างต้น จึงเสด็จไปสรงมูรธาภิเษกในวันสงกรานต์ สำหรับพระเจ้าแผ่นดินนั้นไม่มีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดถวายน้ำสงกรานต์ มีแต่เสด็จไปสรงมูรธาภิเษกเป็นการเฉพาะเท่านั้น ขณะสรงนั้นผืนพระพักตร์ไปสู่วิศวมงคล เจ้าพนักงานเปิดท่อนพระสหัสธารา^{๒๐} ภูษามาลาและชาวที่ทูลเกล้าฯ ถวายน้ำพระพุทธรูปด้วยพระเต้าต่างๆ แล้วทรงรับการถวายน้ำจากพระมหาราชครูและบรรดาพราหมณ์ทั้งปวง ในขณะที่สรงน้ำมูรธาภิเษกนั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เจ้าพนักงานประโคมสังข์ทักขิณาวาฏ สังข์อุตราวัฏ บัณเฑาะว์ฆ้องชัยแตรสังข์พิณพาทย์ จากนั้นเสด็จขึ้นเปลื้องพระภูษาถอด คือพระภูษาขาวและทรงสะพักขาวพระราชทานแก่พระมหาราชครู เมื่อเสร็จการสรงมูรธาภิเษก ทรงฉลองพระองค์ตามสีกาลังวัน ทรงทัดดอกไม้อันต้องกับสวีนพระบรมราชสมภพ และทรงถือไปไม้ที่ตรงกับเขตแห่งวันพระบรมราชสมภพ แล้วเสด็จออกทรงสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิพระบรมราชบุพการีที่ท้องพระโรง พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระสงฆ์ให้สดับปกรณ์คือผ้าคู่ ซึ่งมีผ้า ๒ ผืน ผืนแรกเป็นผ้าขาวเนื้อหนาขนาดผ้านุ่ง ส่วนผืนที่ ๒ เป็นผ้าขาวเนื้อบางขนาดผ้าห่ม ธรรมเนียมการใช้ผ้าคู่สดับปกรณ์มาจากผ้านุ่งผ้าห่มที่พระราชทานแด่พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ หรือขุนนางผู้ใหญ่ที่สู้อายุ ในการพระราชทานน้ำสงกรานต์^{๒๑}

The description for the Royal Ceremony of Songkran during the fifth month in the Rattanakosin Era was recorded in King Rama V's literary work by King Rama V titled "Royal Ceremony of twelve months" that The royal ceremony had all 3 days; Maha Songkran Day, Wan Nao and Wan Thaloeng Sok as the following details;

1. Maha Songkran Day The priests prayed the Buddha's Mantra in the night and people sprinkled the water to the Buddhist monks. The readiness of places for sprinkling the water had been set up the white marquee and hanged the festoons by the royal officials. After the priests had been sprinkled the water, they changed from the robe of a Buddhist monk to be the silk threefold (Trai) which were conferred by the Majesty King and then ate the rice in an ice water in the main hall. The vessels for sprinkling the water in the former time as mentioned in King Rama V's literary work that

*"using the basin or bowl with base attached and lead siphon in Thai style but I could not see or remember until I saw them at Prapas Phipithapan Throne Hall (Siwalai Maha Prasat Throne Hall) and at the front of old mint including the yard in front of Chakri Maha Prasat Throne Hall and Mount Kailash in Siwalai Garden. The white marquee hanged the festoons and was adumbral with 1-2 blinds or the royal officials hold the sunshade. Using the western shower to change the flow of water which pumped from the river. While The Majesty King sprinkled the water to the priests, The royal officials played a prelude with conch shells and classical Thai orchestra, the shower bath was a tribute in the Reign of King Rama II which could not buy it in the present because it was cancelled to produce. The shower was not filled the water as the primitive methods, the sprayer attached with the basin and shoved the water at the bottom of shower. The water and wind had been filled into the shower and then separated the shower from the sprayer. The water taps was opened while sprinkling the water to all priests by the Majesty King, the water would automatically squirted from the shower in the distance of 10 cubits 3 Wa (4 metres) without the thrashing or shaking. Except Khun Sri Sayumporn jamed up with the shower by the cause of distorted flowing or not spouted from the shower, therefore, it was necessary to awkwardly prod and blow the top of shower. After the shower had already repaired by the cause of the shower was old and loose, it would normally spout when it full of the water. However, two showers were alternated while sprinkling the water to the monks."*¹⁹

2. Wan Nao Phra Sai Tiang Yok was celebrated in the afternoon, the royal officials moved all ten platforms of Phra Sai Tiang Yok to the eastern balcony of Amarin Winitchai Throne Hall. All thirty clerical titles prayed the Buddhist's Mantra in the night.

3. Wan Thaloeng Sok The Majesty King royally conferred the food offerings to the Buddhist monks in the morning and then royally proceeded to the hall of Images Buddha to sprinkle the water onto the relics of God Buddha and images of Buddha and then royally proceeded to the hall of royal relics to sprinkle the water onto all royal relics and subsequently dedicated the foods to the Buddhist monks in the Grand Palace. (If an auspicious time of pouring the water by the King was in the morning, an offering of foods would be changed to the midday meal). After the abovementioned royal ceremony terminated, the Majesty King royally proceeded to pour the water in Songkran Day. The Royal Members had not poured the water to the Majesty King during the royal ceremony but they would be privately poured the water in the royal palace. While The Majesty King turned his head to the auspicious direction, the royal officials opened the pipe of shower and dedicated him the clothes, top hat²⁰. Subsequently, the royal officials offered the blessed water in several bottle gourds, the Great Masters and all Brahmans poured the water to the Majesty King, meanwhile, the priests prayed the Buddhist's Mantra. The royal officials played an overture with blowing the conch shells, play the gamelan, hitting the gongs and small drums, subsequently, the royal officials took off a white breast cloth and a white brocade worn over the trunks and offered them to the great master. After completed the ritual of pouring the water, the Majesty King put on the dress as the color of auspicious day and also put a flower behind one's ear as the color of his royal birthday and also held the leaves matching with the power of his royal birthday. The next, the Majesty King offered the chantry and poured the ceremonial water to the great relics and the royal relics of the parent in the Hall of Images Buddha at the main hall of Amarin Winitchai Throne Hall. The offering given as alms for a Buddhist monks were the pairs of clothes; the 1st cloth was a thick white cloth in the equal size of panung and the 2nd cloth was a thin white cloth in the same size of blankets. The tradition of using the pairs of clothes originated from the panung and blanket which the Majesty King bestowed them to the senior royal members or senior nobilities in the Royal Ceremony of Songkran.²¹

หอพระนากในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง

Ho Phra Nak in Wat Phra Sri Ratana Sasadaram, The Grand Palace

พระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

Phra Sri Rattana Chedi, Wat Phra Sri Ratana Sasadaram, The Grand Palace

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเพิ่มเติมธรรมเนียมเสด็จออกทรงน้ำพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร และหลังสมโภชเวียนเทียน จึงเสด็จพระราชดำเนินไปสดับปรกณพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ที่หอพระนาก ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันเถลิงศกต้องเสด็จพระราชดำเนินทรงน้ำพระพุทธปฏิมา และนมัสการปูชนียสถานในพระบรมมหาราชวังหลายแห่ง ตามลำดับดังนี้

๑. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำบนหอพระและหอพระบรมอัฐิ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเลี้ยงพระกระยาแช่แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ จากนั้นเสด็จออกโปรยเงินอัฐทองแดง

๒. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธบุษยรัตน์น้อยและพระสัมพุทธพรโณภาสบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

๓. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธสิหิงค์น้อย ซึ่งหล่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประดิษฐาน ณ พระพุทธมนเทียร

๔. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธบุษยรัตน์ ณ พระพุทธรัตนสถาน

๕. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธรูปเท้าพระชนมพรรษารัชกาลที่ ๔ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ พระที่นั่งบรมพิมานในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์

๖. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรณี พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระคันธารราษฎร์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๗. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธรูปซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ณ หอพระราชกรมานุสร

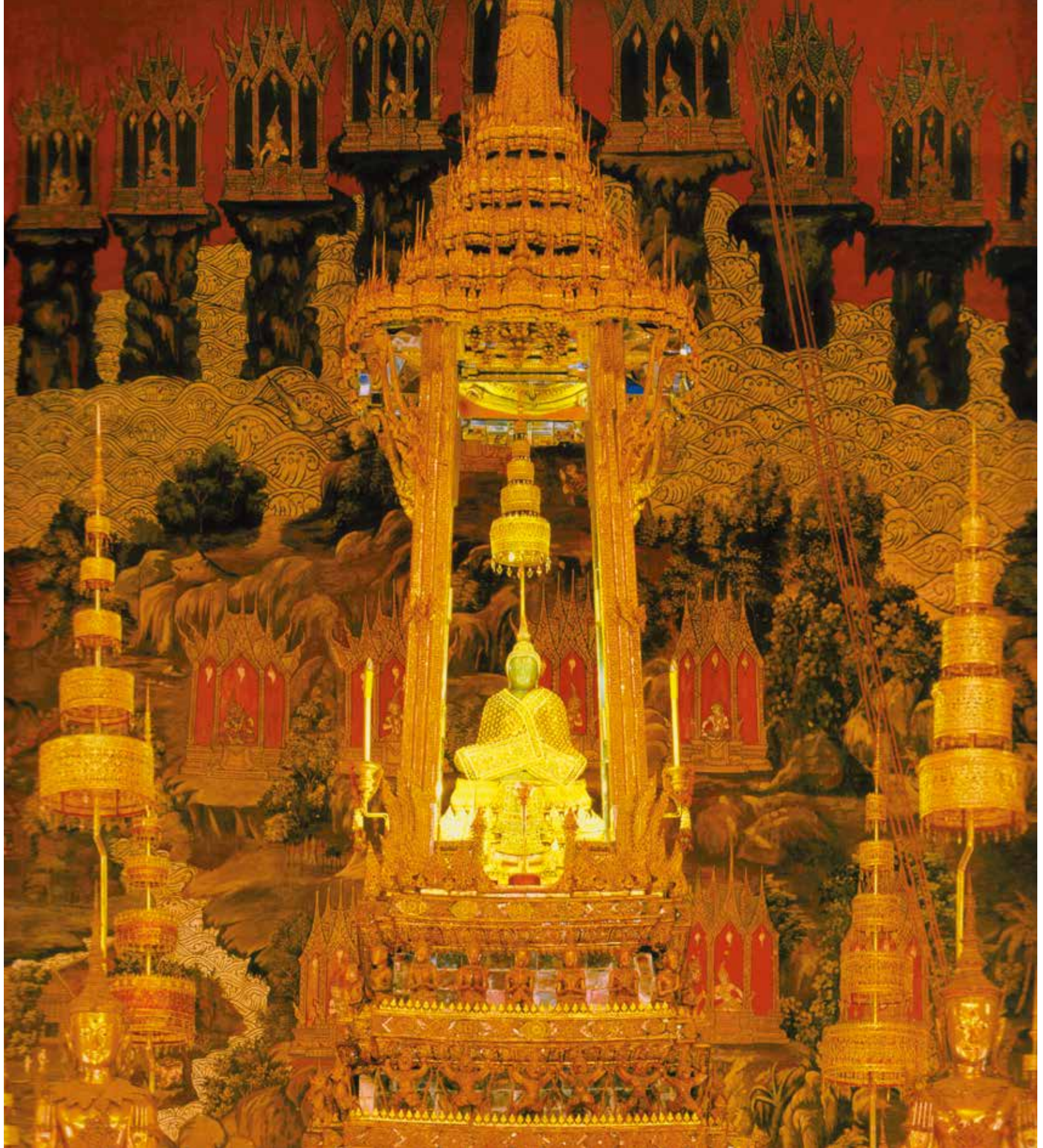
๘. เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำพระพุทธรูปซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายพระเจ้าอยู่หัวทั้งสี่พระองค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ณ หอพระราชพงศานุสร

๙. เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระไตรปิฎกในพระมณฑปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๑๐. เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระสถูปในพระศรีรัตนเจดีย์

๑๑. เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการต้นนิโครธและพระวิหารยอด การเสด็จพระราชดำเนินยังพระศรีรัตนเจดีย์และพระวิหารยอด เกิดขึ้นเมื่อครั้งสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี เมื่อเสร็จการฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วมีพระราชดำริว่าสถานที่ทั้ง ๒ แห่ง หากไม่เสด็จพระราชดำเนินอยู่เสมอจะทรุดโทรม จึงได้เสด็จไปในการพระราชพิธีสงกรานต์ทุกปี

๑๒. เสด็จพระราชดำเนินไปสดับปรกณพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ที่หอพระนาก

พระพุทธรูปมหายานีรัตนปริมากร ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
The Emerald Buddha was enshrined in the Ubosot, Wat Phra Sri Rattana Sasadaram

In the Reign of King Rama IV had an increasing tradition of sprinkling the water onto the statue of Emerald Buddha. After the Majesty King had solemnized and walked with lighted candles in his hand around a temple, then royally proceeded to perform dedication of merit and offered a chantry to all relics of royal members at Ho Phra Nak. In the Reign of King Rama V, he royally proceeded to sprinkle the water onto the images of Buddha and paid respect to the following sacred places in the grand palace;

1. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the statues of Buddha at The Hall of Images Buddha and The Hall of Royal Relics and subsequently conferred the rice in an ice water to the royal members and the royal governmental officers and then spreading the copper coins to them.

2. The Majesty King royally proceeded to sprinkle water onto Phra Buddha Bussaya Rattananoi and Phra Sambuddha Phannophas in the Chakri Maha Phrasat Throne Hall.

3. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto Phra Buddha Sihingnoi which casted in the Reign of King Rama IV, it was enshrined at Ho Phra Phuttha Montientham.

4. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto Phra Buddha Bussaya Rattana at Phra Buddha Rattana Sathan.

5. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the images of Buddha as equal number as his age at the Boromphiman Throne Hall in the group of Phra Aphinaoniwet Throne Hall

6. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the statue of Emerald Buddha, Phra Sambuddha Pannee, the statue of King Rama I and King Rama II and Phra Khanthararat which were enshrined at Wat Phra Sri Rattana Satsadaram. (Temple of the Emerald Buddha)

7. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the images of Buddha which had been dedicated to the King of Ayutthaya Kingdom at Ho Phra Rachakaramanusorn.

8. The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the images of Buddha which had been dedicated to all four Kings of Rattanakosin Dynasty at Ho Phra Rachapongsanusorn.

วิหารยอด วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

Phra Vihara Yod, Wat Phra Sri Rattana Satsadaram

9. The Majesty King royally proceeded to worship the Buddhist scriptures in Phra Mondop, Wat Phra Sri Rattana Satsadaram.

10. The Majesty King royally proceeded to pay homage Phra Stupa in Phra Sri Rattana Chedi.

11. The Majesty King royally proceeded to worship the banyan tree and Phra Viharn Yod. This royal custom occurred in an auspicious occasion of metropolis celebration in the cycle of 100 years anniversary. After an auspicious celebration of Wat Phra Sri Rattana Satsadaram (Temple of the Emerald Buddha) was over, the King's royal thought realized that if he abandoned to frequently worship all two sacred places, they would be declined. By this reason, the Majesty King had annually proceeded to sacrifice all of them in the royal ceremony of Songkran.

12. The Majesty King royally proceeded to perform dedication of merit and offered a chantry to the relics of all royal members at Ho Phra Nak.

พระพุทธรูปเทวปฏิมากร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
Phra Buddha Theva Patimakorn, Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram

นอกจากการสรงน้ำพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญที่ประดิษฐานอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ยังมีการถวายน้ำสรงตามพระอารามต่างๆ เจ้าพนักงานจะถวายหม้อน้ำเงิน ขวดแป้งสัด และผ้าทรงพระ ถวายให้ทรงจบบพระหัตถ์จากนั้นจึงนำไปสรงพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานตามพระอารามต่างๆ ได้แก่

๑. พระศรีมหาโพธิ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
๒. พระพุทธรูปเทวปฏิมากร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๓. พระมหาธาตุ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๔. พระพุทธรูปธรรมิกราชโลกธาตุคิลิก วัดอรุณราชวราราม
๕. พระศรีศากยมุนีและพระศรีมหาโพธิ์ วัดสุทัศนเทพวราราม
๖. พระทศพลญาณ วัดบรมนิवास
๗. พระพุทธรูปชินศรี และพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดบวรนิเวศวิหาร
๘. พระอัฐารสศรีสุคตทศพลญาณบพิตร และพระศรีมหาโพธิ์ วัดสระเกศ
๙. พระศรีมหาโพธิ์ วัดปทุมวัน
๑๐. พระศรีมหาโพธิ์ วัดราชาธิวาส

Although the royal tradition of sprinkling the water onto the significant images of Buddha which were enshrined in the grand palace but also sprinkled the water onto the statues of Buddha in many temples. The royal officials offered a blue pot, the bottle of perfumed powder and aparels to the Majesty King and then he pressed his hands together at the chest and sprinkled the water onto the images of Buddha or the following sacred places in many temples;

1. Phra Sri Maha Bodhi, Wat Phra Sri Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha)
2. Phra Buddha Theva Patimakorn, Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram Rajwaramahawiharn (The Temple of Reclining Buddha)
3. Phra Mahathat, Wat Mahathat Yuwaratrangsarit
4. Phra Buddha Thammisorarat Lokathatdilok, Wat Arun Ratchawararam Ratchawaramahawiharn
5. Phra Sri Sakkayamuni and Phra Sri Mahabodhi, Wat Suthat Thepwararam
6. Phra Thossapholayan, Wat Boromniwas
7. Phra Buddha Chinnasri and the Reclining Buddha, Wat Bovornniwetwiharn
8. Phra Attharossrisukhot Thossapholyannabophit and Phra Sri Mahabodhi, Wat Saket (The Golden Mount)
9. Phra Sri Mahabodhi, Wat Pathumwan
10. Phra Sri Mahabodhi, Wat Rachathiwas

พระพุทธรูปศรีนครทองโลกธาตุดิลก วัดอรุณราชวราราม
Phra Buddha Thamisorarat Lokathadilok, Wat Arun, Ratchawararam

พระทศพลญาณ วัดบรมนิวาส
Phra Tossapholayan, Wat Boromniwas

ระหว่างพระราชพิธีสงกรานต์นั้นมีการตั้งศาลาทานดั่งเช่นเทศกาลตรุษในเดือน ๔ อีกทั้งในสมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๔ มีการจัดงานสงกรานต์ฝ่ายใน ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นงานสำหรับฝ่ายในออกมาทำบุญ สรงน้ำพระในพระราชพิธีสงกรานต์ ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

อนึ่งวัดพระเชตุพนนั้น ก็เป็นธรรมเนียมเก่ามีมาแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสงกรานต์สามวันเปิดให้ช่างในออกสรงน้ำพระ ตีข้าวบิณฑุ์โปรยทานและเที่ยวเล่นแต่เช้าจนเย็นกันฉนวนเหมือนอย่างพระเมรุทองสนามหลวงเป็นที่ชาววังไปเที่ยวรื่นเริงสนุกสนานมากตลอดมา

ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกวัดพระเชตุพนเสด็จออกทางฉนวนข้างในโปรดให้เจ้าจอมแก้วแก่และท่านแก้วแก่แต่งตัวเป็นตำรวจนุ่งสองปีกลาย สวมเสื้อเข็มขาบเย็บรับจับใน สวมเสื้อครุยชั้นนอกโพกผ้าศิระชะพายกระบี่แต่เสด็จ เหมือนอย่างตำรวจแต่เสด็จพยุหยาตราอยู่ในเวลานั้น เมื่อถึงพระอุโบสถก็มีพนักงานชำระพระบาท สนมพลเรือนถวายเทียนฉนวน ล้วนแต่แก้วแก่พนักงานแต่งตัวเป็นผู้ชายทั้งสิ้น ข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นการสนุกสนานกันมาก^{๒๒}

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ หากมิได้มีพระราชธุระมาก จะเสด็จพระราชดำเนินมาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แต่ไม่มีกระบวนแห่เหมือนอย่างในรัชกาลที่ ๔ และโปรดเกล้าฯ ให้เปิดวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เรียกรอเงินทำบุญจากผู้มีจิตศรัทธาถวายพระพิมพ์ลธรรม (อัน) (อธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๕ ครองวัดระหว่างพุทธศักราช ๒๔๒๑-๒๔๓๒) สำหรับทำนุบำรุงถาวรวัตถุต่างๆ ในพระอาราม

During the Royal Ceremony of Songkran, the almshouses were established during the Trut Festival (the royal ceremony in the end of a year) in the fourth month. In the Reign of King Rama III and King Rama IV, the Songkran Festival in the royal court was reveled at Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram. The people in the inner court performed meritorious deeds and sprinkled the water onto the images of Buddha in the Royal Ceremony of Songkran as the following by King Rama V's royal literary work;

The ancient Songkran tradition at Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram performed since the Reign of King Rama III, the people in the royal court been had been continuously sprinkled the water onto the Buddhist images, offered the rice grain-shaped design (Khao Bin) to the Buddhist monks gave a donation and merrily hanged around for day long at the Pramane Ground (Sanam Luang)

King Rama V royally proceeded along the inner corridor of Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram and assigned King's concubines dressed in the uniform of palace police, put on the striped and lining marquisette with gold thread, whittling brocade worn over the trunks (Panung) and wearing the outer gown, wrapped a piece of cloth around the head, carried the sword on the shoulder. All of them subsequently paraded as same as the contingents of marchers by the palace polices. When the Majesty King arrived the hall of a temple, the royal officials washed the King's feet and the civil servants offered the fuses for firing an explosive charge to the Majesty King. All King's concubines dressed in the male clothes. I remember that this celebration was very enjoyable.²²

If King Rama V had a few of affair, the Majesty King always had regularly proceeded to Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram without any royal procession as similar as the Reign of King Rama IV. The Majesty King was kind enough to open Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram in a purpose of performing meritorious deeds and raising funds from the people who had considerable faith and then dedicated the money to Phra Phimoltham (On), the fifth chief of Buddhist monks during B.E. 2421-2432 to maintain several long-lived materials in the temple.

พระราชพิธีสงกรานต์นอกพระบรมมหาราชวัง ในสมัยรัชกาลที่ ๕

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปยังที่ต่างๆ หากตรงกับช่วงพระราชพิธีสงกรานต์ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีเป็นกรณีพิเศษ ณ สถานที่แห่งนั้น ดังเช่นในรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ (พุทธศักราช ๒๔๓๕) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง ในครั้งนั้นโปรดเกล้าฯ ให้มีผู้แทนพระองค์สำหรับพระราชพิธีสงกรานต์ที่กรุงเทพมหานคร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีสงกรานต์ที่เกาะสีชังเป็นการพิเศษ ดังรายละเอียดในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙ ตอน ๔ วันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๕ ดังนี้

วันที่ ๑๐ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการก่อกองพระเจดีย์ทรายที่เนินดินหลังตึกวัดผา รวม ๙๖ องค์ และมีพระทรายเพียงยกลงของหลวงและพระทรายบรรดาศักดิ์ของฝ่ายในก่อกองหน้าพระตำหนักในเวลาค่ำเสด็จออกทรงจุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์

วันที่ ๑๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ เสด็จออกประเคนอาหารบิณฑบาต แต่พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่มาเจริญพระพุทธมนต์ และในเวลาย่ำค่ำพระราชทานคนผู้ใหญ่น้อย ๓๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ทวาทศปริตร

วันที่ ๑๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ เวลารุ่งเช้า พระราชาคณะที่มาเจริญพระพุทธมนต์ ๓๐ รูป รับบิณฑบาตในค่ายหลวง ครั้นเวลา ๕ โมงเช้าโปรดให้นมดื่มน้ำในพระที่นั่ง ทรงถวายไตรแพรพัดขนนก จากนั้นพระราชทานลงสรงน้ำทะเลที่หน้าพระที่นั่ง และสรงน้ำจืดอีกครั้ง ทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำ พระสงฆ์ทั้งปวงกลับเข้าปกครองไตรแพรที่ได้รับพระราชทานเข้าไปในพระที่นั่งเพื่อรับพระราชทานข้าวแช่ อนึ่ง ในวันนี้ทางกรุงเทพมหานครได้ส่งน้ำสำหรับถวายสรงมูรธาภิเษกสนามไปเกาะสีชัง

วันที่ ๑๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสรงมูรธาภิเษกตามโบราณราชประเพณี จากนั้นทรงทอดผ้าคู่สดับปกรณ์พระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระทนต์สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระทนต์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และพระทนต์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระชนม์ แล้วเสด็จไปพระราชทานเลี้ยงข้าวแช่แต่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงโปรยอัฐพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการโดยทั่วกัน และเวลาบ่าย ๔ โมง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จออกทรงแจกอัฐแก่ราษฎรบนเกาะสีชัง และข้าราชการที่ตามเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้

พระราชพิธีสงกรานต์ที่พระจุฑาธุชราชฐานได้จัดขึ้นอีกในพุทธศักราช ๒๔๓๖ และ ๒๔๓๗ ตามลำดับ หลังจากเหตุการณ์วิกฤตการณ์รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ พระจุฑาธุชราชฐานก็มิได้ใช้เป็นที่พักในการแปรพระราชฐานอีก ประกอบกับในภายหลังเมื่อมีเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำเก่า) มังเสด็จประพาสหัวเมืองมลายู มิได้เสด็จมายังเกาะสีชังแต่อย่างใด และเมื่อสร้างพระราชวังดุสิตและโปรดเกล้าฯ ให้อริราชที่หนึ่งองค์ใหญ่จากพระจุฑาธุชราชฐานมาปลูกไว้ที่พระราชวังสวนดุสิต คือพระที่นั่งวิมานเมฆ นับแต่นั้นจึงมิได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่เกาะสีชังอีก

ก่อกองพระเจดีย์ทราย งานสงกรานต์ที่วัดเบญจมบพิตร ในสมัยรัชกาลที่ ๕ [ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ]
Forming the sand stupa (Phra Chedi Sai) The Songkran Festival at Wat Benchamabophit in the Reign of King Rama V (Source: The National Archives of Thailand)

The Royal Ceremony of Songkran outside the Grand Palace in the Reign of King Rama V

Whenever the King Rama V temporarily moved to overnight in the royal residence at several places in the same period of Songkran Royal Ceremony, the Majesty King was kind enough to arrange the extraordinary Royal Ceremony of Songkran in those places. For instance, the Majesty King royally proceeded to temporarily overnight at Phra Chudadhuja Palace in Koh Sichang, he formally assigned the royal envoy participating in the Royal Ceremony of Songkran in Bangkok and also specially arranged the Royal Ceremony of Songkran at Koh Sichang as the description in the following Government Gazette, volume 9 section 4 dated on 24th April B.E. 2435 ;

The 10th April, the Rattanakosin Era 111, The royal members and governmental officers formed the sand stupas at the molehill behind Wattana Building in total of 96 stupas. Phra Sai Tiang Yok of the Majesty King and Phra Sai as the titleholder of the inner court had been formed in front of Phra Tamnak. The Majesty King lighted the candles in the night to pay respect to Phra Sai and all ten Buddhist monks prayed the Buddhist's Mantra.

The 11th April, the Rattanakosin Era 111, the Majesty King was kind enough to His Royal Highness Prince Chakrabongse Bhuvanath royally offered the foods to the ten Buddhist monks who prayed the Buddhist's Mantra. All 30 clerical titles prayed the litany of Dheva Tossaparitta in the night.

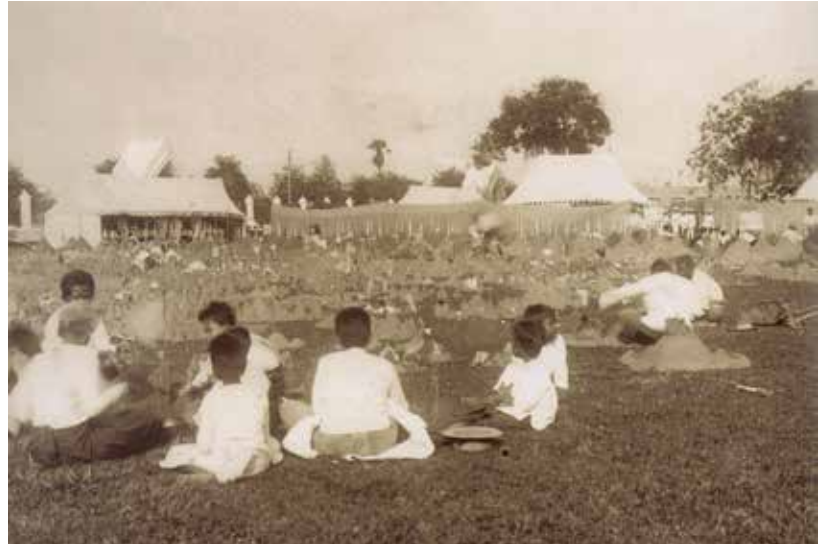
The 12th April, the Rattanakosin Era 111, all 30 clerical titles who prayed the litany of Dheva Tossaparitta asked for alms in the morning at the royal camp. The Majesty King invited all of them to the throne hall at 11 a.m. and royally conferred the silk threefold

and feather fans. All of them subsequently took a bath in the sea at the front of throne hall and then bathed with the fresh water. The next, the Majesty King royally showered to the Buddhist monks and then all of them put on the silk threefold and sat in the throne hall to be dedicated the rice in an ice water. However, the water for pouring by the Majesty King was particularly transferred from Bangkok to Koh Sichang.

The 13th April, the Rattanakosin Era 111, King Rama V royally took a bath as the ancient royal tradition, then dedicated the pairs of clothes and performed dedication of merit and offered a chantry to the Buddhist monks to pay respect all teeth of King Rama IV, Somdet Phra Thepsirintra Boromratchinee, Somdet Phra Nang Chao Sunanda Kumariratana and all royal highness who passed away. The next, the Majesty King royally bestowed the rice in an ice water and thoroughly conferred the money to all royal members and royal officials. At 16.00 pm., the Majesty King was kind enough to Her Royal Highness dedicated the money to the people on Koh Sichang and all royal officials who followed the King in this trip.

The royal ceremony of Songkran at Phra Chudadhuja Palace was subsequently celebrated in B.E. 2436 and B.E. 2437. This place had never used for temporarily overnighted after occurred the critical events in the Rattanakosin Era 112 and the Majesty King frequently traveled to the Burgh of Malaya by the royal yacht named Maha Chakri. Subsequently, the Majesty King was kind enough to demolish the main throne hall from Koh Sichang and transfer them to rebuild at The Dusit Palace called The Vimanmek Throne Hall.

ก่อพระเจดีย์ทราย งานสงกรานต์วัดเบญจมบพิตร ในสมัยรัชกาลที่ ๕ (ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

Forming the sand Stupa (Phra Chedi Sai), The Songkran Festival at Wat Benchamabophit in the Reign of King Rama V (Source: The National Archives of Thailand)

นอกจากนี้ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พุทธศักราช ๒๔๔๐) ขณะนั้นเสด็จพระราชดำเนินมาเชียงใหม่ถึงคิโปรีในวันที่ ๑๒ เมษายน ซึ่งตรงกับวันเถลิงศก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีเป็นการสังเขป ณ เฮอริเคนเฮาส์ พระยาศรีสหเทพ (เส็ง) บันทึกรเหตุการณ์ครั้งนั้นไว้ดังนี้

วันนี้เป็นวันเถลิงศกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระพุทธรูปพระเนาวโลหน้อย พระบรมทนต์ พระทนต์ประดิษฐาน ณ เฮอริเคนเฮาส์ ทรงสงฆ์พระพุทธรูป พระบรมทนต์ พระทนต์ และโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ สงฆ์พระเนาวโลหพระบรมทนต์ พระทนต์ด้วยแล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานเสื้อผ้าข้าราชการ ซึ่งมีอายุแก่กว่าพระชนมพรรษาคือเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ๑ สำหรับ พระยาทิพย์โกษา ๑ สำหรับ พระยาสีหราชเดโชไชย ๑ สำหรับ พระนิเทศพานิช ๑ สำหรับ กัปตันคัมมิง ๑ สำหรับ เสด็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดอาหารข้าวแช่เลี้ยง พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและนักเรียน รวม ๔๘ คน และโปรดเกล้าฯ ให้จับฉลากพระราชทานเบี้ยเซนต์ทองแดง เป็นฉลากด้วย เป็นกรรณิเรกในวันเถลิงศก^{๒๓}

ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ ทรงพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ระหว่างเสด็จประพาสพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล วิมลประภาวดี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี) ซึ่งภายหลังได้รวบรวมและพิมพ์เผยแพร่ในชื่อหนังสือชุด “ไกลบ้าน” ในพระราชนิพนธ์เล่มนี้ทรงเล่าถึงการจัดพิธีสงกรานต์ในรูปแบบ “ทำการเดี่ยว” คือทำอย่างสังเขปที่สุดในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินและต้องประทับอยู่บนเรือพระที่นั่งกลางทะเล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระเจดีย์อุโบสถวัดอัมมวงค์นimit
พระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง ชลบุรี

The pagoda in the ubosot, Wat Atsadang Nimit
Phra Chuthathut Palace, Koh Si Chang, Chonburi Province

In addition, King Rama V firstly travelled to Europe in the Rattanakosin Era 116 (B.E. 2440). The Majesty King royally visited Singapore dated on 12th April in the same day of Wan Thaloeng Sok and performed a sacrifice in the royal ceremony of Songkran at Hericane House. Phraya Srisahathep (Seng) recorded the events as herebelows;

In Wan Thaloeng Sok, the Statue of Phra Naivalohanoi, all teeth of all past kings and former royal members who passed away had been respectfully engaged to Hericane House to sprinkle the water onto them by the Majesty King and the royal members. Subsequently, the Majesty King conferred one set of cloth to the senior officials who have more ages than the King's birthday such as Chao Phraya Rattanathibet, Phraya Thipkosa, Phraya Siharatdedochai, Phra Nithetpanich, Captain Kumming. The Majesty King royally assigned the royal officials offering the rice in an ice water to all royal members, all royal officials and students in totality of 48 persons and then was kind enough to confer the copper cowries through the cast lots to entertain all of them in the Thaloeng Sok Day.²³

King Rama V had the second trip to Europe in B.E. 2450 and composed the royal literary work for recollecting several events during his trip to Her Royal Highness Princess Chao Fa Nipanoppadol Wimolpraphavadee (Somdet Phrachao Boromwongthoe Chao Fa Nipanoppadol Kromkhun Uthong Khetkhattianaree). His royal literary work was then compiled and publicated in the book titled "Klai Ban" which mentioned to the royal ceremony of Songkran was briefly performed during his trip on royal yacht in the sea as following descriptions;

คืนที่ ๒๐

วันจันทร์ที่ ๑๕ เมษายน

วันนี้เป็นวันเถลิงศกขึ้นจุลศักราช ๑๒๖๙ ปีมะแมนพศ อยู่กลางทะเลลาดเอเดินจะอย่างไร ตั้งแต่เป็นสงกรานต์มายังไม่เคยทำการเตี้ยเท่านี้ ได้เชิญพระพุทธรูปบรรดาที่มากับพระบรมอัฐิลงน้ำ แต่น้ำอบไทยก็ไม่มี จึงไปรดด้วยน้ำอบฝรั่ง ไม่แต่พระ พ่อก็ไม่มีน้ำอบสรลงเหมือนกัน แล้วมีการเลี้ยงกลางวัน จับฉลากนั่งที่ พ่อถูกไปอยู่หัวโต๊ะไทยล้วนแต่เซกันต์โดยมาก กับเข้าไทยที่เลี้ยงวันนี้คือพริกเกลือถั่ว ๑ กุ้งไม้ทอด ๑ ไช้เค็ม ๑ เนื้อทอด ๑ ของหวานลัปรศวานแลมะปรางแก้ว ทอดกุ้งไม้กลิ้งส่งขึ้นไปถึงกับต้นต้องลงมาดูชายอุรุพงษ์^{๒๔} เป็นผู้ทอดเลยยึดปากตากับต้นเคี้ยวเรื่อย มะปรางแก้วแกงเติมที ฝรั่งพากันพิศวงงงงวยมาก ในการเปลี่ยนที่ไม่มีอิฐจะเล่นต้องเอาเงินมากระเอยรมันเล่นกัน เพราะปลุกษากันว่าจะเอาเงินรูเปียสำหรับเอเดิน ก็พากันเห็นว่าจะมีเวลาใช้น้อยๆไม่ได้ใช้เลย ถ้าเป็นม้ากจะใช้ในเรือได้ตลอดทาง สำหรับซื้อน้ำซื้อบุหรืสูบ ฝรั่งกับคนไทยที่ไม่เคยเล่นสนุกกันเสียจริงๆ ส่วนของพ่อที่ได้มีสองมากอันหนึ่งนอกนั้นมากเดียวหมด ได้คิดจะให้เขาทำเข็มกลัดคอ เอารูปเรือซีกเซ่นแล้วเอาเหรียญทับกลาง ที่ลำเรือเขียนว่าเถลิงศกข้างหนึ่ง ๑๒๖๙ ข้างหนึ่ง จะส่งเข้าไปแปนของฝาก ทำด้วยเงินทั้งนั้น ใต้ครันน้ำเจ้าพระยาสุรวงษ์ณเดียว^{๒๕} เสื่อกางเกงเจ๊กสำหรับหนึ่ง ปยามาสักหลาดสำหรับหนึ่ง น้ำอบฝรั่งหนึ่งขวด กับให้นาฬิกาเรือนหนึ่ง เพราะนาฬิกาที่ให้เมื่อมายุโรปของแกหายเมื่อก่อนจะมานี้ เขียนว่า “ให้เจ้าพระยาสุรวงษ์ที่ได้เป็นเพื่อนติดตัวมาครบ ๑๐ ปี”

วันนี้พ่อได้สรลงมูรธาภิเศก คือสระหัวแลอาบน้ำจืด ใจคอบอยู่ข้างจะโรเรารู้สึกขาดเติมที^{๒๖}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระราชนิพนธ์เล่าถึงพิธีสงกรานต์ฉบับ **ไกลบ้าน** นี้ไว้ในนิราศ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม กราบบังคมทูลให้ทรงพระราชนิพนธ์ในตอนที่กำลังถึงเมืองลังกาโวไนนิราศ พระราชนิพนธ์นั้นกล่าวถึงพิธีสงกรานต์บนเรือพระที่นั่งไว้ดังนี้

เถลิงศกหกสิบเก้าเข้าปีนี้
แสนอวารณ์ร้อนใจไม่เคยคลื่อนคลา
มาเปลี่ยนปีที่ทะเลระเหระหน
ถึงจะคิดป้องกันให้บรรเทา
สรลงน้ำพระอนิจจนาอนาถ
ต้องใช้น้ำหอมแทนแสนคะนึ่ง
ขาดเข้าแซมมีแต่ของแห้งแห้ง
กองเงินมากหลายอย่างต่างออกไป

เมษายนดลดิถีที่สิบห้า
คิดถึงน้ำสงกรานต์ที่บ้านเรา
แสนขัดสนเศร้าทรวงให้วังเวงหา
ก็ไม่เบาบางวิโยคที่โคกริ่ง
น้ำอบหยาดหนึ่งก็ไม่ได้มาถึง
เสร็จแล้วจึงเลี้ยงกลางวันกันอย่างไทย
พี่ผู้แสรังยืมแยมทำแจ่มใส
ตัวฉันได้สามม้ามากจริงจริง^{๒๗}

The 20th Night

Monday 15 April

“ไกลบ้าน” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
“Klai Ban”, The Royal Literary Work of King Rama V

Wan Thaloeng Sok, Junlasakkarat 1269, Year of the Goat. How could I do while the royal yacht was sailing on the Klai Aden Sea? I had never briefly performed in the royal ceremony of Songkran by respectfully engaged an Image of Buddha and the royal relics to sprinkle the water with western perfume instead of using Thai perfume. At lunch, I drew lots and was proposed to seat at the top table, all Thai dishes were Chilled and salted beans, shrimps on the sticks, preserved eggs, cutlets and the desserts; stering pineapples, marian plum in syrup. The captain caught the smell of shrimps on the sticks and saw them, Prince Uruphong²⁴ was frying them and fell into the captain's mouth to chew some shrimp on the sticks. The foreigners amazed with the Marian plum in syrup. When it could not afford to pay Thai money, it's necessary to pay Deutsche Mark in a game. We discussed that we had only a few time or never paid with the money (Rupiah), therefore, we would pay the money (Rupiah) in the royal yacht through the way to buy the water, cigarettes. The foreigners and Thais had merrily played a game. I won only one game for 2 Deutch Mark (DM) and also won 1 DM in all another games. I would pay them to order the necked brooches for a souvenir

by designing the figure of royal yacht and overlay the hull with a coin, carved “เอื้องศก” in one side of hull and “๑๒๖๙” in another side of hull. All of them made of silver to be the souvenirs. I poured the water only Chao Phraya Surawong²⁵ and offered him the Chinese upper body cloth and pants, 1 set of woolen fabric, 1 bottle of western perfume and one wrist watch which carved on it that “conferred to Chao Phraya Suriwongse as my bosom friend through 10 years” since his old wrist watch lost before this trip.

Today, I washed my hair and took a bath with fresh water. My mind was quite irresolute and had at heart to you.²⁶

King Rama V mentioned to the royal ceremony of Songkran on the royal yacht in his long lyrical poetry titled “Klai Ban” which His Royal Highness Prince Krom Luang Prachaksinlapakhom respectfully informed the Majesty King composing to the city of Lanka as the following substances;

The Majesty King's 69th Birthday Anniversary in Wan Thaloeng Sok of a new year dated on 15th April. The Majesty King was anxious and bemoaned Songkran festival and arrival of a new year in his country. While the Majesty King was on a trip, he briefly sprinkled the water with the western perfume instead of Thai perfume and had lunch with Thai dishes, without the rice in an ice. The Majesty King merrily played and won a game for 3 marks.²⁷

หมู่พระมหามณฑลเศียร ในพระบรมมหาราชวัง
The Group of Phra Maha Montien in
the Grand Palace

พระราชพิธีตรุษสงกรานต์

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า นับตั้งแต่ประกาศเลิกระบบศักดินาจากระตุนโกสินทรศกเปลี่ยนมาเป็นพุทธศักราช เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๓๑ การพระราชพิธีต่างๆ ยังคงทำตามระบบวันจันทร์คติอยู่ ส่วนวันปีใหม่ได้ย้ายมาเป็นวันที่ ๑ เมษายนตามระบบสุริยคติ จึงควรกำหนดการพระราชพิธีให้สอดคล้องและตรงกัน จึงมีพระบรมราชโองการ ประกาศวันพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ พุทธศักราช ๒๔๕๖ ให้รวม ๓ พิธี คือ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีศรีสังจปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพระราชพิธีเผด็จศึกสงกรานต์ เข้าเป็นพิธีเดียวกันเรียกว่า “พระราชพิธีตรุษสงกรานต์” มีกำหนดงานพระราชพิธี ตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ ถึง ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๗ ดังนี้^{๒๔}

วันที่ ๒๘ มีนาคม เริ่มตั้งแต่พิธีตั้งน้ำวางด้าย มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และสวดภาณวารในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

วันที่ ๒๙ มีนาคม เลี้ยงพระ อ่านประกาศสังเวทเวทดา พระสงฆ์สวดมหาสมัยสูตร และอาถรรพณ์สูตร ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบยุค ในวันนี้หากมีหม่อมเจ้าที่จะเกศากันต์ จะทรงจรดกรรไกรปิดเกศากันต์พระราชทาน และมีพิธีสมโภชหม่อมเจ้าที่เกศากันต์ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

วันที่ ๓๐ มีนาคม เลี้ยงภัตตาหารเช้าแต่พระราชอาคันโชนที่นั่งปรกกับพระพิธีธรรมที่สวดพระอาถรรพณ์สูตรและสวดภาณวารเมตตาพรหมวิหารเมื่อตอนรุ่งเช้า พระราชอาคันโชนประพรมน้ำพระพุทธมนต์รอบพระราชมณฑลเศียรสถาน และเวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานน้ำพระมหาสังข์ทรงเจิมแก่พระราชวงศ์

วันที่ ๓๑ มีนาคม พระสงฆ์ ๔๗ รูปเจริญพระพุทธมนต์ที่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และพระสงฆ์พระครูปริตร ๘ รูปสวดเชกน้ำพระมูรธาภิเษก ณ พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์

วันที่ ๑ เมษายน เสด็จพระราชดำเนินทรงน้ำพระบรมอัฐิและพระอัฐิที่หอพระธาตุมณฑลเศียร เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ถวายเครื่องข้าวแช่พระสงฆ์ จากนั้นเสด็จทรงน้ำพระมูรธาภิเษกที่ชานหน้าพระที่นั่งจันทร์ทิโยภาส (พระที่นั่งราชฤดีในปัจจุบัน) จากนั้นมีการสถาปนาพระบรมอัฐิและพระอัฐิ และในช่วงบ่ายมีงานอุทยานสโมสรสนับนิตา ณ พระที่นั่งอภิเชคดุสิต ในพระราชวังดุสิต

วันที่ ๒ เมษายน เสด็จพระราชดำเนิน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงฉัตรน้ำหอมทรงพระพุทธรูปมณฑลเศียรต้นปฐมมาร และเริ่มการเสกน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในพระราชพิธีศรีสังจปานกาล จากนั้นเสด็จไปทรงน้ำพระพุทธรูปสำคัญ ณ หอพระราชกรมานุสร หอพระราชพงศานุสร พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป หอพระคันธารราษฎร์ และพระวิหารยอด แล้วสถาปนาพระบรมอัฐิสมเด็จพระบวรราชเจ้าและพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ที่หอพระนาก

วันที่ ๓ เมษายน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

The Royal Ceremony of Trut Songkran

In the Reign of King Rama XI, the Majesty King had royal thought that Since the cancellation of era (Sakkarat) system from Rattanakosin Era to Buddhist Era, several royal ceremonies had been regularly maintained as the lunar calendar in the Rattanakosin Era 131. The new year day was changed to be 1st April as the solar calendar, therefore, the royal ceremonies should be specified to harmonize with the new period. By this reason, King Rama VI had a royal command in B.E. 2456 to announce the three royal rituals; The Royal Ceremony of Samphatchorachin, The Royal Ceremony of Srisatjapankal (Drink an Oath of Allegiance) and The Royal Ceremony of Phadetsoklodjaetara or “Trut Songkran” during 28th March to 3rd April as follows;²⁸

28th March commenced from the ritual “Tang Nam Wong Dai” (placed the basin, conch shell, bottle gourd and candle on the precinct and towed the holy thread from the precinct to the marquee for praying by the Buddhist monks), the priests prayed the Buddhist's Mantra and the litany of Panawan in the Amarin Winitchai Throne Hall.

29th March Gave food alms to the Buddhist monks, announced to sacrifice the deities, the monks prayed Maha Samayasutta and Atanatiyasutta, saluted with four artilleries named Maharuek, Mahachai, Mahachak and Maha Prabyuk. The Majesty King royally cut the hairs with the scissor and then celebrated in the ritual of tonsure for the Royal Highness Prince in the Paisarnthaksin Throne Hall.

30th March Gave foods alms to the clerical titles who performed with concentrated mind and the four monks who prayed the litany of Phra Atanatiyasutta, Panavara, Metta Bhromvihara in the morning. The clerical title sprinkled the blessed water around Phra Rachamontiensathan. The Majesty King royally proceeded to pour the holy water in the royal conch shell on the head and also made a great auspicious marking to all royal members.

31st March All 47 monks prayed the Buddhist's Mantra in The Amarin Winitchai Throne Hall and all 8 monks who prayed to make the blessed water and then poured it to the Majesty King in the Dusidaphirom Throne Hall.

1st April The Majesty King royally proceeded to sprinkle the water onto the great relics of past kings and royal relics of royal members in Ho Phra That Montien and then offered the rice in an ice water to the Buddhist monks in the Amarin Winitchai Throne Hall, also poured the water at the front terrace of The Chanthipayopas Throne Hall (The Racharuedee Throne Hall) and performed the dedication of merit and offered a chantry to the great relics of past kings and royal relics of royal members while the monks were praying. In the afternoon, the social function banquet organized at the Apisakedusit Throne Hall in the Dusit Palace.

2nd April The Majesty King royally proceeded in the Ubosot of Wat Phra Si Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha), sprayed the perfume to the statue of Emerald Buddha and blessed the consecrated water to drink and oath of allegiance in the royal ceremony of “Srisatjapankal” and then sprinkled the water onto the significant images of Buddha at Ho Phrarachakornmanusorn, Ho Phra Rachapongsanusorn, Phra Sri Rattana Chedi, Phra Mondop, Ho Phra Khantharat and Phra Viharn Yod. Subsequently, the Majesty King performed the dedication of merit and offered a chantry to the great relics of Somdet Phra Bovornratchao and the relics of all royal members at Ho Phra Nak.

3rd April King Rama VI and all royal members including the royal governmental officials drank an oath of allegiance in the Ubosot of Wat Phra si Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha)

พระราชพิธีขึ้นปีใหม่สมัยรัชกาลที่ ๘

สมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ มกราคม ตามแบบสากลโดยให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ เป็นต้นไป ดังนั้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงยกเลิกพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ และเปลี่ยนไปจัดพระราชพิธีขึ้นปีใหม่แทน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ถึงวันที่ ๒ มกราคม รายละเอียดการพระราชพิธีในครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๔ มีดังต่อไปนี้^{๒๑๔}

วันที่ ๓๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๓ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สมุหพระราชพิธีอ่านประกาศกระแสรบพระราชโองการ พระสงฆ์ ๖๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์

วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๓ เวลา ๑๐ นาฬิกา คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มายังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงนำพระพุทธรูปหามณีนรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรหม และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ จากนั้นมายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์ ๖๐ รูปรับพระราชทานฉัน ต่อมาเวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จขึ้นทรงพระบรมอัฐิและพระอัฐิบนหอพระธาตุมณเฑียร เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิมายังประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ใต้หน้าพลมหาเศวตฉัตร และบนพระที่นั่งกงใต้ฉัตรชวาลายทอง ๕ ชั้น ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ จดรูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิและพระอัฐิ พระสงฆ์ สดับปกรณ์ แล้วถวายอนุโมทนา

วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๓ เวลา ๑๗ นาฬิกา คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงนำปูชนียวัตถุในวัด แล้วไปยังหอพระนาก ทอดผ้าคู่สดับปกรณ์พระบรมอัฐิสมเด็จพระบวรราชเจ้าและพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์

พระราชพิธีขึ้นปีใหม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในพุทธศักราช ๒๔๙๐ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ยกเลิกการพระราชกุศลสดับปกรณ์ผ้าคู่ในวันขึ้นปีใหม่ ไปไว้ในพระราชพิธีสงกรานต์ซึ่งฟื้นฟูขึ้นใหม่ และต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๐๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดการพระราชกุศลสวดมนต์เลี้ยงพระในวันขึ้นปีใหม่ เปลี่ยนเป็นเสด็จออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงบาตรวันขึ้นปีใหม่นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๑ เป็นต้นมา^{๒๑๕}

พระวิมานประดิษฐานพระโกศพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ ณ หอพระธาตุมณเฑียร (ที่มา: จุลทัศน์ พยัคฆรานนท์ หมู่พระมหามณเฑียร (กรุงเทพฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๔), ๙๔)
Phra Viman enshrined the great relics and royal relics at Ho Phra That Montien
(Source: Chullathat Phayakharanont, The Group of Maha Montien (Bangkok, The Public Relations Department, Bureau of the Royal Household)

The Royal Ceremony of a New Year in the Reign of King Rama VIII

The Reign of King Rama VIII changed the New Year Day to be 1st January since B.E. 2484. Therefore, the regents cancelled the Royal Ceremony of Trut Songkran and changed to arrange the royal ceremony of a new year from dated on 31st December to 2nd January. The following details of initiated royal ceremony in B.E. 2484 ;²⁹

31st December B.E. 2483 at 16.30 pm. The regents arrived at the Amarin Winitchai Throne Hall, the chief of royal officials read the announce of Royal Command and then all 60 priests prayed the Buddhist's Mantra.

1st January B.E. 2483 at 10.00 am. The Regents arrived at the Ubosot of Wat Phra Si Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha). The chairman of regents sprinkled the water onto the statue of Emerald Buddha, Phra Sambuddha Pannee and other images of Buddha. The Majesty King royally proceeded to the Amarin Winitchai Throne Hall to dedicate the foods to all 60 monks in the morning. At 10.30 am., Somdet Phra Srisavarinthira Boromrachadhevi Phrapanvasa Aiyikachao sprinkled the water onto the great relics of the past kings and royal relics of royal members at Ho Phrathatmontien. After all Buddhist monks had already eaten, the royal officials respectfully invited the great relics of the past kings and royal relics of royal members to place on the throne under the white nine-tiered umbrella of sovereignty and the throne under the white five-tiered umbrella with gold-patterned on surface. The chairman of regents lighted up the incenses and candles and sacrificial offering to the great relics of past kings and royal relics of royal members, all of Buddhist monks prayed for dedication of merit and offered a chantry and then gave felicitation.

2nd January B.E. 2483 at 17.00 pm. The regents arrived at Wat Phra Si Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha) and then sprinkled the water onto the sacred objects in the temple. They had subsequently gone to Ho Phra Nak to made dedication of merit and offered a chantry to pay homage to the great relic of Somdet Phra Bovoratchao and the relics of royal members.

ภายในหอพระสุราลัยพิมาน [ที่มา: จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, หมู่พระมหามณเฑียร (กรุงเทพฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๔), ๑๐๔.]

Inside Ho Phra Suralai piman (Source: Chullathat Phayakharanont, The Group of Maha Montien (Bangkok, The Public Relations Department, Bureau of the Royal Household)

In the Reign of Phrabat Somdet Phra Boromchanakathibet Maha Bhumiphol Adulyadej Maharaj Borommanatbophit (King Rama IX), the royal ceremony of a new year had been changed in B.E. 2490, the regents were royally assigned to offer a pair of clothes for a chantry from the new year day to the royal ceremony of Songkran. Subsequently in B.E. 2500, the Majesty King was kind enough to cancel the ritual of giving food alms to the Buddhist monks in a new year day and changed to put food offerings to the Buddhist monk in a new year day since B.E. 2501.³⁰

การฟื้นฟูพระราชพิธีสงกรานต์

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเสด็จลี้ภัยราชสมบัติขณะยังทรงพระเยาว์ และเสด็จไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงฟื้นฟูพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในเทศกาลสงกรานต์ขึ้นอีกครั้ง เรียกว่า “พระราชพิธีสงกรานต์” มีกำหนดการพระราชพิธีตั้งแต่วันที่ ๑๓ - ๑๖ เมษายน ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๓๑}

วันที่ ๑๓ เมษายน เสด็จพระราชดำเนินมายังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชทานเครื่องราชสักการะเป็นพุทธรูปบูชาเจดีย์สถานต่างๆ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยนำไปบูชายังพุทธสถานต่างๆ ได้แก่

๑. พระพุทธรูป	จังหวัดสระบุรี
๒. พระพุทธรูปถ้ำประทุน	จังหวัดสระบุรี
๓. พระพุทธรูปถ้ำวิมานจักรี	จังหวัดสระบุรี
๔. พระพุทธรูป	จังหวัดสระบุรี
๕. วัดพระศรีสรรเพชญ์	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. วัดสุวรรณศาสดาราม	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. พระปฐมเจดีย์	จังหวัดนครปฐม
๘. วัดพนัญเชิง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๙. พระธาตุพนม	จังหวัดนครพนม
๑๐. พระธาตุหริภุญไชย	จังหวัดลำพูน
๑๑. พระธาตุนครศรีธรรมราช	จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากนั้นเสด็จทรงนำพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ และทรงนำปูชนียวัตถุในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันที่ ๑๔ เมษายน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีสงกรานต์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

วันที่ ๑๕ เมษายน ถวายภัตตาหารเพล พระสงฆ์ที่สวนมนต์แต่ก่อนรับพระราชทานฉัน และสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ

วันที่ ๑๖ เมษายน เสด็จพระราชดำเนินมายังหอพระนาถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงทอดผ้าคู่ พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชาเจ้าและพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์

พระราชพิธีสงกรานต์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีการปรับปรุงอีกครั้งในพุทธศักราช ๒๕๑๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีสงกรานต์เพียงวันเดียวในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปีโดยในเวลา ๑๐.๓๐ น. เสด็จมาทรงนำพระพุทธรูป ณ หอพระสุลาลัยพิมาน และทรงนำพระบรมอัฐิและพระอัฐิ ณ หอพระธาตุมณฑลเศียร จากนั้นเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ ๖๙ รูปเจริญพระพุทธมนต์ เจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิและพระบรมอัฐิมาประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ใต้พญาลมहाเศวตฉัตร และบนพระที่นั่งงใต้ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ แล้วถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก และถวายพระพรลา จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ และในเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการถวายน้ำสรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ และทรงนำปูชนียวัตถุในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตลอดจนการสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิที่หอพระนา^{๓๒}

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินไปประกอบพระราชพิธีสงกรานต์ ณ ทอพระสุราลัยพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง [ที่มา: จุลทัศน์ พยัคฆรานนท์, หมู่มหามณฑลเสวย (กรุงเทพฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๔), ๑๐๕]

Phrabat Somdet Phra Boromchanakathibet Maha Bhumiphol Adulyadej Maharat Boromnatbophit (King Rama IX) and Somdet Phra Nang Chao Sirikit Phra Borommarachininat, the Queen Mother royally proceeded to perform the Royal Ceremony of Songkran at Ho Phra Suralai Piman in the Grand Palace (Source: Chullathat Phayakharanont, The Group of Maha Montien (Bangkok, The Public Relations Department, Bureau of the Royal Household, 2554), 205)

พระราชพิธีสงกรานต์ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับระบบวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงปรับเปลี่ยนพระราชพิธีมาจัดในช่วงปลายเดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนเมษายน ตามระบบวันขึ้นปีใหม่วันที่ ๑ เมษายน ซึ่งประกาศใช้ ณ ขณะนั้น โดยรวมเข้ากับพิธีตรุษในเดือน ๔ พระราชพิธีจึงมีชื่อเรียกว่า “พระราชพิธีตรุษสงกรานต์” และต่อมาเปลี่ยนมาเป็นพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ มกราคม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล จนกระทั่งมีการฟื้นฟูพระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งในระยะแรกจัดขึ้นในวันที่ ๑๓-๑๖ ของทุกปี ต่อมาได้ปรับปรุงรายละเอียดพระราชพิธีให้สอดคล้องกับพระราชกรณียกิจและสภาพของบ้านเมืองให้เหลือเพียง ๑ วัน คือวันที่ ๑๕ เมษายน โดยเริ่มตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๑ สืบมาจนถึงปัจจุบัน

The Revivalism of Royal Ceremony “Songkran”

Phrabat Somdet Phra Boromchanakathibet Maha Bhumiphol Adulyadej Maharat Borommanatbophit (King Rama IX) succeeded to the throne while the Majesty King was childhood and royally proceeded to study in a foreign country. The regents under the Majesty King’s signature rehabilitated the royal ceremony of performed the meritorious deeds in Songkran Festival called “Royal Ceremony of Songkran” during 13th – 16th April as the following descriptions;³¹

13th April, the Majesty King royally proceeded to the Ubosot of Wat Phra Sri Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha), subsequently conferred the sacrificial offerings to hold a Buddhist religious service onto several sacred sanctuaries and also assigned the Ministry of Interior brought them to the following Buddhist places;

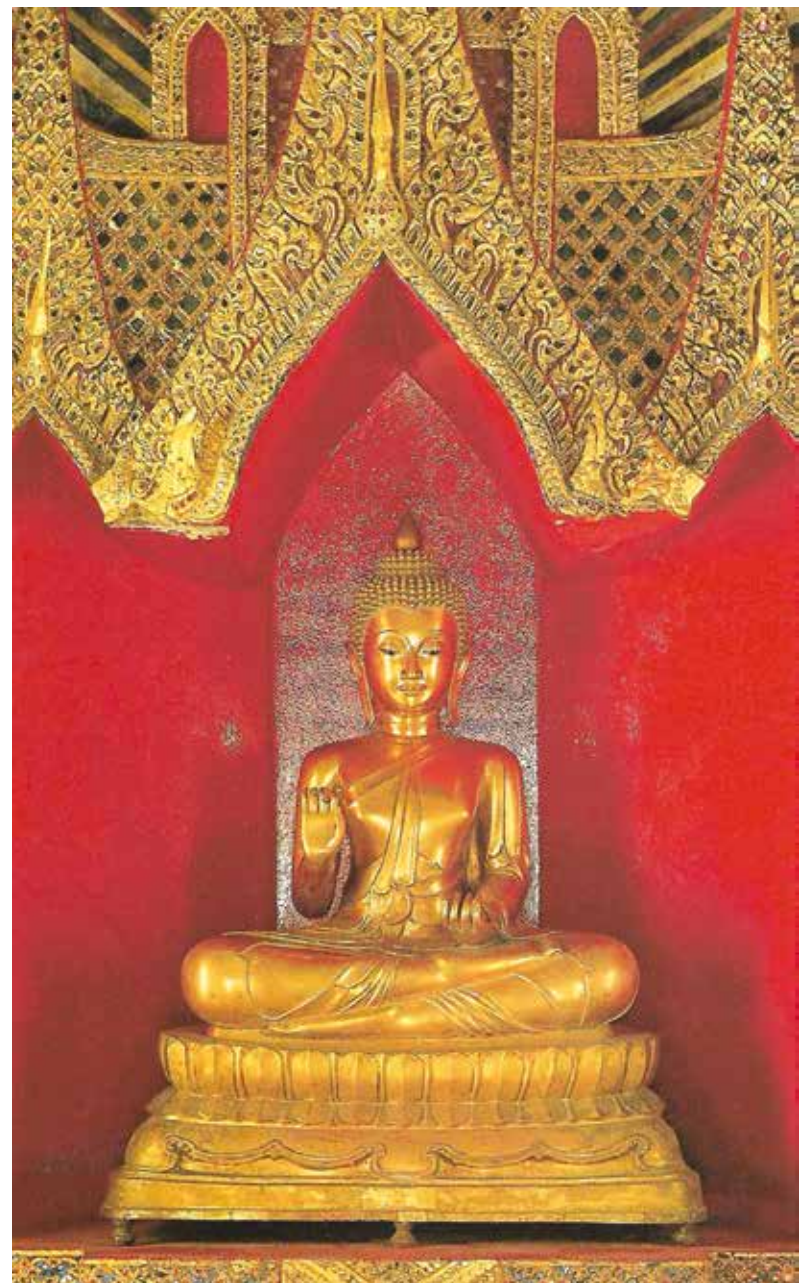
1. Buddha’s Footprint, Saraburi Province
2. The Image of Buddha “Thampratun”, Saraburi Province
3. The Image of Buddha “Thamvimanchakri”, Saraburi Province
4. Phra Phuttachai, Saraburi Province
5. Wat Phra Si Sanphet, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
6. Wat Suwandararam, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
7. Phra Pathom Chedi, Nakhon Pathom Province
8. Wat Phananchoen Worawihan, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
9. Phra That Phanom, Nakhon Phanom Province
10. Phra That Hariphunchai, Lamphun Province
11. Phra That Nakhon Si Thammarat, Nakhon Si Thammarat Province

and then the Majesty King sprinkled the water onto The statue of Emerald Buddha, Phra Sambuddha Pannee and other images of Buddha and also poured the water onto the sacred objects at Wat Phra Sri Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha).

14th April The priests prayed the Buddhist's Mantra in the royal ceremony of Songkran at Amarin Winitchai Throne Hall.

15th April The Majesty King royally dedicated the foods to all Buddhist monks who prayed on the previous day, then made the dedication of merit and offered a chantry to the great relics of past kings and royal relics of royal member.

16th April The Majesty King royally proceeded to Ho Phra Nak in Wat Phra Sri Rattanasatsadaram (The Temple of Emerald Buddha), subsequently offered the pair of cloths for a chantry to the great relics of Somdet Phra Bovornchao and relics of royal members while the priests were praying for making the dedication of merit.

พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่มา: ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๕), ๓๒.

Phra Khanthararat was established in the Reign of King Rama I (Source: M.R.Suriyawut Suksawat, Phra Buddha Patima in the Grand Palace (Bangkok: Amarin Prints Group, 2535), 32

The royal ceremony of Songkran in the Reign of Phrabat Somdet Phra Boromchanakathibet Maha Bhumibol Maharat Borommanatbophit (King Rama IX) made an adjustment in B.E. 2511 and was kind enough to have only one day of the annual royal ceremony of Songkran dated on 15th April. at 10.30 am. The Majesty King sprinkled the water onto the images of Buddha at Ho Phra Sulalai, also sprinkled the water onto the great relics of past kings and royal relics of royal members at Ho Phrathatmontien and royally proceeded to Amarin Winitchai Throne Hall in the area of Phra Thavarathewaratmahesuan and then lighted up the incenses and candles to sacrifice the threefold refuge and then all 69 priests prayed the Buddhist's Mantra. The royal officials respectfully invited the great relics of past kings and royal relics of royal members to place on the throne under the white nine-tiered umbrella and on the throne under the white five-tiered umbrella with gold-patterned on surface. All priests prayed while the Majesty King was offering the pair of clothes for the chantry and made dediction of merit to the great relics of past kings and royal relics of royal members and then the clerical titles gave the felification, salutation and bless before the Majesty King returned to the grand palace. At 16.30 pm., the regent was assigned to perform as King's multifarious duties at Wat Pra Sri Rattanasatsadaram (The Temple of Emerald Buddha) to sprinkle the water onto The statue of Emerald Buddha, Phra Sambuddhapannee and other images of Buddha and then sprinkled the water onto all sacred objects in Wat Pra Si Rattanasatsadaram (The Temple of Emerald Buddha) and also offered a chantry to the great relics of past kings and royal relics of royal members at Ho Phra Nak.³²

It was noticed that the royal ceremony of Songkran was thoroughly rectified the patterns of rituals to be harmonious with a new year of Thailand as the lunar system . Since the Reign of King Rama VI made an adjustment the royal ceremony from the end of March to the beginning of April in a new year dated on 1st April. It was announced to assemble Songkran Ceremony and Trut ceremony during the fourth month in the name of “The Royal Ceremony of Trut-Songkran”. The royal ceremony of Songkran was subsequently changed to be dated on 1st January since the Reign of King Rama VIII. Finally, In the Reign of Phrabat Somdet Phra Boromchanakathibet Maha Bhumibol Maharat Borommanatbophit (King Rama IX) annually arranged the royal ceremony of Songkran during 13th - 16th April and then rectified the particulars of this royal ceremony in harmony with the King's multifarious duties and situation of country, by this reason, the royal ceremony of Songkran was proposed only 1 day dated on 15th April from B.E. 2511 to the present.

พระสัมพุทธพอรณี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุนอินทรพิณีเจ้ากรมช่างหล่อสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๒ ที่มา: ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๕), ๓๒๕.

Phra Sambuddha Pannee King Rama IV royally assigned Khun Indra Phinit, Director of Sculptor Department establishing in B.E. 2372 (Source: M.R.Suriyawut Suksawat, Phra Buddha Patima in the Grand Palace (Bangkok: Amarin Prints Group, 2535), 32

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง
Chakri Maha Prasat Throne Hall, The Grand Palace

หมู่พระมหามณฑลเทียร พระบรมมหาราชวัง

The Group of Phra Maha Montien, The Grand Palace

เชิงอรรถ

- ^๑ กฎหมายตราสามดวง, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗), ๑๕๖.
- ^๒ ไมเคิล ไรท์, “พระราชพิธี ๑๒ เดือน ในกฎมณเฑียรบาล ภาคที่ ๘,” ศิลปวัฒนธรรม ๒๐, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒), ๗๓.
- ^๓ ตำราพระราชพิธีเก่า และตำราทวาทศพิธี (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘), ๑๖-๑๗.
- ^๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๔๒), ๑๐๖.
- ^๕ วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๘), ๑๔๓.
- ^๖ ไมเคิล ไรท์, “พระราชพิธี ๑๒ เดือน ในกฎมณเฑียรบาล ภาคที่ ๘,” ศิลปวัฒนธรรม ๒๐, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒): ๗๐.
- ^๗ กฎหมายตราสามดวง, เล่ม ๑, ๑๕๐-๑๕๒.
- ^๘ กรมศิลปากร, วรรณกรรมสมัยอยุธยา, เล่ม ๓ (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), ๒๖๑.
- ^๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, ๒๗๙-๒๘๐.
- ^{๑๐} ท่อทาน คือ ฉันทานศาลา [ฉ้อทานนะศาลา] หมายถึง ศาลาเป็นที่ทำทาน ๖ แห่ง บางทีเขียนว่า ศาลาฉาน.
- ^{๑๑} ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม ๓ เรื่อง, (กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๕๓), ๒๐๒.
- ^{๑๒} สี่ตำราวงที่กล่าวถึงนี้เป็นตำแหน่งขุนนางในกรมพระตำรวจหน้า หน้าที่หลักคือรักษาพระองค์ และรักษาพระราชวัง ส่วนหน้าที่พิเศษคือรับผิดชอบเรื่องปลูกพลับพลา และสร้างพระเมรุ ทั้งนี้เจ้ากรมพระตำรวจมีสิทธิ์เกณฑ์ของจำเป็นจากเมืองจัตวามาใช้ได้.
- ^{๑๓} ยอดเกินจำนวนต้นฉบับ ๑๐ องค์.
- ^{๑๔} “ภาคที่ ๑๐ เรื่องตำรากระบวนเสด็จและกระบวนแห่แต่โบราณ,” ใน ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕), ๕๑๐-๕๑๑.
- ^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, ๕๑๑-๕๑๓.
- ^{๑๖} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, ๒๗๔-๒๗๕.
- ^{๑๗} “ภาคที่ ๑๐ เรื่องตำรากระบวนเสด็จและกระบวนแห่แต่โบราณ,” ใน ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ, เล่ม ๑, ๕๑๔.
- ^{๑๘} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, ๑๑๔.
- ^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, ๒๘๖-๒๘๗.
- ^{๒๐} แต่เดิมนั้นการส่งธนูธรรมาภิเษกในพระราชพิธีสงกรานต์ พระเจ้าแผ่นดินทรงดักน้ำจากขันสาคร ไม่มีการถวายพระสหัสธารา จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริ ให้พระแท่นสรงมีเศวตฉัตรตั้งอยู่บนหลังแพดาน เป็นที่บังถ้ำน้ำ ทำให้สามารถสรงสหัสธารา ในทุกพระราชพิธี.
- ^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, ๒๙๖.
- ^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, ๓๐๔.
- ^{๒๓} พระยาศรีสุทเทพ (เส็ง), จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. ๑๑๖, เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๕), ๕๘.
- ^{๒๔} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภช.

- ^{๒๕} ในผู้ตามเสด็จเจ้าพระยาสุรวงศ์เป็นผู้มีอายุแก่กว่าพระชันษา จึงทรงรดน้ำสมมติว่าเป็นผู้สูงอายุ มิให้ขาดพระราชกิจที่เคยทรงประพุดิ แต่อายุยังหาถึง ๖๐ ไม่
- ^{๒๖} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ไกลบ้าน, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๕), ๗๘-๘๐.
- ^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, ๘๒-๘๓.
- ^{๒๘} “พระราชพิธีตรุษสงกรานต์,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑, ตอนที่ ๐ง (๑๙ เมษายน ๒๔๕๗): ๙๖-๑๑๔.
- ^{๒๙} “หมายกำหนดการ พระราชพิธีขึ้นปีใหม่ ๒๔๘๔,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๗, ตอนที่ ๐ง (๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๓): ๓๓๒๗-๓๓๓๑.”
- ^{๓๐} กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย, เล่ม ๓, ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม กรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๒๕), ๑๖๘.
- ^{๓๑} “กำหนดการที่ ๓/๒๔๙๒ พระราชพิธีสงกรานต์ เมษายน ๒๔๙๒,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๖, ตอนที่ ๒๒ (๑๒ เมษายน ๒๔๙๒): ๑๕๑๙-๑๕๒๓.
- ^{๓๒} “หมายกำหนดการที่ ๖/๒๕๑๑ พระราชพิธีสงกรานต์ เมษายน ๒๕๑๑,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๕, ตอนที่ ๓๐ (๙ เมษายน ๒๕๑๑): ๑๑๒๔-๑๑๒๖.

-
- ¹ **The Three Seals Law**, volume 1, 3rd edition (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2537), 156.
- ² Michael Rite, “The Royal Ceremony of Twelve Months in the Monarch Law, Section 8 “, **Silapawattanatham** 20, 4 (February 2542), 73.
- ³ **The Treatise of Ancient Royal Ceremony and The Treatise of twelve months ceremony** (Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2548), 16-17.
- ⁴ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 18th Edition (Bangkok: Bannakarn, 2542), 106.
- ⁵ Winai Pongsripian, Editor, **The Monarch Law, Commemoration Edition** (Bangkok: The Thailand Research Fund) - (TRF), 2548, 143.
- ⁶ Michael Rite, “The Royal Ceremony of Twelve Months in the Monarch Law, Section 8”, **Silapawattanatham** 20, 4 (February 2542): 70.
- ⁷ **The Three Seals Law**, Volume 1, 150-152.
- ⁸ The Fine Arts Department, **The Literature in the Ayutthaya Era**, Book 3 (Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2531), 261.
- ⁹ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 279-280.
- ¹⁰ Almshouse was the place for making alms in 6 areas.
- ¹¹ **The Annals of Krung Sri Ayutthaya (3 titles)**. Bangkok: Saengdow, 2553),202.
- ¹² Four palace polices was the position of lords in the Royal Police Department in the palace, the main duty was the guardsman for the King and palace. The extraordinary duty was the establishment of pavilion and Phra Meru. The Chief of Royal Police Department had a right to request the necessities from the internal provinces.
- ¹³ The number overbalanced 10 units from the manuscript.
- ¹⁴ Section 10 titled “The treatise of royally proceeding and primitive parade,” in *Several Traditional Doctrine*, Book 1, 4th publishing (Phra Nakhon: Khlangvittaya, 2515), 510-511.
- ¹⁵ **Ibid**, 511-513.
- ¹⁶ The King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 274-275.
- ¹⁷ Section 10 titled “The Treatise of Royally Proceeding and Primitive Parade, in *Several Traditional Doctrine*, Book 1, 514.
- ¹⁸ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 114.
- ¹⁹ **Ibid**, 286-287.
- ²⁰ The poured water in the ceremony of Songkran by the Majesty King, he fetched he water from the basin, the royal official had not offered the shower. Since King Rama IV had his royal thought to install the white tiered umbrella of kingship behind the precinct to cover up the water tank for showering in all royal ceremonies.
- ²¹ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 296.
- ²² **Ibid**, 304.
- ²³ Phraya Sahathep (Seng), **The Annals in a Trip to Europe**, book 1 (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2515), 58.
- ²⁴ Phra Chao Boromwongthoe Phra Ongchao Uruphong Rachasomphot or His Royal Highness Prince Uruphong Rachasomphot.
- ²⁵ The royal entourage named Chao Phraya Surawongse supposed himself as same as the oldster even if his age was premature to 60 years to be continually performed the King’s Multifarious Duties.
- ²⁶ King Rama V **Klai Ban**, volume 1, 6th edition (Bangkok: Aksorncharoentasana, 2545), 78-80”.
- ²⁷ **Ibid**, 82-83.
- ²⁸ “The Royal Ceremony of Trut Songkran”, **The Government Gazette** volume 31 (19th April 2457):96-114.
- ²⁹ The Schedule of Royal Ceremony in a New Year 2484”, **The Government Gazette** volume 57, (31st December2483):3327-3331.
- ³⁰ The Fine Arts Department, **Silapawattanatham Thai** volume 3, The Manners and Cultures in the Rattanakosin Era (Bangkok: The Office of Literary and History, 2525), 168.
- ³¹ The Agenda no 3/2492 “The Royal Ceremony of Songkran, April 2492”, **The Government Gazette** volume 66, section 22 (12th April 2492): 1519-1523.
- ³² The Agenda no 6/2511 “The Royal Ceremony of Songkran, April 2511”, **The Government Gazette** volume 85, section 30 (9th April 2511): 1124-12128.

❀ บทที่ ๓ ❀

ประเพณีสงกรานต์ของไทย

Chapter 3

Songkran Tradition of Thailand

สร้งน้ำพระพุทธรโสธร (จำลอง)

Sprinkling the water onto The Image of Phra Buddha Sothon

สงกรานต์ภาคกลาง

ประเพณีสงกรานต์ในภาคกลางจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายน วันที่ ๑๒ ถือว่าเป็นวันจ่าย สำหรับเตรียมหาซื้อของสำหรับทำบุญในวันรุ่งขึ้น ในอดีตมีการทำขนมกวนจำพวกขนมกวนข้าวเหนียวแดงและกอละแม เพื่อนำไปถวายพระและแจกจ่ายเลี้ยงดูในช่วงเทศกาล ในช่วงสงกรานต์นี้มีข้อปฏิบัติที่ว่า ห้ามตักน้ำดำข้าวเก็บผักหักฟัน ดังนั้นงานเหล่านี้ต้องทำให้แล้วเสร็จก่อนจะถึงวันมหาสงกรานต์ และในขณะเดียวกันพระภิกษุสงฆ์จะพากันกวาดลานวัดให้สะอาดเรียบร้อย โดยมีบรรดาลูกศิษย์วัดคอยช่วยกวาดลานวัด ถอนหญ้า ถมและปราบที่ให้เรียบร้อยสำหรับผู้มาทำบุญในวันรุ่งขึ้น^๑

Songkran tradition in the central region took place on 13th-14th April, the day of preparation was on 12th April to buy several things for performing meritorious deeds in the next day. In the former time, the desserts such as marmalade, stir boil, khao nio daeng and kalamae had been provided for giving food offerings to the Buddhist monks and thoroughly handed out them to the attendances in Songkran festival. Through this period prohibited to fetch the water, pound half-milled rice, pick any vegetables and split any firewoods. By this reason, people had to accomplish them, meanwhile, the Buddhist monks and their disciples jointly swept all temple courts, pulled grasses and orderly gentrified in many territories of temples before the arrival of participants in Songkran Festival.¹

ในเทศกาลสงกรานต์ ผู้คนโดยเฉพาะบรรดาผู้หญิงต่างก็เตรียมเครื่องแต่งกายชุดใหม่ไว้ใส่ไปทำบุญวันสงกรานต์
นिरาคเดือนของนายมี พรรณนาถึงบรรยากาศวันสงกรานต์เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ ไว้ว่าบรรดาชายหญิงต่างแต่งตัวสวยงาม
ไปทำบุญ ดังนี้

๑๒๔

พวกมนุษย์สุดคุชสนุกรัน
ทั้งผู้ดีเชื้อใจใสอังกาส
ล้วนแต่งตัวทั่วกันวันสงกรานต์
ที่เฒ่าแก่แม่ไม่มีใครเที่ยว
ที่กำดัดซัดสววยทั้งกาย
บ้างก็มีที่สวาดีมาดพระสงฆ์
ได้แต่เพียงพูดกันจันรรจา
ล้วนแต่งตัวเต็มงามทราวมสวดี
สงกรานต์ที่ตรุษที่ไม่มีมอม

๑ ไธระดูเดือนทำนาคิมหันต์
ได้ดูกันพิศวงเมื่อสงกรานต์
อภิวาทพุทธรูปในวิหาร
ดูสะคราญเพริดพริ้งทั้งหญิงชาย
สู้อดเปรี้ยวกินหวานลูกหลานหลาย
เที่ยวถวายน้ำหอมน้อมศรัทธา
ต่างจ่างานนีกำดัดซัดลิกษา
นานนานมากกลับไปแล้วใจตรอม
ใส่ลีลาตึงเฟื่องด้วยเครื่องหอม
ประดับพร้อมแหวนเพชรเม็ดมุกดา^๖

นอกจากนี้ในนिरาครำพึง สำนวนของพระอยู่ วัดสุทัศน์เทพวราราม ยังกล่าวถึงการแต่งกายของบรรดาผู้หญิงเมื่อจะ
ตามสามีไปเที่ยวไหว้พระในเทศกาลสงกรานต์ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ครั้งรัชกาลที่ ๕ ไว้ดังนี้

เหล่าภรรยาดีใจไม่เชื่อนแฉ
บ้างส่องกระจกยกหวีขึ้นเสยผม
หยิบแป้งร่ำร่ำหัดผัดพักตรา
นุ่งลายอย่างสังนอกสีกอสด
ใส่ตุ้มหูเพชรอร่ามงามรูจี
แต่งตัวเสร็จแล้วรีบจัดหีบหมาก
ขวยคายนานต์ถู่แก้ววัดจาม
ครั้นจัดเสร็จพร้อมหน้านั่งทำผ้า
เอาเลื้อหมวกสรวมใส่ไม้รั้งรา

รีบแต่งแงงามคมสมกายา
น้ำหอมพรมกลิ่นกลบอบนาสา
แลดูหน้าออกเป็นนวลนำยวนยี่
ดูเหมาะหมดสวยสมห่มผ้าสี
องคุลีแหวนประดับวะวับวาม
ตลับนากของพลูดอร่าม
ติดไปตามทางเป็นลมได้คัมยา
ยังแต่งตัวไม่ลำเร็จเร็จเลยหนา
ติดนาฬิกาพกพรายสายทองคำ^๗

Most of women enthusiastically prepared their new clothes to perform meritorious deeds in Songkran festival. The long lyrical poetry titled “Nirat Deuoen” of Nai Mee described the following vibe of Songkran Day and the attractive costumes of men and women;

People were hilarious and blissful in Songkran day, both of wealthy and poor persons offered food alms to the Buddhist monks and paid obeisance to the images of Buddha in the monastery. All men and women put on several graceful and nice-looking dresses, decorated with the diamond and milestone rings. The aged people had rarely joined in the temple. The adolescents dressed the colorful costumes and went around to faithfully sprinkle the scented water to the statues of Buddha.²

Furthermore, the aphorism of Phra Yu, Wat Suthat Thepwaram in the long lyrical poetry called “Nirat Rampeung” mentioned to the costumes of women who accompanied with their husbands to pay respect to the Buddha in Songkran Festival in Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram Rajwaramahawiharn (Temple of Reclining Buddha) as herebelows;

All of wives were very glad to join in Songkran Festival. They looked into the mirror, slicked back their hairs, sprinkled with Thai perfume, brightly spattered with perfumed powders, wore the colorful flowery dresses and wrapped the colored breast clothes over one’s shoulder, decorated with diamond earrings and glittering jewel rings on their fingers. After they had already dressed, they subsequently arranged the boxes of ripe areca nuts and copper caskets, cases of betel-vines, bottles of snuffs and inhalants to relief the common cold and fainting in the handbags. Thence, the wives waited their husbands who had not finished to get dressed. The husbands put on the hats and wore the watches with golden strings.³

เครื่องหอมสำหรับสงกรานต์

The Fragrances for sprinkling the water

ทำบุญตักบาตรในเทศกาลสงกรานต์

Performing meritorious deeds and offering the foods to the monks in Songkran Festival

ธรรมเนียมปฏิบัติของราษฎรในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของภาคกลาง มีดังนี้

๑. ทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ

เวลารุ่งเช้าของวันมหาสงกรานต์ ชาวบ้านนิยมตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ดังที่นิราศรำพึง สำนวนของพระอยู่กล่าวถึงบรรยากาศการตักบาตรของชาวพระนครในสมัยรัชกาลที่ ๕ ว่า

สนุกจิตต์คิดจนดลเดือนห้า
ฝูงประชาทำบุญกันวันไป
พร้อมตัวฉันทันกรรยาธารณะ
พระกลางองค์เคร่งหนักหนาสมาทาน
เข้ารับบาตรมิได้พึงเลงดูบาตร
มิได้เกรงอาญาปาจิตดี

ถึงเวลาสงกรานต์ยกตั้งคกใหม่
ฉันทริกไตรทำกุศลผลทาน
ใส่บาตรพระของเคี้ยวทั้งเปรี้ยวหวาน
ที่ล้างท่านนั้นไม่ชั่วท่านตัวดี
ลูกตามาดมองที่ปุมผ้าคลุมสี
มองดูสีกาได้ช่างไม่อาย ๔

สร่งน้ำพระภิกษุในชุมชน

Pouring the water to the Buddhist monks in the community

The following mannerism during Songkran Festival in the central region;

1. Performing Meritorious Deeds and Giving Food Offerings to the Buddhist Monks

In the morning of Maha Songkran Day, people had regularly offered the foods to the Buddhist monks as the aphorism of Phra Yu in the long lyrical poetry titled “Nirat Rampeung” which mentioned to the following vibe of giving food offerings by the city people in the Reign of King Rama V;

The people were delighted in the arrival of Songkran festival and a new era, they preferably performed meritorious deeds, offered alms to the Buddhist monks and made a charity to the monastery. The husband and wife offered the foods and desserts to the priests. Some priests performed strictly observation of pilgrimage while the lady dedicated the foods, on the other hand, some priests had not gazed at his alms bowl but stared at her nipples under the colorful breast cloth, his behavior was not ashamed to an offence and not afraid of any penalties.⁴

ในภาคกลางยังมีประเพณีตักบาตรในช่วงสงกรานต์อีกแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า “ตักบาตรกลางลาน” หากจัดที่บริเวณอื่นอาจเรียกว่า “ตักบาตรกลางนา” หรือ “ตักบาตรกลางบ้าน” เป็นการตักบาตรบนร้านม้าซึ่งมีบาตรพระเปิดฝาตั้งเรียงรายเป็นแถว ที่หัวแถวมีบาตรขนาดใหญ่กว่าบาตรอื่นๆ เรียกว่าบาตรพระพุทธรระหว่างที่ชาวบ้านมาตักบาตร บรรดาลูกศิษย์วัดจะคอยถ่ายเอาของต่างๆ ลงกระบุงเพื่อมิให้บาตรเต็มจนเกินไป หลังจากตักบาตรเสร็จเรียบร้อย พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลบนศาลาการเปรียญ หรือปะรำที่สร้างไว้เฉพาะเทศกาลสงกรานต์

สำหรับภัตตาหารที่นิยมนำมาถวายพระในช่วงเทศกาลสงกรานต์คือข้าวแช่ ดังที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ใน *รำพันพิลาป* ดังนี้

๑ ระดูร้อนก่อนเก่าทำเข้าแช่ ข้างทำเป็นเช่นดอกจอกเป็นดอกจันทร์ มะม่วงดิบหีบดูจิ้งจู้จัก จะแลลกลับกลายสุดสายตา	นำขนมแต่เครื่องกับสำหรับฉัน งามจนชั้นกระชายทำเหมือนจำปา ทำนารักรูปสัตว์เหมือนมัจฉา เคยไปมามิได้เห็นจะเว้นวาย ฯ^๕

One pattern of traditions of offering the foods to the Buddhist monks in the central region called “Tak Bat Klang Lan” or “Tak Bat Klang Na” or “Tak Bat Klang Ban”. All of these patterns of traditions were the offering foods in many well-arranged alms bowls on the wooden platforms. The biggest alms bowl placed at the front row of alms bowl called “Bat Phra Buddha”. While people were united in offering the foods to the Buddhist monks, the disciples had gradually moved the offerings from the excessive alms bowls to the wicker baskets. After people completed the ritual of offering the foods, the Buddhist monks ate the foods and desserts on the sermon hall or marquee (established especially in Songkran Festival).

The popular foods was the rice in an ice water which people had preferably offered to the Buddhist monks in Songkran Festival as described by Sunthorn Phu in his following long lyrical poetry titled “Rampan Phirap”,

The rice in an ice water was created in the pattern of Dok Jok (one kind of desserts, made from white rice and coconut milk, flavored with salt and sugar and pressed in the mold in the shape of Dok Jok flower), Dok Jan (mold a figure like the seed of Myristica fragrant), lesser gingers were engraved in the shape of Cham Pak, the unripe mango were carved in the forms of fishes.⁵

เจ้าหน้าที่อัญเชิญพระพุทธรูปทองคำจากพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร [ที่มา : <https://www.posttoday.com/social/general/586121>]
The governmental officials respectfully engaged Phra Buddha Si Hing from Wat Phutthai Sawan to The National Museum, Phra Nakhon
(Image source : <https://www.posttoday.com/social/general/586121>)

ก่อพระเจดีย์ทรายที่สนามหลวง

Forming the sand Pagoda (Phra Chedi Sai) at the Pramane Ground (Sanam Luang)

๒. ก่อพระทราย

การก่อพระทรายนั้นมีทั้งประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ ตามคติโบราณอธิบายไว้ว่าเมื่อคนเข้าวัดแล้วเดินออกไปจะมีเศษดินทรายติดฝ่าเท้าออกมาเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์จึงขนทรายเข้าไปในวัดเป็นการทดแทน อีกทั้งยังมีนิทานที่เล่าอธิบายความเชื่อเรื่องการก่อพระทรายไว้ว่าครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จไปทางเรือขนาน ประชาชนพากันก่อพระทรายข้างลำน้ำและก่อในแพลอยเป็นพุทธบูชา และมีอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่ามีอุบาสกคนหนึ่งเล่นเรือไปในคืนวันเพ็ญ เห็นแสงจันทร์ส่องมากระทบหาดทรายทำให้ระลึกถึงพระฉัพพรรณรังสีของพระพุทธเจ้า จึงบังเกิดความศรัทธาก่อเจดีย์ทรายเป็นพุทธบูชา^๖

2. Forming Phra Sai (Sand Pagoda)

The sand pagoda (Phra Sai) was formed in both royal tradition and common tradition. It was described in the ancient precept that people entered in the temple and departed it with the remnants of soil and sand at the soles of feet. By this reason, people intentionally carried the sand to return in the temple during Songkran Festival. Furthermore, a tale under the belief of forming the sand pagoda (Phra Sai) had been described that when the Buddha proceeded by boat, people intentionally formed the sand pagoda (Phra Sai) beside the canal and floated it on the rafts for respectfully dedicating to the Buddha. Another tale described that a layman sailed the boat in the night of fullest moon, the moon throw the light upon the beach, he reminded to the halo of Buddha and then he faithfully formed the sand pagoda and offered sacrifices to the Buddha.⁶

อย่างไรก็ตามจุดประสงค์ของการก่อพระทรายนั้น เป็นการขนทรายเข้าไปในวัดสำหรับไว้ใช้ในการก่อสร้างหรือถมที่ภายในวัดเป็นหลักดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้

ตามที่เข้าใจในกรุงเทพฯ นี้ว่าเป็นการประสงค์ที่จะให้ได้ทรายไปประสมปูนในการก่อสร้างไม่ต้องซื้อขึ้นอย่างหนึ่ง ประสงค์จะให้มิทรายถมพื้นลานวัด กับพื้นที่เป็นโคลนตม และมีให้หญิงออกนั้นอย่างหนึ่ง ความประสงค์อันนี้เห็นจะเป็นของเก่าที่ได้เคยใช้มาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่จะใช้เป็นครั้งเป็นคราวในเวลาเมื่อทำวัด เมื่อสิ้นคราวทำวัดแล้วก็เป็นอันเลิกไป คงเป็นแต่ก่อพระทรายสังเขปของหลวง ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์แห่งหนึ่ง เป็นวัดในพระราชวัง เมื่อมีการก่อสร้างอันใดก็ยังคงโปรดให้ก่อพระทรายทุกคราว มีตัวอย่างซึ่งเห็นได้ในครั้งหลังนี้ คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มสร้างพระพุทธรูปปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็โปรดให้เจ้านายและเจ้าจอมข้างในออกไปก่อพระทรายในเวลาสงกรานต์^๗

เมื่อขนทรายเข้าวัดและก่อพระเจดีย์ทรายจนแล้วเสร็จ ในวันรุ่งขึ้นมีเลี้ยงพระตอนเช้า และเวลาบ่ายนิมนต์พระสงฆ์มาสดุดหลวงพระทราย บรรยากาศของการจัดเตรียมภัตตาหารถวายพระในการฉลองพระทรายนี้ ปรากฏอยู่ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ ๓ พลายแก้วบวชเณร กล่าวถึงการก่อพระทรายที่วัดป่าเลไลยก์ นางพิมพิลาไลยมาตักบาตรเณรแก้ว ดังนี้

However, Phra Sai (sand pagoda) was carried and formed the sand pagoda to return the sand to the temple for the construction or dumped down many areas in the temple as mentioned in the following royal work of King Rama V; In Bangkok, the objective of carrying the sand into the temple to mix the cement in the construction, without any purchase, additionally, to increase the sand to cover up the temple courts, wet dirt and mud areas and sprouted grasses.

This primitive purpose was inherited from the ancient city but it was only performed in the occasion of restoration, people subsequently abandoned it and maintained only the forming of royal sand pagoda in the final of Songkran festival. This tradition remained only the royal forming of Phra Sai Sangkhep at Wat Phra Sri Sanphet where was the monastery in the royal palace. Whenever the construction occurred in the royal palace, the Majesty King royally assigned to form Phra Sai in every occasion, for example, King Rama V preliminarily established Phra Buddha Prang Prasat in Wat Phra Sri Rattana Satsadaram (The Temple of Emerald Buddha). The Majesty King was kind enough to the royal family and King's concubines formed Phra Sai in Songkran Festival ⁷

When people had already carried the sand to the temple, the Buddhist monks were offered the foods in the morning and then the Buddhist monks prayed for the celebration ceremony of Phra Sai. The vibe in preparing the foods to the Buddhist monks in the celebration ceremony of Phra Sai was written in the Thai verse titled “Khun Chang Khun Pan”, part 3 : an ordination of Ply that the forming of Phra Sai in Wat Pa Lelai where the lady named “Pimpilalai” offered the foods to the novice named “Kaew” as herebelows;

๑ ทีนี้จะกล่าวเรื่องเมืองสุพรรณ
จะทำบุญให้ทานการศรัทธา
หญิงชายน้อยใหญ่ไปแออัด
ก่อพระเจดีย์ทรายเรียรายไป
นิมนต์สงฆ์สวดมนต์เวลาบ่าย
แล้วกลับบ้านเตรียมการเลี้ยงเจ้าชี
ทำน้ำยาแกงขนมต้มแกง
บ้างทำห่อหมกปิดไว้
บ้างก็ทำวุ้นชาสาธุ
หน้าเตียงเรียงเล็ดข้าวเม่ากวน
มะพร้าวกลางสาดลูกหวายหว่า
ทุกบ้านอลหม่านกันทั่วไป
ครั้นรุ่งแจ้งแสงทองส่องฟ้า
หนุ่มสาวถ้ำแกมแจจัน

๑ ฝ่ายว่านางพิมกับมารดา
ข้าวปลาธารณะจัดหาไป
ถึงวัดนั่งลงตรงพระทราย
หญิงชายเต็มไปในวัดวา
ฝ่ายพระสงฆ์ห่มดองครองผ้า
เถรเถรนั่งจัดถัดกันไป
ต่างถวายเภสัชจัดพานเรียง
อาราธนาศีลขึ้นทันที
แล้วถวายพรพระตั้งนโม
จัดของใส่สำหรับฉับพลัน
ลูกศิษย์เถรเถรประเคนบาตร
ช่วยเหลือคอยสำรวจตรวจตรา

.....
ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จสำเร็จพลัน
อันดับรับสัพพีโมทนา
ต่างคนยินดีปรีดา
เสียงแซ่ซ้องบ้างร้องเป็นลำนำ

ยามสงกรานต์คนนั้นก็พร้อมหน้า
ต่างมาที่วัดป่าเลไล
ชนทรายเข้าวัดอยู่ขวกไขว่
จะเลี้ยงพระกะไว้ในพรรษา
ต่างฉลองพระทรายอยู่ยังมี
บึงจี่สารพัดจัดแจงไว้
ผ้าฟักจักแพงพะเนงไก่
ต้มไข่ผัดปลาแห้งทั้งแกงบวน
ข้าวเหนียวหน้าหมูไว้ถึถ้วน
ของสวนส้มสุกทั้งลูกไม้
ส้มโอส้มซ่าทั้งกล้วยไข่
จนตึกตื่นหลับไหลไปฉับพลัน
ต่างตกแต่งกายาขมิขมัน
พร้อมกันที่วัดป่าเลไล ๓

พาบ่าวไพร่ออกมาหาข้าไม้
รูปเทียนดอกไม้ใส่พานมา
แล้วถวายนมัสการถ้วนหน้า
ปูเสื่อสาดคอยท่าพระสงฆ์ไว้
เสร็จแล้วลงมาศาลาใหญ่
สัปบุรุษกราบไหว้ด้วยยินดี
ห่มผ้าสไบเฉียงอยู่ตามที่
สมภารมีก็ให้ศีลไปพลัน
พวกสีกาหาโอบอยู่ตัวสั้น
ตั้งถวายเป็นหลั่นกันลงมา
อังกาสข้าวของไว้ตรงหน้า
น้ำยาพร่องต้องตักเอาเติมไป ๓

.....
ท่านสมภารมีนั้นก็ยกดา
สัปบุรุษสีกาก็กรวดน้ำ
เสร็จแล้วกลับมาอยู่คลาคล่ำ
บ้างพื่อนรำฉลองทานสำราญครัน ๓

ประชาชนสรงน้ำพระพุทธรูปองค์ที่สวนลุมพินี
[ที่มา : [https://www.matichon.co.th/
local/news_1449795](https://www.matichon.co.th/local/news_1449795)]
People sprinkled the water onto
Phra Buddha Si Hing at Lumpini Park
(Image source : [https://www.matichon.co.th/
local/news_1449795](https://www.matichon.co.th/local/news_1449795))

The arrival of Songkran Festival in Suphanburee province, people preferably performed meritorious deeds and gave alms under their faithfulness at Wat Pa Lelai. Both of youths and elders, men and women crowned to carry the sand into the temple. They formed the sand pagodas (Phra Sai) in the temple courts and then they offered the foods to the Buddhist monks in the next day. The priests prayed the Buddhist's Mantra in the afternoon to celebrate Phra Sai. When people returned their houses, they prepared the foods in the party such as fried Thai pancakes, fishes chili sauces, spicy curry with bitter vegetables, squash and gourd soups, chicken curry, steamed fishes with curry paste, poached eggs, fried dried fishes and buan curry. In addition, many desserts had also prepared for the party such as tea agar, sago, sticky rice with sweet porks, rice with palm sugar, stirred pound unripe rice. Several fruits were Marian plum, langsat, fruit of rattan, java plum, pomelo, citron, fresh dainty banana. The members of each family were in disorder in Songkran day and suddenly slept very late at night. All of them hurried to dress in the dawn with aurora in the sky, many youngsters and elders simultaneously arrived at Wat Pa Lelai. Pimpilai and her mother led the servants in the temple. When people arrived the temple, they arranged the rice and fishes including the incenses, candles and flowers in the tray with pedestal. Subsequently, people sat on the floor to form Phra Sai and then offered to the monks. Many men and women waited the monks on the mat. The Buddhist monks and novices wore the yellow robe and departed from the grand pavilion. When all of Buddhist monks and novices arrived at the temple courts, the persons who deeply respected in Buddhism paid obeisance to them and offered the tray of medicines. They wrapped with clothes over one shoulder around the chest and back and then requested for the precepts. The abbot subsequently blessed and prayed the elemental litanies and Buddhist's Mantra. The female laities arranged all things in the tray and waiting in line to give offerings to the monks. The disciples handed the alms bowl to the monks after moved the offerings out of the alms bowl. When the monks ate the foods, the disciples took care and added more foods to the monks. When the monks had already eaten in the morning, the abbot then prayed the Buddhist litanies to the people. All of them poured the ceremonial water while the monks were praying. People were exultant and returned their houses to song and dance in the celebration of Songkran Festival.⁸

ปล่อยนกปล่อยปลาในวันสงกรานต์
Releasing the birds and fishes in Songkran Day

๓. ปล่อยนกปล่อยปลา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง ระบุว่าชาวแขกและลาวชุมชนบ้านป้อมหัวแหลมจับนกไว้จำหน่ายในเทศกาลสงกรานต์ความว่า

บ้านป้อมหัวแหลมพวกแขกเก่าแลลาวเก่าจับนกอังซันแลนกกระจาฆ่าตายเที่ยวเร่ขาย ๑ แลจับนกสีชมพูนกปากตะกั่ว นกแดงอิฐ นกกระทิน นกกระจาเบน ไส้กรงซังไปเที่ยวเร่ขาย ให้ชาวพระนครซื้อปล่อยเมื่อเทศกาลสงกรานต์ที่แม่น้ำหัวแหลมน่าวัดกุเขาทอง^{๑๑}

มูลเหตุของการปล่อยนกปล่อยปลา มีความเชื่อมาจากเรื่องเล่าที่ว่าพระสารีบุตรเถรทราบเรื่องราวสามเณรติสสะจะต้องมรณภาพภายใน ๗ วัน จึงสั่งให้ไปลาญาติโยมก่อนมรณภาพ ระหว่างทางที่สามเณรเดินทางไปในันพบปลาตกคลักอยู่ในสระที่มีน้ำแห้ง สามเณรสงสารปลาที่จะต้องมาตายในสภาพดังกล่าว จึงจับไปปล่อยในแม่น้ำ เมื่อสามเณรได้ไปพบบรรดาญาติพี่น้องแล้ว ได้มีชีวิตอยู่ต่อมาจนครบ ๗ วัน พระสารีบุตรสงสัยจึงได้ถาม สามเณรจึงเล่าเรื่องที่ได้ปล่อยปลาลงแม่น้ำให้พระสารีบุตรฟัง พระสารีบุตรจึงชี้แจงว่าสามเณรรอดพ้นความตายมาได้เพราะผลบุญที่ปล่อยปลาให้พ้นจากความตาย^{๑๑}

อย่างไรก็ตามเรื่องสามเณรติสสะปล่อยปลาไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ธรรมบท นิทานดังกล่าวน่าจะเป็นนิทานอธิบายเหตุที่แต่งขึ้นภายหลังโดยอ้างอิงกับบุคคลในพระพุทธศาสนา ส่วนสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของธรรมเนียมการปล่อยนกปล่อยปลาในช่วงเทศกาลสงกรานต์เดือน ๕ นั้น พระยาอนุมานราชชนนินิษฐานไว้ว่าในช่วงหน้าน้ำ น้ำไหลบ่ามาท่วมท้องทุ่ง บรรดาปลาพากันว่ายมาวางไข่ เมื่อเข้าถึงเดือนห้าในฤดูร้อน น้ำค่อยๆ งวดแห้งลง ทำให้มีปลาจำนวนหนึ่งที่ว่ายหนีไปตามแม่น้ำ ล้าคลองไม่ทันต้องตกค้างอยู่ตามแอ่งตามหนอง ปลาเหล่านั้นอยู่ตามโคลน เรียกว่า “ปลาตกคลัก” หากน้ำแห้งจนหมดปลาก็จะต้องตาย ชาวบ้านจึงพากันไปจับปลาเหล่านั้นมากิน แต่ถ้าหากเป็นลูกปลาก็จะเลี้ยงไว้แล้วนำไปปล่อยในวันสงกรานต์ จนในที่สุดก็เกิดการปล่อยนกเพิ่มเข้าไปในเทศกาล^{๑๑}

3. Releasing the Birds and Fishes

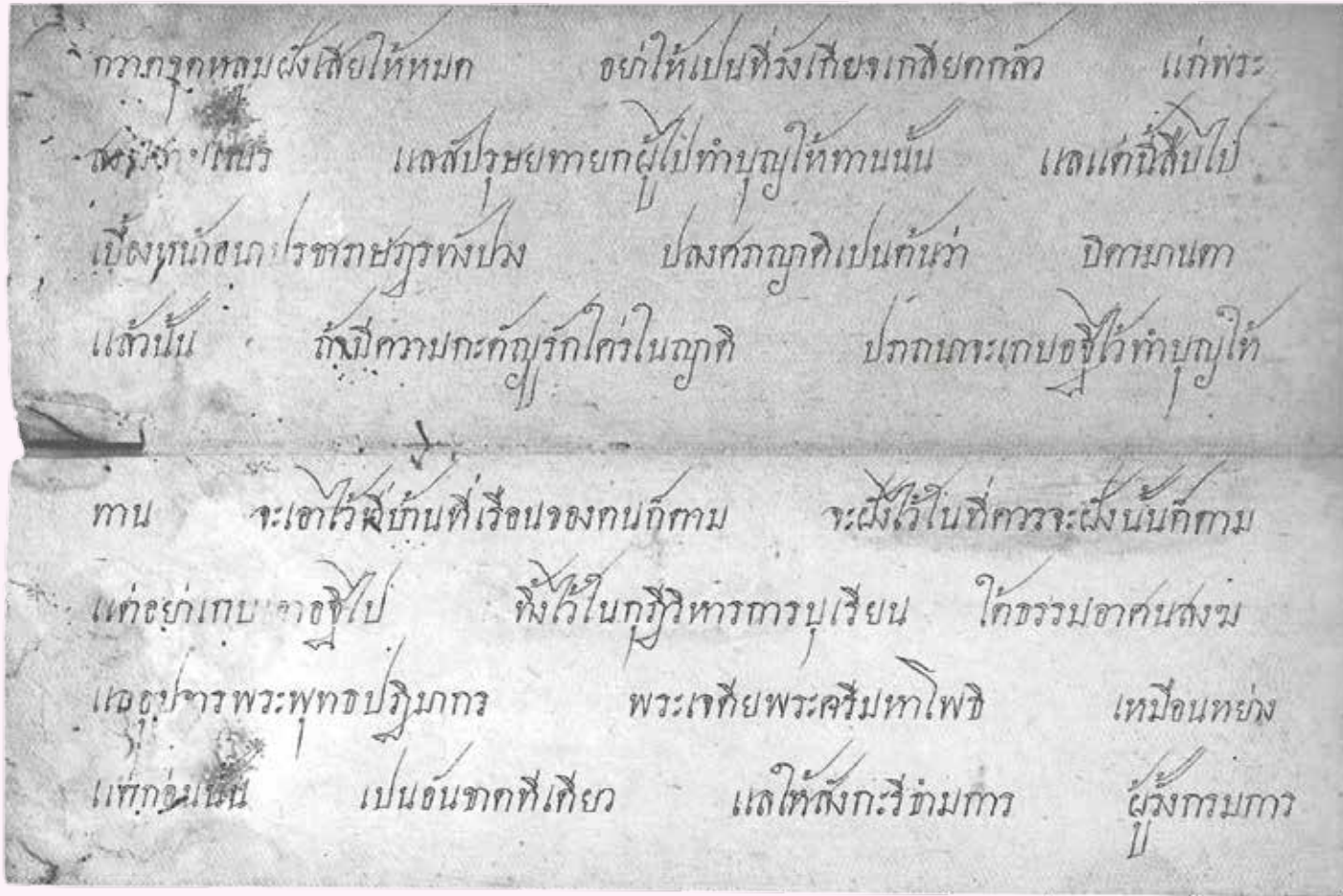
In the Ayutthaya Era, the obvious evidence in the testimony of Khun Luang from Ho Luang, Wat Pradu Song Tham was recorded that Indian and Laos in the community of Baan Pom Hua Laem caught the birds and sold during Songkran Festival as follows;

Indian and Laos in Ban Pom Hua Laem killed the Weaver birds, Ang chan birds, also caught and caged Pink birds, Chestnut Munia birds (Paak Ta Gua), Red brick birds, Kra Tin birds and Kra Jab Pen birds and then hawked them to the people, they bought and released the birds in Songkran Festival at Hua Laem River in front of Wat Phu Khao Thong.⁹

The origin of releasing the birds and fishes was under the belief from the fable. Phra Sareebuddha Thera perceived that the novice named Tissa had to die within 7 days, he was ordered to bid farewell his folks. The novice traveled and met many fishes was congregated in the dried pond. He took a pity on all fishes and caught them to free in the river. After he met his folks, he was alive over 7 days. Phra Sareebuddha doubted and asked him, he recounted that he save the lives of all fishes by releasing them in the river. Therefore, Phra Sareebuddha explained that he escaped from the death because of his good deeds to save the lives of all fishes.¹⁰

However, the fable titled the novice named “Tissa” released the fishes was not in the Tripitaka or Dhammabot. This fable was subsequently composed to describe an origin by referring the persons in the Buddhism. The main reason of releasing the birds and fishes in the fifth month during Songkran Festival as Phraya Anuman Rajadhon assumed that many fishes simultaneously swam and laid their eggs during the immerse flood in the field, when the arrival of the summer in the fifth month, the water in the field was rapidly decreased and dried. A number of fishes were incapable of escaping to the rivers and canals but had left over in the swamps and basins. All of these fishes called “Pla Tok Khluk” (a great number of fished crowded in the dried swamps and basins). They would be died when the water was dried up. People assembled to catch many fishes for cooking and kept a lot of fingerlings to free in Songkran Day. The releasing of birds had been subsequently performed during Songkran Festival.¹¹

พระราชกำหนดปิณธุ จุลศักราช ๑๑๖๗ (พุทธศักราช ๒๓๔๘) ประกาศห้ามเก็บอัฐิไปทิ้งในกุฎีวิหาร

The Royal Enactment, The Year of Ox, the Minor Era (Junla Sakkarat) 1167, Buddhist Era 2348.

The announcement of prohibiting to maintain the relics in the temple

๔. บังสุกุลอัฐิ

การบังสุกุลอัฐิบรรพบุรุษมักทำได้ในวันใดวันหนึ่งของช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยมากมักทำในวันเดียวกับวันสงฆ์น้ำพระ หรือในวันท้ายของสงกรานต์ ในสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาบรรดาเจ้านายและชนชั้นสูงนิยมเก็บอัฐิบรรพบุรุษไว้ในพระอาราม ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ว่า

มาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีคติการถือพระศาสนาที่เหมือนอย่างเมื่อครั้งกรุงสุโขทัยมีพระอารามหลวงที่สำคัญ คือ วัดพระศรีสรรเพชญ์ สร้างขึ้นในบริเวณพระราชวังเหมือนอย่างวัดมหาธาตุที่เมืองสุโขทัย เป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายในราชสกุล และมีวัดอื่นทั้งของหลวงและของราษฎรสร้างไว้อีกมากมาย จนเป็นคำกล่าวกันในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ว่า “เมื่อครั้งบ้านเมืองดีเขาสร้างวัดให้ลูกเล่น” ที่จริงนั้นคือใครตั้งวงศ์สกุลได้เป็นหลักฐาน ก็สร้างวัดเป็นอนุสาวรีย์สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของวงศ์สกุลมักสร้างเจดีย์ขนาดเขื่องสององค์ไว้หน้าโบสถ์เป็นที่บรรจุอัฐิธาตุ หรืออุทิศต่อบิดาองค์หนึ่งมารดาองค์หนึ่ง ส่วนสมาชิกในสกุลนั้นเมื่อใครตายลงเผาศพแล้วก็สร้างสถูปเจดีย์ขนาดย่อมลงมาเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุรายไปรอบโบสถ์ เรียกกันว่าพระเจดีย์ราย ครั้นถึงเวลานักขัตฤกษ์ เช่น ตรุษสงกรานต์ก็พากันออกไปทำบุญให้ทานอุทิศเปตพลีที่วัดของสกุล พวกชั้นเด็กๆ ได้โอกาสออกไปด้วยก็ไปวิ่งเล่นในลานวัดเมื่อเวลานักขัตฤกษ์เช่นนี้จึงเกิดคำที่กล่าวว่าสร้างวัดให้ลูกเล่น^{๑๖}

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ธรรมเนียมการรักษาอัฐิไว้ตามวัดได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พระอารามและสถูปเจดีย์ต่างๆ ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก การเก็บรักษาอัฐิตามวัดจึงไม่ปลอดภัย จึงได้มีการเปลี่ยนมาเก็บรักษาพระบรมอัฐิและพระอัฐิในพระราชวัง หรือในราชสุทธานามนียกเก็บรักษาอัฐิบรรพบุรุษตามบ้านเรือน จนเป็นที่ประเพณีที่แพร่หลายมาจนทุกวันนี้ ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตราพระราชกำหนดเมื่อปีฉลู จุลศักราช ๑๑๖๗ (พุทธศักราช ๒๓๔๘) ประกาศห้ามมิให้ราษฎรนำอัฐิไปทิ้งไว้ในวัด เนื่องจากเป็นที่รังเกียจของพระสงฆ์และผู้ไปทำบุญ อีกทั้งยังเป็นการไม่เคารพต่อบิตามารดา จึงให้กรมพระนครบาลเก็บอัฐิที่ถูกล้างในที่ต่างๆ มารวมแล้วเผาพร้อมกับกลบฝังเสีย โดยพระราชทานเงินเป็นค่าบังสุกุลอัฐิทั้งหมด ในตอนท้ายพระราชกำหนดระบุไว้ชัดเจนว่าให้เก็บรักษาอัฐิไว้ในบ้านเรือนของตน หรือไว้ในที่ที่ควรฝัง ดังความต่อไปนี้

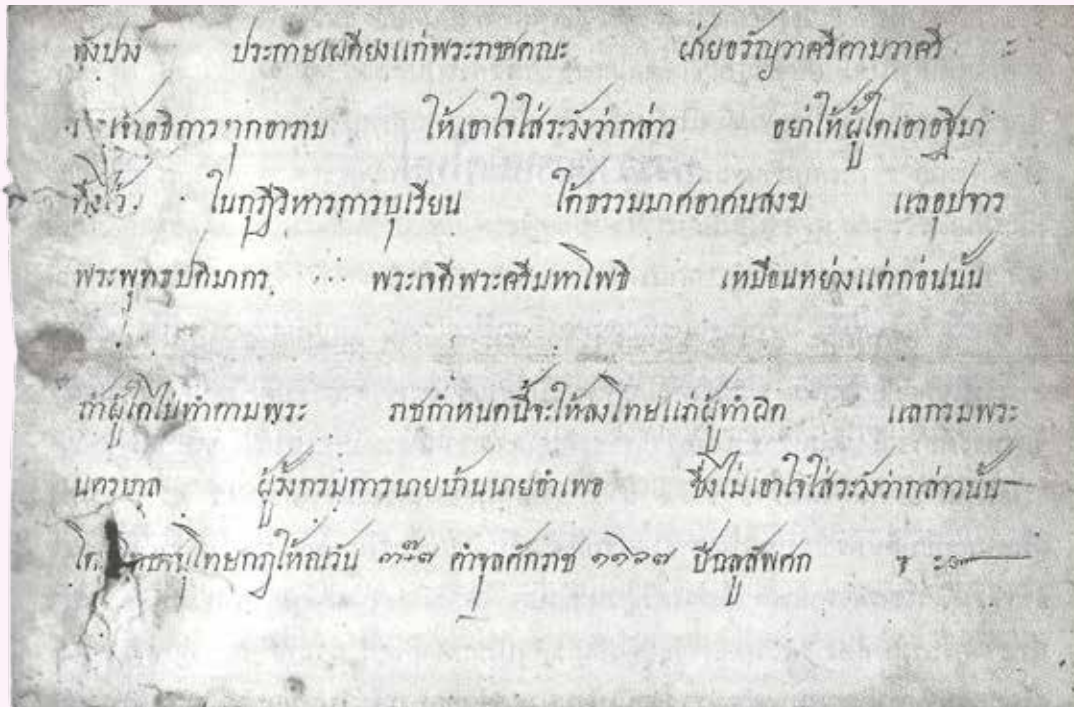
แลแต่นี้สืบไปเบื้องหน้าอานาประชาราษฎร์ทั้งปวงปลงศกญาติเป็นต้นว่าบิตามารดาแล้วนั้น ถ้ามีความกะตัญญูรักใคร่ในญาติ ประารถนาจะเก็บอัฐิไว้ทำบุญให้ทาน จะเอาไว้ในที่เรือนของตนก็ตามจะฝังไว้ในที่ควรจะฝังนั้นก็ตาม แต่อย่าเก็บเอาอัฐิไปทิ้งไว้ในกุฎวิหารการบูรเรียน ได้ทำมาดอาคนสงฆ์ แลอุปจารพระพุทธะปติมารพระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิเหมือนหย่างแต่ก่อนนั้นเป็นอันขาดทีเดียว แลให้สังกะสีอำมการผู้รั้งกรมการทั้งปวง ประกาศเผด็จแก่พระราชอาณาณะฝ่ายอรัญวาสีคามมะวาศรีแลเจ้าอธิการทุกอาราม ให้เอาใจใส่ระวังว่ากล่าว อย่าให้ผู้ใดเอาอัฐิมาทิ้งไว้ในกุฎวิหารการบูรเรียนได้ทำมาดอาคนสงฆ์ แลอุปจารพระพุทธะปติมาร พระเจดีย์พระศรีมหาโพธิ เหมือนหย่างแต่ก่อนนั้น ถ้าผู้ใดไม่ทำตามพระราชกำหนดนี้ จะให้ลงโทษแก่ผู้ทำผิดแลกรมพระนครบาลผู้รั้งกรมการนายบ้านนายอำเภอซึ่งไม่เอาใจใส่ระวังว่ากล่าวนั้น โดยโทษานุโทษ^{๓๓}

การบังสุกุลอัฐิในเทศกาลสงกรานต์ หากเก็บรักษาอัฐิไว้ในบ้าน ถ้าเป็นผู้มีฐานะจะนิมนต์พระมาบังสุกุลที่บ้าน แต่ถ้าเป็นคนสามัญก็นำอัฐิไปรวมกันที่วัด และหากไม่มีอัฐิที่เก็บรักษาไว้ ก็ใช้วิธีเขียนชื่อผู้ตายลงในแผ่นกระดาษแล้วบังสุกุล และเผากระดาษนั้นให้ไหม้เช่นเดียวกับการเผาศพ และเมื่อเชิญอัฐิมาบังสุกุลในเทศกาลสงกรานต์ก็จะนิยมสรงน้ำอัฐิเป็นการแสดงความเคารพ

4. Offering a Merit and Chantry to the Relics

The offering of merit and chantry to the relics of antecedents should be performed in someday during Songkran Festival, people had mostly dedicated it in the same day of sprinkling the scented water to the Buddhist monks or in the final day of Songkran Festival. In the period of Sukhothai and Ayutthaya, All of royalties and aristocracies preferably maintained the relics of their progenitors in the monastery. Somdet Phra Chao Borommawongthoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab described that

The Ayutthaya Era was the capital, the moral precept in the Buddhism was similar with the Sukhothai Era. The royal temple was Wat Phra Sri Sanphet was built in the palace as same as Wat Mahathat in Sukhothai in the purpose of being the cinerarium to maintain the royal relics of the past kings and royal families. Many royal temples and common temples had been established in the Rattanakosin Era as mentioned that “the country was peaceful and civilized, the upper class built the temple for their children”. Whoever evidently initiated the lineage, mostly established the temple as like the monument for keeping the relics of members in the family. Most of two large pagodas had been built in front of the monastery to maintain the relics of ancestors and sacrificed in memory of parent. When the members in the family passed away and cremated, the small pagodas had been tidily established to maintain the relics around the monastery called “Phra Chedi Rai”. When the arrival of Festival of Trut Songkran, people performed meritorious deeds, offered the alms and dedicated a merit and chantry to the Buddhist monks in the temple of each family. The children had a chance to run and play in the temple court in the public holiday as compared as the sentence “Built the temple for the children”.¹²

พระราชกำหนดปิณธุ จุลศักราช ๑๑๖๗ (พุทธศักราช ๒๓๔๘)
ประกาศห้ามเก็บอัฐิไปตั้งในกุฎีวิหาร
The Royal Enactment, The Year of Ox, the Minor Era
(Junla Sakkarat) 1167, Buddhist Era 2348,
The announcement of prohibiting to maintain
the relics in the temple

In the Rattanakosin Era, the tradition in maintaining the relics in the temple was changed since the second loss of Ayutthaya Kingdom. Many temples and pagodas had been ruined, therefore, the relics were without any security to maintain in the temple. By this reason, the great relics and the royal relics subsequently maintained in the grand palace or people kept the relics of antecedents in their houses. This tradition continually inherited to nowadays. In the Reign of King Rama I, the Majesty King legislated the royal enactment in the Year of Ox, the minor era (Junla Sakkarat) 1167 (B.E.2348) to announce the forbidden rule to maintain the relics in the temple by the cause that it was repellent by the Buddhist monks and folks, additionally, disrespected to the parent. The Metropolitan Department (Nakhon Ban) amassed all derelict relics from many temples to burn and bury. By this reason, His Majesty King bestowed the money upon all expenses of offering the merit and chantry. In the end of Royal Enactment obviously identified that people had to maintain all relics of family members in their houses or bury them in the permissible places..

Henceforth, People who were grateful to their parentages yearned to maintain the relics. They should be kept all of them at their houses or bury in the allowed places, prohibiting to leave them anymore in the pagoda (Phra Chedi), Phra Sri Maha Bhodhi. The commander of all departments should be officially announced to be acknowledged by the clerical titles and abbots to pay attention and reproved to the people who preferably left their relics of family members in the temples. If whoever neglected to perform as this royal enactment, the Metropolitan Department (Nakhon Ban) was necessary to penalize the culprits and also punished the district-chief officer who abandoned to be responsible in this matter.¹³

The ritual in offering the merit and chantry to the relics in Songkran Festival, the wealthy person preferably invited the Buddhist monks to perform a sacrifice and also offered a chantry to the relics at home. On the other hand, the commonalties mostly hold the mortuary urns of relics to offer a merit and chantry at the temple. If the relics had not been maintained after its burning, the relatives wrote the name of decedents on paper and then performed a sacrifice and offered a chantry. The paper was then burned as like the cremation. Moreover, people respectfully engaged the mortuary urns of relics for offering a merit and chantry in Songkran Festival, they preferably poured the water to pay respect the relics of ancestors.

ประชาชนสรงน้ำพระพุทธรูป

The people sprinkled the water onto the image of Buddha

๕. สรงน้ำพระ

แต่เดิมนั้นราษฎรทั่วไปไม่นิยมประดิษฐานพระพุทธรูปในบ้านเรือน เนื่องจากเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ควรมาอยู่ร่วมกันในเคหสถาน ในบ้านเรือนของผู้มีฐานะ จึงสร้างหอพระแยกออกมาจากตัวบ้าน เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์จึงร่วมกันไปสรงน้ำพระพุทธรูปสำคัญตามพระอารามต่างๆ จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีความนิยมสร้างหอพระไว้ในบริเวณบ้านกันมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากพระราชปฤจฉาในรัชกาลที่ ๓ ที่ทรงถามพระราชาคณะว่าควรสร้างหอพระประดิษฐานพระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุไว้ในเคหสถานหรือในพระราชวังได้หรือไม่ การสรงน้ำพระพุทธรูปเทียบได้กับการสรงสนานเทวรูปของศาสนาพราหมณ์ฮินดู การสรงน้ำพระพุทธรูปเริ่มจากนำดอกไม้ธูปเทียนไปสักการบูชาพระพุทธรูปแล้วจึงสรงน้ำ เมื่อสรงเสร็จแล้วจึงอธิษฐานขอพรในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

5. Sprinkling the Scented Water to the Images of Buddha

In the former time, the people were unpopular in shrining the images of Buddha in their houses by the reason that the sacred objects should not be offered sacrifice in the wealthy's house. By this reason, the wealthy persons preferably separated the hall of Buddha Images from their residences. People were favorable to sprinkle the scented water onto the images of Buddha in the monasteries during Songkran festival. In the Reign of King Rama III, most of people were fond of establishing the hall of Buddha images in their dwellings. For instance, King Rama III royally questioned to the clerical title that Is it possible to build the hall of Buddha images to enshrine the relics of Buddha in the dwelling or the palace? Sprinkling the water onto the Images of Buddha was similar with the sprinkling the water onto the graven images in Brahmanism and Hinduism. The flowers, incenses and candles had been dedicated to worship the images of Buddha and then sprinkled the scented water onto them and begged for the desirable things.

๖. สรงน้ำผู้ใหญ่

ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ที่เป็นที่เคารพของชุมชน และญาติผู้ใหญ่อาวุโส การสรงน้ำแต่เดิมนั้นเป็นการอาบน้ำสรงกรานต์ สถานที่จัดพิธีอาบน้ำจัดขึ้นที่วัด นิมนต์พระสงฆ์มาให้ศีลแล้วเริ่มพิธีรดน้ำ เชิญผู้ใหญ่ขึ้นบนเตียง แล้วให้ลูกหลานเข้ามาช่วยกันอาบน้ำ จากนั้นนำผ้าใหม่มาให้ผลัด มีผ้าถุงและผ้าห่มอย่างละผืนพร้อมทั้งมีดอกไม้ธูปเทียนมาบูชา ซึ่งเป็นต้นเค้าของการรดน้ำดำหัวในปัจจุบันที่ผู้รดน้ำจะต้องเตรียมเสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มไปมอบให้ผู้ใหญ่ การอาบน้ำสรงกรานต์นี้ต่อมาลดขั้นตอนเหลือเพียงการรดน้ำที่มีมือเป็นการยอลงโดยสังเขป

สำหรับการรดน้ำพระสงฆ์นั้น แต่เดิมเป็นการอาบน้ำเช่นเดียวกับการรดน้ำของคฤหัสถ์ บรรดาญาติโยมจัดเตรียมน้ำสรงและเครื่องหอมไปสรงน้ำ สุนทรภู่ได้กล่าวถึงเครื่องหอมสำหรับถวายพระในเทศกาลสรงกรานต์ไว้ใน *รำพันพิลาป* ว่า

*ตรุษสงกรานต์ท่านแต่งเครื่องแป้งสด
ระรื่นรสราเชนทร์พุ่มเสนากระสาย
น้ำกุหลาบอาบอระแสนสบาย
ถึงเคราะห์ร้ายหายหอมให้ตรอมทรวง^{๑๔}*

หลังจากสรงน้ำแล้ว พระสงฆ์จะครองจีวรใหม่ ซึ่งเป็นไตรจีวรที่ญาติโยมนำมาถวายแล้วขึ้นธรรมาสน์เทศน์อวยพรปีใหม่แก่ผู้ที่มารดน้ำ การสรงน้ำพระสงฆ์ในบางจังหวัดทางภาคตะวันออก เช่น อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี และอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีการนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นเกวียนแล้วแห่สมโภชเวียนรอบพระอุโบสถ ๓ รอบ จากนั้นบรรดาญาติโยมมาแข่งชักเย่อแย่งเกวียนพระไปยังที่สรง ซึ่งจัดไว้เป็นแท่นสำหรับสรง เมื่อสรงน้ำเสร็จจึงพากันเล่นน้ำ และมีเลี้ยงขนมปลากุริมไข่เต่าและแมงลักน้ำกะทิ^{๑๕}

การทำบุญบังสุกุล สรงน้ำอัฐิบรรพบุรุษ และการสรงน้ำผู้อาวุโส เป็นร่องรอยความเชื่อในยุคสังคมดั้งเดิมก่อนการรับพระพุทธศาสนา แต่เดิมนั้นเมื่อถึงปีใหม่หลังฤดูเก็บเกี่ยวจะมีพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในพิธีดังกล่าวมีการใช้น้ำทำความสะอาดเรือน และเครื่องมือทำมาหากิน และใช้น้ำสรงอัฐิบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ตลอดจนรดน้ำญาติผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสของชุมชนนั้นๆ เพื่อเป็นการขอขมาเมื่อเสร็จพิธีจะสาน้ำขึ้นบนหลังคาเรือนและบริเวณโดยรอบ สื่อถึงสัญลักษณ์ของการชำระล้างขับไล่สิ่งไม่ดีทั้งหลายให้หมดไป ต่อมาเมื่อรับอิทธิพลศาสนาจากอินเดีย จึงเกิดเป็นธรรมเนียมการทำบุญประจำปีบังสุกุลอัฐิอุทิศส่วนกุศลแต่บรรพบุรุษตามอย่างธรรมเนียมพุทธศาสนา และมีการสรงน้ำพระรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ตามอย่างพิธีพราหมณ์^{๑๖}

6. Pouring the Water to the Elders

The priest was highly respected in the community and the aged persons. The primitive sprinkling the water in Songkran Festival was performed a ritual in the temple. People invited the Buddhist monks to give one's blessing and then sprinkled the water to the elders on the platform. The lineage took a bath to the respected elders and brought him the new panungs and clothes to change and also respected them with the flowers, incenses and candles. This tradition was an origin of pouring the water on the hands of revered elders and asked for blessing in the present. In addition, the descendants also offered the dressings or apparels to the respected elders. Subsequently, this tradition simplified some formal procedures, briefly maintained only the pouring water on the hands of revered elders. In the former time, the pouring water for the Buddhist monk performed in similar with the pouring water to the householder. All forks prepared the scented water and fragrances for pouring the water. Sunthorn Phu mentioned in Ramphan Philab to the offerings a fragrance to the Buddhist monks in Songkran Festival as follows;

People perfesed with the fragrance of flower-juice flours in the ceremony of Trut Songkran, taking a bath with rose water to feel comfortable and can relieve all sadness and misfortune.¹⁴

The Buddhist monks put on their new three garments (robe,sa-rong and extra robe) which were offered by the folks and then sat on the pulpit to give a sermon and blessing all people who joined in the ceremony. The pouring water to the Buddhist monks in some eastern provinces such as Khlung District, Chanthaburi Province and Kabinburi District, Prachinburi Province firstly invited the Buddhist monks sitting on the cart and then paraded for 3 times around the Ubosot. Subsequently people jointly played a tug-of-war to snatch the cart at the rectangular platform for a ritual. When people poured the water to the Buddhist monks, they mutually splashed the water and regaled the desserts such as Pla Krim Khai Tao and sweet basils with coconut milk.¹⁵

The offerings a merit and chantry, sprinkling the water onto the relics of ancestors and pouring the water to the elders, all of these were the signs of beliefs in the primitive society before an influence of Buddhism. In the former time, the arrival of a new year after the harvest season had a ritual of performing sacrifices to the spirits of antecedents. In this occasion, the house and the tools for earn a living had been cleaned with the water, poured the water to the relics of ancestors, also poured the water to the elders in the family or aged person of community to ask for their forgiveness. After the final of all rituals, the water was slashed on the roof and around the house. It referred to the symbol of purification and getting rid of all inauspicious things. The influence of region from India in Thailand was an origin of tradition in the annual meritorious deeds and offerings a merit and chantry to donate in memory of antecedents as the Buddhism customs and also sprinkled the scented water onto the images of Buddha and poured the water to the elder persons as the Brahmanism ceremonies.¹⁶

ลูกหลานรดน้ำญาติผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์

The lineages poured the water to the respected elders in Songkran Day

๗. การเล่นสาดน้ำ

การเล่นสาดน้ำสงกรานต์ที่ไม่มีในประเพณีราชสำนัก แต่มีในประเพณีราษฎร ในช่วงเวลาบ่ายหลังจากสร่งน้ำพระเรียบบร้อยจะมีการเล่นสาดน้ำ และเล่นมอมหน้า พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวถึงการละเล่นสาดน้ำสงกรานต์ที่ท่านเคยพบเห็นใน วัยเยาว์นิยมใช้ขัน หรือกระป๋องน้ำ ต่อมาเมื่อผู้คิดค้นกระบอกฉีดน้ำมาทำขาย มีลักษณะดังนี้ “...เกิดคนเจ้าปัญญาเอาไม้ไผ่ขนาดเล็กหรือไม้รวกมาทำเป็นกระบอก ฉีด ใช้ได้ดีกว่าสาดด้วยขันเพราะกะฉีดถูกที่หมายได้แม่นยำและฉีดได้ไกล ภายหลัง ร้านแจ๊กบัตกรีทำกระบอกฉีดเหล็กวิลาดขาย ได้อัฐคือสตางค์ในสมัยนั้นก็เอาไปซื้อมาใช้ฉีด ดีกว่ากระบอกฉีดไม้ไผ่มาก...”^{๑๖๖} ครั้นต่อมาในช่วงหลังทศวรรษ ๒๔๗๐ พระยาอนุมานราชชนบันทึกไว้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงการเล่นสงกรานต์ในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีการขยายตัวของเมืองและประชากร การเล่นสงกรานต์ที่เป็นการเล่นสาดน้ำกันเองของชาวบ้านในชุมชนจึงขยายตัวมีผู้นิยมเข้ามาร่วมเล่น และมีการเล่นผิตรี คือ “...สาดน้ำไม่เลือกกว่าใคร ข้าเจ้าพวกเด็กๆ ก็เล่นแผลงๆ ใช้น้ำลูกแมงลักที่เขา ตั้งไว้ให้กินเป็นทาน หรือร้ายยิ่งกว่านั้นใช้น้ำสกปรกโสมมหรือน้ำที่ทำให้เกิดผื่นคัน

สาดรดไม่เลือก ทำให้เสื้อผ้าฉ่ำๆ และรดไวกวามๆ ดิดลูกแมงลักเประเขื่อนเสียหายหมด เกิดอันตรายรถทับเด็กก็มี เพราะมุ่งแต่จะเล่นสาดไม่ระวังรถให้ตี...”^{๑๖๗}

ส่วนการเล่นมอมหน้าด้วยมินหม้อนั้น คือการเอาเขม่าดำที่ติดกันหม้อมา ป้ายหน้า ในนิราศรำพึง สำนวนพระอยู่ กล่าวถึงการเล่นมอมหน้าไว้ว่า ฝ่ายหญิงมี “แม่แปรง” คือ สาวแก่ที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มหญิงสาว (คำนี้มาจากคำเรียกช่างฟัง ที่เป็นหัวหน้าโขลงคอยดูแลช้างในโขลง) คอยจับผู้ชายที่พลัดหลงเข้ามา แล้วเอามินหม้อไล่หาเป็นที่สนุกสนาน ดังนี้

ลางพวกเล่นไ่มอมด้วยเหมาหม้อ เขื่อนมอลอแก้มคางนางเล่นได้
แม่แปรงมิใช่ชั่วไม่วใคร ผ้าสะไบคาดนมกลมเป็นเกลียว
สองมือดำกำเขม่าเอาไล่ป้าย พวกผู้ชายวิ่งหนีสตรีเหนียว
ดูเขาเล่นกันเป็นสุขสนุกเจียว แล้วเลยเลี้ยวจากวัดริบลัดมา^{๑๖๘}

7. Splashing the Water

The splashing water during Songkran Festival in the common tradition was not performed in the royal court. After people had already sprinkled the water onto the images of Buddha in the afternoon, they mutually splashed the water and made blacken face to the others. Phraya Anuman Rajadhon mentioned that the splashing water in his childhood preferably used the basin or can. “The sprinkler was latterly created with small bamboos or reeds by the wise inventor, it was better than the basin by the reason that it accurately sprayed the opponent in far distance. The Chinese owner of solder shop subsequently produced the metal sprinkler to sell. When he got the satang (money in the ancient time), he bought it to play in Songkran festival. Thee metal sprinkler had more quality than bamboo sprinkler...”¹⁷

After the decade of year 2570, Phraya Anuman Rajadhon recorded that Songkran Festival in Bangkok had been changed because of an expansion of city and citizen. People had not splashed the water only in the community but the others joined with them and also splashed in the wrong way, for example; “splashing water to anyone, the children merrily splashed anybody with the water from sweet basins, dirty water and urticant water, as a result, the well-arranged clothes had been damaged and stained with the seed of sweet basins, the child was accidently gotten crushed by a car while paying attention to splash the water...”¹⁸

The playing of blacken face with crockery from the bottom of pot was mentioned by Phra Yu in the long lyrical poetry titled “Nirat Rampeung” that the playing of blacken face with crockery by female side named “Mae Praek” who was an old woman and the chief of young girls who seized the men to smear with crockery from the bottom of pot on their faces (the word “Mae Praek” had been called for the female elephant who was the chief in the herd of elephants).

Some groups of young girls seized the men to smear with crockery from the bottom of pot on their faces. Mae Praek who was not afraid of anyone, she put on the breast cloth showing her round-shaped of breast. Two hands of young girls full of crockery to smear on the faces of men who had been seized while running away. Whoever departed from the temple and then preferably observed this enjoyable game.¹⁹

สงกรานต์เฉพาะถิ่นในภาคกลาง

ในท้องถิ่นภาคกลางบางแห่ง มีประเพณีสงกรานต์ที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากถิ่นอื่นๆ ได้แก่ สงกรานต์จังหวัดชลบุรี และสงกรานต์ของกลุ่มชาวมอญในภาคกลาง เช่น

๑. สงกรานต์จังหวัดชลบุรี

เทศกาลสงกรานต์ของจังหวัดชลบุรี มีประเพณีที่ปฏิบัติและสืบทอดกันมา ได้แก่ ประเพณีกองข้าวและประเพณีวันไหล ประเพณีกองข้าวเป็นประเพณีท้องถิ่นในหลายอำเภอ เช่น อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอสรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอพนัสนิคม อำเภอกะสีซัง เป็นต้น ปัจจุบันยังเหลืออยู่ที่อำเภอสรีราชาเพียงแห่งเดียว โดยจัดขึ้นหลังวันสงกรานต์ประมาณ ๓-๔ วัน ชาวบ้านนำอาหารคาวหวานไปวางที่ชายหาด แบ่งอาหารใส่กระทงรวมกันไว้ริมหาด จากนั้นจึงจุดธูปแล้วร้องเชิญภูตผีปีศาจที่หิวโหยมากินอาหาร เสร็จแล้วจึงตั้งวงรับประทานอาหารกันโดยไม่ให้เหลืกลับบ้าน

ปัจจุบันประเพณีกองข้าวของชาวศรีราชาจัดขึ้นในช่วงวันที่ ๑๙-๒๑ เมษายนของทุกปี ณ บริเวณริมเขื่อนหน้าบ้านพักนายอำเภอ บริเวณเกาะลอย แหลมพาน แหลมท้าวทเวา และที่บริเวณสำนักงานเทศบาลเมืองศรีราชา^{๑๐}

ลักษณะของพิธีกองข้าวนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากประเพณีไหว้เจ้าไหว้ผีในวันตรุษจีน และประเพณีวันเซ็งเม้งของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ตามชายฝั่ง แต่เดิมน่าจะมีการนำข้าวปลาอาหารไปวางกองไว้ที่ชายหาดริมทะเลจึงเรียกว่าพิธีกองข้าว^{๑๑}

The Endemic Songkran in the Central Region

The endemic Songkran in somewhere of the central region performed Songkran tradition in differential identity from another places such as Songkran Festival in Chonburi Province and Songkran Festival of Mon people in the central region as the following descriptions;

1. Songkran Festival in Chonburi Province

Songkran Festival in Chonburi Province performed as like the inherited tradition. For instance, tradition of rice offering for the spirit and Tradition of Wan Lai. The tradition of rice offering for the spirit was the folk tradition in several districts; Muang, Sriracha, Bang Lamung, Phanat Nikhom, Koh Sichang, etc. At present, tradition of rice offering for the spirit was inherited only Sriracha District for 3-4 days after Songkran Day. The people placed the foods and desserts and also divided them in the small containers from banana leaves at the beach, then censed and called to invite the hungered spirits eating them. The people subsequently gathered into a group had eaten all foods. The tradition of rice offering for the spirit in Sriracha District presently was annually held on 19th - 21st April at the edge of dam in the front of sheriff's official residence, Koh Loy, Laem Fan, Laem Thao Thewa and the Municipal Office of Sri Racha District.²⁰

The ritual of rice offering for the spirit got an influence from the tradition of making a sacrifice to the spirits in Chinese New Year Day and Tradition of Cheng Ming Day by Thais in Chinese bloodline who lived along the coast. In the former time, people placed the foods on the beach called “the ritual of Kong Khao” referred to rice offering for the spirit.²¹

ที่มาภาพบน : <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG190413204058298>

ที่มาภาพล่าง : <https://chonburi.cdd.go.th/2018/04/17>

(Upper image source : <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG190413204058298>)

(Lower image source : <https://chonburi.cdd.go.th/2018/04/17>)

การก่อพระเจดีย์ทรายบริเวณชายหาดบางแสน
Forming the sand pagoda at the Bang Saen Beach

ประเพณีวันไหล คือการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของชาวทะเล มีกำหนดหลังวันมหาสงกรานต์ราว ๕-๖ วัน วันไหลนี้มีที่มาจาก “ประเพณีก่อพระทรายน้ำไหล” ชาวบ้านจะขนทรายตามชายหาดไปไว้ที่วัด เพื่อสำรองไว้ใช้ในการก่อสร้าง หรือถมที่ต่างๆ ในวัด เมื่อขนทรายมาไว้ที่วัดแล้วชาวบ้านต่างช่วยกันก่อพระเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชา และมีการละเล่นพื้นเมือง ทอดผ้าป่าทำบุญเลี้ยงพระ และจัดเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงาน ต่อมาเมื่อหลายวัดไม่เห็นความจำเป็นของการใช้ทรายอีกต่อไป งานก่อพระทรายน้ำไหล จึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และมีชื่อเรียกว่า “วันไหล” หรือประเพณีวันไหล ปัจจุบันทางจังหวัดชลบุรีจัดงานวันไหลเพื่อการท่องเที่ยวที่บริเวณชายหาดบางแสนและชายหาดพัทยา ในช่วงวันที่ ๑๗-๑๘ เมษายน ของทุกปี ซึ่งมีการจัดกิจกรรมหลายอย่าง เช่น ทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระพุทธรูป การเล่นสาดน้ำสงกรานต์ การก่อพระเจดีย์ทราย เป็นต้น จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๔๐ การจัดงานประเพณีวันไหลชายหาดบางแสน จึงเปลี่ยนชื่องานเป็น “งานก่อพระทรายวันไหลบางแสน”^{๒๒}

The tradition “Wan Lai” was the meritorious deeds of seaman in the New Year Day, held on 5-6 days after Maha Songkran Day. “Wan Lai” originated from “Tradition of forming Phra Sai Nam Lai”. People carried the sand from the beach to be useful for the construction or cover up many areas in the temples. When they arrived the temple, they formed the sand Pagoda for offering to the Lord Buddha and then joined in the folk recreation, made an off-season offering of robes and other needs to the Buddhist monks offered the foods to the monks and regaled the foods to all participants. Subsequently, many temples was nonessential to use the sand, by this reason, the tradition of forming Phra Sai Nam Lai was changed the pattern and name of tradition called “Wan Lai” or “Tradition Wan Lai”. At present, the tradition “Wan Lai” was annually held in Chonburi Province for the tourism in Bang Saen Beach and Pattaya Beach during 17th - 18th April which full of many activities; performing meritorious deeds, offering the foods to the Buddhist monks, sprinkling the water onto the images of Buddha, splashing the water and forming the sand pagoda, etc. Since B.E. 2540, The tradition “Wan Lai” at Bang Saen Beach was changed to be the tradition “Forming Phra Sai Wan Lai, Bang Saen”.²²

๒. สงกรานต์มอญ

ในภาคกลางมีกลุ่มชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสงคราม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมอญที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีหนึ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวมอญได้อย่างชัดเจน สงกรานต์ของชาวมอญแบ่งเป็น ๓ วัน และในปัจจุบันจัดในวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายน ของทุกปีตามปฏิทินราชการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. วันสุกดิบ หรือวันเตรียมสงกรานต์ ตรงกับวันที่ ๑๒ เมษายน ถือเป็นวันเตรียมการสำหรับเทศกาลสงกรานต์ ฝ่ายหญิงเตรียมทำอาหารสำหรับถวายพระและจัดเลี้ยง เช่น ทำข้าวแช่ กวนกาลละแม การทำข้าวแช่นั้นเป็นการทำเพื่อสังเวยรับนางสงกรานต์ และถวายแก่พระภิกษุ หรือญาติผู้ใหญ่ การทำข้าวแช่ในอดีตมีขั้นตอนที่ประณีต เริ่มจากคัดข้าวสารที่มีเมล็ดสวย นำมาชอนน้ำ ๗ ครั้ง ตั้งเตาไฟ หุงข้าวบนลานโล่ง เมื่อหุงข้าวสุกมีเม็ดสวย จะนำไปชอนน้ำในกระบุงหรือภาชนะที่มีพื้นผิวสาก เพื่อขัดเอาขางข้าวออก จากนั้นเตรียมน้ำสะอาดต้มสุก เทลงบนหม้อดินเผาใบใหญ่ อบอุ่นเทียนลอยดอกมะลิหอม และต้องเตรียมเครื่องเคียงสำหรับกินกับข้าวแช่ เช่น ปลาแห้งป่น เนื้อเค็มฝอย หัวไชโป๊ต้มกะทิ ไช้เค็ม กระจ่างมดอง เป็นต้น^{๒๓} ในขณะที่วัยกันฝ่ายชายจะเตรียมไม้และผ้าขามาลูกศาลเพียงตาสำหรับวางเครื่องสังเวยถวายนางสงกรานต์ในวันรุ่งขึ้น ศาลเพียงตานี้ใช้เสา ๔ ต้นสูงระดับสายตา มีเนื้อที่ด้านบนกว้างยาวประมาณ ๑ ศอก สำหรับวางถาดอาหาร ปลุกทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้าน ตกแต่งด้วยผ้าขาว หรือทางมะพร้าวผ้าซีกผูกที่เสาทั้ง ๔ แล้วทำเป็นซุ้มโค้งประดับดอกไม้

2. Songkran of Mon

A great number of Mon people in the central region emigrated to settle down in Bangkok and other provinces; Nonthaburi, Pathum Thani, Ratchaburi, Samut Prakarn and Samut Songkram, etc. By this reason, the customs and traditions of Mon people had been inherited in Thailand until now. Songkran was one of tradition which obviously presented the own identity of Mon people. Songkran tradition of Mon people annually held on 3 days during 13th-15th April as an official calendar in the following descriptions;

1. Wan Suk-Dib or The Former Day before Songkran was the preparation day on 12th April for Songkran Festival. The women prepared the foods to offer the Buddhist monks and a feast such as stirred Kalamae, made the rice in an ice water to worship the Songkran deities and also offered to the monks or the elders in the family. The intricate process in making the rice in an ice water began from sorting out the good rice, washed them in the water for 7 times, set up the stove on the bare court, washed the cooked rice in the wicker basket or coarse vessel to rub off the resin of rice, poured the boiled water in the big earthen pot, fumigated the scented candle and floated with jasmynes, prepared the side dishes while eating the rice in an ice water such as powdered dried fishes, crinite salted beefs, turnips boiled with coconut milk, salted eggs, pickled garlics, etc.²³ The men prepared the woods and white clothes to build the shrine for placing the oblations to offer Songkran deities in the next day. The shrine used the four poles in height of eye level, upper space in width and length of 1 cubit for placing the trays of foods, built in the southeastern of dwelling and decorated with white clothes or half of coconut leaves to fasten with the four poles and made the arch decorated with flowers.

๒. วันมหาสงกรานต์ ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน เรียกกันว่า “วันกรานต์ข้าวแช่” ในช่วงเช้ามีตของวันนี้ชาวมอญนำข้าวแช่ไปวางไว้บนศาลเพียงตาเพื่อสังเวยรับนางสงกรานต์ แล้วกล่าวคาถาดังนี้ “...อุกาสะ (๓ ครั้ง) โโกโต เทวโส ตันนัง กุสะลัง มะยาคะตัง เอหิเอหิ ตานะ อาคัจฉันติ นิมนติ ปิรภุญชะโส...”^{๒๔} เมื่อเสร็จพิธีรับนางสงกรานต์ จึงแบ่งคนช่วยกันแยกย้ายไปถวายข้าวแช่แด่พระภิกษุสามเณรตามวัดต่างๆ แล้วนำข้าวแช่ไปส่งเป็นการแสดงคารวะแด่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และเชิญญาติมิตรเลี้ยงข้าวแช่สังสรรค์ตามประเพณี ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเล่นลูกช่วง เล่นสะบ้าตลอดจนเล่นทรงเจ้าเข้าผี เช่น ผีกระดัง ผีสิงลม เป็นต้น

ส่วนการละเล่นสะบ้ามอญนั้นมี ๒ ประเภท ได้แก่ สะบ้าบ่อน (สะบ้าหนุ่มสาว) และสะบ้าข้าง (สะบ้าทอย) สะบ้าบ่อนนั้นเป็นการละเล่นระหว่างหนุ่มสาว สถานที่เล่นคือลานดินใต้ถุนบ้าน ฝ่ายหญิงจะจัดไว้ต้อนรับชายต่างหมู่บ้าน ซึ่งคนหมู่บ้านเดียวกันจะไม่เล่นสะบ้าในหมู่บ้านเดียวกันเป็นอันขาด แต่จะนิยมไปเล่นหมู่บ้านอื่น บ่อนสะบ้านี้เป็นลานกว้างประมาณ ๕ เมตรขึ้นไป มีไม้กระดานกัน ๔ ด้านกันสะบ้า กระเด็นออก มีการปรับพื้นทุบให้เรียบ แล้วใช้สะบ้าขัดจนขึ้นมัน บริเวณเสาบ้านโดยรอบมีต้นกล้วย ทางมะพร้าว มัดตามโคนเสา ประดับด้วยกระดาษขลุ่ยเป็นพวงมะหวด ลูกสะบ้าที่จะใช้เล่นนั้นมีลักษณะกลมแบน แต่เดิมใช้เม็ดในของฝักสะบ้า ปัจจุบันหายากจึงใช้ไม้ เขาควาย หรือทองเหลืองมากลึงให้ได้ขนาด การเล่นสะบ้าบ่อนจะแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายหญิงเจ้าบ้าน และฝ่ายชายต่างถิ่น ผลัดกันทอยหรือตีลูกสะบ้าของอีกฝ่ายให้ล้ม หากไม่สามารถทำได้จะถูกปรับแพ้ ซึ่งภาษามอญเรียกว่า “อูย” ฝ่ายแพ้จะถูกยึดลูกสะบ้า หากจะขอคืนต้องทำตามบทลงโทษของฝ่ายชนะ เช่น ร้องเพลง รำวง โดยมากฝ่ายชายมักจะทำพลาดให้ถูกทำโทษบ่อยๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้พูดคุยกับฝ่ายหญิง^{๒๕}

2. Maha Songkran Day was 13th April called “Wan Kran Khao Chae”. In the early morning of Maha Songkran Day, the Mon placed the rice in an ice water on the shrine to worship Songkran deities and recited the spells for 3 times.²⁴

When they finished to offer a sacrifice to Songkran deities, they gathered to offer the rice in an ice water to the monks and novices in many temples and also delivered the rice in an ice water to the respected elders and also regaled Khao Chae (the rice in an ice water) to the friends. Saba game and sorcerer’s dance to exorcise evils and spirits performed in Maha Songkran Day. The two kinds of Saba Mon were Saba Bon (Saba Num-Sao) and Saba Chang (Saba Toy). Saba Bon was the play of youngsters in the earthen court in the space under the house. The women arranged for welcoming the men from other villages, the men had never played Saba Bon with the people in the same village but they mostly played in other villages. Saba Bon regularly played in the width over 5 meters of court, blocked with the wooden sheet in four sides to keep the Saba out, leveled the ground to be smooth, polished with Saba. The base of poles around the house were fastened with banana trees and coconut palm leaves stalk, decorated with perforated papers like the bunch of Ma Huad. The oblate shaped of Saba used for the game, Saba made of the inner seeds in the hull of Saba in the former time. At Present, wood and horn of buffalo or the brass shaped with a lathe had been replaced of the inner seeds in the hull of Saba because it was hard to find in nowadays. The plays of Saba Bon divide in two sides; female host and man from another village, each side took turns to throw or flick the Saba toy of another side to overturn. If the player of another side could not overturn it and would be defeated and was sequestered the Saba in the game called in Mon language “Eui”. If the defeated player requested to return the Saba, had to perform as the penalty of winner such as singing, dancing. Most of men defeated to be frequently punished, it was a good chance to chat with the woman.²⁵

การละเล่นสะบ้าของชาวมอญ
Saba Game of Mon People

ส่วนสะบ้าข้าง หรือสะบ้าทอย เป็นกีฬาของชายหนุ่มนิยมเล่นหลังช่วงเก็บเกี่ยว เล่นบนลานกว้างขนาด ๖-๗ เมตร และยาวไม่ต่ำกว่า ๓๐ เมตร และมีไม้กระดานกั้นลูกสะบ้าล้อมโดยรอบ ลูกสะบ้าที่ใช้เล่นมี ๒ แบบคือลูกสะบ้าทอยใช้สำหรับยิง และสะบ้าลูกตั้งใช้เป็นเป้า ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าลูกทอย การเล่นสะบ้าจะตั้งลูกเป้าไว้ด้านหนึ่งของสนาม ๕ ลูก เรียงเป็นรูปกากบาท (แถวกลาง ๓ ลูก ปีกซ้าย-ขวา ด้านละ ๑ ลูก ปีกซ้ายและขวามีค่า ๒ คะแนน แถวกลางมีค่าลูกละ ๑ คะแนน) ผู้เล่นสองฝ่ายผลัดกันทอยลูกสะบ้าจากขอบสนามด้านหนึ่ง ครั้งหนึ่งจะทอยลูกสะบ้า ๖ ลูกจนหมด ฝ่ายใดได้คะแนนสูงสุดฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ^{๒๖}

Saba Chang or Saba Toy was the sport of young man, preferably played after the harvest season, played on the court in the width of 6-7 meters, length not lower than 30 meters and surrounded with the wooden sheets to keep the Saba out. Two kinds of Saba Toy for shooting and Saba Luke for setting the target, it had smaller size than Saba Toy. The play of Saba set the five targets in another side of court by putting in order as like the cross (the middle row 3 units (score 1 point per unit), 1 unit in each side of right and left (score 2 points per each side). Both players took turns to throw the Saba from a courtside, each game throw 6 units and the winner was the player with high score.²⁶

๓. วันเนา ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน ในวันนี้มีกิจกรรมเช่นเดียวกับวันมหาสงกรานต์ ในวันนี้ผู้อาวุโสจะไปถืออุโบสถศีลที่วัด ๑ วัน ๑ คืน

3. Wan Nao was 14th April, had many activities as same as Maha Songkran Day. Most of aged persons preferably observed religious precepts in the temple for 1 day 1 night.

สงฆ์น้ำพระในประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญ

Pouring the water to the monk in Songkran Tradition of Mon People

๔. วันเถลิงศก ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ธรรมเนียมปฏิบัติในวันนี้ ชาวมอญจะประชุมสงฆ์พระพุทธรูปและพระสงฆ์ที่วัด โดยสงฆ์นำแบบอาบชำระ ทั้งตัว จากนั้นเป็นการชักบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ และในวันนี้ยังมีการ ขนทรายเข้าวัด และขนทรายไปราดตามถนนหนทาง โดยมีความเชื่อเพื่อให้อายุ ยืนยาวและเป็นสิริมงคลในปีใหม่ อีกทั้งยังมีการค้าโพธิ์ ซึ่งเป็นการสะเดาะเคราะห์ เอาไม้ไปค้าต้นโพธิ์พร้อมกับอธิษฐานให้หมดเคราะห์หมดโศก และมีความร่วมเย็น ดุจดั่งโพธิ์^{๒๗}

อย่างไรก็ตามในบางท้องถิ่น เช่นที่ชุมชนมอญวัดม่วง จังหวัดราชบุรี มีการ จัดงาน “สงฆ์น้ำพระยิ่งใหญ่ประจำปี” โดยเลื่อนออกไปจากช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประมาณ ๔ วัน แต่ไม่เกิน ๑ สัปดาห์ ช่วงเช้ามีการทำบุญ ช่วงสายชาวบ้านจะตั้ง กระบวนแห่ไปรอบชุมชน โดยเริ่มต้นขบวนจากวัดม่วงเพื่อเรียกรอเงินทำบุญซื้อปลา หย่อนใส่บาตรพระที่เตรียมไว้ เมื่อขบวนแห่ไปถึงวัด จะตั้งปลาไว้ให้ผู้มีจิตศรัทธา ไปปล่อยที่หน้าของวัดเป็นการสะเดาะเคราะห์ จากนั้นในช่วงเย็นจึงมีการสงฆ์น้ำ พระภิกษุสงฆ์^{๒๘}

4. Wan Thaloeng Sok was 15th April, Mon people had regularly sprinkled the water onto the images of Buddha and monks in the temple and then offered a merit and chantry to donate in remember of the antecedents. In addition, people pleasantly carried the sand to the temples and also covered up the sand on the roads and pavements under the beliefs of longevity and auspiciousness in a new year. Moreover, people prayed while they held the woods with the Bodhi tree as the beliefs in putting out of misery and peaceful like the bodhi tree.²⁷

However, some districts such as the community of Mon people, Wat Muang, Ratchaburi Province arranged the ceremony “Annual Sprinkling the Water onto the Great Images of Buddha” after Songkran Festival for 4 days, not over 1 week. People offered the foods to the monks in the morning and then paraded around the community, started from Wat Muang to sell the fishes for the donation in the alms bowl. When the parade arrived to the temple, people released the fishes at the waterside of temple in the beliefs of freeing out of misery and then sprinkled the water to the monks in the evening.²⁸

อุ้มวณ... จ้าหวางนโงงางประเพณีปีโถมเือง
-บเดีจ่า-

Coca-Cola

Coca-Cola

Coca-Cola

Coca-Cola

โค้ก
Coca-Cola

โค้ก
Coca-Cola

อัญเชิญพระพุทธรูปสีหิงค์จากวัดพระสิงห์แห่รอบเมืองเชียงใหม่ในวันสงกรานต์
Respectfully engaged Phra Buddha Si Hing to parade around
the city of Chiangmai in Songkran Day

สงกรานต์ภาคเหนือ: ประเพณีปีใหม่เมือง

ประเพณีปีใหม่เมืองของชาวล้านนาอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๖ เมษายน ของทุกปี เดือนเมษายนนั้น ตรงกับเดือน ๗ ทางจันทรคติของปฏิทินล้านนา วันที่ ๑๓ เรียกว่าวันสงกรานต์ หรือวันสังขานต์ล่อง วันที่ ๑๔ คือวันเนา หรือวันเนา และวันที่ ๑๕ คือวันพระยววัน ส่วนวันที่ ๑๖ เรียกว่าวันปากปี มีรายละเอียดดังนี้

๑. วันสังขานต์ล่อง

วันที่ ๑๓ เมษายนในประเพณีปีใหม่ของล้านนา มีชื่อวันว่า วันสังขานต์ล่อง คำว่าสังขานต์นี้มีมาจากคำว่าสงกรานต์ ที่หมายถึงการโคจรย้ายราศีของพระอาทิตย์ จากราศีมีนมาสู่อุราสีเมษ ในภาษาถิ่นภาคเหนือนิยมออกเสียงควบ “กร” เป็น “ขุ” เช่น กราบ เป็น ขาบ, โกรธ เป็น โขด, มะกรูด เป็น มะขูด, กรุณา เป็น ขุณา เป็นต้น ดังนั้นคำว่า “สงกรานต์” จึงออกเสียงเป็น “สังขานต์” ในอดีตล้านนาไทยมีขุนสังขานต์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ที่เคลื่อนไป เรียกว่า “สังขานต์ไป”^{๒๙} อีกทั้งยังมีความเชื่อเรื่องคำทำนายในวันสังขานต์ล่อง ที่คล้ายคลึงกับคำทำนายเรื่องนางสงกรานต์ของภาคกลาง หากวันมหาสงกรานต์หรือวันสังขารล่องตรงกับวันใด ขุนสังขานต์จะมีลักษณะเครื่องนุ่งห่ม พาหนะ อาวุธ นางสงกรานต์ที่มารอรับ และคำทำนายต่างกันไปในแต่ละวัน ดังนี้^{๓๐}

Songkran Festival in the North: Tradition of a New Year.

The Lanna tradition in a new year was annually performed during 13th - 16th April. April was the seventh month in the lunar calendar of Lanna.

Songkran Day or Wan Sang Khan Long was 13th April. Wan Nao was 14th April and Wan Phraya Wan was 15th April. Wan Pak Pee was 16th April as the following details;

1. Wan Sang Khan Long (Songkran Day)

The Lanna New Year on 13th April called “Wan Sang Khan Long”. The word “Sang Khan” was Songkran referred to the orbit of sun from the Pisces to the Aries. The northern dialect was diphthong “Kr” “Kh”, Krab - Khab, Krot - Khod, Makrud-Makhud, Kraruna - Khuna, etc. Thus, the word “Songkran” pronounced “Sang Khan”. Khun San Khan in the moral precept of Lanna was the symbol of orbited sun called “San Khan Pai”.²⁹ The beliefs in the prediction of “Wan Sang Khan Long” was similar with the prophecy of Songkran Deities in the central region. Khun Sang Khan was dressed in the apparels, held the weapon and moved his conveyance as the solar calendar of Maha Songkran Day or Wan San Khan Long. The Songkran deities who waited to pay respect him and the forecasts had dissimilarity in each day as follows;³⁰

วันอาทิตย์ ขุนสังขานต์นุ่งหมสิดั่ง มีทับทิมเป็นเครื่องประดับ มือขวาถือดอกบัว มือซ้ายถือโล่ ยืนมาบนหลังม้าขาว ผินหน้าไปทางทิศตะวันออก นางสงกรานต์ชื่อแพงสี มาขึ้นรอรับ ปีนั้นบ้านเมืองจะมีศึก มีโรคระบาดและเรื่องเดือดร้อน ผู้คนมักทะเลาะวิวาท พี่ชพี่นั้ญญูญอาหารไม่ดี

วันจันทร์ ขุนสังขานต์นุ่งหมสิดั่ง มีไฟทูลย์เป็นเครื่องประดับ ทัดดอกบัวขาว และมือทั้งสองถือดอกบัวขาว นอนตะแคงมาบนหลังช้างเผือก ผินหน้าไปทางทิศตะวันตก นางสงกรานต์ชื่อนางมโนรา มาอนรอรับ ปีนั้นฝนจะชุกช่วงต้นและกลางปี ปลายปีฝนจะน้อย ทำนาทำไร่เกิดผลดี แต่อุบาทว์จักเกิดแต่ผู้ใหญ่ ท้าวพระยาจะมีเรื่องร้อนใจ

วันอังคาร ขุนสังขานต์นุ่งหมสิดั่งอ่อน มีแก้วประพาฬเป็นเครื่องประดับ มือขวาถือจักร มือซ้ายถือลูกประคำ ยืนก้มหน้ามาบนหลังราชสีห์ มาจากทิศเหนือไปทางตะวันออกเฉียงใต้ นางสงกรานต์ชื่อนางมณฑา มาอนรอรับ ปีนั้นจะแล้ง เกิดภัยแล้งแก่คนทั้งหลาย ข้าวและเกลือจะแพง

วันพุธ ขุนสังขานต์นุ่งหมสิดำ มีแก้วอินทนิลเป็นเครื่องประดับ มือขวาถือลูกศร มือซ้ายถือคนโท นั่งขัดสมาธิมาบนหลังนกยูงทอง ผินหน้าไปทางทิศตะวันออก นางสงกรานต์ชื่อนางรินทามารอรับ ปีนั้นฝนไม่สู้จะมีมาก จักแข็งแก่สมณพราหมณ์ และท้าวพระยา วัวควายจักเป็นท่า (โรคระบาด) จักแพ้สัตว์สี่ตีน

วันพฤหัสบดี ขุนสังขานต์นุ่งหมสีเหลือง มีไฟทูลย์น้ำทองเป็นเครื่องประดับ มือขวาถือลูกประคำ มือซ้ายวางพาดตัก ยืนมาบนหลังม้าสีเหลือง ผินหน้าไปทางทิศเหนือ นางสงกรานต์ชื่อสุกัญญามานั่งคู่เช่า (คุกเช่า) รอรับ ปีนั้นจะมีฝนและแดดเสมอกัน และอันตรายจักมีแก่ท้าวพระยาและขุนนางทั้งหลาย คนทั้งหลายจักเดือดเนื้อร้อนใจ ช้าง ม้า วัว ควาย เกลือจะแพง

วันศุกร์ ขุนสังขานต์นุ่งหมสิดั่ง มีไฟทูลย์เป็นเครื่องประดับ มือขวาถือกระจง มือซ้ายถือโล่ นั่งยองๆ มาบนหลังกระบือ มาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ นางสงกรานต์ชื่อนางสีดา มานั่งรอรับ ปีนั้นฝนต้นปีและกลางปีมีมาก ส่วนท้ายปีไม่สู้มี ความโกลาหลจักมีแก่สมณชิวพราหมณ์ทั้งหลาย ข้าวกล้าดี ข้าวและเกลือถูก ประชาชนอยู่ดีมีสุข

วันเสาร์ ขุนสังขานต์นุ่งหมสีเขียว มีมรกตเป็นเครื่องประดับ มีมือสี่มือ มือขวาบนถือหอก ขวาล่างถือลูกศร มือซ้ายบนถือธนู ข้างล่างถือดาบ นอนตะแคงมาบนหลังแรด ผินหน้าไปสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ นางสงกรานต์ชื่อว่ามายามารอรับ ปีนั้นฝนจะมีต้นปีและกลางปี ส่วนท้ายปีไม่สู้มี อันตรายจักมีแก่เสนาอำมาตย์ ควรสืบชะตาเมือง-ส่งเคราะห์เมืองตามประเพณี

Sunday: Khun Sangkhan wore the red dressings, put on an oriental sapphire, held the water lily on the right hand and the shield on the left hand, standing on the back of white horse, turned his head to the East, Songkran deity named “Pangsri”, standing to pay respect him. In this year, the city would be attacked by the enemies, had an illness from the epidemic and many troubles, the affray of people, without abundance of food grains.

Monday: Khun Sangkhan wore the white dressings, put on Lapis Lazuli, putting the white lotus behind one’s ear, both hand held the white lily, slept on one’s side on the back of elephant, turned his head in the west, Songkran deity named “Manohra” sleeping on one’s side to pay respect him. In this year, it was rainy in the beginning and middle of year, the quantity of rain decreased in the end of year, farmed grain crops were abundant, senior bureaucrats were wicked and anxious.

Tuesday: Khun Sang Khan wore the pale red dressings, put on the coral, held the discus on the right hand and necklace of sacred beads on left hand, standing and low one’s head on the back of lion, descended from the north to southeastern, Songkran deity named “Monohra”, slept to pay respect him. In this year, it was drought in the age of decadence, the rice and salts were in high-priced.

Wednesday: Khun Sangkhan wore the black dressings, put on the lagerstroemia, held the arrow on the right hand and water pot on the left hand, sat on the haunches on the back of golden peacock, turned one’s head in the east, Songkran deity named “Rintha” waited to pay respect him. In this year, the quantity of rain was lessen, Brahmans and nobilities were self-righteous, bulls and buffalos faced to the plague and full of epidemic.

Thursday: Khun Sangkhan wore the yellow dressings, put on the chrysoberyl, held the necklace of sacred beads on the right hand and the left hand was on lap, standing on the back of yellow horse, turn one’s head in the north, Songkran deity named “Sukanya” squatted to pay respect him. In this year, the rain and sunlight were equal, it was risk to the senior bureaucrats and nobilities, the people faced to the afflictions, all elephants-horses-bulls and salt were expensive.

Friday: Khun Sangkhan wore the white dressings, put on the cat’s eye, held the mirror on the right hand and shield on the left hand,

crouched on the back of buffalo, descended from the southeastern to northwestern, Songkran deity named “Sida” sat to pay respect him. In this year, the quantity of rain was high in the beginning and middle of year, was drought in the end of year, the Brahmans faced to the commotion, the rice sprouts flourished, the rice and salt were in low price, people would be enjoyed a happy life.

Saturday: Khun Sangkhan wore the green dressings, put on the emerald, had four hands, held the spear on the upper right hand, arrow in the lower right hand, bow in the lower left hand and sword in the upper left hand, slept on one’s side on the back of rhinoceros, turned one’s head in the southwestern, Songkran deity named “Maya” waited to pay respect him. In this year, the quantity of rain was abundant in the beginning and middle of year, faced to the drought in the end of year, the court officials were in dangerous, thus, it’s suitable to have a ritual of prolonging the fortune of country and removing one’s bad luck with the ceremony as the beliefs and traditions.

[ที่มา : <http://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannatradition/newsyear-sangkan.php>]

(Image source : <http://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannatradition/newsyear-sangkan.php>)

ชาวล้านนาสร้างบุคลาธิษฐานของวันสังขานต์ลงในรูปแบบของตัวสังขานต์ คือ “ปู่สังขานต์ ย่าสังขานต์” มีลักษณะเป็นคนแก่ผมเผ้ารุงรัง นุ่งห่มสีแดง ถือตะกร้ามาทางเรือ หรือหาบกระบุงมาตามทาง ตัวสังขานต์ทั้งสองทำหน้าที่เก็บกวาดขยะมูลฝอยตามที่ต่างๆ ดังนั้นพวกผู้ใหญ่จึงมีกุศโลบายให้เด็กๆ รีบตื่นแต่เช้ามาช่วยทำความสะอาดบ้านเรือน และให้คอยเฝ้าดูตัวสังขานต์ และเมื่อเสร็จจากการทำความสะอาดจึงมีการยิงปืน จุดพลุ เพื่อขับไล่ตัวสังขานต์ อย่างไรก็ตามเรื่องของตัวสังขานต์นี้ไม่ปรากฏว่ามีผู้พบเห็นแต่อย่างใด แท้จริงแล้วตัวสังขานต์คือสัญลักษณ์ของวันเวลาที่ผ่านไป ขยะมูลฝอยคือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา หรือสิ่งอัปมงคล และการจุดประทัดนั้นเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการขับไล่สิ่งไม่ดีทิ้งปวงให้ผ่านพ้นไปกับปีเก่า และในขณะเดียวกันก็เป็นสัญญาณเตือนถึงเวลาที่ผ่านพ้นไปอีกปีหนึ่ง จึงไม่ควรตั้งอยู่ในความประมาทนั่นเอง

หลังจากการทำความสะอาดบ้านเรือนในช่วงเช้า เมื่อถึงช่วงเวลาสายชาวบ้านจะนำผ้าไปซัก เป็นคิดว่าให้สิ่งเก่าๆ ล่วงไปกับปู่สังขานต์ และย่าสังขานต์ และผู้ที่ไปทำหน้าที่น้ำจะดำหัวหรือสระผม เพื่อล้างเสนียดจัญไร หรือกาลกิณีทิ้งปวงให้ไปกับปีเก่า จากนั้นจะใช้น้ำส้มป่อยมาลูบที่ศีรษะ แล้วชำระสิ่งที่เปื้อนกาลกิณีทิ้ง ซึ่งตามความเชื่อของล้านนา จะพิจารณาศรีและกาลกิณีจากวันสังขานต์ลงในแต่ละปี ดังนี้^{๓๑}

วันสังขานต์ล่องตรงกับวันอาทิตย์

วันสังขานต์ล่องตรงกับวันจันทร์

ถ้าวันสังขานต์ล่องตรงกับวันอังคาร

ถ้าวันสังขานต์ล่องตรงกับวันพุธ

ถ้าวันสังขานต์ล่องตรงกับวันพฤหัสบดี

ถ้าวันสังขานต์ล่องตรงกับวันศุกร์

ถ้าวันสังขานต์ล่องตรงกับวันเสาร์

ศรีอยู่ที่ล้น กาลกิณีอยู่ที่ท้อก จัญไรอยู่ที่สะดือ

ศรีอยู่ที่หน้าผาก กาลกิณีอยู่ที่นม จัญไรอยู่ที่ปลายนิ้ว

ศรีอยู่ที่ปลายจมูก กาลกิณีอยู่ที่ไหล่ซ้าย จัญไรอยู่ที่ไหล่ขวา

ศรีอยู่ที่ริมฝีปาก กาลกิณีอยู่ที่จมูก จัญไรอยู่ที่กลางหลัง

ศรีอยู่ที่ใต้คาง กาลกิณีอยู่ที่หว่างคิ้ว จัญไรอยู่ที่ท้ายทอย

ศรีอยู่ที่ท้อง กาลกิณีอยู่ที่หน้าผาก จัญไรอยู่ที่ริมฝีปาก

ศรีอยู่ที่หน้าแข้ง กาลกิณีอยู่ที่กระหม่อม จัญไรอยู่ที่กระหม่อม

เมื่อชำระร่างกายและดำหัวเสร็จแล้ว ตามคติให้ตัดดอกไม้ตามนามปี ซึ่งมีกำหนดในตำรา เช่น ปีชวด ดอกจำปาเป็นนามปี ชาวล้านนาก็จะตัดดอกจำปาในวันนี้ จากนั้นจึงเป็นการทำความสะอาดทั้งพระ และเปลี่ยนดอกไม้บูชาพระใหม่ทั้งหมด

The abstract ideology in Lanna tradition was in the pattern of intangible spirits “Tua Sangkhan” in the meaning of “Pu Sangkhan - Ya Sangkhan”, they had characteristics of the old person with shaggy hairs, wearing the red dressings, held the basket on boat or carried the wicker basket on the pathway. They were responsible for sweeping the wastes in several areas. Therefore, the elders had stratagem to the children so as to wake up in the early morning for cleaning the house and kept an eye on Tua Sangkhan. After they completed in cleaning the house, they shot the gun and lighted the fireworks to expel Tua Sangkhan. However, Lanna people had never seen them. In fact, Tua Sangkhan was the symbol of past time, the wastes was all of undesirables or inauspiciousness. The firecracker was lighted in the symbol of the expulsion for all viciousness to get rid of them before a new year and was the warning sign of endless time in a past year. Therefore, the people had to regard the carelessness in the life.

After the people had already cleaned the house in the morning, they laundered their clothes in the late of morning under the moral precept of terminating all passed objects with Pu Sangkhan - Ya Sangkhan. The people went to the waterside for washing and groped their hairs to expel the vicious or adversity in the old year. The Lanna beliefs considered in the following auspiciousness and misfortune from the Day of Sangkhan Long in each year;³¹

น้ำส้มป่อย [ที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/958188/>]

The Liquid from Soap Pod (Image source : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/958188/>)

Wan Sangkhan Long on Sunday, the auspiciousness was on tongue, misfortune was on breast and inauspiciousness was on navel.

Wan Sangkhan Long on Monday, the auspiciousness was on forehead, misfortune was on breast and inauspiciousness was on fingertip.

Wan Sangkhan Long on Tuesday, the auspiciousness was on nose tip, misfortune was on left shoulder and inauspiciousness was on right shoulder.

Wan Sangkhan Long on Wednesday, the auspiciousness was on lip, misfortune was on nose and inauspiciousness was on back.

Wan Sangkhan Long on Thursday, the auspiciousness was on chin, misfortune was on eyebrow and inauspiciousness was on occipital bone.

Wan Sangkhan Long on Friday, the auspiciousness was on stomach, misfortune was on forehead and inauspiciousness was on lip.

Wan Sangkhan Long on Saturday, the auspiciousness was on shin, misfortune was on top of the head and inauspiciousness was on top of the head.

When Lanna people had already taken a bath and washed the hairs, they put on a flower behind one's ear as the name of year. For example, the year of Rat, flower of year was Champak. Lanna people put on Champak behind one's ear in Wan Sangkhan. They subsequently cleaned the Buddhist altar and changed the flowers to worship the images of Buddha.

๒. วันเนา

วันเนา ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน ชาวล้านนาเรียกวันนี้ว่า “วันเนา” ถือเป็นวันที่ไม่เป็นมงคล ชาวเหนือมีความเชื่อและข้อห้ามในวันเนาว่าห้ามพูดคำหยาบ หรือด่าทอกัน ใครด่ากันในวันนี้ ถือว่าปากจะเน่าไปตลอดทั้งปี ผู้ที่ถูกด่าจะได้รับความอัปมงคลไปตลอดทั้งปี กิจกรรมในวันเนาหรือวันเนา ถือเป็นวันห่อวันดา (วันสุกดิบ) ที่ผู้คนพากันไปจ่ายตลาด และประกอบอาหารไปถวายพระสงฆ์และเลี้ยงบรรดาญาติพี่น้อง เช่น แกงฮังเล ห่อนึ่ง (ห่อหมก) ข้าวหนมจ๊อก (ขนมเทียน คำว่าจ๊อก แปลว่าแหลม) ข้าวหนมเหนียบ (เหนียบคือการห่อโดยเหน็บปลายใบตอง) ในเวลาบ่ายชาวบ้านจะถือขันหรือสลุกลงไปเอาทรายที่เกาะทรายตามแม่น้ำมากรอรวมไว้ในวัด ระหว่างที่ไปเอาทรายนั้นก็ใช้น้ำในขันรดกันอย่างสนุกสนาน ขณะขนทรายเข้าวัดจะมีคาถาว่า “อะโห วะตะ เม วาลุกัง ติระตะนาบัง สัพพะปาปังวินัสสะตุ”^{๓๒} ให้ภาวนาไปกว่าจะขนทรายแล้วเสร็จ และในวันนี้จะมีการทำธง หรือจ้อตุง (ช่อธง) เตรียมไว้สำหรับนำไป “ทานตุง” ประดับเจดีย์ทรายในวันรุ่งขึ้น โดยใช้กระดาษสีตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรูปยาวมาทำผืนธง นำไม้ไผ่มาทำเป็นคันทอง การทานตุงในคติของล้านนามีความเชื่อว่าจะสามารถช่วยให้ผู้ตายที่มีบาปหนักถึงตกนรกนั้น พ้นจากขุมนรกขึ้นมาได้ด้วยชายตุงที่เกี่ยวพันตัวให้พ้นจากขุมนรก^{๓๓}

2. Wan Nao

Wan Nao was an inauspicious day on 14th April. The northern people had the beliefs and prohibitions in Wan Nao “Do not say any vulgar language or Do not revile with anyone, Whoever reviled on Wan Nao, the lip was putrid through the year and the person who was rebuked had inauspicious through the year. Wan Nao was “Wan Ho Wan Da” (Wan Sukdip or the day before a celebration). People participated in the activities, for instance, bought many things at the market, cooked and offered the foods to the Buddhist monks and regaled the relations. Menu of foods were Hunglei Curry, steamed fish with curry paste (Homok), Khao Nom Jok (Kha Nom Tien - Jok referred to pointed), Khao Nom Nieb (Nieb was the wrap and insert with an end of banana leaf). In the afternoon, people held the basins or salungs to carry the sand from the river to the temple, people hilariously splashed the water to the others. They prayed the litany while they were carrying the sand into the temple.³² The flag or Jo Tong (Cho Tong) was prepared to use “Than Tung” decorating the sand pagoda in the next day, Than Tung made of color papers which was cut in the shape of triangle or fastigated for the banner and used the bamboo for the pole of flag. “Than Tung” was the sacred object for offering to the monk and donated in memory of dead persons to get the merit and held the edge of Tung to escape from the hell to the heaven.³³

ในตำราโบราณของล้านนาบางแห่งกล่าวถึงความเชื่อเรื่องการลอยเคราะห์ในวันเนา เพื่อเป็นการส่งเคราะห์ลอยเคราะห์ให้หมดไป พิธีการลอยเคราะห์เริ่มจากการจัดเตรียมสะตวง คือกระบะสำหรับใส่เครื่องเช่นทำจากกาบกล้วยเป็นขอบสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณ ๑ ศอก ด้านล่างใช้ไม้ไผ่เสียบพาดขนานพอให้วางเครื่องส่งเวทย์^{๓๔} แล้วให้อาตุนมาปั้นเป็นรูปต้นไม้และสัตว์ที่ตรงกับปีนักษัตรเกิดของผู้ทำพิธีใส่ไว้กลางสะตวง ได้แก่

ปีหนไท	ปีนักษัตร	รูปต้นไม้	รูปสัตว์
ไฉ้	ปีชวด	ไม้ศรีมหาโพธิ์	รูปผีเสื้อยักษ์
เป้า	ปีฉลู	ไม้บุนนาค	รูปหมา
ยี่	ปีขาล	ไม้ไผ่	รูปผีเสื้อยักษ์
เหม้า	ปีเถาะ	ไม้ชมพู	รูปไก่
สี่	ปีมะโรง	ต้นข้าว	รูปไก่
ไส้	ปีมะเส็ง	ไม้หัด	รูปผีเสื้อยักษ์
สะง้า	ปีมะเมีย	ไม้แก	รูปหมา
เม็ด	ปีมะแม	ไม้ทองกวาว	รูปหมา รูปปลา
สัน	ปีวอก	ไม้ทองกวาว	รูปหมา รูปปลา
เร้า	ปีระกา	ไม้มะกอก	รูปเสือโคร่ง
เส็ด	ปีจอ	ไม้มะตาเสือ	รูปเสือ
ไก่อ	ปีกุน	ดอกบัว	รูปผียักษ์

เมื่อเตรียมรูปต้นไม้และรูปปั้นแล้วเสร็จ ให้จัดหาเครื่องครัว ข้าวปลาอาหาร ผลไม้ของหวาน ข้าวตอกดอกไม้จัดเป็น ๔ ชุด ปักไว้ ๔ มุมสะตวง พร้อมเทียน ๔ เล่ม ปักไว้ ๔ ทิศของสะตวง เมื่อถึงวันเนาในเวลาเย็น ให้เตรียมเครื่องบูชาไปยังแม่น้ำใหญ่ แล้วอ่านโองการ ๓ รอบ ดังนี้

ตูกะรา(ตูกกร)เจ้ากุกข์เกิดมาเพื่อเจ้ากุกข์และเต้าว่า(เท้าว้า)เราอยู่จิมกัน ภัยก็เกิดมีมาจะและเจ้ากุกข์รับเอาเคราะห์วันเคราะห์ยามเคราะห์ปีเคราะห์เดือนเคราะห์ก้าเนิดเกิดมา สัพพะเคราะห์ทั้งหมด อันมีในตนตัวแห่งข้านี้ ไปกับต้นเจ้ากุกข์ แล้วจุงกระทำนำมา ยังจุทมิสวัสดิ์ ลากะยัสสะลัมปัตติ อันมากแล้วจุงทือเป็นที่ไหว้และบูชาพระหะ วันทาพระหะ แก่คนและเทวดาทั้งหลาย ขอทือผู้ข้ามีศรีที่มาอายุมันยืนยาว มั่งมูลทุนเท้า เป็นตั้งจักรวรรดิคหบดี และสิมพลีเถรเจ้านันเลี้ยงปิ่นทั้งมวล แก่ผู้ข้าเตือะฯ^{๓๕}

หลังจากกล่าวโองการครบ ๓ รอบแล้ว ให้นำสะตวงมาเวียนรอบสิริษะ ๓ รอบ แล้วปล่อยลอยลงในแม่น้ำ และให้อาตุนนำส้มป่อยสระหัวลงในสะตวงนั้นด้วย จากนั้นให้เดินกลับบ้านเรือนโดยห้ามมิให้หันหลังกลับมาองสะตวงที่ปล่อยเคราะห์ลงแม่น้ำ จนกว่าจะถึงบ้าน

Some ancient treatises of Lanna had been mentioned that the belief of removing the misfortune was an inauspicious elimination. The rituals of removing the misfortune firstly prepared “Sa Tuang” (the square tray made of fibrous layers on the trunk of banana tree in the width and length 1 cubit for placing the oblations)³⁴ and then molded the clay in the figure of various trees and animals as the year of constellation for each person and put in the middle of Sa Tuang as follows;

Year of Constellation	Figure of Tree	Figure of Animal
Year of Rat	Bodhi Tree	Moth/Giant
Year of Ox	Bun Nak Tree	Dog
Year of Tiger	Bamboo	Moth/Giant
Year of Rabbit	Chompoo Tree	Rooster
Year of Dragon	Paddy	Rooster
Year of Snake	Had Tree	Moth/Giant
Year of Horse	Kae Tree	Dog
Year of Goat	Thong Kwaow Tree	Dog/Fish
Year of Monkey	Thong Kwaow Tree	Dog/Fish
Year of Rooster	Makok Tree	Bengal Tiger
Year of Dog	Mata Sua Tree	Tiger
Year of Pig	Lotus	Spirit/Giant

After the celebrant had already molded the trees and animals and later prepared the kitchen utensils, foods and desserts. The popped rice arranged in 4 sets and four candles to put in the four corners of Sa Tuang. The celebrant prepared all oblations for moving them to the great river in the evening of Wan Nao and then read the sacred command for 3 times. After the celebrant had already read the sacred command, then encircled Sa Tuang around the head for three times and released it into the river, suddenly washed the hairs with the water from soap pod, subsequently and returned home and disallowed to turn around and saw Sa Tuang until arrived the home.³⁵

๓. วันพระยารวัน

วันพระยารวันตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ถือว่าเป็นวันมงคล เหมาะแก่การเริ่มเรียนเวทมนตร์คาถายกครูครอบครู หรือสักเลขยันต์ต่างๆ ในวันนี้ตลาดสดหยุดขายของ ผู้คนต่างพากันไปถวายภัตตาหารพระ ทำบุญตักบาตร เรียกว่า “ทานขันข้าว” และนำดอกไม้ธูปเทียนมาใส่ขันแก้วทั้งสามในวิหาร ลักษณะของขันแก้วทั้งสามเป็นพานใหญ่สูงประมาณ ๑ ศอกครึ่งทำเป็นมุม ๓ มุม แต่ละมุมมีความหมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขณะวางใส่มุมที่ ๑ ให้ภาวนาว่า “พุทโธ อรหัง” วางมุมที่ ๒ ภาวนาว่า “ธัมโม ปัจจิตตัง” และมุมที่ ๓ ภาวนาว่า “สังโฆยะทิทัง”

และนำดอกไม้ธูปเทียนอีกชุดมาใส่ในขันศีล ภาวนาว่า “ปะ อะ กา มุ สุ” จากนั้นจะเป็นการใส่บาตรพระ แล้วร่วมกันประเคนบาตรกับข้าวแต่พระสงฆ์ พระสงฆ์จะกล่าวคำอุทิศส่วนกุศลและให้พรผู้มาทำบุญเรียกว่า “ปันพร” (ปันปอน) เป็นอันเสร็จพิธี ในช่วงเช้า จากนั้นในช่วงสายเป็นพิธีถวายทานเจดีย์ทราย ชาวบ้านนิยมนำจ้อตุง (ช่อธง) ไปปักไว้บนเจดีย์ทราย และถวายไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “ไม้ค้ำศรี” (ออกเสียงว่า ไม้ค้ำสะหลี สะหลีหรือศรี แปลว่าต้นศรีมหาโพธิ์)

การถวายไม้ค้ำครีนี้มีคติสื่อถึงการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาวต่อไป เพราะต้นโพธิ์นั้นคือสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นการต่ออายุของผู้ถวายไม้ค้ำครี และในวันพระยาวัน ตามวัดต่างๆ นิยมแสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง อานิสงส์ปีใหม่ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงการเดินทางของสังฆานต์ และคำทำนายประจำปีนั่นเอง ในวันพระยาวันมีการสรงน้ำพระพุทธรูปและพระเจดีย์ คำว่าสรงน้ำภาษาไทยถิ่นเหนือใช้ว่า สระสรง

ส่วนคำว่ารดน้ำ ภาษาไทยถิ่นเหนือออกเสียงว่า “หัดน้ำ” เช่นรดน้ำพระเจ้า คือการรดน้ำพระพุทธรูป รดน้ำธาตุ คือการรดน้ำพระเจดีย์ การรดน้ำในช่วงสงกรานต์ ภาษาไทยถิ่นเหนือเรียกว่า “รดน้ำปีใหม่” ^{๓๖}ชาวล้านนามีธรรมเนียมค้ำหัดผู้อาวุโสในวันพระยาวัน เพื่อขอ “สุมาคารวะ” การค้ำหัดแบบล้านนาจะมีการจัดเตรียมเครื่องสำหรับค้ำหัด ได้แก่

๑. พานดอกไม้ และขันดอก ได้แก่ เทียน ๑ คู่ รูป ๑ คู่ และข้าวตอก
๒. ต้นดอก คือดอกไม้ที่จัดลงในโครงไม้ที่เป็นรูปสามเหลี่ยมมีโพรงอยู่ตรงกลาง
๓. หมากสุ่ม คือ พุ่มที่นำหมากไหม (หมากตากแห้ง) ผ่าเป็นซีกมาร้อยเป็นพวง แล้วนำมาคลุมบนโครงไม้หรือโครงเหล็กที่เตรียมไว้
๔. หมากเบ็ง คือ พุ่มที่ทำจากผลหมากดิบหรือหมากสุกจำนวน ๒๔ ผลมาผูกติดไว้กับโครงไม้หรือโครงเหล็ก
๕. สวยหมากสวยพลู คือการนำหมากพลู ยาสูบ หนังก่อ (เปลือกไม้) มาห่อรวมกันด้วยใบตอง (ใบปลวง) เป็นรูปกรวยแหลมตั้งไว้ในภาดหรือสลุง
๖. เครื่องอุปโภค เช่น มะม่วง มะปราง แดงกวา มะพร้าวอ่อน ขนม ข้าวต้ม หมากพลู เมียง บุหรี่
๗. เครื่องอุปโภค เช่น เงินทอง เสื้อผ้าต่างๆ ใส่ไปในพานหรือภาชนะที่ตกแต่งอย่างสวยงาม
๘. สลุงน้ำมันส้มป่อย ใส่น้ำลอยดอกไม้แห้ง เช่น สารภี ดอกคำฝอยและฝักส้มป่อย

[ที่มาภาพบน : <https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/492133/>]

[ที่มาภาพล่าง : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/690083/>]

(Upper image source : <https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/492133/>)

(Lower image source : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/690083/>)

สิ่งของมงคลทั้ง ๘ อย่าง เมื่อจัดเตรียมเครื่องคำหว่าแล้วเสร็จ จะมีการแห่เข้าขบวนไปยังบ้านเรือนของผู้อาวุโส ซึ่งทางบ้านของ ผู้ที่จะไปคำหว่านั้นจะจัดเตรียมสถานที่ไว้ต้อนรับอย่างเต็มที่หรือในบางแห่งจะนิยมแห่ไปคำหว่าตุ้หลวง (เจ้าอาวาส) ในวัดของตนก่อนที่จะ ไปคำหว่าผู้อื่น เมื่อไปถึงยังบ้านของผู้อาวุโสแล้ว ผู้นำขบวนจะนำพานดอกไม้พร้อมกับสรวงน้ำขมิ้นส้มป่อย และเครื่องคำหว่าอื่นๆ ไป ประเคนแก่ผู้อาวุโส และบางแห่งจะมีการกล่าวคำขอขมาดังนี้

บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งหลายได้พร้อมกันนำเครื่องสักการะสรรเสริญคำหว่ามาพร้อมนี้เพื่อจะมาขอสุมาคารวะเกล้าคำหว่า และขอศีลขอพรกับท่าน ขอท่านได้เมตตาขุณณา (กรุณา) ลดโทษหื้อจิมเนื้อ กายกัมมัง วจิกัมมัง มโนกัมมัง ลัพพัง โทสัง ขมันตุ โน ^{๓๗}

จากนั้นผู้อาวุโสกล่าวคำให้พร ซึ่งจะมีสำนวนแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น

เอวังหนตุดีแลอชชะในวันนี้ก็เป็นวันดีสะหลิมลอันผะเสริฐล้ำเลิศกว่าวันทั้งหลายบัดนี้ระวิสังขารปีเก่าก็ล่วงพ้น ไปแล้ว ปีใหม่แก้วพญาวันก็มารอดมาเถิงเติงบรรดาพ้อออกแม่ออกศรัทธาทั้งหลาย ก็ปละเสียยังฮิตปริตเสียยังป่าเวณิ เจ้าทั้งหลายก็ได้น้อมนำมา ยังมะทุบุปผาและสุคันโรทก ลัพพะวัตถุนานาทั้งหลาย มาขอขมาคารวะต้นตัวผู้ข้า ว่าสันนี้ แห่ดีหลี แม้นว่าเจ้าทั้งหลายได้ปากล้ำคำเหลือ ขึ้นที่ตั๋ย่ำที่สูงผิดด้วยกายะกรรม มะโนกรรม วจกรรม ดั่งอันก็ดี ผู้ข้าก็จักอโหสิกรรม หื้อแก่สุเจ้าทั้งหลาย แม้นว่าสุเจ้าทั้งหลาย จักไปสู่อุจตุทิศะ อัฐทิศะ ตะวันตก วันออก ขอกได้หน เหนือ คำขายลายล่อง ท่องบ้านเทียวเมือง แลอยู่ยังบ้านจອງหอเรือนดั่งอันก็ดี จุงหื้อชุ่มเนื้อเย็นใจ และหื้อเป็นที่ปิยะ มะนา ป่าปิยะ มักรักและจำเริญใจแก่คนและเทวดาทั้งหลาย แล้วจุงหื้อก้านกุงรุ่งเรืองไปด้วยโภคะ ณะนะระนังเข้าของ เงินคำลัมปัตติทั้งหลาย แม้นจักกินก้อย่าหื้อผลาญ แม้นจักทานก้อย่าหื้อเสี้ยง หื้อมีอายุหมั่นยืนยาว เทียงแท้ดีหลี ลัพพิติโย ฯลฯ อายุ วัฒนโณ ลุซัง พลังฯ ^{๓๘}

หลังจากกล่าวคำให้พร ผู้ถูกคำหว่าจะเอาปลายนิ้วจุ่มในสรวงน้ำขมิ้นส้มป่อยลูบศีรษะพอเป็นพิธีเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าได้ สระผมแล้ว ธรรมเนียมดังกล่าวแตกต่างจากภาคกลางที่นิยมรดน้ำที่มือ จากนั้นผู้ที่มาคำหว่าเล่นรดน้ำตามประเพณี ซึ่งเป็นการรดอย่างสุภาพ และขออนุญาตซึ่งกันและกัน เมื่อรดน้ำจะมีการกล่าวอวยพรให้แก่กันว่า “หื้ออยู่ดีมีสุขเนื้อ” และโดยมากมักจะมีการกล่าวคำพรใน ลักษณะเกี่ยวพาราสิระหว่างรดน้ำ เช่น “พลันได้พลันมี สารภีซ้อนกาบ พลันได้หาบได้คอน พลันได้นอนหมอนคู่ พลันได้อยู่อยู่กับกัน พลันเอาสวรรค์เป็นบ้านเทอะเนื้อ” หรือ “น้ำเย็นใสไหลลงสู่เนื้อ เปียะชุ่มเนื้อเพราะหลังจากใจ น้ำหยดนี้อย่าแห้งหายไหน ขอฝากทวยไป รอดเทิงเทิงบ้าน” ^{๓๙}

การเล่นม้าจกคอก [ที่มา : <https://sineyparadise.wordpress.com/2017/01/29/>]
Playing Ma-Joh-Khok (image source : <https://sineyparadise.wordpress.com/2017/01/29/>)

นอกจากการเล่นน้ำกันแล้ว ในวันพระยวันนิยมเล่นกีฬาพื้นบ้านต่างๆ เช่น

การเล่นบะกอน เป็นการนำถุงผ้าบรรจุเม็ดมะขาม หรือมะกล่ำตาหนูมาโยนและรับกันไปมาระหว่างผู้เล่น ๒ ฝ่าย หากรับไม่ได้จะถูกรับให้เพื่อนรำหรือเป็นสิ่งของต่างๆ

การเล่นม้าจกคอก มีลักษณะคล้ายกับการเล่นลาวกระทบไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีเล่นใช้ไม้สองท่อน ซึ่งวางอยู่บนขอนไม้ ๒ ท่อน ที่ปลายไม้แต่ละด้านมีคนจับไม้ ทำหน้าที่รวบไม้กระทบกันเป็นจังหวะหนุ่มสาวที่มาแข่งขันผลัดเปลี่ยนกันเดินโดยใช้เท้าเหยงระหว่างไม้สองท่อนนั้น หากใครพลาดถูกไม้กระทบจะถูกปรับแพ้

การเล่นเชือกข้ามค่าว คือการละเล่นกระโดดเชือกเป็นหมู่ จังหวะการแกว่งเชือกมีทั้งช้าและเร็ว หากร่างกายของผู้เล่นส่วนใดส่วนหนึ่งสัมผัสกับเชือกจะต้องเป็นผู้ถือเงื่อนให้ผู้อื่นกระโดดบ้าง

การเล่นผีนางตั้ง เป็นการละเล่นเข้าทรงในตอนกลางคืนบริเวณลานบ้านให้ผู้หญิง ๔-๕ คนนั่งล้อมวง มีกระดิ่งอยู่ตรงกลาง ทุกคนจับขอบกระดิ่ง แล้วร้องเพลงเชิญผีนางตั้งว่า *"...นางตั้งเหย ลงมาเล่นครก ลงมาเล่นสาก ครกไม้หมาก สากไม้แดง แสงเมงเม่า นางตั้งผีดเข้า ผีดผีด ฟายฟาย คดดินทราย ผายแม่่นางตั้ง..."* ร้องไปมาสักครู่หนึ่ง ผีนางตั้งจะเข้าสิงผู้หญิงคนใดคนหนึ่งที่จับขอบกระดิ่งอยู่นั้น แล้วผู้ที่ถูกเข้าสิงจะปล่อยกระดิ่งลุกขึ้นเพื่อนรำด้วยลีลาอันงดงาม และผู้เล่นจะให้ผีนางตั้งเพื่อนรำอยู่นานเท่าใดก็ได้ หากต้องการให้ผีนางตั้งออกจากร่างตนนั้นผู้ที่ถูกสิงก็จะรู้สึกตัวทันที

๔. วันปากปี

วันปากปีตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน มีการทำพิธีลัดเคราะห์หรือบูชาพระเคราะห์ทั้งเก้า ชาวบ้านจะจัดเตรียม “เข้าเก้าพุ้น” หรือ “เข้าลัดเคราะห์” ที่ทำจากสะดวกใส่เครื่องบูชาพระเคราะห์ พร้อมกับเสื้อผ้าไปไว้หน้าพระประธานในวิหาร โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี ในวันนั้นแต่ละหมู่บ้านทำพิธีสืบชะตาหมู่บ้าน ทำความสะอาดห่อเสื่อบ้าน บางแห่งทำบุญบ้าน (เสากลักบ้าน) หรือในบางแห่งเช่นที่จังหวัดน่านมีการจุดบอกไฟ (บั้งไฟ) และถ้าหากผู้ใดยังดำหัวผู้อาวุโสที่เคารพนับถือในวันพระยารวันไม่หมด ก็ต้องไปดำหัวในวันปากปี

๕. วันปากเดือน

ถือเป็นวันเริ่มเดือนใหม่ ในวันนี้นี้ยังคงมีการรดน้ำดำหัว และการเล่นสาดน้ำ

3. Wan Phraya Wan

Wan Phraya Wan was an auspicious day on 15th April, it was appropriate to preliminarily study the abracadabra and magic, performed the ceremony of showing respects to teachers, this sacred ceremony to indoctrinate the art pupils and tattooed. The fresh-food market ended on this day. Most of people went to the temple to offer the foods to the Buddhist monks called “Than Khan Khao” and also offered the three glass water dippers of incenses and candles in the Buddha Image Hall. The characteristics of three glass water dippers were the big and high tray with three corners in the size of 1 cubit. Each corner referred to The Lord Buddha, Buddhist Doctrine and Buddhist monk. People prayed the litany “Buddho Arahang” while they were placing the incenses and candles on the first corner, prayed the litany “Dhammo Pajjatang” while they were placing the incenses and candles on the second corner and prayed the litany “Sangkho Yathithang” while were placing the incenses and candles on the third corner and prayed the litany “Paakamusu” while were placing the incenses and candles on another one water dipper. They subsequently presented foods offerings to the Buddhist monks and they dedicated the meritorious deeds and blessed to the participants called “Pan Pon” in the morning. In the mid-morning, people offered the alms with the sand pagodas. The people preferably stabbed down the flags on the sand pagodas. In addition, they dedicated the wooden crutches to hold the Bodhi Tree called “Mai Kham Sri” (pronounced “Mai Kam Sa Lee”, Sa Lee or Sri referred to Sri Maha Bodhi Tree). Mai Kham Sri was dedicated as the moral precept to sustain the Buddhism by the reason that The Bodhi Tree was the symbol of Buddhism and prolonged the life. The Buddhist monks in many temples performed the Buddhist sermon titled the consequence of virtue in a new year to the people in Wan Phraya Wan. The substance of Buddhist sermon mentioned to the appearance of Sang Khan and the annual prediction.

People sprinkled the water onto the Images of Buddha and Pagodas (Phra Chedi). The word “Srong Nam” was written in the north dialect “Sra Srong”(pronounced “Sara-Sarong”). The word “Rod Nam” was pronounced in the north dialect “Hodnam”. Sprinkling the water onto the God was the image of Buddha and sprinkling onto the Buddha’s relics was the pagoda (Phra Chedi). The pouring water in Songkran Festival in the north dialect called “Rod Nam Pee Mai”.³⁶ Lanna people poured the water on the hands of revered elders and asked for blessing in Wan Phraya Wan to pay respect the elders in the Lanna tradition. The offerings for paying respect to the elders had been prepared as follows;

1. The tray of flowers and the bowl for one pair of candle and incenses and popped rice
2. Ton - Dok was the flowers were arranged in the wooden triangle structure and hollow in the middle of it.
3. Mak - Sum was the cluster of dry betel nuts which cleaved and bunched them before covering on the wooden or metal triangle structure.
4. Mak - Beng was the cluster of raw betel nuts or Mak - Sud in the quantity of 24 seeds and fastened with the wooden or metal triangle structure.
5. Suay - Mak - Suay-Plu was the betel nuts, betel vines, tobaccos and barks of trees wrapped with banana leaves in the shape of pointed cone and placed on the tray or Sa Lung.
6. The foodstuffs; mangoes, Marian plums, cucumbers, young coconuts, desserts, soft-boiled rice, betel nuts, betel vines, tidbits wrapped with the leaves, cigarettes
7. The chattels; moneys, clothes on the trays or decorated vessels
8. Sa Lung Nam of Turmeric and Soap Pod

After the offerings had been completely prepared, people paraded to the temple to sprinkled the water on the hands of Buddhist monks and asked for blessing and then paraded to the elders' houses which arranged the place to welcome them. The head of paraded procession presented the tray of flowers and Sa Lung Nam of Turmeric and Soap Pod including other offerings to the elders and also pardoned them.³⁷ The elders then blessed as the differential speeches and immersed the fingertip in Sa Lung Nam of turmeric and soap pod

and later gave a pat on the head to be the symbol of washed hair.³⁸ The Lanna tradition was dissimilar from the tradition in the central region which poured the water on the hands of the elders. After the abovementioned ceremony, people mutually requested for the permission before politely pouring the water and blessed with the word "Yu - Dee - Mee - Suk" (get well-being and happiness). Most of men preferably blessed with the court words while they poured the water.³⁹

Even though people mutually splashed the water but also had the following folk sports in Wan Phraya Wan;

Playing of Ba-Kone ; put the grains of tamarine or Crabeye beans in the small cloth bag and alternatively pitched and received between 2 sides of players. If each player defeated, would be inflicted a penalty with dance or giving some objects to another player.

Playing of Ma-Jok-Khok; was similar with the playing of Laos Kra-Tob-Mai in the northeastern. The process of playing; placed the small log on the floor, the player in each side held the end of log and against one small log with another one small log as the suitable rhythms. The youngsters competed in an alternative dance with thrust the feet down between two small logs. If each side was against with the small log, would be defeated and was inflicted a penalty.

The Playing of Cheuak Kham Khao; Group of players jumped as the swinging of rope. If the body of whoever touched with the rope, that person would held the rope to jump by another players.

Playing of Phi Nang Dong was a spiritualism at the courtyard in the night, the 4-5 women sat in a circle and touched the edge of threshing basket in the middle of circle and then loudly sang the ancient song. For a while, the female spirit called Phi Nang Dong haunted one of all women who still touched the edge of threshing basket. A woman who was possessed loosened the hand from the threshing basket and dance with beautiful grace. How long she dance depended on the players, if they required to exorcise, they had to pull violently her arm and a woman then became aware of haunting.

4. Wan Pak Pee

The rituals of removing one's bad luck with a ceremony and worship all nine celestial bodies in Wan Pak Pee dated on 16th April. The people prepared "Khao Kao Phun" or "Khao Lod Khro" which made from Sa Tuang to put the offerings for the nine celestial bodies in it and then placed the dressings in the front of the principal Buddha Image in the Hall of monastery and the monks performed a ritual. Each village had a ritual of prolonging the destiny; cleaning Ho Sua Ban (the spirit house), performed meritorious deeds for the main pole of house or lighted the sky rocket in Nan Province. If whoever failed to pour the water on hands of respected elders in Wan Phraya Wan, they could perform it in Wan Pak Pee.

5. Wan Pak Deuoen

was the beginning of new month, pouring the water and splashing the water mutually performed in Wan Pak Deuoen.

สงกรานต์ภาคอีสาน: บุญเดือนห้า บุญสงน้ำ

ประเพณีสงกรานต์ของภาคอีสาน มีชื่อเรียกว่าบุญสงน้ำ หรือบุญเดือน ๕ ซึ่งเป็นประเพณีหนึ่งใน “ฮีตสิบสอง” คำว่า “ฮีต” มาจาก “รีต” เป็นคำที่ตัดมาจากคำว่า “จารีต” ซึ่งในภาษาถิ่นอีสานออกเสียง ร เป็น ฮ คำว่าจารีตนี้มีที่มาจากภาษาสันสกฤตคือ “จาริตร” หรือ “จาริตต” ในภาษาบาลี ฮีตสิบสองจึงหมายถึงจารีตประเพณีทั้งสิบสองเดือนของชาวอีสาน มูลเหตุของการยึดถือปฏิบัติฮีตสิบสองมาจากนิทานเรื่องหนึ่งที่กล่าวว่าในอดีตเมื่อนานมาแล้ว เมืองโพธิญาณนครเกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เกิดโรคภัยไข้เจ็บ และประชาชนยากจนมากขึ้น เศรษฐีคนหนึ่งจึงหาสาเหตุของภัยพิบัติ จนกระทั่งพระมหาเถรรูปหนึ่งมาอธิบายว่า ภัยพิบัติเกิดจากการที่ผู้คนพากันละทิ้งคำสอนของพระพุทธเจ้า บ้านเมืองจึงเกิดความวุ่นวาย หากทุกคนปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน บ้านเมืองจะรุ่งเรือง ให้ประชาชนนับถือศีลห้าและศีลแปด พร้อมทั้งปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด ^{๔๐}

เรื่องฮีตสิบสองถือเป็นวรรณกรรมคำสอนของภาคอีสาน มีอยู่ด้วยกันหลายสำนวน แต่มิได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมเท่าใดนัก ส่วนใหญ่มักจะระบุเพียงแนวทางการปฏิบัติในแต่ละเดือน สำหรับพิธีบุญเดือนห้ามีคำสอนดังนี้

สำนวนฉบับ ส.ธรรมภักดี

ฮีตหนึ่งนั้นพอเมื่อเดือนห้า ได้พวกไพร่ชาวเมือง จงพากันสงน้ำรดสัพพะพุทธรูปให้ทำทุกวัดแต่ย่าโลม้างห่างเสี่ย ให้พากันทำแท้ว ไผ่บ่ได้ว่าทุกท้าวที่บ่แผ่หล้าให้ทำแท้วคน จังสิลุขยั้งลัน ทำถึกคำสอนถือฮีตคองควรถือแต่หลังปฐมพัน ^{๔๑}

สำนวนวัดบ้านกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

กาลฤดูปีใหม่องค์พระมหาสงกรานต์อันจักลงมานั้น ให้รับรององค์พระมหาสงกรานต์นั้นแล แล้วให้มีดอกไม้ธูปเทียนชู่คน ชู่เฮือนแล้วให้พากันไหว้สมณะทั้งหลายตั้งมุงคูลสุดท้ายให้ได้ สุดพาหุงนั้น ทายกก็ให้ตักบาตรแล้วจึงเอาภาขสำหรับถวายพระ ภายลุนให้ได้ ดอกไม้ธูปเทียนพากันมาหาคองแก้วเจ้าทั้งหลายและพระพุทธเจ้าเป็นเค้าเป็นประธานนั้นแลผู้เฒ่าผู้แก่ เฒ่าบ้านเฒ่าเมืองนั้นแล แล้วจึงเอาน้ำขมิ้น น้ำหอม ใส้ส่วยล้างสมณพราหมณ์ เณร แลพระพุทธเจ้า ^{๔๒}

[ที่มาภาพบน : <https://travel.mthai.com/region/208816.html>]

[ที่มาภาพล่าง : <https://highlight.kapook.com/view/21052>]

(Upper image source : <https://travel.mthai.com/region/208816.html>)

(Lower image source : <https://highlight.kapook.com/view/21052>)

Songkran Festival in the Northeastern: Boon Duan Ha, Boon Srong Nam

Songkran Tradition in the northeastern region called “Boon Srong Nam” or “Boon Duen Ha” which was a tradition in “Heet Sib Srong”. The word “Heet” was abbreviated from Thai word “Ja Reet”, it was pronounced “H” instead of “R” in the northeastern language. The word “Ja Reet” had an origin from Sanskrit language “Ja Rittara” or “Jaritta” in Pali language. Heet Sib Srong referred to the traditional custom in twelve months of northeastern people. People adhered to the traditional custom of Heet Sib Srong originated from a fable that “Once upon a time, the city named Bodhiyan Nakhon full of increasing torment, disorder, illness and poverty. A millionaire tried to find the cause of disasters, subsequently, a Sangha Supreme finally described that all disasters occurred from the abandonment in the doctrine of Buddha, by this reason, people in the city faced to many troubles. If everyone rigidly behaved as the moral principles and doctrines, seriously adhered to the five commandments and the eight commandments, the prosperity would shortly return to the city.”⁴⁰

The fable titled “Heet Sib Srong” was a didactic literature of northeastern region, was composed in various proverbs but all of them were without any descriptions of ceremonies. Most of them identified only the course of commitments in each month. The ceremony of Boon Duen Ha appended the following instructions;

The Epigram of S. Dhammapakdee

*If the people in the city sprinkled the water onto the images of Buddha in all of temples in the fifth month, all of them would be happiness.*⁴¹

The Epigram of Wat Ban Kud Rang, Maha Sarakham

*Phra Maha Songkran descended from the heaven in New Year Day, people prepared the flowers, incenses and candles to pay homage the monks, subsequently they prayed the litany of Chaiya Mongkhol Sutta and Pahung Sutta and then dedicated the foods to the monks. The Buddha was the principle leader of ceremony. The aged persons and elders preferably poured the water from the turmeric and fragrances to Brahmins, novices, monks and sprinkled water onto the images of Buddha.*⁴²

วันสงกรานต์ของภาคอีสานแต่โบราณจะเริ่มขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันเริ่มต้นการทำบุญ ประเพณีในบุญเดือนห้าของภาคอีสานมีดังต่อไปนี้

๑. การสรงน้ำพระพุทธรูป ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ พระสงฆ์เชิญพระพุทธรูปมาชำระทำความสะอาด เรียกว่า “มือเอาพระลง” โดยเชิญมาประดิษฐาน ณ ศาลาโรงธรรมที่เรียกว่า “หอแจก” หรือบางแห่งมีการปลุกเป็นหอสงฆ์ชั่วคราว ชาวอีสานจะเตรียมน้ำสะอาด น้ำอบ น้ำส้มป่อย หรือน้ำขมิ้นผสมแป้งมาสรงน้ำพระพุทธรูป วิธีการสรงน้ำมีแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บางท้องถิ่นใช้ขันตักน้ำสรงพระพุทธรูป หรือใช้กิ่งอ่อนของต้นพุทนต์เป็นกำเพื่อจุ่มน้ำประพรมพระพุทธรูป บางท้องถิ่นมีการสร้าง “ฮางฮอด” หรือ “ฮางริน” ซึ่งเป็นรางไม้ แกะสลักเป็นรูปพญานาค และในบางแห่งอาจจะใช้ “ก่งพัด” สำหรับสรงน้ำพระพุทธรูป ลักษณะของก่งพัดนี้ หลวงผดุงควั่นประจันต์ (จันทร์อุตตรนคร) ได้บันทึกไว้ใน**ลัทธิธรรมนิยมราชฎภาคอีสาน** ดังนี้

คำที่เรียกว่าก่งพัดนี้เขาทำด้วยไม้ไผ่สลักปล้องเดียวทะลวงข้อข้างหนึ่ง คงไว้ข้างหนึ่ง แต่เจาะช่องรอบปล้องไม้ไผ่ให้ได้ ๖ ช่อง และเอาไม้ไผ่ปล้องเล็กปล้องเดียวทำเป็นท่อธารน้ำ และท่อเล็กนั้นก็เจาะเป็นช่องให้น้ำไหลพุ่งออกได้ด้วย และเอาไม้ไผ่ขดเป็นก้องคล้ายกงในปั่นฝ้าย แล้วเอาครั่งอุดยารอบนอกให้มีติดติด รูปร่างสำเร็จแล้วคล้ายกับลุ่มที่เขาลุ่มปลา และมีรางรองน้ำอันหนึ่งยาวประมาณ ๖ คอกเศษ คล้ายรางรองน้ำฝนที่ใช้รองน้ำตามชายคาเรือนเรา นี้ เมื่อเวลาสรงน้ำพระเขาได้เทน้ำอบน้ำหอมรวมกันลงในรางให้ไหลลงไปถึงก่งพัด พอน้ำตกถึงก่งพัดและไหลออกตามท่อ และก่งพัดก็หมุนได้ตั้งจักรเรือกำปั่น จะเรียกว่าจักรน้ำก็ได้”^{๑๓}

น้ำที่สรงพระพุทธรูปนี้ถือว่าเป็นน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าสามารถรักษาโรค ขับไล่ภูติผีปีศาจและสิ่งอัปมงคลออกไปได้ เด็กบางคนชอบเข้าไปเปียดก้นในใต้ถุนหอสงฆ์เพื่อรอน้ำสรงพระ เพื่อความเป็นสิริมงคลและถือโอกาสอาบน้ำเล่นสนุก ส่วนบรรดาผู้ใหญ่ก็นำภาชนะมารองรับน้ำที่สรงพระพุทธรูปไปรดที่บ้านเรือนของตน หรือรดที่ศีรษะของผู้ที่ไม่ได้มาร่วมพิธีที่วัด หลังจากสรงน้ำพระพุทธรูปแล้ว ลำดับต่อมาคือการสรงน้ำพระสงฆ์ โดยนิมนต์พระสงฆ์มานั่งบนตั่งรอน้ำสรงที่ไหลมาจากฮางริน หนุ่มสาวบางคนจะพากันอาบน้ำจากแหล่งน้ำต่างๆ มาเทไว้ในโอ่งของพระภิกษุสามเณร และถือโอกาสเล่นสาดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

อย่างไรก็ตามในหนังสือ**ลัทธิธรรมนิยมราชฎภาคอีสาน** กล่าวต่อไปอีกว่าหลังจากสรงน้ำพระแล้วเสร็จในเวลาบ่าย ๒ โมง พระภิกษุสามเณร และฆราวาส จะพากันไปเก็บดอกไม้ตามป่ามาบูชาพระ ทางวัดจะเตรียมแผ่นมอดเป็นกำได้ ๓ เปลาะ และมัดแผ่นนั้นทำเป็นสามขาเหมือนเท้าโต๊ะสำหรับวางตั้งบูชา พระสงฆ์แจกมอดแผ่นให้ทุกคนที่ไปเก็บดอกไม้คนละ ๑ อัน เมื่อทุกคนไปถึงป่าก็จะพากันหักเอาช่อดอกไม้ปักไว้ที่มัดแผ่นและจัดให้เป็นพุ่มที่สวยงาม ระหว่างที่เดินเก็บดอกไม้ในป่านั้นมีดนตรีประโคมตาม เครื่องดนตรีนั้นได้แก่ กลองตบ (กลองคล้ายกลองยาว แต่มีหุ้มหนังทั้ง ๒ หน้า) ฆ้องหม่และฉาบ เมื่อเก็บดอกไม้เสร็จแล้วจะนำไปวางบูชาพระที่หอสงฆ์ เมื่อได้เวลา ๑ พุ่มให้ตีกลองใหญ่เป็นอาณัติสัญญาณ ๓ ครั้ง ชาวบ้านมาประชุมที่ลานวัดพวงผู้หญิงถวายหมากพลูบูชาพระแก่พระสงฆ์ ส่วนผู้ชายเล่นซัดแคนจนกระทั่งราว ๔ พุ่มหรือ ๕ พุ่มจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน ช่วงเวลาดังกล่าวผู้ชายถือโอกาสตามผู้หญิงไปที่บ้าน และพูดเกี้ยวพาราสีกัน”^{๑๔}

สำหรับการสรงน้ำพระพุทธรูปตามประเพณีชาวอีสานนี้มีระยะเวลา ๑ เดือน เมื่อครบกำหนดจึงอัญเชิญพระพุทธรูปกลับไปประดิษฐาน ณ ที่เดิมในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วันดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า “เอาพระขึ้น” ชาวบ้านจะนำภัตตาหารมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้วทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ สรงน้ำพระพุทธรูป แล้วเชิญพระขึ้นประดิษฐานไว้ที่เดิม

Songkran Day of northeastern region commenced in the 15th day of waxing moon in the 5th month, it was the first day of a new year to make meritorious deeds as the following tradition of “Boon Duen Ha” of northeastern region;

1. Sprinkling the water onto the Image of Buddha The 15th day of waxing moon in the 5th month, the Buddhist monk respectfully engaged the images of Buddha to wash called “Meu Ao Phra Long” and were enshrined in the almshouse called “Ho Jaek” or some places temporarily established “Ho Srong”. The northeastern people mixed the pure water, Thai perfume, water from soap pod and turmeric with the powder to sprinkle the water onto the images of Buddha. The way of sprinkling the water was dissimilar in various localities; fetched the water with the dipper to sprinkle it onto the images of Buddha, fastened the twigs of gardenias together to dip into the water and perfused onto the images of Buddha, built the carved wooden rail in the figure of Naga called “Hang Hod” or “Hang Lin”, used “Kong Pad” to sprinkle the water to the image of Buddha. The characteristic of “Kong Pad” was recorded by Luang Phadung Khwaenprajan (Jantara Uttaranakhon) in the Ideology of Common Tradition in the Northeastern Region as follows;

“Kong Pad” made from the internode bamboo by breaking through only one side of item, punched the six holes around the internode bamboo to be the watercourse, the small tube also punched a hole to squirt the water, the bamboo was curled up as similar as the wheel of spinner, entirely plugged the outer area with sealing lac. The completed figure of “Kong Pad” was similar with the corves. A spout was lengthwise more than 6 cubits as like the gutter on the eaves of house. People filled Thai perfume and fragrances in the spout to flow into “Kong Pad” and streamed down to the end of tube and then turned around as like the junk or water cycle.⁴³

The water for sprinkling the image of Buddha was the holy water which cured the illness, exorcised the spirits and inauspiciousness. Some children preferably crowded in the cellar to receive the holy water for their auspiciousness, they got a chance to enjoyably take a bath. The adults were in flavor of filling the holy water into the vessels to sprinkle their houses or poured the heads of persons who had not joined the ceremony in the temple. After the sprinkling the water onto the image of Buddha, people preferably poured the water to the monks. People invited the monks sitting on the seats to be poured the water from Hang Lin. Some youngsters carried the water from many sources to fill in the jars of monks and novices and they pleasantly splashed the water.

However, it was mentioned in the book titled “The Ideology of Common Tradition in the Northeastern region that after the people sprinkled water onto the images of Buddha at 14.00 pm. The monks, novices and laymen kept the flowers in the forest to pay homage for the images of Buddha. The thatches fastened in three parts and three legs like the leg of altar table which had been prepared in the temple to distribute 1 piece per person for everyone who jointly kept the flowers in the forest. When everybody arrived the forest, they took off the bunch of flowers and put them in the fastened thatch and also arranged in the attractive bush of flowers. While they kept the flowers in the forest, the music was playing on overture such as Klong Tob (The figure of drum like tom-tom and skinned over all two sides), Khong and cymbals. When the flowers had already kept and then offered to the images Buddha at Ho Srong. The big drum was vibrated in three times at 07.00 pm. to be the signal of assembling with the people in the court of temple, the women offered the betel-nuts, betel-vines, cigarettes to the monks, Songkran Day of northeastern region commenced in the 15th day of waxing moon in the 5th month, it was the first day of new year to make meritorious deeds as the following tradition of “Boon Duen Ha” of northeastern region; the men played the mount organ. They separated to return home at 22.00 p.m. - 2.00 a.m. the man took advantage to pay court the woman and followed to her home.⁴⁴

สงฆ์นำพระพุทธรูปผ่านฮอด

Sprinkling the image of Buddha through Hang Hod

The sprinkling water of images Buddha as the northeastern tradition performed through 1 month. The people offered the foods to the monks and performed a wrist-binding ceremony and sprinkled the water onto the image of Buddha. The people then respectfully engaged them to be shrined at the same place in the 15th day of waxing moon in the sixth month called “Ao Phra Kheun”.

๒. สรงน้ำผู้อาวุโส เป็นการแสดงความกตัญญูแก่ผู้ใหญ่ในครอบครัว หรือผู้อาวุโสในชุมชน การสรงน้ำแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือการสรงน้ำผู้ใหญ่ในครอบครัวที่บ้าน และการสรงน้ำผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งนิยมจัดที่ลานวัด หรือปะรำพิธี โดยจัดขึ้นหลังจากสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์

การทำบุญอุทิศแต่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในประเพณีเดือนห้ามีการทำบุญ “ซั๊กอนิจจา” คือการซักผ้าบังสุกุลเพื่ออุทิศส่วนกุศลแต่บรรพบุรุษ และญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยอาจนิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญที่บ้าน หรือบางครั้งครอบครัวเก็บอัฐิบรรพบุรุษไว้ที่วัด บรรดาลูกหลานก็จะพากันไปทำความสะอาดธาตุ หรือเจดีย์ที่บรรจุอัฐิ แล้วนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพร้อมกับสรงน้ำที่ธาตุ และนิมนต์พระสงฆ์มาซั๊กอนิจจาที่ธาตุเป็นอันเสร็จพิธี

๓. สรงน้ำเครื่องค้ำของคุณ เครื่องค้ำของคุณ คือเครื่องรางของขลังต่างๆ เช่น เขาสัตว์ นอแรด งาช้าง เขี้ยวหมูตัน (เขี้ยวหมูตัน) ตะกรุด เป็นต้น ของเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องค้ำคุณ หากมีอยู่ในเรือนใดก็จะเกิดความร่มเย็นเป็นสุขและความอุดมสมบูรณ์ จึงนิยมนำมาสรงกันในเทศกาลเดือนห้าเพื่อความเป็นสิริมงคล

๔. พิธีสวดไชยมงคล คือการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมงคลสูตรที่ฝามไชย (ปะรำไชย) กลางหมู่บ้านในช่วงเวลาค่ำของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ จนกระทั่งรุ่งเช้าเป็นวันเนา ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ มีการทำบุญให้ทาน ชาวบ้านจะนำภัตตาหารมาถวายพระสงฆ์ที่ฝามไชย การสวดไชยมงคลนี้ต้องสวดให้ครบ ๗ ค่ำ ในปะรำพิธี มีบาตรน้ำมนต์ ๗ ใบ พร้อมทั้งมีธงใส่กรวดทรายไว้จำนวนหนึ่ง เมื่อครบ ๗ ค่ำ พระสงฆ์จะเดินสวดไชยมงคลรอบหมู่บ้าน พร้อมกับสาดน้ำมนต์ ส่วนบรรดาญาติโยมจะพากันหว่านกรวดทรายไปพร้อมกัน ถือว่าเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลและเสนียดจัญไรออกไปจากหมู่บ้าน^{๔๔}

๕. ก่อเจดีย์ทราย ในภาคอีสานเรียกว่า กองปะทาย หรือกองพระทราย ในบางท้องถิ่นเริ่มก่อพระทรายในวันที่เอาพระลง หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ พระภิกษุสามเณรจะตั้งช้องหรือกลองเพื่อประกาศให้ชาวบ้านรู้เป็นสัญญาณว่าการก่อพระทรายได้เริ่มขึ้นแล้ว ชาวบ้านจะนำทรายมากองรวมกันที่วัด ก่อเป็นพระเจดีย์หรือรูปพญานาค ประดับตกแต่งด้วยธง และดอกไม้ธูปเทียน จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็น พอตกลงกลางคืนมีมหรสพพื้นบ้านเป็นการฉลองพระทราย ครั้นรุ่งขึ้นจึงถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์

สำหรับในบางชุมชนที่อยู่ใกล้แม่น้ำ ชาวบ้านจะพากันไปก่อพระทรายที่หาด พร้อมกับจัดอาหารไปรวมกันที่หาดทราย และนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปด้วย เมื่อได้เวลาเพลจึงพร้อมใจกันถวายภัตตาหาร แล้วเริ่มก่อพระทรายจนแล้วเสร็จ จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ให้สวดมนต์เป็นการฉลอง แล้วเล่นสาดน้ำกันก่อนที่จะแยกย้ายกลับบ้าน

๖. สาดน้ำ ในอดีตชาวอีสานนิยมเล่นสาดน้ำกันตลอดระยะเวลา ๑ เดือน นับตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ การละเล่นสาดน้ำนี้ นิยมเล่นกันนับแต่หนุ่มสาวไปจนถึงพระภิกษุสามเณร แม้แต่บรรดาผู้หญิงก็สาดน้ำพระเณรได้โดยไม่มีการถือสา ในบางแห่งถึงกับตักน้ำขึ้นไปสาดบนกุฏิ^{๔๕} ถือกันเป็นธรรมเนียมแต่โบราณว่า ถ้าปีใดผู้เฒ่าผู้แก่และหนุ่มสาวไม่เล่นสาดน้ำ ปีนั้นฝนจะน้อย การเล่นสาดน้ำเทียบได้กับนาคเล่นน้ำ จึงพากันเล่นสาดน้ำเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองและฝนฟ้าอากาศ^{๔๖}

2. Pouring the water on the hands of respectful elders The pouring water on the hand of respectful elders and asked for blessing had been performed in the family and in the community by the reason of being grateful to them and reciprocating with loyalty. The ceremony preferably arranged in the court of temple or in the marquee after the sprinkling water onto the images of Buddha and pouring the water to the monks.

The meritorious deeds in the fifth month called “Chak Anitja” was the offering a merit and chantry to donate in memory of dead antecedents and perished relations by inviting the Buddhist monks to perform a benefaction in the house. Some families kept the relics in the cinerarium of temple, the lineages poured the water on the relics or the pagodas of relics and offered the flowers, incenses, candles and then the Buddhist monks performed a ceremony of offering a merit and chantry.

3. Sprinkling the water onto the amulets The amulets was several charms such as horns of animals; Rhinoceros horn, ivory, fangs of wild boar, tiny rolled metal amulet inscribed with magic words and etc. If the people worshiped the amulets in the house, they had to get the peacefulness and auspiciousness.

4. The ritual of praying “Chaiya Mongkhol Sutta” The people invited the Buddhist monks praying the litany of Chaiya Mongkhol Sutta in the marquee at the center of village from the night of 15th day of waxing moon in the 5th month to the morning of Wan Nao (New year day). The people offered the foods to the monks at Pham Chai. The monks prayed “Chaiya Mongkhol Sutta” and sprinkled the holy water through 7 nights while walking around the village. The people jointly scattered the sand to get rid of all inauspiciousness and viciousness.⁴⁵

5. Forming the sand pagoda The forming of sand pagoda in the northeastern region called “Kong Pa Thai” or “Kong Phra Sai”. Some localities formed Phra Sai in the 15th day of waxing moon in the 5th month. The monks and novices banged the Kong or drum to be the signal of initialization in forming Phra Sai. The people carried and heaped the sand to form the pagoda in the shape of Naga and then decorated with the flags, flowers, incenses and candles. The monks had been invited to pray in the evening. The entertainments commenced in the night to celebrate Phra Sai. People offered the foods to the monks in the next day.

Some communities near the river, people formed the sand pagoda (Phra Sai) and also arranged the foods at the beach and then invited the monks performing a ceremony. The people offered the foods to the monks in the midday and started forming the sand, subsequently, the monks prayed to celebrate Phra Sai. People splashed the water and then separated to return home.

6. Splashing the water In the former time, the northeastern people preferably splashed the water by the youngsters, monks and novices through 1 month from the 15th day of waxing moon in the 5th month to the 15th day of waxing moon in the 6th month. The monks and novices were not mind to be splashed the water by the women. The people in some places sprinkled the water in the monk’s house.⁴⁶ If which year the aged persons and youngsters did not pour or splash the water, the quantity of rain would be decreased. The splashing water compared with the dabbling of Naga, by this reason, the people splashed the water to have the abundance of rain and prosperity of country.⁴⁷

สงกรานต์ภาคใต้: วันว่าง

ประเพณีวันสงกรานต์ของภาคใต้มีชื่อเรียกว่า วันว่าง ตรงกับวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายนซึ่งตรงกับเดือนห้า เป็นช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวในภาคใต้ แต่หากปีใดมีอธิกมาส หรือมีเดือนแปด ๒ วัน วันว่างจะอยู่ในเดือน ๖ วันว่างนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่ชาวบ้านจะงดทำกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน และไม่กล่าวคำหยาบคายต่อกัน ในช่วงก่อนวันว่างนั้นชาวบ้านจะสะสมงานต่างๆ ให้เสร็จเรียบร้อย เช่น เกี่ยวข้าวในนาให้แล้วเสร็จ หรือทอผ้าให้จบสิ้น ไม่ทอค้างไว้คาก็ มิฉะนั้นจะถูกตำหนิ ถือว่าไม่เป็นสิริมงคล เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็จัดเตรียมเสบียงอาหารมากักตุนไว้ตลอดระยะเวลา ๓ วัน ซึ่งมีหลักปฏิบัติว่าห้ามสีข้าว หาผักหาปลาต่างๆ และต้องนำครกกับสากมาวางในที่เปิดเผย นำสากมารวมไว้เป็นมัด มัดด้วยด้ายแดงด้ายขาว แล้วนำไปแช่น้ำไว้ในครก เรียกว่า “แช่ครกแช่สาก” และก่อนจะถึงวันว่าง ทุกครัวเรือนจะทำความสะอาดบ้าน ตัดเล็บตัดผมให้เรียบร้อย เพราะในวันว่างมีข้อห้ามไม่ให้ปฏิบัติ นอกจากนี้ชาวบ้านจะเตรียมหาเสื้อผ้าใหม่สำหรับใส่ในวันว่าง และจัดหาเสื้อผ้าต่างๆ สำหรับมอบให้แก่ผู้ใหญ่ที่เคารพ ในช่วงเวลากลางคืนก่อนจะถึงวันว่างจะมีคณะเพลงบอกออกตระเวนตามบ้านเรือนเพื่อแจ้งกำหนดการวันว่าง ตลอดจนคำทำนายประจำปี เช่น ลักษณะนางสงกรานต์ วันอธิบดี วันธงชัย วันโลกาวินาศ นาคให้น้ำ เป็นต้น

คำว่าเพลงบอกนั้นมีที่มาอยู่ ๒ ประการคือ ประการแรกมาจากรูปแบบของการเล่นเพลงที่เป็นการบอกกล่าวแก่ชาวบ้านทั่วไป และประการที่สองหมายถึงเพลงกระบอก มีที่มาจากกระบอกไม้ไผ่ที่คณะเพลงบอกถือไปโนวง กระบอกไม้ไผ่นั้นบรรจุน้ำมันต์ เมื่อเล่นเพลงในเวลากลางคืนไปตามบ้านต่างๆ เจ้าของบ้านมักง่วงนอนและไม่อยู่รอรับคณะเพลงบอก บรรดาพ่อเพลงแม่เพลงจะใช้กระบอกไม้ไผ่กระทุ้งตรงบันไดบ้านเพื่อปลุกให้เจ้าของบ้านตื่น มีความเชื่อกันว่าหากกระบอกแตกที่บ้านหลังใดเจ้าของบ้านจะโชคร้ายไปตลอดปี คณะเพลงบอกมีจำนวนผู้เล่นเพลงราว ๖-๗ คน ประกอบไปด้วยแม่เพลง ลูกคู่ เครื่องดนตรีมีฉิ่ง กรับ ปี่ ขลุ่ยและทับ^{๔๔}

เมื่อถึงเทศกาลวันว่าง ชาวบ้านจะนำภัตตาหารไปถวายเพลที่วัดในชุมชน เมื่อถวายภัตตาหารเพลแล้ว จึงนิมนต์พระสงฆ์มาบั้งสุกอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ “บัว” คือที่เก็บกระดูกของปู่ย่าตายาย หากไม่มีที่เก็บอัฐิบรรพบุรุษ ก็จะใช้การเขียนชื่อบนกระดาษแทน จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์มาทำขวัญข้าว ซึ่งในวันนี้ชาวบ้านจะจัดเตรียมรวงข้าวไปที่วัด โดยนำรวงข้าว ๓ กำเล็กๆ มามัดรวมกันด้วยด้ายแดงด้ายขาว วางไว้บนพานหรือถาด นำไปประกอบพิธีที่วัดเรียกว่า “พิธีทำขวัญข้าวใหญ่” ข้าวที่ผ่านการทำพิธีนี้จะนำไปเก็บไว้บนลอมข้าว (ยุ้งข้าว) ถือเป็นวัตถุมงคลและเป็นสิริมงคลของแม่โพสพ^{๔๕}

Songkran Festival in the Southern Region: Wan Wang

Songkran Festival in the southern region called “Wan Wang” during 13th -15th April in the fifth month after the harvest season. Which year had twice of leap months, Wan Wang was in the 6th month. The people stopped to do any activities of earning a living and not said the vulgar languages. By this reason, the people cleared up to complete everything to have auspiciousness before Wan Wang such as harvested in the paddy field, finished weaving and not left the undone clothes on the loom. People hoarded the foods and performed as the prohibition through 3 days; disallowed to husk rice, kept the vegetables, catch the fishes. In addition, people openly placed the mortar and pestle in the house by fastening the pestles with the white and red threads before immersing the water in the mortar called “Chae Khrok Chae Sak”. The people cleaned the house, cut the hairs and nails, arranged the new dressing and prepared the new clothes to the respectful elders before an arrival of Wan Wang.

In the night before Wan Wang, the group of “Pleng Bok” widely barnstormed to inform the schedule of Wan Wang and the annual prediction; the character of Songkran Deity, Wan Athibodi, Wan Thong Chai, Wan Lokka Vinasa and Naga spouted the water, etc. The word “Pleng Bok” had two origins; 1) the pattern of playing a song to inform the common people 2) Pleng Kra Bog originated from the bamboo canteen which contained the holy water. When the house-owner was sleepy and not waited to welcome the group of Pleng Bok which went around in the night. They knocked the stair of house with the bamboo canteen to awake the house-owner. It was believed that which house the bamboo canteen was broken while it had been knocked, the house-owner would be out of luck through a year. The group of Pleng Bok had 6-7 players, consisted of head, chorus, musicians; small cup-shaped cymbals, wooden rhythm clappers, flute, khlui, drum.⁴⁸

The people offered the foods to the monks in the festival of Wan Wang at the temple in the community and then invited the monks praying while they offering a merit and chantry to donate the merit in memory of their antecedents to the relics which had been maintained in “Bua” (mortuary urn). If some persons had not kept the relics of ancestors, they wrote the names of ancestors on paper to dedicate the merit to them. Subsequently, the people fastened the ear of rice with red and white threads in three small bundles and placed on the tray, the monks performed a ceremony to pay respect the rice in the temple called “Tham Khwan Khao Yai”. The bundle of rice through a ritual had been kept on the granary, they were the sacred objects and shrines for the goddess of rice.⁴⁹

หลังจากพิธีบุญในช่วงเช้า ชาวบ้านนิยมทำบุญปล่อยนกปล่อยปลา และสงฆ์น้ำพระพุทธรูป จากนั้นจึงเข้าสู่พิธี “สระหัววันว่าง” คือการอาบน้ำแก่พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาส หรือเป็นผู้อาวุโสในวัด แล้วตามด้วยผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่เคารพในชุมชน การสระหัววันว่างนี้จะเชิญพระภิกษุหรือผู้อาวุโสขึ้นนั่งบนเบญจา ซึ่งมีลักษณะเป็นแท่นชั้นเดียว ทำเสาชั้นไปสี่เสา มีผ้าขาวคาดเป็นพาดาน องค์กรประกอบเสาสี่เสา และยอด (หลังคา) เป็นสัญลักษณ์แทนองค์ห้าสื่อถึงพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ และบริเวณโดยรอบตกแต่งด้วยราชวัติ ฉัตรตรง เมื่อถึงกำหนดวันพิธี ผู้อาวุโสที่จะรับการรดน้ำนุ่งห่มผ้าขาวมานั่งบนแท่นเบญจา ซึ่งจะต้องหันหน้าไปทางทิศมงคล โดยมีหลักตั้งตารางในตำราโบราณดังนี้^{๕๐}

การดูทิศอัปมงคลที่ไม่ควรหันหน้าไปนั้น วันและทิศอัปมงคลจะอยู่ในตารางช่องเดียวกัน เช่น วันอาทิตย์ห้ามหันหน้าไปทางทิศพายัพ วันเสาร์ห้ามหันหน้าไปทิศอากาศเนย์ ส่วนทิศที่เป็นมงคลจะอยู่ในช่องตรงข้ามกัน เช่น วันอาทิตย์ควรหันหน้าไปทางทิศอากาศเนย์ วันเสาร์ควรหันหน้าไปทางทิศพายัพ เป็นต้น เมื่อผู้อาวุโสขึ้นนั่งบนเบญจา พระสงฆ์สวดชัยนโต บรรดาญาติพี่น้องขึ้นมารดน้ำ เมื่อเสร็จสิ้นการรดน้ำ ผู้อาวุโสหันมาเปลี่ยนชุดใหม่ แล้วนั่งฟังพระสวดจำเจริญอายุ^{๕๑}

อย่างไรก็ตาม ในบางแห่งนิยมทำรางสงฆ์น้ำเป็นรูปพญานาค โดยทำเป็นหัวพญานาคอยู่ใต้อุบัติยอดเบญจาพ่นน้ำออกมาทางปากเป็นละออง ลำตัวพญานาคเป็นท่อยาวต่อออกไปจนถึงส่วนหาง ซึ่งอยู่ในระดับที่ยกสูงกว่าปาก และเชื่อมต่อปลายหางกับใต้ท้องลำเรือ ซึ่งตั้งอยู่ห่างเบญจาออกไป เมื่อจะรดน้ำนั้นบรรดาผู้ที่มาร่วมงานจะนำน้ำที่เจือกับเครื่องหอมต่างๆ มาเทลงในลำเรือจนทั่ว แล้วนิมนต์พระสงฆ์หรือผู้อาวุโสในเบญจา แล้วจึงเปิดน้ำจากลำเรือให้ไหลมาตามท่อ คล้ายกับนาคพ่นน้ำ สื่อถึงนิมิตหมายขอความอุดมสมบูรณ์และความร่มเย็นเป็นสุข อีกทั้งยังถือเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงสุดที่ผู้น้อยไม่ไปล่วงเกินสัมผัสร่างกายของผู้ใหญ่ที่มารดน้ำโดยตรง โดยเฉพาะในกรณีของพระภิกษุสงฆ์ ผู้หญิงสามารถมารดน้ำได้โดยสะดวก^{๕๒}

การใช้เบญจารดน้ำนี้ นิยมทำขึ้นเพื่อรดน้ำผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพในวันทำบุญครบรอบอายุ หรือวันสงกรานต์ ถือเป็นการแสดงความกตัญญูและความเคารพต่อผู้ใหญ่อย่างสูงสุด อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาคใต้ การขึ้นเบญจารดน้ำปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง เช่น

หฺรดี	ประจิม ศุกร์	พายัพ อาทิตย์
ทักขิน พฤษภดี		อุดร พุศ
อากาศเนย์ เสาร์	บูรพา จันทร์	อีสาน อังคาร

พระวรวงศ์ วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทรงราชยานเสด็จขึ้นน้ำ เองด้วยพระหัตถ์เองไปสู่ เบญจา	ครั้นได้ฤกษ์ดีไปสู่เบญจา ปรายน้ำทิพย์มนตร์ทั้ง สองโหมฉายเสร็จแล้วให้ ทานนงนุชเชษฐาแล้วรับ พระบาทสระเกศภูบาล	ให้รับชนนีพระสังฆราชา ทั้งสองจุมพลแต่งลูกสะใภ้ แต่ชื่ออาจารย์เงินทองเสื่อ ผ้าผุสลาธิราชครั้นแล้ว ให้ทาน	ทั้ง พระบิดาเทพาทั้ง หลายพี่น้องภรรยาไปตัก น้ำมาพราหมณ์พดด้งที่มา โภชนาอาหารปิ่นเกล้า จักรพาลดุจดั่งแต่ก่อน

มโนราหรานิบาต

ตรัสสั่งชาวไพร่	ท้าวฟังเมียบ้า ให้ทำเบญจา	เห็นแน่นงาม สระเกศนางฟ้า	หายความโกรธา มโนราโหมฉาย

เมื่อเสร็จการพิธีสระหัววันว่าง ชาวบ้านก็จะพากันเล่นสาดน้ำ และมีการเล่นกีฬาพื้นเมือง^{๕๓} เช่น

๑. สะบ้าแลกเขลย วิธีเล่นคือแบ่งผู้เล่นเป็น ๒ ฝ่าย แต่ละฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน แต่มีระยะห่างกัน ๖ เมตร ผู้เล่นฝ่ายหนึ่งจะมีลูกสะบ้าของตนตั้งไว้ ส่วนอีกฝ่ายจะใช้ลูกสะบ้าที่ใช้อยู่เรียกว่า “ลูกเกย” ยิงให้ถูกลูกสะบ้าของฝ่ายตรงข้าม หากยิงถูกสะบ้าของใคร คนนั้นต้องเป็นเชลยของอีกฝ่าย ยิงสะบ้าสลับกันไปมา เพื่อแก้เอาตัวเชลยคืนมาที่ฝ่ายตน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตกเป็นเชลยจนหมดสิ้น หรือไม่สามารถแก้ไขได้ ฝ่ายนั้นถือว่าแพ้ และถูกลงโทษ เช่น ถูกสั่งให้รำ หรือถูกขี่ต่างม้า เป็นต้น

๒. แข่งฟุ้งเรือ เป็นกีฬาผู้ชาย ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรูปเรือยาว ๔ เมตร มีลักษณะหัวใหญ่ท้ายเรียว ท้องเรือกว้าง ๑ นิ้ว นำมาเล่นคล้ายกีฬาฟุ้งแหลน ผู้เล่นคือผู้ที่ฟุ้งเรือได้ไกลมากที่สุด

๓. โนราติบ นิยมเล่นตอนกลางคืน โนราติบเล่นกันอย่างเรียบง่าย ไม่ต้องมีเครื่องแต่งกายและเครื่องดนตรี เพียงแต่เคาะหรือร้องทำจังหวะ และรำพอให้เห็นว่าเป็นรำ เน้นแต่ปฏิภาณไหวพริบในการประชันกลอนโนราเท่านั้น

๔. ชักไม้แข่ง เป็นกีฬาพื้นถิ่นในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิธีเล่นคือผู้เล่นชักชวนกันเข้าไปตัดไม้ในป่าแล้วชักลากมาไว้ในวัด โดยแบ่งคนจำนวนเท่าๆ กัน แล้วแข่งกันลากไม้ หากใครล้มหรือมือหลุดจากเชือกจะต้องออกจากการแข่งขัน

Afterwards the merit ceremony in the morning, the people preferably performed meritorious deeds by releasing the birds and fishes and then sprinkled the water onto the images of Buddha. People then joined in the ceremony called “Sra Hua Wan Wang” referred to bathing the abbot or seniority in the temple and respectful elders in the community. The people invited the senior monks or the elders sitting on the five-tiered pedestal in the characteristic of one-level rectangular altar, set up the four poles and stretched the white clothes as like the ceiling. The components of four poles and top of roof were the symbol of five sacred objects in the meaning of five deities. The surrounding area decorated with the embroidered filigree design, many tiered of umbrella and flags. In the day of ceremony, the elders who had been poured the water dressed in the white clothes, sat on the five tiered pedestal and turn one’s head in the auspicious direction as the principles in the following ancient treatise;⁵⁰

South-West	West Friday	North-West Sunday
South Thursday		North Wednesday
South-East Saturday	East Monday	North-East Tuesday

The table in an ancient treatise showing the auspicious direction of the days in the week

The day and inauspicious direction had been proposed in the same table, for instance; Sunday - prohibited to turn one’s head in the northwestern direction, Saturday - prohibited to turn one’s head in the southeastern. On the other hand, The auspicious direction was in the opposite table, for example; Sunday - turned one’s head in the southeastern, Saturday - turn’s one head in the northwestern, etc. When the elders sat on the five-tiered pedestal, the Buddhist monks prayed the litany of Chayanto while the relations were pouring the water to the respectful elders, they subsequently changed the new dressing after they had been poured the water and then they sat to listen the praying.⁵¹

However, some places preferably made the waterspout in the figure of Naga, the head of Naga was under the top of five tiered pedestal, spouted the water from the mouth, the body of Naga was the long tube straight to the tail of Naga in the higher level than the mouth, articulated the end of tail with the bottom of boat, separated from the five tiered pedestal. The participants mixed the fragrances with the water and then entirely pour them in the hull, the monks had been invited to sit in the five tiered pedestal and flew the water from the tube as similar as the spouting of Naga. It referred to the abundance, peacefulness. The inferiors expressed the utmost respectfulness to the elders by not touching the body of elders. In addition, the women had been allowed to conveniently pour the water to the monks and novices.⁵²

The five tiered pedestal had preferably been minted to pour the water on the hands of respectful elders in the day of performing meritorious deeds in the occasion of birthday anniversary or Songkran Day. All of these performances expressed the gratitude and utmost esteem to the elders which were the specific identity of Southern Region.

The five tiered pedestal for pouring the water was recorded in many local literatures of southern region such as a local literature of Surat Thani Province called “Phra Worawong” and Manohra Nibat.

[ที่มาภาพล่าง : <https://www.shopback.co.th/blog>]

(Lower image source : <https://www.shopback.co.th/blog>)

After the ceremony of washing the hair in Wan Wang, the people mutually splashed the water and also played the following folk sports,⁵³

1. Saba Laek Chaloei The players were divided in two sides, each side faced another side in the far distance of 6 meters. The female player of one side set up the Saba and another side shot it with Luk Koei. If which side successfully shot the Saba, one player of another side had to be the captive. Each side switched the captive until one side defeated because all players were the captive of another side and the defeated side had been penalized to dance or ride on one's back, etc.

2. Hurling the Boat was the men sport, created the bamboo in the shape of long boat in the size of 4 meters, the head of boat was big and tapering in the end of boat, the bottom in the width of 1 inch. This recreation was similar with the javelin. The winner was the player who hurled the boat in the longest distance.

3. Norah Dib had barely played in the night without any costumes and musical instruments, performed only beating or rhythmical singing and nominal dance, Norah Dib emphasized only the improvisation in rivaling the verse of Norah.

4. Chak Mai Khaeng was the folk sport in Chaiya District, Surat Thani Province. The rule of playing specified that the players had been divided in equal number and they persuaded the others to cut the logs in the forest and competed to pull the logs into the temple. Which player tumbled down or lost the hands from the rope, that player defeated and suddenly took out of the game.

เชิงอรรถ

- ^๑ พระยาอนุমানราชชน, **เทศกาลสงกรานต์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๘), ๕๘.
- ^๒ หมื่นพรหมสมพัตร (นายมี), **นิราศเดือน** (พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ, ๒๕๐๐), ๑-๓.
- ^๓ พระอยู่ วัดสุทัศน์เทพวราราม. “นิราศรำพึง,” ใน **ประชุมนิราศภาค ๕**, ๑๐๑-๑๐๒.
- ^๔ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๐๐.
- ^๕ สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของ สกสค., ๒๕๕๐), ๒๘๑.
- ^๖ แปลก สนธิรักษ์, **เทศกาลสงกรานต์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๑), ๓๕-๓๖.
- ^๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ (กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๕๒), ๒๗๓.
- ^๘ **เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙ (กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๕๕), ๕๑-๕๒.
- ^๙ **ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม ๓ เรื่อง** (กรุงเทพฯ : แสงดาว, ๒๕๕๓), ๒๓๒.
- ^{๑๐} สมบัติ พลายน้อย [ส.พลายน้อย], **ตรุษสงกรานต์ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ไทยสมัยต่างๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๑), ๕๑-๕๒.
- ^{๑๑} พระยาอนุমানราชชน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๕๕.
- ^{๑๒} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, **มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศสยาม** (พระนคร: ศิวพร, ๒๕๐๔. กรมศิลปากรพิมพ์แจกในงานกฐินพระราชทาน ณ วัดกัญจนสิงหาคัน ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๔), ๒๙-๓๐.
- ^{๑๓} **กฎหมายตราสามดวง**, เล่ม ๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗), ๓๗๒.
- ^{๑๔} พระสุนทรโวหาร (ภู่). **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**, ๒๘๑.
- ^{๑๕} พระยาอนุমানราชชน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๖๕-๖๖.
- ^{๑๖} สุจิตต์ วงษ์เทศ, “รดน้ำ, สาดน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมของอุษาคเนย์,” ใน **สาดน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), ๓๒.
- ^{๑๗} พระยาอนุমানราชชน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๗๔.
- ^{๑๘} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๗๕.
- ^{๑๙} พระอยู่ วัดสุทัศน์เทพวราราม. “นิราศรำพึง,” ใน **ประชุมนิราศภาค ๕**, ๑๐๕.
- ^{๒๐} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), ๒๗๕-๒๗๖.
- ^{๒๑} พระยาอนุমানราชชน, **เทศกาลสงกรานต์**, ๕๗.
- ^{๒๒} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี**, ๒๗๗.
- ^{๒๓} องค์ บรรจุน, “ข้าวสงกรานต์: อาหารในพิธีกรรมของชาวมอญ (ข้าวแช่),” **ศิลปวัฒนธรรม** ๒๘, ๖ (เมษายน ๒๕๕๐): ๕๙-๖๐.
- ^{๒๔} จวน เครีวิชฌยาจารย์, **ประเพณีมอญที่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๔๘), ๑๑๕.
- ^{๒๕} องค์ บรรจุน, “เสบ้า: เกมกีฬาของมอญ,” **ศิลปวัฒนธรรม** ๓๗, ๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๘): ๔๔-๔๕.

- ^{๒๖} องค์ บรรจุน, วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย และลัชมา ธารีเกษ, “เป็งซังกรานต์,” ใน **สงกรานต์เมืองปทุม** (ปทุมธานี: สภาวัฒนธรรมอำเภอสามโคก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี, ๒๕๔๙), ๑๕.
- ^{๒๗} จวน เครีวิชฌยาจารย์, **ประเพณีมอญที่สำคัญ**, ๑๑๒.
- ^{๒๘} **เรื่องเดียวกัน**, ๑๑๔.
- ^{๒๙} สนั่น ธรรมธิ. **ร้อยสาระ สรรพล้านนาคติ**, เล่ม ๔ (เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์, ๒๕๕๗), ๑๑๔.
- ^{๓๐} สนั่น ธรรมธิ. **ร้อยสาระ สรรพล้านนาคติ**, เล่ม ๔, ๑๑๕; มณี พยอมยงค์, **วัฒนธรรมล้านนาไทย** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), ๒๕๑-๒๕๒.
- ^{๓๑} มณี พยอมยงค์, **วัฒนธรรมล้านนาไทย** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), ๔๘.
- ^{๓๒} มณี พยอมยงค์, **วัฒนธรรมล้านนาไทย**, ๕๐.
- ^{๓๓} มณี พยอมยงค์, **ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย**, เล่ม ๑ (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๒๙), ๕๘.
- ^{๓๔} อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง** (เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), ๗๐๑.
- ^{๓๕} ตรีรัตน์ แรมริม (นามแฝง), **ตำราพิธีสังเคราะห์แผนโบราณ** (เชียงใหม่: ประทีปวิทยา, ๒๕๑๑), ๑๒-๑๓.
- ^{๓๖} ประคอง นิรมานเหมินทร์, “ประเพณีสงกรานต์.” ใน **มรดกภูมิปัญญาภาษาไทยถิ่น ฉบับราชบัณฑิตยสภา**, ๒๕๕๘.
- ^{๓๗} มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย**, เล่ม ๑, ๘๒.
- ^{๓๘} สงวน สุขโชติรัตน์, **ประเพณีไทยภาคเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), ๓๕-๓๖.
- ^{๓๙} มณี พยอมยงค์, **วัฒนธรรมล้านนาไทย**, ๕๒.
- ^{๔๐} วิศปีย์ ชัยช่วย, “ฮีดสิบสองคองสิบสี่,” ใน **มรดกภูมิปัญญาภาษาไทยถิ่น ฉบับราชบัณฑิตยสภา** (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๘), ๙๒.
- ^{๔๑} **ประเพณีโบราณอีสาน ฉบับลูก ส.ธรรมภักดี** (กรุงเทพฯ: ลูก ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), ๑๐๙.
- ^{๔๒} วิศปีย์ ชัยช่วย, “ฮีดสิบสองคองสิบสี่,” ใน **มรดกภูมิปัญญาภาษาไทยถิ่น ฉบับราชบัณฑิตยสภา**, ๙๔.
- ^{๔๓} หลวงผดุงแคว้นประจันต์, “ภาคที่ ๑ ลัทธิธรรมนิยมราชภูภาคอีสาน,” ใน **ลัทธิธรรมนิยมต่างๆ**, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕), ๖.
- ^{๔๔} **เรื่องเดียวกัน**, ๗.
- ^{๔๕} ชลิต ชัยครุชิต และคณะ, **สังคมและวัฒนธรรมอีสาน: เอกสารประกอบนิทรรศการถาวร “อีสานนิทัศน์”**, (ขอนแก่น: หอศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), ๘๒.
- ^{๔๖} สิริวัฒน์ คำวันสา, “ฮีดสิบสอง-คองสิบสี่,” ใน **อีสานคดี**, ๗๗-๘๓. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ๒๕๒๑), ๘๐.
- ^{๔๗} หลวงผดุงแคว้นประจันต์, “ภาคที่ ๑ ลัทธิธรรมนิยมราชภูภาคอีสาน,” ใน **ลัทธิธรรมนิยมต่างๆ**, เล่ม ๑,
- ^{๔๘} ประพนธ์ เรืองณรงค์, **ตำนาน การละเล่น และภาษาชาวดั้ง** (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๙), ๔๐.
- ^{๔๙} สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, “วันว่าง,” **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้** ๑๕ (๒๕๕๒): ๗๑๖๕.
- ^{๕๐} ประพนธ์ เรืองณรงค์, **ทักษิณสารคดี** (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), ๓๓.
- ^{๕๑} ประพนธ์ เรืองณรงค์, **๑๐๐ เรื่องเมืองใต้** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๕๓), ๓๐๘-๓๐๙.
- ^{๕๒} สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, “วันว่าง,” **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้** ๑๕ (๒๕๕๒): ๗๑๖๖.
- ^{๕๓} **เรื่องเดียวกัน**, ๗๑๖๖-๗๑๖๗.

- ¹ Phraya Anuman Rajadhon, **Songkran Festival**, 3rd edition (Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2558), 58.
- ² Meun Phomma Samaphatsorn (Nai mee), “Nirat Deuoen (Phra Nakhon: Ratcharoen Publishing, 2500), 1-3.
- ³ Phra Yu, Wat Suthat Thepwararam. “Nirat Rampeung” in **The Assembling of Long Lyrical Poetry** (Part 5), 101-102.
- ⁴ **Ibid**, 100.
- ⁵ Sunthorn Voharn (Phu), Phra, **Lifes and works of Sun Thorn Phu**, 10th edition. (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2550), 281.
- ⁶ Plaek Sonthirak, **Songkran Festival**, 2nd edition (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2531), 35-36.
- ⁷ King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 18th edition (Bangkok: Bannakhan, 2542), 273.
- ⁸ **Thai Verse titled Khun Chng Khun Pan**, 19 th edition (Bangkok: Bannakarn 2545), 51-52.
- ⁹ **Assembling of testimonies in Ayutthaya Era in three titles** (Bangkok: Saeng Dao, 2553), 232.
- ¹⁰ Sombat Plynoi (S. Ply Noi), **Trut Songkran : The Origin Code of Thai New Year in the different Era**, 2 nd edition (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2531), 51-52.
- ¹¹ Phraya Anuman Rajadhon, **Songkran Festival**, 55.
- ¹² Somdet Phra Chao Borommawongthoe Krom Phraya Damlong Rajanubhab, **The origin of establishing the temple in Siam** (Phra Nakhon: Sivaporn, 2504. The Fine Arts Department published to distribute in the royal kathin ceremony at Wat Kanchanasinghat 15th November 2504), 29-30.
- ¹³ **The First Thai Enacted Law**, volume 5, 2nd edition (Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2537), 372.
- ¹⁴ Sunthorn Voharn (Phu). Life and works of Sunthorn Phu, 281.
- ¹⁵ Phraya Anuman Rajadhon, **Songkran Festival**, 65-66.
- ¹⁶ Sujit Wongthes, “Pouring the water, splashing the water in Songkran Festival, Mixed Culture of Southeast Asia”, in **splashing the water under the mutual culture of Asia**, Pipat Krajaejan, editor (Bangkok: Office of the Basic Education Commission, 2559), 32.
- ¹⁷ Phraya Anuman Rajadhon, **Songkran Festival**, 74.
- ¹⁸ **Ibid**, 75.
- ¹⁹ Phra Yu, Wat Suthat Thepwararam. “Nirat Rampeung”, in **the Assembling of Long Lyrical Poetry** (Nirat) , volume 5, 105.
- ²⁰ The Committee of codifying the documental evidences and annals under the managerial committee in the auspicious occasion of commemoration to the Majesty King, **Culture – historical development – Identity and wisdom, Chonburi Province** (Bangkok: The Press of Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for teachers and Education Personnel, Ladpraow, 2544), 275-276.
- ²¹ Phraya Anuman Rajadhon, **Songkran Festival**, 57.
- ²² The Committee of codifying the documental evidences and annals under the managerial committee in the auspicious occasion of commemoration to the Majesty King, **Culture – historical development – Identity and wisdom, Chonburi Province**, 277.
- ²³ Ong Banjun, “Songkran Rice: The foods in the ritual of Mon “Khao Chae”(The rice in an ice water),” **Silapawattanatham** 28, 6 (April 2550): 59-60.
- ²⁴ Juan Khreuavichayajarn, **The significant tradition of Mon**, 2nd edition (Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation), 2548), 115.
- ²⁵ Ong Banjun, “Saba: The sport game of Mon”, **Silapawattanatham** 37, 1 (November 2558): 44-45.
- ²⁶ Ong Banjun, Weerawat Wongsupthai and Lassama Thareeket, “Peungsongkran”, **Songkarn in Pathum Thani** (Pathum Thani: Cultural Council of Sam Khok District, The Office of Culture in Pathumthani, 2549), 15.
- ²⁷ Juan Khreuavichayajarn, **The Significant Tradition of Mon**, 112.
- ²⁸ **Ibid**, 114.
- ²⁹ Sanan Dhammathi. **Substances and All Kinds of Subject Matters in Lanna**, volume 4 (Chiangmai: Suthep Publishing, 2547), 114.
- ³⁰ Sanan Dhammathi. **Substances and All Kinds of Subject Matters in Lanna**, volume 4, 115; Manee Phayomyong, **Lanna-Thai Culture** (Bangkok: Thai Wattapanich, 2529), 251-252.
- ³¹ Manee Phayomyong, **Lanna-Thai Culture** (Bangkok : Thai Wattapanich, 2529), 48.
- ³² Manee Phayomyong, **Lanna-Thai Culture**, 50.
- ³³ Manee Phayomyong, **The Lanna-Thai Tradition of Twelve months**, volume 1 (Chiang Mai: S. Sap Publishing, 2529), 58.
- ³⁴ Udom Rungruengsri, **Thai-Lanna Dictionary , Edition of Mae Fa Luang** (Chiangmai: The Department of Thai Language, The Faculty of Humanities, Chiangmai University 2547) 701.
- ³⁵ Trirat Maerim (assumed name), **The Ancient Treatise of Removing the Misfortune** (Chiangmai: Pratuangwittaya, 2511) 12-13.
- ³⁶ Prakhong Nimmanahemin. “Songkran Tradition” in **The Heritage of Thai Dialect Wisdom**, The edition of the Royal Institute of Thailand, 2558.
- ³⁷ Manee Phayomyong, **The Lanna-Thai Tradition of Twelve Months**, volume 1, 82.
- ³⁸ Sanguan Sukchotirat, **The Northern Tradition of Thailand**, 3rd edition (Bangkok : Sripanya, 2553), 35-36.
- ³⁹ Manee Phayomyong, **Lanna-Thai Culture**, 52.
- ⁴⁰ Visapat Chaichuay, “Heet Sib Sorng Klong Sib See” in **The Heritage of Thai Dialect Wisdom, edition of The Royal Institute of Thailand**, 558), 92.
- ⁴¹ **Ancient Northeastern Tradition, edition of the Heir of S. Dhammaphakdee** (Bangkok: Heir S.Dhammaphakdee), 109.
- ⁴² Visapat Chaichuay, “Heet Sib Sorng Klong Sib See” in **the Heritage of Thai Dialect Wisdom, edition of The Royal Institute of Thailand**), 94.
- ⁴³ Luang Phadung Khwaenprajan, “Part 1 Ideology of Common Tradition in the Northeastern,” in **Various Traditions**, volume 1, 4th edition (Phra Nakhon: Klang Wittaya, 2515), 6.
- ⁴⁴ **Ibid**, 7.
- ⁴⁵ Chalit Chaikhanchit and group, **Northeastern Culture and Society: The Document for Permanet Exhibition “Esarn Nithat”**, (Khonkaen: Art and Cultural Museum, Khonkaen University, 2544), 82.
- ⁴⁶ Siriwat Khamwansa, “Heet Sib Sorng-Kong Sib See” in **Esarn Khadee**, 77-83, 3rd edition, Maha Sarakham: Rajabhat Maha Sarakham University (RMU), 2521), 80.
- ⁴⁷ Luang Phadung Khwaenprajan, “Part 1, The Ideology of Common Tradition in the Northeastern” in **Various Traditions**, volume 1.
- ⁴⁸ Prapon Ruangnarong, **The Legend of Plays and Southern Language** (Bangkok: Odiestore, 2519), 40.
- ⁴⁹ Suthiwong Pongpaiboon, “Wan Wang”, **Encyclopedia of Thai Culture in the Southern Region** (2542): 7165.
- ⁵⁰ Prapon Ruangnarong, **Thaksin Docuentry** (Bangkok: Odiestore, 2525), 33.
- ⁵¹ Prapon Ruangnarong, **100 Southern Matters** (Bangkok: Amarin, 2553), 308-309.
- ⁵² Suthiwong Phongphaiboon, Wan Wang, **Encyclopedia of Thai Culture in the Southern Region** 15 (2542): 7166.
- ⁵³ **Ibid**, 7166-7167.

❖ บทที่ ๔ ❖

สงกรานต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Chapter 4

Songkran in the Southeast Asia Region

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากประเทศไทยแล้ว ยังมีประเทศอื่นๆ ที่มีประเพณีสงกรานต์เป็นของตนเอง และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และกลุ่มชนชาติไท ซึ่งในแต่ละภูมิภาคมีธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีสงกรานต์ที่คล้ายคลึงกัน และมีระเบียบทางวัฒนธรรมและประเพณีบางประการที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

สงกรานต์กัมพูชา

สงกรานต์ในกัมพูชาเดิมจัดขึ้นตามวันจันทร์คติ ต่อมาเลื่อนมาจัดตามวันสุริยคติ ราววันที่ ๑๓ - ๑๕ เมษายน ชาวกัมพูชามีความเชื่อเรื่องวันสงกรานต์ตามตำนานนรธรมบาลกุมาร ซึ่งตอบปัญหาขณะท้าวกบิลพรหม ประเพณีสงกรานต์ของกัมพูชาแบ่งเป็น ๓ วัน ในประเพณีสงกรานต์ของราษฎร ก่อนจะถึงวันสงกรานต์ ๓ วัน ทุกบ้านจะตระเตรียมอาหาร ทำความสะอาดบ้านเรือน และจัดโต๊ะบูชาเทวดา ซึ่งจะต้องเตรียมเครื่องบูชา ได้แก่ เทียน ๕ เล่ม รูป ๕ ดอก ดอกไม้ ๕ ดอก ข้าวตอก ๕ ชั้น บายศรี ๒ สำหรับ พร้อมด้วยหมาก บุหรี่ ดอกไม้ และผลไม้ การบูชาเทวดานี้จะมีขึ้นในวันที่ ๑ ส่วนวันที่ ๒ ในเวลารุ่งเช้า ถวายข้าวพระ ช่วงเย็นเป็นการขนทรายเข้าวัด ในเวลาค่ำจึงร่วมกันก่อพระทรายและเติมน้ำในตุ่มให้เต็ม และในวันที่ ๓ เป็นวันเถลิงศก เริ่มต้นจุลศักราชใหม่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ฉลองพระทราย ในวันนี้นิยมสรงน้ำพระและรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และมีการละเล่นต่างๆ เช่น ลูกช่วง สะบ้า มอญซ่อนผ้า ฯลฯ ในบริเวณวัด^๑

ประเพณีสงกรานต์ราชสำนักกรุงกัมพูชามีบันทึกรายละเอียดอยู่ในหนังสือ**พระราชพิธีทวาทศมาส** หรือพระราชพิธีสิบสองเดือน กรุงกัมพูชา เรียบเรียงโดย ออกญาเทพพิฑู (ฉิม กรอเสม) และขุนอุดมปริษา (จาบ พิน) ลักษณะการพระราชพิธีมีหลักการเช่นเดียวกับไทยแต่แตกต่างกันไปในรายละเอียดบางประการ กล่าวคือมีพระราชพิธีสิ้นปีในช่วงเดือน ๔ และพระราชพิธีปีใหม่ในเดือน ๕ ในราชสำนักกรุงกัมพูชาเรียกพิธีเดือน ๔ ว่าพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ (ตรงกับพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ของไทย) ส่วนเดือน ๕ คือพระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นปีใหม่

พระราชพิธีในเดือน ๔ ของราชสำนักกรุงกัมพูชาคือ พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ (ตรสดีสงกรานต์) ในเดือนผลคุณ (เดือน ๔) มีชื่อเรียกหลายอย่างอื่นอีกคือ พระราชพิธีจวนตรุษ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีสวดภาณยักษ์ คำว่าตรุษ หรือ ตรสดี คือการตัดการทำให้หมดไป พระราชพิธีดังกล่าวเป็นพระราชพิธีสิ้นปีเก่าทำขึ้นในวันแรม ๑๒ - ๑๕ ค่ำ เดือนผลคุณ มีนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์ ณ พระที่นั่งเทวาวินิจฉัยในพระบรมราชวัง และโรงมณฑลพิธี ๕ แห่งรอบพระบรมราชวัง ในพระราชพิธีมีแจกจ่ายมงคลสำหรับสวมศีรษะ สายอภิสมร (ตรงกับพิสมรของไทย) กระบองเพชร ถวายแต่พระเจ้าแผ่นดิน และพระราชทานไปยังพระราชวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพารสำหรับสวมและถือไว้ในเวลาพระสงฆ์สวด บทสวดที่ใช้ใช้นั้นคือบทธรรมจักร มหาสมัย และภาณยักษ์ ถือเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจในปีเก่า และสะเดาะพระเคราะห์ปีใหม่ เพื่อความจำเริญพระสิริสวัสดิ์แต่พระราชบัลลังก์และประเทศชาติ^๒

ส่วนพระราชพิธีในเดือน ๕ คือพระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นปีใหม่นี้กำหนดแบ่งเป็น ๓ วัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้^๓

Songkran Festival was inherited in Thailand and many countries in the region of Southeast Asia; Cambodia, Laos, Myanmar and group of Tai people continually maintained their own traditions in Songkran Festival from the past to the present. Each region performed in the similar customs and practices of Songkran Festival. Nevertheless it was differential in some cultural procedures and traditions.

Songkran Festival in Cambodia

Songkran Festival in Cambodia held on the day of lunar system and subsequently deferred as the day of solar calendar during 13th -14th April. Cambodian people believed in Songkran Day as the legend of Dharmapalakumar won Thao Kabila Brahma in answering all his questions. Songkran Festival in Cambodia held on three days. The common tradition took place 3 days before Songkran Day. All people prepared the foods, cleaned their houses and arranged the altars for the deities. The oblations were composed of five candles, five incenses, five branches of flowers, five bowls of popped rice, two sets of cooked rice offering under a conical arrangement of fold leaves and flowers, betel-nuts, cigarettes and fruits. The sacrifice for the deities held on the first day of Songkran Festival. The second day, people offered the foods to the monks in the morning and carried the sand to the temple in the evening and jointly formed the sand pagoda (Phra Sai) and filled the water into the jar. The third day was Thaloeng Sok Day of beginning a new era, the monks was invited to pray for the celebration of Phra Sai, people preferably sprinkled the water onto the images of Buddha, also poured the water on the hands of their respectful elders and joined in several recreations such as Luk Chuang, Saba, Mon Son Pha, etc. in the court of temple.¹

Songkran tradition in the royal court of Cambodia was recorded in the book titled “The Royal Ceremonies of Twelve Months in Cambodia composed by Okya Theppithu (Cheum Korsame) and Khun Udompreecha (Jab Pin). The characteristics of royal ceremonies had similar principles with Thailand but also dissimilar in some details of royal ceremonies. For instance, the royal ceremony in the end of a year during the fourth month called “The Royal Ceremony of Trut-Songkran” was the same day of the Royal Ceremony of Samphatchorachin in Thailand and the royal ceremony in a New Year during the fifth month called “The Royal Ceremony of Beginning a New Year”.

The royal ceremony of royal court in Cambodia during the fourth month was “The Royal Ceremony of Trut-Songkran” or “The Royal Ceremony of Juan Trut” or “The Royal Ceremony of Samphatchorachin” or “The Royal Ceremony of Praying Catubhanavarapali (Panayaka)”. The word “Trut” or Tarasati referred to rid or dispel. The above-mentioned royal ceremony was a royal ceremony in the end of former year during the 12th-15th day of waning moon in the fourth month. The monks had been invited praying the Buddhist’s Mantra at Dheva Winitchai Throne Hall in the grand palace and five marquees around the grand palace. The holy threads for the fillet, the string of amulets in the shape of triangle or square and Krabong Petch (made from sugar palms curled like a bird’s head and authenticated with Khmer words and prayed the Pali incantations) had been dedicated to the Majesty King and then he bestowed them to the royal members and courtiers to put on or hold them while the Buddhist monks were praying the litanies of Dhammachakka Sutta, Mahasamaya Sutta and Panayaka to exorcise the spirits and change one’s bad fortune through a ceremony in a new year to have the prosperity and glory to the throne and country.²

The royal ceremony in the fifth month was the royal ceremony of beginning a new year which held on 3 days as the following description;³

๑. พระราชพิธีวันที่ ๑

ประกอบด้วยพิธีรับเทวดาใหม่ พิธีสร้างวาลุกเจดีย์ และพิธีเจริญพระปริตร พิธีรับเทวดาใหม่ เป็นการบูชาเพื่อรับเทพิตามมหาสงกรานต์ ธรรมเนียมนี้มีประเพณีราชกรูรเช่นกัน ในส่วนของราชสำนัก หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างร้านรับเทวดาคือกรมแรงงาน (กรมโยธา) มีลักษณะเป็นร้านเทวดา ๗ ชั้น ตั้งอยู่ที่เกยหน้าพระที่นั่งเทวาวินิจฉัย ที่ร้านเทวดาปูผ้าขาวทุกชั้น ตั้งบายศรีใหญ่ ๑ คู่ สลากลธรรม (เครื่องพลีประเภทหนึ่งทำจากหอยกกล้วย) ๑ คู่ เทียน ๕ รูป ๕ ข้าวตอก ๕ แก้ว ดอกไม้ ๕ แก้ว พานหมากบุหรี ๑ คู่ กล้วยไข่หรือกล้วยน้ำว้า ๒ หวี แพรพระภูมิ ๑ (แพรพระภูมิมิลักษณะเป็นสามเหลี่ยม ๓ ชั้น มีกระถง ๕ กระถง คือกระถงข้าว ๑ กระถงอาหาร ๒ และกระถงของหวาน ๒) แพรพระเกตุ (มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยม มี ๙ ชั้น วางอาหารคาวหวานทุกชั้น) เมื่อถึงกำหนดพระราชพิธี ออกญาโหราธิบดี จางวางกรมโหร (เจ้ากรมโหร) อ่านประกาศเชิญเทวดาในพระราชอาณาจักร เทวดาผู้รักษาพระที่นั่งต่างๆ เทวดาผู้รักษานครวัดมาประชุมในพิธีประทานพรแต่พระเจ้าแผ่นดิน จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินถวายบังคม ๓ ครั้ง พราหมณ์เป่าสังข์ แล้วกรมเพลงพิณพาทย์ (วงดนตรีหลวง) บรรเลงเพลงสาธุการรับเทวดา ๓ วัน

ลำดับต่อมาคือพิธีสร้างวาลุกเจดีย์ หรือการก่อพระเจดีย์ทราย ซึ่งมีอีกชื่อเรียกว่า “พนมทราย” (ภนขสาจ) ในกัมพูชามีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ในวันสงกรานต์จากเรื่องมหาสังสารสูตร ซึ่งกล่าวถึงอานิสงส์ต่างๆ ไว้ว่า ผู้สร้างวาลุกเจดีย์กลายเป็นพุทธบูชา ณ ริมฝั่งน้ำจะได้อยู่ปราสาทแก้ว หากปล่อยสัตว์จะทำให้มีอายุยืน และถ้าอาบน้ำให้ผู้มีพระคุณ ท้าวจตุโลกบาลจะจดชื่อลงบนแผ่นทอง ผู้นั้นจะมีรูปโฉมงามและปัญญาเฉียบแหลม นอกจากนี้ชาวกัมพูชายังมีนิทานที่เล่าสืบกันต่อมาเกี่ยวกับอานิสงส์ของการสร้างวาลุกเจดีย์ไว้ดังนี้

1. The First Day of Royal Ceremony

The royal ceremony in the 1st day paid homage to the new goddess or Songkran deities of Maha Songkran formed the sand pagoda (Walukka Chedi), recited the litany “Phra Paritta”. The Public Works Department of royal court was responsible for establishing the shrine to worship the goddess in the front of Dheva Winitchai Throne Hall. The shrine had seven pedestals and sheeted with white clothes on every pedestal, placed a pair of cooked rice offering under a conical arrangement of folded leaves and flowers, a pair of oblation (made from the banana stalks), five candles and five incenses, five glasses of popped rice, five glasses of flowers, a pair of cigarette tray, two bunches of cultivated bananas or dainty bananas, a triangle tray with three pedestals and five banana leaves vessels (one banana leaves vessel of rice, two banana leaves vessels of foods and two banana leaves vessels of desserts), the triangle tray with nine pedestals of desserts. It was an auspicious time to read the sacred command by an astrologer to respectfully engage the deities all over the kingdom, the deities who guarded all thrones, the deities who guarded the Angkor Wat. All of them assembled in the ritual of God Blessing to the Majesty King and then he paid obeisance to royalty for three times, the Brahman blew the conch shell and the royal orchestra produced melody of Thai music called “Sathukarn” for three times to respectfully inviting the goddess.

The next custom was the royal ceremony of forming the sand pagoda (Walukka Chedi) or Phanom Sai. Cambodian people believed in the customs and practices of Songkarn Day as the parable titled “Mahasakara Sutta” which mentioned to the virtue of forming the sand pagoda (Walukka Chedi) that whoever formed the sand Pagoda to the Lord Buddha beside the river, would be resided in the crystal palace. Whoever released the animals, would have longevity. Whorver took a bath to the benefactor and the four keepers of the world wrote the name on the golden sheet and would be gorgeous and brilliant. Furthermore, Cambodian people retold the following parables about the virtue of forming the sand pagoda (Walukka Chedi).

พระที่นั่งเทวาวินิจฉัย ภายในพระบรมราชวังกรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา
The Preah Thineang Dheva Vinnichay in the Grand Palace, Phnom Penh, Cambodia

นิทานเรื่องที่ ๑ กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายบาริกพ่อค้าสำเภา เดินทางไปยังหาดทรายแห่งหนึ่งจึงชักชวนบรรดาพ่อค้าพานิชที่ไปค้าขายด้วยกันก่อทรายเป็นวาลูกเจดีย์ อุทิศเป็นตัวแทนจุฬามณีเจดีย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากนั้นจึงพากันเก็บดอกไม้มาบูชาเดินประทักษิณ ๓ รอบ ด้วยอานิสงส์ดังกล่าวทำให้บาริกโพธิสัตว์และบรรดาพ่อค้า ได้ไปเกิดเป็นเทวบุตรบนสวรรค์หลายชาติ เมื่อจุติจากสวรรค์ลงมามนุษย์โลกได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นพระเจ้าเอกราชหลายชาติ จนในที่สุดบาริกได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

นิทานเรื่องที่ ๒ กล่าวถึงนายพราณผู้หนึ่ง ทำบาปฆ่าสัตว์มาตั้งแต่เยาว์วัย และไม่เคยมิได้ทำบุญ มีพระภิกษุรูปหนึ่งเกิดความสงสาร จึงเข้าไปขอบิณฑบาตข้าวห่อจากนายพราณ นายพราณอ้างว่าไม่พร้อมเพราะคน แต่ตนพระภิกษุรับรื้อขอไม่ได้จึงยอมถวายข้าว ๑ ปั้นแบ่งประเคนไป ต่อมาเมื่อนายพราณตายไปตกนรก ยมบาลถามถึงกุศลที่เคยทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต นายพราณตอบว่าไม่เคยทำบุญ ยมบาลจึงลากไปทรมานในขุมเพลิงนรก แต่เพลิงหาได้ทำอันตรายนายพราณแต่อย่างใด ยมบาลสงสัยจึงถามให้แน่ชัด นายพราณเห็นเปลวไฟมีลักษณะคล้ายจิ๋วพระสงฆ์จึงระลึกได้ว่าตนเคยถวายข้าวปั้นแด่พระสงฆ์ ยมบาลจึงให้นายพราณไปเกิดบนสวรรค์ ๑ สัปดาห์ เมื่อถึงวันที่ ๘ จะต้องลงมารับโทษ นายพราณจึงไปเกิดในสวรรค์และมีชื่อว่า “อันทังโลกังสินีเทวบุตร” จนกระทั่งถึงวันที่ ๖ เทวบุตรเกิดความโศกเศร้าที่จะต้องไปรับโทษในนรก นางเทพินามว่าสุวรรณอุไร จึงแนะนำให้ก่อวาลูกเจดีย์เพื่อให้พ้นจากเวรกรรม อันทังโลกังสินีเทวบุตรจึงก่อวาลูกเจดีย์และทำบุญฉลอง จนกระทั่งวันที่ ๘ พวกยมบาลมาตามตัว นางสุวรรณอุไรจึงมาขวางพวกยมบาล และบอกว่าสามีตนได้ก่อวาลูกเจดีย์เป็นพุทธบูชา ทำให้บาปกรรมหมดสิ้นไปแล้ว หากยมบาลจะนำตัวไปก็จงนับเม็ดทรายในถ้วยนี้ให้หมด ยมบาลพากันนับเม็ดทรายในถ้วยตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยง เม็ดทรายก็ไม่หมดไปจากถ้วย และเม็ดทรายที่นับออกมากลับกองสูงเสมอยอดตาล พวกยมบาลจึงกลับยมโลก อันทังโลกังสินีเทวบุตรจึงได้เสวยสมบัติในสวรรค์จนสิ้นกาลนาน ไม่ได้ลงไปเสวยวิบากกรรมในนรกอีกเลย เพราะอานิสงส์การสร้างวาลูกเจดีย์นั่นเอง

นิทานเรื่องที่ ๓ เรื่องเจ้าขี้เกียจทราย (เจ้ากขิลขุสาจ) กล่าวถึงเด็กขี้เกียจคนหนึ่ง ในแต่ละวันเอาแต่ก่อกองทรายที่เนินทรายข้างบ้าน แล้วนอนก่อกองเนินทรายไปวันๆ คนจึงพากันเรียกว่าเจ้าขี้เกียจทราย วันหนึ่งพระอินทร์สองทิพยจักขุลงมาเห็นเจ้าขี้เกียจทราย จึงส่งนางเทพธิดาให้ลงมาเป็นเมีย ในตอนแรกเจ้าขี้เกียจทรายไม่ยอมเพราะยังเด็กมาก ไม่รู้จักหากินเลี้ยงชีวิต แต่พ่อแม่ของเจ้าขี้เกียจทรายเห็นนางเทพธิดามีรูปโฉมงามจึงเกลี้ยกล่อมจนเจ้าขี้เกียจทรายยินยอม นับตั้งแต่เจ้าขี้เกียจทรายได้นางเทพธิดาเป็นเมียก็มีร่างกายสะอาดงามผุดผ่องกว่าแต่ก่อน จนเลื่องลือไปทั่ว ขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินสวรรคต ไม่มีรัชทายาทสืบราชสมบัติ บรรดาเสนาบดีจึงเสียดายทูลขอหาผู้มีบุญมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน บุชชภมาต้องเจ้าขี้เกียจทราย บรรดาเสนาบดีจึงเชิญขึ้นครองราชสมบัติ

ธรรมเนียมการก่อวาลูกเจดีย์ในกัมพูชา นอกจากก่อในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ยังนิยมก่อขึ้นในคราวต่อจาเจริญอายุหรือคราวที่มีผู้เจ็บหนัก โดยเชื่อว่ามีอานิสงส์มาก สำหรับธรรมเนียมการก่อวาลูกเจดีย์ในพระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ของราชสำนัก กรมยุทธนาธิการจัดหาทรายจากภูเขาทรายขาวเมืองลงแวก จังหวัดกำแพงนครมาเตรียมให้พระเจ้าแผ่นดิน ส่วนกรมสิปปิยเอาดินทรายแดงจากแม่น้ำมาไว้สำหรับพระราชวงศานุวงศ์ ฝ่ายใน และข้าราชการ การก่อวาลูกเจดีย์จัดขึ้นที่วัดพระแก้วกรุงกัมพูชา เมื่อก่อเสร็จราชบัณฑิตกล่าวคาถาบูชา จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินเสด็จเข้าวิหาร พระสงฆ์เจริญพระปริตรเป็นอันเสร็จการพระราชพิธีในวันที่ ๑

The 1st Parable, The Bodhisattva rebirthed to be the merchant named Barik. He travelled to the beach and persuaded other traders who jointly speculated to form the sand pagoda as the sign of Chulamane Chedi in the Tavatimsa Heaven (Daodeung). They subsequently kept the flowers to worship and clockwise for 3 rounds. As a result, they gonna be rebirthed as the deities (Thewabut) on the heaven in several lifetimes. When Barik descended from the heaven to the human world, he rebirthed to be Phra Chao Chakrapati and Phra Chao Ekkarat in several lifetimes until he enlightened to be the God Buddha.

The 2nd Parable, A hunter committed a sin by killing the animals from his childhood and had never performed the meritorious deeds. A monk took a pity to him and requested his wrapped food. The hunter avoided to offer it but he was unbearable to be pestered by a monk and he finally offered his one lump of rice. When the hunter passed away and went to the hell, the guardian of hell asked him what virtue you performed while he was alive. He replied that he had never performed any meritorious deeds, the guardian of hell then dragged him to an abyss of hell, meanwhile, the fire could not burn him. The guardian of hell dubiously questioned him, the hunter saw the flame in similar with the robe of Buddhist monk. Therefore, he recalled that he had ever offered one lump of rice to the monk. By this reason, the prince of devils allowed him rebirthing on the heaven for 1 week. When the time was over on the 8th day, he had to be penalized in the hell. While the hunter rebirthed in the heaven in the name of “Annang Logangsinee Thewabut”. In the 6th day, he regreted to be chastised in the hell, therefore, the deity named Suwan Urai suggested him forming the Walukka Chedi to absolve from the retribution. Annang Logangsinee Dhevabut formed Wallukka Chedi and then offered meritorious deeds. When the time was over in the heaven in the 8th day, the guardians of hell took him to the hell, Suwan Urai obstructed him and informed that her husband had already formed Walukka Chedi to the God Buddha, as a result, this meritorious deeds expunged from all of sins. The guardians of hell insisted to take him to the hell, they had to enumerate the grain of sand in this tumbler. Even though they tried to count them from the morning to the midday but the grain of sand were endless. The quantity of sand had been enumerates in the highest point of sugar palm. After the guardians of hell returned to the hell, Annang Lokkasinee Thewabut occupied to the throne forever and had never descended from the heaven to be penalized in the hell anymore because of great virtue in forming Walukka Chedi.

The 3rd Parable, The parable titled “Chao Khikiet Srαι” mentioned to a lazy boy who fondled of daily forming the sand and wallowed around the sand dune beside his house, by this reason, people gave his name “Chao Khikiet Srαι”. The Indra had a clairvoyance to see him, he assigned one deva descending from the heaven to be his wife. He insisted to concern her because he was too child to earn one’s living. Nevertheless, his parent appreciated the beautifulness of deva, they convinced him until he agreed to spend his life with his wife. Since the deva stayed with him, his body was well-cleaned and was remarkable to all over city. When the king ascended to the heaven and had no heir to the throne, the group of high-ranked officials preached fortune with a canopy to search the wise man succeeding to the throne. The canopy converged on Chao Khikiet Srαι, all of ministers respectfully engaged him ascending the throne.

The tradition of forming the sand Pagoda (Walukka Chedi) in Cambodia had regularly performed during Songkran Festival but also formed it in the occasion of prolonging the life or illness under the belief in the consequence of merit. During the royal ceremony of Songkran in the royal court, Ministry of Defence obtained the sands from the mountain “Srαι Khao”, City of Longwaek, Kam Pong Cha Nang Province for dedicating to the Majesty King. The royal officials prepared the red sand from the river for the royal members and the royal palace officials. The sand pagoda (Walukka Chedi) had been performed in Wat Phra Kaew of Cambodia and then the royal Brahman prayed the sacrificed litanies, the Majesty King entered into the hall of monastery and the monks prayed the litany of Phra Paritta in the 1st day of royal ceremony.

วัดพระแก้วมรกต หรือวัดอุโบสถรัตนาราม วัดในพระบรมราชวังกรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา [ที่มา: ชัชพิสิฐ ปาชนะณี]

The Temple of Emerald Buddha, Wat Ubosot Rattanam, The Royal Temple in the Grand Palace, Phnom Penh, Cambodia (Source: Chatphisit Pakhanee)

๒. พระราชพิธีวันที่ ๒

เวลา ๙ โมงเช้า พระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้แทนพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปประเคนภัตตาหารถวายพระภิกษุ ซึ่งเจริญพระปริตร ๔๐ รูป หลังพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนไทยทาน พระสงฆ์รับแล้วภัตตาหารโมทนาถวายพระราชกุศลและถวายพระพรลา จนกระทั่งเวลาบ่าย ๒ โมง จึงเป็นพิธีสงฆ์น้ำพระสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระปริตรมาสรงน้ำ ซึ่งจัดเตรียมไว้ในตุ่มน้ำ เริ่มจากการประเคนผ้าอาบให้ผลัด พวกผู้ชายทำหน้าที่ตักน้ำสรงถวายพระ ขณะสรงกรมเพลงพิณพาทย์เล่นเพลงลงสรง หรือเพลงตรอเปียงเปียบ (ตรพ่างพาย) เมื่อสรงแล้วจึงประเคนไทยทานวัตถุที่จัดไว้ถวาย ได้แก่ พัดขนนก หรือพัดกระดาษ ผ้าเช็ดหน้า สบู่ ใบชา น้ำตาลขาว บุหรี่ ไม้ขีด รวมทั้งผ้าอาบซึ่งผลัดสรงนั้นด้วยชาวมัมพูชามีความเชื่อเรื่องการสรงน้ำ โดยอ้างอิงจากเรื่องปุณชาติกในปัญญาสาตกว่า หากสรงน้ำพระสงฆ์จะทำให้ได้เกิดเป็นพระอินทร์ พระมหากัจจกรพรรดิ และบรรลुरुธรรม อีกทั้งไม่บังเกิดโรคภัยทั้งปวง

หลังจากสรงน้ำพระสงฆ์แล้วจะเป็นการเทศนาสังคายนาฉลองในพระวิหารวัดพระแก้ว พระบรมราชวังกรุงพนมเปญ มีพระสงฆ์เทศนาปุจฉา-วิสัชนา ๓ รูป เนื้อหาในการเทศนานั้นเกี่ยวกับการถามตอบในพระวินัยปิฎก และอานิสงสีในวันสงกรานต์ หลังจากเทศนาเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ไปสดับปกรณ์ที่พระเจดีย์ใหญ่ ๒ ข้างพระวิหาร ซึ่งพระเจดีย์ด้านทิศเหนือบรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระนโรดมบรมเทวาวตาร ส่วนพระเจดีย์ด้านทิศใต้บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชินี

พระราชพิธีวันที่ ๒ ยังมีการ “สีกวาลูกเจดีย์” ถือกันว่าพระเจดีย์ทรายที่อธิษฐานไว้แล้วนั้นคือการ “บวช” ผู้ใดจะเข้าไปทำลายมิได้ มิเช่นนั้นจะถือว่ามิโทษ เมื่อทำบุญฉลองเสร็จจึงมีการ “สีก” จะมีอาจารย์ผู้กล่าวคาถาว่า “อิม วาลูกเจดีย์ ปจจกขามิ” (ข้าพเจ้าสีกออกบัดนี้ซึ่งวาลูกเจดีย์) จากนั้นจึงเก็บผ้าขาวที่พันถวายพระเจดีย์กลับเป็นอันเสร็จพิธี

2. The second Day of Royal Ceremony

At 09.00 a.m, the Majesty King or royal envoy royally proceeded to offer the foods to the 40 monks who prayed the litany of Phra Paritta. After the monks ate the foods in the morning, the Majesty King offered an alms and the monks expressed gratitude after the Majesty King contributed to a charity fund and departed to the grand palace. At 14.00 p.m, the monks who prayed the litany of Phra Paritta joined in the ceremony of pouring the water from the jar. The men offered the clothes and also pouring the water to the monks while the classical Thai orchestra was striking up the songs “Long Srong” or “Traw Piang Pia”. After pouring the water, the monks had been dedicated the articles; the feature fans or paper fans, handkerchiefs, soaps, the leaves of tea, white sugar, cigarettes, matches and clothes of bathing. Cambodian people believed in pouring the water from the parable titled “Pupaphachadok” in the Pannasajataka that “whoever poured the water to the Buddhist monks, one would rebirth to be the Indra, Phra Maha Chakrapat followed the path of the enlightenment and was without any illness.

After pouring the water, the monks gave the preachment and chanting in unison in the hall of monastery at Wat Phra Kaew in the grand palace. The three monks gave a sermon and catechism in The Tripitaka Vinayapitaka including the consequence of virtue in Songkran Day. The monks had been then invited praying for the offering a chantry at the two great pagodas beside the hall of monastery. The great pagoda in the north maintained the royal relics of Somdech Phra Norodom Borom Dhevavatar and the great pagoda in the south maintained the royal relics of Somdech Phra Hariraksa Rama Isarathibodhi.

The 2nd day of royal ceremony, the officiant prayed the litany to the sand pagoda referring to “ordination”. Whoever could not obstruct, otherwise, one would be penalized. After the celebration of Walukka Chedi, the people kept the white clothes which wrapped the pagoda.

๓. พระราชพิธีวันที่ ๓

เป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นในวันที่ ๓ อันเป็นวันเถลิงศก คือพิธีสงฆ์ในพระกรุณา พระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาทรงน้ำที่บุษบก เมื่อเริ่มพิธีโหรสวดประกาศคุณพระรัตนตรัย ที่หน้าร้านเทวดา จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินเสด็จประทับยังบุษบก ผินพระพักตร์ไปยังทิศมงคลประจำวันนั้นๆ พราหมณ์บิदनน้ำถวายสำหรับสงฆ์ เมื่อเสร็จพิธีเสด็จออกมารับ ถวายชัยมงคล ซึ่งเป็นการประชุมพระราชวงศานุวงศ์ ขุนนางและทหารในกรุงและหัวเมือง เพื่อรับการถวายน้ำ-เทียน ได้แก่ เทียน น้ำอบ และดอกไม้ หากเป็นพระราช วงศานุวงศ์จะถวายเทียนขี้ผึ้ง ในขณะที่เดียวกันยังมีพิธีที่ต่อจากนี้ได้แก่พิธีสนามจตุรงค์เสนา เพื่อประลองยุทธเสนาทหารบกถวายทอดพระเนตร และพิธีรับน้ำพิพัทธ์สัจจา เพื่อแสดงความสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน (ตรงกับพิธีเชนทร์ศวสนาน และพิธีศรีสัจจาปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของไทย) สำหรับพิธีสนามจตุรงค์เสนา ได้ยกเลิกไป ในรัชกาลสมเด็จพระนโรดม และในสมัยพระบาทสมเด็จพระสุริยวงศ์ได้ยกเลิกการประชุมขุนนางหัวเมือง ปรับมาเป็นการเข้าเฝ้าและถือน้ำพิพัทธ์สัจจาในพิธีบุญจำเริญพระชนม์ (พิธีเฉลิมพระชนมพรรษา) แทน

หลังจากพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกมารับถวายชัยมงคลจากฝ่ายหน้า และเสร็จสิ้นการพิธีถือน้ำแล้ว ทรงหยิบขวดน้ำอบ ๑ ขวด ซึ่งเสนาบดีที่ ๑ ถวายเป็นตัวแทน คนทั้งปวง ไปสงฆ์น้ำพระสัมฤทธิ์ในพระสราภใหญ่ (ขันใหญ่) จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินมารับถวายชัยมงคลจากฝ่ายใน แล้วทรงหยิบขวดน้ำอบที่พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ถวายเป็น ตัวแทนคนทั้งปวงไปสงฆ์น้ำพระเป็นการเสร็จสิ้นพระราชพิธี ในอดีตนั้นมีการทอดพระเนตรมวย และมวยปล้ำ ในวันที่ ๓ แต่ได้ยกเลิกไปในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระสุริยวงศ์ มุนีวงศ์

อย่างไรก็ตาม พระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ของราชสำนักกรุงกัมพูชา ยังมีพระราชพิธีแผนกพิเศษ ซึ่งจัดขึ้นเป็นการส่วนพระองค์ไม่เกี่ยวกับข้าราชการบริพาร ในอดีต จัดขึ้นในวันที่ ๕ เนื่องจากวันที่ ๔ ยังมีการแข่งมวยอยู่ ต่อมาเมื่อยกเลิกจึงเลื่อนมาเป็นวันที่ ๔ พิธีดังกล่าวเป็นการสงฆ์น้ำพระส่วนพระองค์ มีการนิมนต์พระภิกษุมาสดับปกรณ์ พระบรมอัฐิ และพระอัฐิ ณ หอพระอัฐิในพระบรมราชวัง และมีการสร้างพระวาลุกเจดีย์ในพระบรมราชวัง มีเจริญพระปริตรเป็นการฉลอง รุ่งขึ้นจึงถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ที่มาเจริญพระปริตร และมีเทศนาฉลองเป็นอันเสร็จพิธี

3. The Third Day of Royal Ceremony

The Royal Ceremony of pouring the water performed a ritual in Wan Thaloeng Sok, the astrologer prayed for preaching the threefold refuge in the front of shrine, the Majesty King royally proceeded to reside on the throne with four posts, turned his head to the daily auspicious direction. The Brahman wrenched and poured the water to the Majesty King. After the completion of ritual, the royal members, counselors, militaries in the city and provinces dedicated the candles, Thai perfumes and flowers to the Majesty King but the royal members offered the beeswax candles, meanwhile, the chief of staff held maneuvers to be looked upon by the Majesty King in the royal ceremony “Sanan Chaturongkhasena” and all of royal officials also drank an oath of allegiance to give a loyalty for the Majesty King which was similar with The royal ceremony of Khachain Trasavasanan and the royal ceremony of Srisajjapanakala. The royal ceremony of Sanan Chaturongkhasena was revoked in the Reign of Somdet Phra Norodom. Moreover, the assembly of nobilities from the provinces was abolished and then converted to have an audience with royalty and drank an oath of allegiance in the royal ceremony of celebrating the King’s Birthday Anniversary in the Reign of Phra Bat Somdet Phra Si Suwat.

After the Majesty King had been congratulated by the counselors of royal court completed the ceremony of drinking an oath of allegiance. The Majesty King brought one bottle of Thai perfume which the first minister as the representative of all people dedicated to the Majesty King to sprinkle the water onto the bronze images of Buddha in the large bowl. Subsequently, the Majesty King royally proceeded to be congratulated by a senior official of the inner court as the representative of all people and the Majesty King then brought the bottle of Thai perfume to sprinkle the water onto the image of Buddha in the final ritual. In the former time, the Majesty King looked at the boxing and wrestling in the third day of royal ceremony and was finally cancelled in the Reign of Phra Bat Somdet Phra Si Suwat Maneewongsa.

However, this personal royal ceremony of Songkran in a new year for the royal court of Cambodia formerly took place in the fifth day of royal ceremony since the boxing still held on the fourth day. After the boxing was cancelled, the royal ceremony was moved up to the fourth day. The Majesty King personally sprinkled the water onto the images of Buddha and invited the monks praying to offer a merit and chantry to the royal relics of the Kings and royal relics of royal members in the hall of relics in the grand palace. In addition, Walukka Chedi was formed in the grand palace and the monks prayed the litany of Phra Paritta. In the next day, people offered the foods to the monks gave a sermon to celebrate Phra Walluka Chedi.

พระเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิธาตุสมเด็จพระนริศรมหาธิราชธิเบศร์ (พระองค์ด้วง) (ซ้าย) และราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนโรดมบรมรามเทวาวตาร (กลาง)
วัดอุโบสถรัตนาราม ในพระบรมราชวังกรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกรุงกัมพูชา [ที่มา: ชัชพัลลิว ปาชนะ]

The pagoda for respectfully maintained the relics of Somdech Phra Harirak Rama Thibodhi (Phra Ong Duang) (Left) and The Monument of Somdech Phra Norodom Sihamoni Boromram Dheva Vatar, The Temple in the Grand Palace, Phnom Penh, Cambodia

สงกรานต์ลาว

สงกรานต์ลาวมีชื่อเรียกว่า “บุญปีใหม่” มีทั้งหมด ๔ วัน ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในช่วงระหว่างวันที่ ๑๓-๑๖ เมษายน วันแรกมีชื่อเรียกว่า “วันสังขานล่อง” วันที่ ๒ เรียกว่า “วันเนา” เป็นวันที่คั่นระหว่างปีเก่ากับปีใหม่ วันที่ ๓ เรียกว่า “วันสังขานขึ้น” และวันที่ ๔ เรียกว่า “วันแห่พระบาง” ชาวลาวมีตำนานสงกรานต์เรื่องธรรมบาลกับท้าวกบิลพรหม เช่นเดียวกับไทยและกัมพูชา ในที่นี้จะขอลำถึงสงกรานต์เมืองหลวงพระบาง โดยสังเขปดังนี้

[ที่มา : <https://sites.google.com/site/praphenincanghwadley/ngan-prapheni-sngkrant-thiy-law>]

(image source : <https://sites.google.com/site/praphenincanghwadley/ngan-prapheni-sngkrant-thiy-law>)

๑. วันสังขานล่อง เป็นวันอัญเชิญพระพุทธรูปออกทรงน้ำ บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็น “สารวัตร” คือผู้แทนชุมชน ทำหน้าที่ประกาศบุญปีใหม่และเตรียมน้ำอบน้ำหอม ซึ่งในอดีตนิยมนำขมิ้นมาฝน เอาดอกไม้ใส่ลงไป ในปัจจุบันอาจมีน้ำหอมเจือลงไป เมื่อไปถึงวัดแล้วจึงอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ ณ หอแจก หรือศาลาโรงธรรม หรือในบางแห่งอาจประดิษฐานไว้หน้าสิม (อุโบสถ) จากนั้นจึงพากันทรงน้ำพระ ในคำโบราณของชาวลาวมีกล่าวอุปมาไว้ว่าพระพุทธรูปเปรียบเสมือน “ดอกไม้บานในถ้ำ ฝนตกอำปิละเทื่อ” หมายถึงพระพุทธรูปเสมือนดอกไม้ที่บานอยู่ในถ้ำไม่ได้รับฝน เมื่อถึงคราวเทศกาลสงกรานต์จึงพากันทรงน้ำปิละครั้งเหมือนดอกไม้ได้รับฝนปีละหนึ่งครั้ง^๕ น้ำที่ผ่านการทรงพระพุทธรูปถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านนิยมนำขันหรือภาชนะไปรองรับน้ำนั้นมาประพรมให้ลูกหลาน สัตว์พาหนะ ที่อยู่อาศัย และไร่นาเพื่อความเป็นสิริมงคล และในวันนี้หากบ้านใดมีพระพุทธรูป ก็จะนิยมอัญเชิญมาทรงน้ำด้วยน้ำหอมเช่นกัน

นอกจากนี้ในวันสังขานล่อง ชาวลาวจะก่อพระเจดีย์ทราย เรียกว่า “ตบพระทราย” ถือเป็นงานรื่นเริง หนุ่มสาวพากันไปตบพระทรายที่หาดทรายริมแม่น้ำ พร้อมกับประดับตกแต่งพระทรายให้สวยงาม พร้อมกับกล่าวคำถวายแด่พระสงฆ์ แล้วเอาไปวัดเพื่อเอาทรายไปใช้ในสาธารณประโยชน์ต่างๆ^๕

วันสังขานล่องถือว่าเป็นวันสิ้นปีเก่า ผู้คนพากันออกมาจับจ่ายซื้อของเตรียมตัวทำบุญ ในปัจจุบันชาวลาวนิยมซื้อธงพระพุทธรูปเจ้า และธงตัวผึ้งซึ่งเป็นธงเสี่ยงทายประจำปี สำหรับปักไว้บนพระธาตุทรายที่หาดทรายริมแม่น้ำโขง แทนการจัดหาดอกไม้เช่นในอดีต อีกทั้งในวันนี้ยังมีการลอย “กระทงเสี่ยงขอ” ที่ทำจากใบตองบรรจุกล้วย อ้อย ข้าวดำ ข้าวแดง ดอกไม้ ดอกดาวเรือง ใบพลู ธูปเทียน พร้อมกับตัดเล็บ ตัดผมใส่กระทงเพื่อลอยเคราะห์และทุกข์โศกกลางแม่น้ำ^๖

บรรยากาศการซื้อขายในตลาดเมืองหลวงพระบางในวันสังขานล่อง หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม) ได้บันทึกไว้ใน**นิราศหลวงพระบาง** เมื่อคราวทำหน้าที่เป็นเลขานุการทัพ ติดตามจอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) เมื่อยังมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นแม่ทัพใหญ่ ยกทัพไทยไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๐๔ (พุทธศักราช ๒๔๒๘) หลวงทวยหาญรักษากล่าวถึงชาวเมืองหลวงพระบางไว้ว่าต่างพากันแต่งกายสวยงาม ไม่เว้นแม้แต่คนยากจนพากันมาจับจ่ายสิ่งของในตลาด ดังนี้

พอถึงวันสังฆารการนักขัต
 ในตลาดกลางลาวล่ายยอง
 เป็นการขึ้นรีนเจริญไม่เงินขวย
 แต่งประกวดอวดโอ้ไม่โลเล
 ถึงยากจนชวนขวยเที่ยวไขว่ไขว
 แต่แต่งวาสมาตทรงไม่หลงลืม
 เป็นชั้นชั้นสรรค์สรรพระดับประดิษฐ์
 เครื่องนุ่งห่มนิยมอย่างต่างต่างมี
 เจ้าผู้หญิงยกเช่นพอเห็นได้
 เป็นกำหนดคยไฉ่ในอารมณ์

๑ แต่นางลาวชาวสถานการตกแต่ง

ขึ้นที่นุ่งมุ้งขัดกระจัดใจ
 ไม่เหมือนลาวชวาน่านแลลานโล่ง
 ไม่ขำคสมหน้ากับบารี
 แข็งขันใสใหม่ทองดอผ่องผาด
 บางที่ทอกรอกรายเป็นลายกรวย
 ห่มสไปไหมทองรองระย้า
 สองแขนขัดหยัดยาตรพลงนาฏกราย
 เรียกปลอกแขนแสนสง่าน่าถวิล
 สอดต่างหูดูเผื่อลั่นเนื้อคำ
 ไม่ฝังพลอยรอยรายลายสลัก
 เกศาพันสร้อยยันระยับทับประเทือง
 มาแซมมวยรวยรินให้กลั่นกลัว
 สะพายกระลำมาตลาดสะอาดดี
 เสียงแม่คำข้าวลื้อออกอ้อฉาว
 พวกไทยนอกชอกปักษาคณานอง

ชาวเมืองจัดจ่ายถือซื้อสิ่งของ
 หนุ่มคะนองขนานหน้าเสียงฮาเฮ
 ไทยว่าสวยส่วนภาษาลาวว่าเอ
 ที่เต็มเซกก็ไม่เคร่าสู้เข้ายืม
 คงจะเปลพลิกทุกซึ่ให้ปลุกปล้ม
 จะเข้ายืมก็กำหนดคยไฉ่มี
 แม้นไม่พิศผาดดูหารู้ที่
 จำจะซีเช่นย่อไว้พอขม
 มีดอกไม้ไหวสวยปักมวยผม
 อย่างนิยมคยไฉ่ปรายที่หมายใจ ทะ
 เป็นตำแหน่งชนิดอย่างต่างพิสัย
 เป็นริ้วไรแรพิศสนิทดี
 คล้ายตาโถงทำถูงนุ่งบัตลี
 เหมือนเมืองศรีสัตนาศัฏรารวย
 ลักหลาดแดงรอบทำขอบสวย
 แล้วไปด้วยไหมทองช่างกรองลาย
 พาดอ้งสาย่างกรุยดูอุยฉาย
 ข้อหัดถักซ้ายขวาใส่กำไลคำ
 พั้งขัดดินสุกดีดูสีกำ
 ช่างคิดทำเทียบเท่าดอกดาวเรือง
 คุณารักแรสุวรรณเป็นหลั่นเหลือง
 จรัสเรื่องรายระย้าด้วยมาลี
 เรียกว่าอ้อวอบผมประสมลี
 ดิ้นวิถีแลล่วนนวลละออง
 ทั้งแก่สาวเรียงรายนั่งชายของ
 ใส่กรรกรองเรียกขายออกตายเด"

Songkran Festival of Laos

Songkran Festival of Laos called “Boon Pee Mai” mostly held on 4 days during 13th – 16th April. The 1st day called “Wan Sangkhan Long”, the 2nd day called “Wan Nao”, the 3rd day called “Wan Sangkhan Kheun” and the 4th day called “Wan Hae Phra Bang”. Laos people believed in the legend of Songkran titled Dharmapalakumar and Thao Kabila Brahma as similar as Thailand and Cambodia. Songkran Festival in Luang Phra Bang had the following descriptions;

1. Wan Sangkhan Long The tradition of respectfully engaged and sprinkled the water onto the images of Buddha, the aged persons called “Sarawat” were the representative of community who announced to jointly perform meritorious deeds and prepared Thai perfume which formerly mixed the turmeric and fragrant flowers in the water and may be blended the perfume in the present. When all of them arrived at the temple, the images of Buddha had been transferred to be shrined at the Sermon Hall in a monastery or at Na Sim (Ubosot) and then they sprinkled the water onto the images of Buddha. The ancient word of Laos people “The blossom in the cave, the rain water fell only one time per year”⁴ was comparable with the image of Buddha was sprinkled the water only one time in the annual Songkran Festival. The water through the ceremony of sprinkling the water onto the images of Buddha was the holy water. Laos people preferably brought the receptacle to keep the holy water for a perfusion to the lineages, beasts of burdens, dwellings and paddy fields to have an auspiciousness. Laos people also respectfully engaged and sprinkled Thai perfume onto the images of Buddha in their houses.

Furthermore, Laos people formed the sand pagoda called Tob Phra Sai” in the Festival of Wan Sangkhan Long. The youngsters preferably formed the sand pagoda at the sand ridge beside Khong River and then dedicated the sand to the monks to be useful in the public activities.⁵

Wan Sangkhan Long was the last day of old year, Laos people went shopping to prepare all articles for performing meritorious deeds. At present, Laos people were in flavor of buying the flags of Lord Buddha and fortunated flags for the annual prediction. They were plunged down on the sand pagodas at the sand ridge beside Khong River. The flags were stabbed down instead of decorating the flowers in the former time. Moreover, Laos people soared the fortunated floating baskets (made from the banana leaves). They had been contained with bananas, sugar canes, black rice, red rice, flowers, marigolds, the leaves of green betel-vines, incenses, candles, also cut nails and hairs into the banana leaves vessels, then floating them in Khong River to end one's misfortune and sadness.⁶

The vibe of market at Luang Phra Bang in Wan Sangkhan Long was recorded by Luang Tuayhanraksa (Phoem) in the long lyrical poetry titled “Nirat Luang Phra Bang” that “He was the Secretary-General of army who accompanied with the Field Marshal Chao Phraya Surasakmontri (Jerm Saeng Chuto) in the position of grand marshal named Jamuen Vaivoranat while moving the troops to conquer the Chinese enemies at Luang Phra Bang in The Rattanakosin Era 104 (B.E. 2428). Luang Tuayhanraksa mentioned to Laos people that both of wealthy and poor ladies went to buy many articles in the market, they put on several beautiful dressings, Pha Sin weaved by golden silk and differential patterns, wore the bracelets on the left and right wrists, their buns were decorated with glisten ornaments and flowers.⁷

ปู่เยอ - ย่าเยอ ในวันแห่พระบาง (ที่มา: ธนภฤต ลอสุวรรณ)

Pu Yeu - Ya Yeu in the Parade of Phra Bang (Source: Thanakrit Laorsuwan)

๒. วันเนา วันนี้จะมีการ “แห่ขอ” ไปรอบเมืองหลวงพระบาง ประกอบไปด้วย วอท้าวกบิลพรหม วอพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ วอนางสังขานและสาวงาม ๖ คน ซึ่งเป็นตัวแทนของธิดาท้าวกบิลพรหม ซึ่งผ่านพิธีโดยมีพระสงฆ์มาสวดมนต์ให้ก่อนเข้าขบวนแห่ ขบวนแห่ขอจะเริ่มจากวัดมหาธาตุมุ่งหน้าสู่วัดเชียงทอง ในขบวนดังกล่าวมีปู่เยอ-ย่าเยอ พร้อมกับสิ่งห่อหุ้มสิ่งห่อหุ้มไปนกระบวน ปู่เยอ - ย่าเยอนี้ถือว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวลาว

เรื่องราวของปู่เยอ-ย่าเยอปรากฏเรื่องราวในพงศาวดารล้านช้าง และนิทาน **ขุนบูลม** กล่าวถึงเมื่อครั้งขุนบูลม (ขุนบรมราชา) ลงมาปกครองโลกมนุษย์ วันหนึ่งเกิดเหตุการณ์ “เครื่องเขากาด” งอกปกคลุมไปทั่วท้องฟ้าบดบังแสงอาทิตย์ ขุนบูลมใช้ให้ใครไปตัดก็ตัดมิได้ เฒ่าเยอ และเฒ่ายา (หรือชื่อปู่เยอ-ย่างาม ในนิทานขุนบรม) จึงอาสาไปฟันเครื่องเขากาดให้นานถึง ๓ วัน ๓ คืน โดยมีข้อแม้ว่าเมื่อสิ้นชีวิตไปคนทั้งหลายจะต้องเซ่นไหว้ตน และเมื่อเฒ่าทั้งสองตายไปได้ไปเป็นเทพดา ชาวหลวงพระบางถือว่าเฒ่าเยอเฒ่ายาเป็นบรรพบุรุษของตน^๑ และเรียกหาปู่เยอ-ย่าเยอทุกครั้งในท้ายคำต่างๆ เช่น กินเยอ มาเยอ นอนเยอ หรือในพิธีเรียกขวัญว่า “มาเยอ ขวัญเยอ”

นอกจากนี้ในบางตำนานยังกล่าวว่าปู่เยอ-ย่าเยอมีความสัมพันธ์กับการกำเนิดโลกมนุษย์ เช่น ตำนานหนึ่งกล่าวว่า เมื่อครั้งน้ำท่วมโลก พระยาแถนให้ปู่เยอ-ย่าเยอ ลงมาบนพื้นโลก ถ้าสองมนุษย์นี้ก้าวเท้าไปทางใด พื้นน้ำจะกลายเป็น

แผ่นดิน หรืออีกตำนานหนึ่งกล่าวว่าปู่เยอ-ย่าเยอ เฒ่าไล่ และมดง่ามแบกขวาน ลงมาจากเมืองฟ้า เพื่อมาปราบผีนางงไม้ และบุกเบิกสร้างบ้านแปงเมืองก่อนที่ขุนบูลมจะมาปกครองแผ่นดิน

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ “ปู่เยอ-ย่าเยอ” ได้กลายเป็นผีแถนหรือเทพารักษ์ที่คนให้ความเคารพยำเกรง ในรัชกาลเจ้าฟ้าจ๋มมีการสร้างหน้ากากปู่เยอ-ย่าเยอสำหรับเป็นภาพตัวแทนบรรพบุรุษ เนื่องจากในสมัยนั้นพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่เมืองหลวงพระบาง ในระยะเริ่มแรก จึงมีการนำความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเข้ามาผสมผสานกับพระพุทธศาสนา และหน้ากากปู่เยอ - ย่าเยอถูกนำมาประกอบในพิธีแห่หัวเมืองหางเมือง หรือขึ้นหอแดง ตลอดจนพิธีกรรมของราชสำนักโดยเฉพาะพิธีราชาภิเษกและถวายพระเพลิงกษัตริย์ล้านช้าง^๒ ต่อมาในสมัยรัชกาลพระยาหล้าแสนไทมมีการอัญเชิญพระบางจากเมืองเวียงคำขึ้นมายังเมืองหลวงพระบาง พร้อมกับอัญเชิญ “ปู่เยอ-ย่าเยอ” ไปร่วมพิธีสมโภชพระบาง เป็นการเปลี่ยนสถานะจากผีบรรพบุรุษมาเป็นเทวดาหลวง ผู้ปกป้องรักษาพระบาง แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อในพระพุทธศาสนา^๓

2. Wan Nao The palanquin of Thao Kabila Brahma, Buddhist supreme patriarch, Songkran Lady (Nang Songkran) and all six beautiful ladies as the representatives of Thao Kabila Brahman's daughters had been paraded around the city of Luang Phra Bang after the Buddhist monks prayed the litany. The parade of palanquin started from Wat Mahathat to Wat Chiang Thong, Pu Yeu - Ya Yeu (The antecedents of Laos people) and Singha Kaew - Singha Kham jointly danced in this procession.

The legend of Pu Yeu - Ya Yeu was recorded in the Annals of Lan Chang and the Parable of Khun Bu Lom that “ When Khun Bu Lom (Khun Boromracha) descended from the heaven to govern the human world. Subsequently, Krue Khao Kad enlarged and spreaded over the sky and eclipsed the sun, Khun Bu Lom assigned his subordinates cutting them but anyone failed to get rid of it. Thao Yeu and Thao Ya (or Pu-Yeu Ya-Ngam in the parable of Khun Borom) volunteered to cut them within 3 days 3 nights under the condition “when they passed away, Laos people had to sacrifice to their spirits and when they were death and rebirthed to be the goddess. Laos people in Luang Phra Bang would respect Thao Yeu and Thao Ya as same as their antecedents.⁸ and regularly called Pu Yeu - Ya Yeu in the end of all words; Kin-Yeu, Ma-Yeu Non-Yeu or “Ma-Yeu Kwan-Yeu” in the ritual of commiserated with hearten.

Furthermore, some legends mentioned that Pu Yeu - Ya Yeu associated with an origin of human world, for instance; Phraya Thaen assigned Pu Yeu - Ya Yeu descended from the heaven to the human world during the deluge. If they stepped to anywhere, the flood would become the earth. Another parables mentioned that Pu Yeu - Ya Yeu Thao Lai and Mod Ngam descended from the heaven and carried the big axes on the shoulder to exorcise the evils and tree nymphs and also established the kingdom before Khun Bu Lom descended from the heaven to administrate it.

The beliefs in the ancestral spirits called “Pu Yeu - Ya Yeu” had been replaced with the respectfulness to Thaen Spirit or goddess in the Reign of Chao Fa Ngum. The masks of Pu Yeu - Ya Yeu were the representatives of ancestors by the reason that the Buddhism preliminarily distributed in the city of Luang Phra Bang, the beliefs in the ancestral spirits had been harmonized with the Buddhism. The masks of Pu Yeu - Ya Yeu were a part of offertories in the rituals of processions “Hua Muang Hang Muang” or “Khuen Ho Thang” including the royal ceremony in the court, especially the Royal Ceremony of Coronation for the Majesty King and the Royal Cremation of Lan Chang King.⁹ In the Reign of Phraya La Saen Tai respectfully engaged Phra Bang from Wiang Kham to Luang Phra Bang and also invited Pu Yeu - Ya Yeu joined in the Solemnized Ceremony of Phra Bang. By this reason, Pu Yeu - Ya Yeu changed their status from the ancestral spirits to be the “Royal Deities” to guard Phra Bang, the abovementioned beliefs signified to the harmony of primitive beliefs and the beliefs in Buddhism.¹⁰

ปู่เยอ - ย่าเยอ ในวันแห่พระบาง (ที่มา: ธนกรฤต ลอสุวรรณ)

Pu Yeu - Ya Yeu in the Parade of Phra Bang (Source: Thanakrit Laorsuwan)

รูปจำลองของปู่เยอ-ย่าเยอมีลักษณะเป็นหุ่นแทนคน หัวทำด้วยไม้แกะสลัก รูปหน้ากลมแป้นทาสีแดง ปากขยับได้ ตามตัวมีขนยาวรุงรัง ส่วนหุ่นของสิงห์แก้ว สิงห์คำเป็นหัวโจนไม้แกะสลัก ทาสีทอง จมูกปากยาวยื่นอ้าปากขยับได้ ตามตัวมีขนรุงรัง ใช้คนเชิดสองคนเหมือนสิงโตจีน สิงห์แก้วสิงห์คำเป็นสัตว์ที่ปู่เยอ-ย่าเยอ ได้มาจากป่าหิมพานต์ มีอิทธิฤทธิ์มหาศาลชาวหลวงพระบางนิยมนำคำว่า “สิง” มาเป็นคำนำหน้าชื่อลูกชายเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น สิงแก้ว สิงคำ สิงหาราช เป็นต้น รูปจำลองทั้งหมดนี้เก็บรักษาอยู่ที่หอเสื้อเมือง (หอเวทดาหลวง) ในวัดอาราม ปกติหอเสื้อเมืองจะถูกปิดตาย เปิดเฉพาะวันสงกรานต์เท่านั้น เมื่อถึงวันสงกรานต์จะเชิญหุ่นจำลองปู่เยอ-ย่าเยอออกมาเพื่อประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเมือง แล้วจึงเชิญปู่เยอ-ย่าเยอ มาร่วมในกระบวนแห่^{๑๑} ชาวลาวจะรดน้ำปู่เยอ-ย่าเยอด้วยความเคารพและนำน้ำมา ลูบศีรษะตนเอง บางคนขอเส้นขนตามตัวปู่เยอ-ย่าเยอ ซึ่งทำจากพืชตระกูลปอมาเป็น เส้นฝ้ายผูกข้อมือให้ลูกหลาน อีกทั้งในวันสร้งน้ำพระบาง ปู่เยอ ย่าเยอยังทำหน้าที่ เป็นผู้นำสร้งน้ำพระบางก่อนเป็นคู่แรก แสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมที่ยอมรับ นับถือพระพุทธศาสนา อีกทั้งการเดินไปมาของปู่เยอ-ย่าเยอในขบวนแห่ ยังเป็นการ สื่อสารกับพระยาแถน เพื่อให้ประทานความอุดมสมบูรณ์มาสู่ชุมชนและเป็นการเชื่อมโยงกับตำนานที่กล่าวว่าปู่เยอ-ย่าเยอรับบัญชาจากพระยาแถนลงมาสร้างโลก เมื่อก้าว ไปที่ใดที่นั่นจะกลายเป็นแผ่นดินสะท้อนให้เห็นว่าพื้นแผ่นดินที่ประดิษฐานศาสนา พุทธนี้ล้วนถือกำเนิดมาจากการสร้างโลกของปู่เยอ-ย่าเยอด้วยเช่นกัน^{๑๒}

The miniature of Pu Yeu - Ya Yeu had the characteristics of human figures, the heads made of carved woods, oblate faces, painted with red color on faces, the movable mouths, were untidy long hairs all over bodies. The models of Singha Kaew - Singha Kham were the carved wooden masks, painted with gold color on face, long noses, the mouths were agape, tongue-tied and movable, were untidy long hairs all over bodies, had two puppeteers like the performance of Chinese Lions. Singha Kaew - Singha Kham were the animals which Pu Yeu- Ya Yeu had gotten from the Himmapan Forest, they had tremendous supernatural power. Laos people in Luang Phra Bang preferably assumed a name of their sons with the front word “Singha” to have an auspiciousness such as Singha Kaew, Singha Kham, Singha Rat, etc. All these miniatures had been maintained in Ho Muang (Ho Thewada Luang) in the monastery of temple. Ho Sua Muang had been permanently closed and opened only Songkran Day. People respectfully engaged the miniatures of Pu Yeu - Ya Yeu in the arrival of Songkran Day to sacrifice in the ritual of Liang Phi Muang and also respectfully engaged Pu Yeu - Ya Yeu joined in the procession.¹¹ Laos people faithfully sprinkled the water onto Pu Yeu - Ya Yeu and rubbed their heads by themselves with the holy water. Somebody requested the hair on the body of Pu Yeu - Ya Yeu which made from the fibre crops and then transformed as the cotton thread to fasten the wrists of their lineages. In the day of sprinkling the water to Phra Bang, Pu Yeu - Ya Yeu were the first couple who sprinkled the water onto Phra Bang in the meaning of the acceptance in Buddhism beliefs, additionally, . the rounded dance of Pu Yeu - Ya Yeu in the parade referred to the communication with Phraya Thaen to confer the fertility for the community and also related with the legend of Pu Yeu - Ya Yeu who had been assigned from Phraya Thaen descending from the heaven to create the human world. When Pu Yeu - Ya Yeu stepped to anywhere, all of them became the earth, it reflected to the territories where the Buddhism had been originated from the world creation of Pu Yeu - Ya Yeu.¹²

๓. วันล้างบาปขึ้น

ถือกันว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ชาวลาวนิยมทำบุญตักบาตรไหว้พระพุทธรูปและพระธาตุสำคัญของเมือง บางครอบครัวมีการสูตเฮือน (สูขัวญเฮือน) สงกรานต์เมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน มีการจุดธูปเทียนวางดอกไม้ตามทางเพื่อบูชาเจ้าที่เจ้าทาง จากนั้นพากันไปตักบาตรพุสีที่พระธาตุพูสีอันประดิษฐานอยู่บนภูเขากลางเมือง ชาวหลวงพระบางจะนำข้าวเหนียว ขนมและลูกอมไปวางตามหัวเสาบันไดทางขึ้นพระธาตุพูสีเพื่อทำบุญทำทานให้วิญญาณเร่ร่อนทั้งหลายและจะมีเด็กน้อยชาวลาวและคนยากจนมากอย่เก็บขนมและลูกอมเมื่อเดินไปจนถึงพระธาตุพูสีก็จะนำกรวยดอกไม้มาวางบูชาสักการะพระธาตุ บางคนโยนก้อนข้าวเหนียวเล็กๆ ไปที่ฐานพระธาตุเพื่อเป็นการเสี่ยงทายแล้วจึงไหว้พระในสิมด้านบน ครั้นถึงเวลาบ่ายจึงเป็นการแห่นางสังขานเชิญเศียรท้าวอภิพลพรมจากวัดเชียงทองไปวัดธาตุน้อยเพื่อสงกรานต์ จากนั้นชาวเมืองจึงพากันเล่นน้ำสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน^{๓๓}

บรรยากาศการสาดน้ำสงกรานต์ของชาวหลวงพระบางในอดีตนิยมใช้น้ำทุกชนิดสาดกันไม่เว้นแม้แต่โคลนเช่นเดียวกับชาวอีสานในดินแดนไทยเมื่อครั้งอดีตและสาดได้โดยไม่มีการถือสากันว่าจะเป็นผู้เอาสุ หรือพระสงฆ์ หลวงพวยหาญรักษา (เพิ่ม) กล่าวถึงการเล่นสาดน้ำไว้ใน**นิราศหลวงพระบาง**ว่า ชาวเมืองเล่นสาดน้ำกันโดยไม่ถือสา สาดน้ำได้ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ เจ้านาย หรือขุนนางและมีการเล่นมอมหน้ากันเหมือนกับสงกรานต์ไทยภาคกลาง ดังความต่อไปนี้

เห็นชาวเมืองเนื่องคณาประชาศี
ล้วนสวยสมคมลันวรรณฉวี
มีหม้อใหญ่ใส่ชลทุกคนคง
พวกผู้ชายรายรอเข้าคลอพักตร์
เที่ยวเบิ่งสาวชาวเมืองเนื่องคณา
บ้างขับลำรำเดินด้าเนินนาฏ
บ้างชุกชนขนเอาของที่หมองใจ
กาสาโทซีไล่เหลือจากเนื้อเล่า
กันหม้อใส่ข้าวระคนปนกับโคลน
ที่ผู้ดีมีอชฌาตุน่ารัก
เก็บเอาไปไม้ทั้งผองเป็นของคัน
สาดผู้ดีที่พอเทียบปรับเปรียบคู่
ออกวังเหยาเกากันคันทุกคน
แต่ไม่เคยดเกลียดชังตั้งแต่วัง
ไว้แก่เผ็ดกันเมื่อขวงลวงให้ลือ
นี้การเล่นเป็นแต่ป่วนเมื่อรวนระ
มีพระสงฆ์องค์หนึ่งนั่งตั้งอารมณ์
รูปพระพุทธรวิสุทธิ์ทรงองค์อร่าม
เขาสาดสงฆ์องค์ชุ่มเป็นกลุ่มเกลียว
ถูกมอมหมายป้ายหน้าทาเสียเลอะ
ทั้งเจ้านายฝ่ายเสนาทำหน้าที่
มหาดเล็กเด็กเข้าแย่งเอาแผงปิด
ทั้งน้ำหมากกาสาโทซีไล่ลาม
ดูยินดีปรีดีไปรมเกษมสันต์
เล่นลำพองคะนองงามไม่ขามใคร

จรีแลเป็นหมู่ตองนงค์
ตื่นวิถีแถวแลคอยแห่สงฆ์
คอยอาบองค์พระพุทธรสุดศรัทธา
นุ่งผ้าหัยยกกรันถึงต้นขา
เมาสุราเร้งร้องคะนองใจ
ผู้สาวสาดน้ำท่าไม่ปราศรัย
มาซัดไล่สกปรกตลกโลน
ทิ้งไว้เนาแล้วมีหน้าซำกระโดน
ไล่กระโจนแตกกระจัดวิ่งพลัดกัน
เอาเม็ดผักกาดูแะในแม่ขัน
แล้วมาคั้นน้ำเคล้าเข้าระคน
ผักกาดูติดเปื้อนออกเกลื่อนกล่น
ต้องหนีชนซ่อนตัวกลัวมีมือ
ให้ผู้หญิงทำได้เขาไม่ถือ
แม้มีมือปากขณะจึ่งจะชม
พอชกพระแห่อกนอกอาคารม
เหมือนจกรมภิมิรมย์แลเขาแห่เกรียว
มีคนหามแหใส่มาในเกี้ยว
ใครไม่เหลียวแลเปลอเข้าเจจจน
เนื้อตัวเประอะเปื้อนเปือกวงเสือกสน
นั่งอยู่บนแคร่คราชะลาลาม
เขาไม่คิดยำเียงจะเกรงขาม
สองมือปามปาเล่นไม่เว้นใคร
ผู้หญิงนั้นสนุกเพลินเกินนิลย์
จนสิ้นในเวลากาลสงกรานต์มา^{๓๔}

3. Wan Sankhan Kheun

Wan Sangkhan Kheun was the New Year Day. Laos People were in favor of making meritorious deeds, offered the foods to the Buddhist monks and paid respectfulness to the significant Images Buddha and great pagodas. Some families sacrificed in the ritual of Su Kwan Heun or Songkran tradition of Luang Phra Bang in nowadays and Laos people lightened the incenses and candles, then placed the flowers along the way to worship the guardian spirits. Laos people preferably offered the foods at Phra That Phu Si had been enshrined on the mountain in the downtown, additionally, they placed the sticky rice, desserts and sweets at the capital of stairs in the upper ascent to Phra That Phu Si in order to perform the merit and offer the alms to all nomadic spirits. Meanwhile, Laos children and poor people kept the desserts and sweets. When Laos people arrived at Phra That Phu Si, then they paid respect and placed the flowers in the cone of banana leaves to pay respect at the base of pagoda. Someone threw the small lump of sticky rice for the prediction and then they paid homage to the images of Buddha in the upper hall of monastery. In the afternoon, people paraded Nang Sangkhan to respectfully engaged Thao Kabila Brahman's head from Wat Chiang Thong to Wat That Noi to pour the water on it and then most of Laos people merrily splashed the water.¹³

In the former time, the vibe of splashing the water by Laos people in Songkran Festival of Luang Phra Bang preferably used the dippers for fetching the water and muds as same as the northeastern people in Thailand. The elders or monks allowed to be splashed the water. Luang Tuayhanraksa (Phoem) mentioned in Nirat Luang Phra Bang that Laos people mutually splashed the water and painted one's face with the crock from the bottom of pot as similar as Songkran Festival in the central region of Thailand.¹⁴

Laos people put on all beautiful dressings to join in the parade of respectfully engaged the images of Buddha. They prepared the water pots to faithfully sprinkle the water onto the Buddha Images, most of drunken men who wore the loin cloths uplifting to their thighs would be at full occupancy to see the attractive women and composed some verses to them. The group of women intend to splash the water and painted the faces with the crock from the bottom of pot to the

monks, ministers and young royal pages, they rapidly ran away to avoid the water and crock. However, they were without any anger and abhorrence to all of them. In addition, some people squeezed the water out from some kinds of vegetable leaves, then mixed them in the water and splashed to the others. As a result, the poisoned water were the cause of urticaria. Moreover, most of Laos people participated in the procession of respectfully engaged the Images of Buddha on the palanquin.

ขบวนแห่พระบาง [ที่มา : https://www.khaosod.co.th/around-the-world-news/news_892850]
The Parade of Phra Bang (image source : www.khaosod.co.th/around-the-world-news/news_892850)

๕. วันสรองน้ำพระบาง ในอดีตมีการเชิญพระบางจากหอพระบางภายในพระราชวังเมืองหลวงพระบาง มาประดิษฐานที่วัดเชียงกลาง เจ้ามหาชีวิตทรงช้างเสด็จพระราชดำเนินมาสรองน้ำพระบาง ต่อมาหลังพุทธศักราช ๒๕๐๕ ประเพณีนี้ได้ถูกยกเลิกไป ปัจจุบันการแห่พระบางจะอัญเชิญจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหลวงพระบาง (พระราชวังเมืองหลวงพระบางเดิม) เชิญมาประดิษฐาน ณ วัดใหม่สุวรรณภูมารามให้ประชาชนสรองน้ำเป็นเวลา ๓ วัน เมื่อขบวนแห่พระบางมาประดิษฐาน ณ วัดใหม่ ปู่เยอ-ย่าเยอ ทำหน้าที่สรองน้ำพระบางก่อนเป็นคู่แรก พระบางถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวลาว มีตำนานเล่าว่าพระจุลนาครเมืองลังกาเป็นผู้ร่วมกับชาวเมืองสร้างพระพุทธรูปยกพระหัตถ์ทั้งสองขึ้นห้าม พร้อมกับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระพุทธรูปนั้น ต่อมาเจ้าเมืองอินทปัตนครขอพระบางจากเจ้าเมืองลังกามาตั้งอินทปัตนคร เมื่อเจ้าฟ้าจุ่ม (ราวพุทธศักราช ๑๘๙๖-๑๙๓๖) สถาปนาอาณาจักรล้านช้าง เจ้าเมืองอินทปัตจึงพระราชทานแต่เจ้าฟ้าจุ่ม ในระยะแรกประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงคำ ซึ่งตามพงศาวดารเมืองหลวงพระบางกล่าวว่าเมื่อขบวนอัญเชิญพระบางไปถึงเมืองเวียงคำ พระยาเวียงคำมีความศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงทูลขอพระราชทานไว้กราบไหว้ เจ้าฟ้าจุ่มจึงยอมให้พระบางประดิษฐานอยู่ ณ เมืองเวียงคำระยะหนึ่ง^{๕๕} ต่อมาในสมัยรัชกาลพระยาหล้าแสนโท (พุทธศักราช ๒๐๒๙-๒๐๓๙) จึงเชิญขึ้นมาประดิษฐาน ณ เมืองหลวงพระบาง ในสมัยกรุงธนบุรี พระบางถูกอัญเชิญลงมากรุงเทพมหานคร เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้นครองราชย์จึงพระราชทานให้เจ้านันทเสนอัญเชิญพระบางไปประดิษฐาน ณ เมืองเวียงจันทน์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากตีเมืองเวียงจันทน์ในคราวศึกเจ้าอนุวงศ์ได้มีการอัญเชิญพระบางมาประดิษฐานไว้ ณ วัดจักรวรรดิราชาวาส จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานคืนกลับไปยังหลวงพระบาง นอกจากนี้ประเพณีปฏิบัติที่กล่าวมาข้างต้นแล้วในประเพณีสงกรานต์ของชาวลาว ยังมีการ “รดน้ำขอพรผู้เฒ่าผู้แก่” ในบางแห่งคนหนุ่มสาวพากันไปตักน้ำให้ผู้เฒ่าผู้แก่หรือพระสงฆ์ไว้ใช้อาบเพื่อแสดงความเคารพ ส่วนประเพณีราชสำนักลาวในอดีต เจ้ามหาชีวิตโปรดให้มีการสรองน้ำพระสงฆ์โดยใช้น้ำที่อยู่ในถ้ำเจ็ดแห่ง ตั้งที่หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม) กล่าวไว้ใน**นิราศหลวงพระบาง** ดังนี้

๑ อันการนี้ก็พิธีระท้าว
น้ำเจ็ดแห่งแต่งตักประจักษ์จง
ว่าสัตว์ารีเรือนอยู่เถื่อนถ้ำ
จะเรียงพจน์จดนามตามอิภรณ์
แต่เกณฑ์กันวันละวัดเขาจัดแห่
ช่างครีกครื้นพื้นนครจรคน

พระร่วมขบวนจัดโปรดให้โสตรสง
ถวายองค์อิภรณ์ประทานพร
ล้วนเย็นฉ่ำชื่นจริงทุกสิงขร
ลุดจะซ้อนเสาะซัดคิดล
เสียงเซ็งแซ่ขึ้นหน้าไกลล
ด้วยกมลมานัสเขาศรัทธา^{๖๖}

4. The Day of Sprinkling the Water onto Phra Bang

Phra Bang was respectfully engaged from Ho Phra Bang in the Grand Palace of Luang Phra Bang to be shrined at Wat Chiang Klang in the previous times. The Majesty King royally proceeded on the elephant to sprinkle the water onto Phra Bang. Subsequently, this tradition was revoked in B.E. 2505. At present, the procession of Phra Bang was worshipfully engaged from The National Museum of Luang Phra Bang (the ancient palace of Luang Phra Bang) to be shrined at Wat Mai Suwan Phumaram to give a chance to Laos people for sprinkling the water onto Phra Bang through 3 days. When the procession of Phra Bang arrived at Wat Mai Suwan Phumaram, Pu Yeu – Ya Yeu was the first couple who sprinkled the water onto Phra Bang. Phra Bang was the sacred image of Buddha for Laos people. The legend of Phra Bang had been recounted that Phra Chulanagadhera of Lanka collaborated with the people in establishing the image of Buddha in the attitude of persuading the relatives not to quarrel and also maintained the relics of Lord Buddha inside the image of Buddha. The governor of city named Indrapatta subsequently requested Phra Bang from the governor of Lanka city to shrine at the city of Indrapatta. When Chao Fa Ngum then established Lan Chang Kingdom in B.E. 1896-1936, the governor of Indrapatta city conferred Phra Bang to Chao Fa Ngum to initially shrine at the city of Wiang Kham. The Annals of Luang Phra Bang City was recorded that “when the procession of Phra Bang arrived the city of Wiang Kham”, Phraya Wiang Kham put a great deal of faithfulness and then requested Phra Bang to pay obeisance to it. Chao Fa Ngum finally offered Phra Bang to shrine at the city of Wiang Kham for a while.¹⁵ In the Reign of Phraya La Saen Tai during B.E. 2029-2039, Phra Bang was respectfully engaged to be shrined at the city of Luang Phra Bang. In Thonburi era, Phra Bang was then respectfully engaged to shrine in Bangkok. When King Rama I ascended the throne, he conferred Phra Bang to Phra Chao Nanthasane and respectfully invited Phra Bang to be shrined in the city of Wiang Jan. In the Reign of King Rama III, the city of Wiang Jan had been attacked in the battle of Chao Anuwong and Phra Bang was respectfully engaged to shrine at Wat Chakrawatrachawat Woramahawihan. In the Reign of King Rama IV was kind enough to return Phra Bang to the city of Luang Phra Bang.

ขบวนแห่พระบาง [ที่มา: ธนกรุต ลออสุวรรณ]

The Parade of Phra Bang (Source: Thanakrit Laorsuwan)

Although Laos people performed in the above-mentioned traditions, they also performed as the tradition of pouring the water on the hands of respectful elders or monks by the youngsters in Songkran Day. In the former time, the royal tradition in the court of Laos, the Majesty King was kind enough to use the sacred water from seven caves for pouring the water to the monks as mentioned by Luang Thuayhanraksa (Phoem) in the long lyrical poetry “Nirat of Luang Phra Bang”.¹⁶

สงกรานต์พม่า

วันสงกรานต์ในพม่าออกเสียงว่า “ตะจาน” นอกจากจะมีความหมายถึงการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์จากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษแล้ว ตะจานยังมีความหมายถึงช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนจากปีเก่าเข้าสู่ปีใหม่ และการชำระล้างเพื่อให้ลักษณะอันเป็นสิ่งดีมีมงคลเจริญขึ้นมา^๗

วันสงกรานต์ของราชสำนักพม่าในอดีตปรากฏหลักฐานอยู่ในเรื่อง “Palace Custom” ของหนังสือ Upper Burma Gazetteer (อภิธานพม่าเหนือ) เรียบเรียงโดยเซอร์ ยอร์ช สกอตต์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแปลและตีพิมพ์เผยแพร่ในชื่อ “กฎมณเฑียรบาลพม่า” ระบุรายละเอียดพิธีสงกรานต์เดือน ๕ ในราชสำนักพม่า ดังนี้

วันแรกพวกขุนนางแห่น้ำซึ่งดักมาจากแม่น้ำเอราวดีใส่หม้อดินประดับดอกไม้มาถวายพระเจ้าแผ่นดินและมีพิธีทำเป็นน้ำมนต์แล้วแบ่งน้ำมนต์นั้นส่งไปสรงพุทธเจดีย์ที่สำคัญ ทั้งในกรุงมัณฑลและกรุงอมรปุระ

วันที่ ๒ เวลาเช้าพระเจ้าแผ่นดินกับพระอัครมเหสีเสด็จสู่ที่สรงทรงสระพระเกศาโทรพราหมณ์ถวายพระพรชัยมงคลแล้วมีการสมโภชเลี้ยงลูกขุน อธิบายการสมโภชเลี้ยงลูกขุน (พบในหนังสืออื่น) ว่าพระเจ้าแผ่นดินกับพระอัครมเหสีเสด็จออกเสวยพระกระยาเจือน้ำดอกไม้สดเรียกว่า ข้าวสงกรานต์ (คือข้าวแช่) บนราชบัลลังก์ที่ห้องพิธีในพระมหารามนเฑียรแก้วโปรดให้เจ้านายกับขุนนางผู้ใหญ่เข้าไปรับพระราชทานเลี้ยงด้วย แล้วมีละคร

วันที่ ๓ เสด็จออกมหาสมาคมเป็นการเต็มยศใหญ่ในมหาปราสาทเจ้านายและข้าราชการในกรุง เข้าเฝ้าถือน้ำกระทำสัตย์แล้วเสด็จออกท้องพระโรงหลังให้สตรีมีบรรดาศักดิ์เข้าเฝ้า และถือน้ำกระทำสัตย์เหมือนกัน ส่วนประชาชนเมื่อถึงนักขัตฤกษ์สงกรานต์เล่นสาดน้ำกันและกันตลอดทั้ง ๓ วัน^๘

ชาวพม่ามีตำนานสงกรานต์ที่คล้ายกับตำนานเรื่องธรรมบาลตอบปัญหาที่ท้าวทิลพรหมของไทย แต่ตำนานของพม่านั้นเป็นการทนายปัญหาระหว่างพระอินทร์กับท้าววาจิพรหม ท้าววาจิพรหมแพ้พระอินทร์ ทำให้ต้องถูกตัดศีรษะ พระอินทร์จึงนำหัวข้างมาต่อและทุกปีธิดาท้าววาจิพรหมจะทำหน้าที่เชิญพระเศียรท้าววาจิพรหม (ดูในบทที่ ๑) สำหรับประเพณีสงกรานต์ของชาวพม่าโดยทั่วไป มีการจัดทั้งหมด ๕ วัน ตรงกับช่วงในเดือน “ตะอู่ละ” ตรงกับเดือนเมษายนของไทย การจัดสงกรานต์ในพม่ามีจำนวน ๕ วัน ดังนี้^{๑๔}

๑. วันรับสงกรานต์ ภาษาพม่าเรียกว่า “อะโจ เนะ” ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายนถือเป็นวันสุกดิบเตรียมรับเทศกาล ในวันนี้มีการสร้างเวทีการแสดง เตรียมอาหารไว้ทำบุญและเลี้ยงผู้คนในช่วงเทศกาล

๒. วันตกลสงกรานต์ ภาษาพม่าเรียกว่า “อะจ๊ะ เนะ” ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน ในวันนี้อาหารที่ชาวพม่าจะนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์และเลี้ยงอาหารแก่ผู้คนที่มาร่วมในงาน ครั้นถึงเวลาบ่ายจึงเป็นพิธีเปิดเวทีสงกรานต์อย่างเป็นทางการโดยเชิญแขกผู้ใหญ่มาเป็นประธานเปิดงาน ประธานในพิธีจะนำกิ่งหว้าจุ่มขันน้ำประพรมผู้มาร่วมงาน จากนั้นมีการแสดงบนเวที และเล่นสาดน้ำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเย็นสบายในฤดูร้อน และล้างสิ่งสกปรกในปีเก่าให้หมดไป ในอดีตนั้นเป็นเพียงการประพรมน้ำในขันเงินโดยใช้ยอดหว้าอ่อน (ตะ ปเย ญุน) จุ่มในน้ำหอมแล้วพรมเบาๆ บนไหล่ของคนที่เล่นน้ำด้วยกัน

๓. วันคราสสงกรานต์ ภาษาพม่าเรียกว่า “อะแจ็ด เนะ” ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน วันคราสสงกรานต์คือวันที่อยู่ระหว่างวันตกลสงกรานต์และวันขึ้นของสงกรานต์ ชาวพม่ามีความเชื่อว่า “ตะจามิง”(พระอินทร์) ประทับบนราชรถเสด็จลงมาบนโลกมนุษย์พร้อมด้วย “หมาตะลิ” (มาตุลี) ผู้เป็นสารภีเพื่อจดบันทึกความดีของมนุษย์ลงบนแผ่นทอง ภาษาพม่าเรียกว่า “ชเว เป ลา” และจดความชั่วของมนุษย์ลงบนแผ่นหนังสุนัข ที่เรียกว่า “เคเว้ ตะเย”^{๑๖} ในวันนี้อาหารที่ชาวพม่าจึงมีธรรมเนียมปฏิบัติรักษาศีล ฟังธรรม บริจาคทาน ไม่พูดคำหยาบต่อกัน อีกทั้งชาวพม่าจะทำหม้อบูชาโดยใส่น้ำและดอกไม้เป็นเครื่องบูชาตั้งไว้หน้าบ้าน หม้อบูชานั้นเรียกว่า “ตาโอ้” หรือหม้อดอกไม้ใบพุทธรักษา ประกอบไปด้วยใบไม้มงคล ๗ ชนิด ได้แก่ ใบมะพร้าว ยอดหว้า ใบสะเดา ใบพุทรา กล้วย แพรก ยอดบุนนาค และดอกไม้ไม้จำกดชนิด^{๑๗} หม้อดังกล่าวนี้จะนำไปตั้งไว้ในพิธีสวดสะเดาะเคราะห์ที่วัดในวันที่ ๑ ของปี เมื่อพระอินทร์เสด็จกลับขึ้นสวรรค์ในวันรุ่งขึ้นจึงนำดอกไม้ไปวางตามจุดต่างๆ รอบบ้านและพรมน้ำรอบบริเวณบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลและเพื่อให้เกิดโชคลาภในปีใหม่^{๑๘}

๔. วันขึ้นสงกรานต์ ภาษาพม่าเรียกว่า “อะแตะก์-เนะ” ตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน ตรงกับวันเถลิงศกในประเพณีไทย วันนี้อธิษฐานว่าพระอินทร์เสด็จกลับขึ้นสวรรค์และถือเป็นวันที่เข้าสู่ราศีเมษอย่างบริบูรณ์ ในวันนี้อาจมีการเล่นสาดน้ำอย่างรื่นเริง

๕. วันขึ้นปีใหม่วันหนึ่ง ภาษาพม่าเรียกว่า “หนิดซัน-ตะแยะก์-เนะ” ตรงกับวันที่ ๑๗ เมษายน ถือเป็นวันแรกของปีใหม่ หรือวันปากปี ชาวพม่าจะนำน้ำอบ น้ำส้มป่อย และพานเครื่องขมา ซึ่งประกอบไปด้วยเสื้อผ้า เครื่องใช้เครื่องกิน ใส่ห่อไปมอบญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ บางแห่งมีการจัดพิธีคารวะผู้สูงอายุ ภาษาพม่าเรียกว่า “อะแตะก์-จิง-ปู้ส่อ-ปแว” เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ และในวันนี้อาจมีการปล่อยนกปล่อยปลาและตั้งโรงทานเลี้ยงผู้คนที่สัญจรไปมาเรียกว่า “ชะตุตต้า” (จตุรทิศ) ช่วงบ่ายมีงานพิธีทำบุญกลางบ้าน จัดขึ้นที่ทาง ๓ แพร่ง หรือ ๔ แพร่งของหมู่บ้าน โดยนิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป หรือ ๙ รูปมาสวดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณสัมภเวสี ในงานพิธีชาวบ้านทำอาหารคาวหวาน ผลไม้ และเครื่องดื่มมาจัดเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมพิธี พร้อมกับนำข้าวสาร น้ำ และทรายมารวมในพิธีสวดพระปริตร โดยหลังจากเสร็จพิธีแล้วจะนำไปชักรอบบ้านเรือนเพื่อขับไล่ภูตผี ปีศาจและสิ่งไม่ดีให้พ้นจากบ้านเพื่อเสริมสิริมงคลในวันแรกของปี

อาหารที่ชาวพม่านิยมทำเลี้ยงในช่วงเทศกาลสงกรานต์ คือข้าวสงกรานต์ (ตะจาน-ทะมิง) คือข้าวแช่ ใช้ข้าวสวยแช่ในน้ำที่อบควันเทียน รับประทานกับเครื่องเคียงต่างๆ คือปลาช่อนแห้งผัดกับหอมเจียว (งะ ยาน เซ่าจ่อ) และยำมะม่วง (ตะแยะ ซิน โตะ)^{๑๙} นอกจากนี้ข้าวแช่แล้วยังมีขนมจีนแกงหยวกที่นิยมในเทศกาลสงกรานต์ ส่วนขนมในเทศกาล ได้แก่ ขนม “ชเว-หยิง-เอ” คือรวมมิตรใส่ของหวานต่างๆ เช่น สาคุเม็ดใหญ่ เม็ดแมงลัก วุ้น ฯลฯ รวมกับเส้นลอดช่องน้ำกะทิเจื่อน้ำตาล และขนมอีกชนิดหนึ่งคือ “ขนมลูกกลอนน้ำ” ภาษาพม่าเรียกว่า “โมง-โลง-เหย-ป่อ” คือขนมต้มขาว ขนมของพม่าชนิดนี้ต่างจากไทยตรงที่ขนมต้มขาวของไทยใส่มะพร้าวชูดเคี้ยวกับน้ำตาลลงไป ส่วนพม่าจะใส่น้ำตาลโตนดเป็นก้อนและบางครั้งใส่เม็ดพริกชี้หูสดลงไป^{๒๐}

Songkran Festival in Myanmar

Songkran Day in Myanmar pronounced “Da Gyan” referred to the orbit of sun from the Pisces to the Aries, the duration from an old year to a new year and the purification for having an auspiciousness and prosperity.¹⁷

In the former time, Songkran Day of royal court in Myanmar was recorded by Sir George Scott in the book named “Upper Burma Gazetteer” titled “Palace Custom” and then Somdej Phra Chao Boromwongthoe Krom Phraya Damrongrathanupab translated and published in the book named “Monarch Law of Myanmar” which described the following Songkran ceremony in the royal court of Myanmar during the fifth month;

The 1st Day, the nobilities paraded the sacred water from Irrawaddy River in the earthen pot, decorating with the flowers for dedicating to the Majesty King and then performed a ceremony of reciting the incantations over the sacred water and divided the holy water to sprinkle the significant Buddhist Pagoda in the city of Mandalay and Amornpura.

The 2nd Day, the Majesty King and the Queen royally proceeded to wash their hairs and then the Brahman blessed to them, they subsequently ate the rice in the ice water mixed the water from the fresh flowers called “Khao Chae” on the throne in the Hall of Royal Ceremony in Phra Maha Montien Kaew. The Majesty King was kind enough to regale the royal members and senior royal nobilities who joined in the banquet and enjoyed with the theatrical performance.

The 3rd Day, The Majesty King royally proceeded to associated with the higher ranking of nobilities in the Main Hall of Maha Prasat. The ministers and many senior officials in the city had an audience with royalty and also drank an oath of allegiance. Subsequently, the Majesty King royally then proceeded to the Main Hall to be received in audience by the honorable ladies and also drank an oath of allegiance. However, the people mutually splashed the water in the official holiday during Songkran Festival through 3 days.¹⁸

The Burmese people believed in the legend of asking the riddles between Phra Indra and Thao Ajibrahma which was similar as the legend of Dharmapalakumar answered the questions of Thao

Kamila Brahma in Thailand. Thao Ajibrahma defeated to the Indra and his head was cut. Phra Indra then placed the head of elephant instead of his head, the daughter of Thao Ajibrahma respectfully engaged Thao Ajibrahma’s head to make sacrifice in every year (See chapter 1). The common tradition of Songkran tradition in Myanmar held on 5 days in the same time of month “Da Ku La” as same as April in Thailand. Songkran Festival in Myanmar held on five days as follows;¹⁹

1. The Initial Day of Songkran Festival The Burmese language called “Aa Gyo ne”, it was the preparing day of Songkran festival on 13th April. The Burmese people built the stage of performances and also prepared the foods for offering to the Buddhist monks and regaled them to the participants in the next day of Songkran festival.

2. The 2nd Day of Songkran Festival The Burmese language called “Aa Gya Ne” Songkran festival on 14th April. The Burmese people offered the foods to the Buddhist monks and regaled the foods to the participants in the Ceremony. The formal opening ceremony of Songkran Festival was presided over by the chairman and then he immersed the twigs of Java Plum in the water dipper and perfused all participants. The performance on stage and splashing the water to feel soothed in the summer and purified all inauspicious things in the old year. In the former time, the people had been only perfused the scented water from the silver dipper with the treetops of Java Plum on the shoulders of persons who mutually splashed the water.

3. The 3rd Day of Songkran Festival The Burmese Language called “Aa Gyad Ne” Songkran festival on 15th April. The Burmese people believed that “Da Gya Mung (Phra Indra) descended from the heaven to the human world and accompanied with his driver called “Ma Ta Li” (Ma Tu Li) by residing on the royal chariot so as to record the virtue of human on the golden plate,(Burmese language called “Schawe Pe La” and also recorded the vices of human on the parchment of dog (Burmese Language called “Kwe Ta Ye”) ²⁰. Most of Burmese people preferably observed the precepts, listened to sermon, offered the alms and said without any vulgar words. In addition, they filled the water and flowers into the sacred pot called “Ta Oh” and placed it in the front of house. The seven kinds of propitious leaves in the sacred pot were the coconut leaves, treetops of Java Plum, Neem leaves, jujube leaves, Gramineae grasses, soft twigs of Ceylon iron

wood and unlimited kinds of flowers.²¹ This sacred pot was placed in the praying ritual in the temple to expel all inauspiciousness on the 1st Day of each year. When Indra returned to the heaven in the next day, the Burmese people placed the flowers and perfused the water around their houses to have an auspiciousness and luckiness in a new year.²²

4. The 4th Day of Songkran Festival The Burmese language called “Aa Thae - Ne” Songkran festival on 16th April as similar as Wan Thaloeng Sok of Thailand, the Burmese people merrily splashed the water. The people believed that Indra returned to the heaven and the sun fully orbited to the Aries.

5. The 1st Day of a New Year The Burmese language called “Nid Sun –Tha Yae Ne”, the first day of a new year on 17th April or Wan Pak Pee. The Burmese people arranged the perfumes, the water from Soap Pod and the tray of oblations for asking the forgiveness which consisted of clothes, appliances and parcels of foods to offer the respectful elders. Some places held the esteem ceremony for the aged persons, the Burmese language called “Aa Thae Gyi Pu Saw Pwae to apologize them. Moreover, Burmese people preferably released the birds and fishes and also set up the alms house to give the foods to the passers called “Za To Dee Tha”. The five or nine Buddhist monks had been invited in the sacrificed ceremony which performed at the three or four junctions of village to pray the sacred litany while offering the foods and also dedicating the meritorious deeds to the nomadic spirits. The people prepared the foods, desserts, fruit, and beverages to regale the participants in the ceremony and also arranged the rice, water and sand to offer the Buddhist monks in the ritual of praying the litany “Phra Paritta Sutta” and then the people took the sand which already recited the incantations over them and swashed the sand around their houses to exorcise the spirits, evils and inauspicious things and then they had gotten the sanctity and auspiciousness of life in the first day of a new year.

The Burmese people preferably made Songkran rice (Khao Chae) or Da Gyan Tha Mut was the rice in an ice water to regale the participants in Songkran Festival, was immersed in the fumigated water with the candles. The side dishes of Khao Chae were parched serpent-headed. Other popular food in Songkran festival were the fermented rice flour noodles eaten with banana stalk curry, fishes fried with rendered onions (Nga Yan Chaw Gyo) and mingled raw mangoes (Ta Yae Chin To).²³ The desserts of Songkran festival were the mixed desserts (Shwe Yin Aye); big drops of sago palms, seeds of sweet basils, jellies and rice noodles with coconut cream and sugar including “Kha-Nom Luk Loy Nam” or “Kha-Nom Tom Khao”, the Burmese language called “Mong Long Ye Bo”. Kha-Nom Tom Khao of Myanmar was differential from Thailand by the reason that Thai ingredients which filled the coconut shavings and simmered with sugar but Burmese ingredients filled only the lumps of palm sugars and perhaps filled the tiny fiery chilli,²⁴

[ที่มา : <https://www.sanookholidays.com/travel-info>]

(image source : <https://www.sanookholidays.com/travel-info>)

สงกรานต์ชนชาติไท

สงกรานต์ของกลุ่มชนชาติไทนั้น พบว่ามีตำนานอธิบายเรื่องสงกรานต์ที่มีเรื่องราวคล้ายกับเรื่องธรรมบาลกุมาร และทำวักบิลพรหมในตำนานสงกรานต์ของไทย กล่าวคือในตำนานของกลุ่มคนไทมักจะอธิบายที่มาของประเพณีสาดน้ำสงกรานต์ไว้ว่า มีบุคคลในตำนานถูกตัดศีรษะแต่ศีรษะนั้นหากตกบนพื้นโลกจะเกิดความแห้งแล้งหรือเกิดไฟไหม้โลกจึงต้องมีการรดน้ำที่ศีรษะนั้นทุกปี ดังเช่นตำนานของกลุ่มไทใต้คงกล่าวถึงเรื่องขุนสางถูกเมียคนที่ ๗ ตัดศีรษะ ตำนานสงกรานต์ของกลุ่มไทใหญ่กล่าวถึงพญามารถูกตัดศีรษะโดยเมียคนที่ ๑๒ ที่ถอนเส้นผมของพญามารมารัดคอจนขาด เป็นต้น^{๕๔}

ประเพณีสงกรานต์ของชนชาติไทที่มีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น ปอยสังแฉ่น (สงกรานต์) ปอยซ็อนน้ำหรือปอยสาดน้ำ ประเพณีสงกรานต์ในกลุ่มชนชาติไทโดยสังเขปนี้

๑. ไทใต้คง

ไทใต้คงเป็นชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ในเขตใต้คงมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน คำว่าใต้คงหมายถึงตอนใต้ของแม่น้ำคงหรือแม่น้ำสาละวิน ประเพณีสงกรานต์ของไทใต้คงมีชื่อเรียกว่า “ปอยสังขาร” ซึ่งชาวไทใต้คงออกเสียงว่า “ปอยสังแฉ่น” มีทั้งหมด ๓ วัน ดังนี้

๒. วันสังขาน เป็นวันส่งท้ายปี

ในวันนี้ชาวไทใต้คงจะพากันไปเก็บดอก “หมากก่อสร้อย” ซึ่งบานในช่วงสงกรานต์ เพื่อมาประดับที่ “กงชวอน” หรือ “โก้งซ็อน” คือรางน้ำทำเป็นรูปมังกรหรือพญานาคสำหรับรับสงน้ำพระ บรรดาผู้จะไปเก็บดอกไม้ นั้นจะเตรียมอาหารไว้รับประทานกลางวันเมื่อถึงเวลาบ่ายจะพากันกลับมาในหมู่บ้าน คนที่ไม่ได้ไปจะพากันมาตีฆ้องตีกลองออกมาต้อนรับ^{๕๖}

๓. วันว่าง

ถือเป็นวันสิ้นปี หรือวันขึ้นปีใหม่ ในบางปีมีหนึ่งวัน บางปีมีสองวัน ชาวบ้านจะทำขนมประจำเทศกาลคือ “ขนมข้าวมน” คือขนมที่ทำจากข้าวเหนียวคล้ายขนมเทียนห่อด้วยใบตอง ทำไว้สำหรับบูชาพระพุทธรูปในช่วงกลางวันมีพิธีกรอกน้ำในกงชวอนให้ไหลออกจากปากพญานาคเพื่อสงน้ำพระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และการขอฝน จากนั้นมีการปล่อยโคมลอยและเริ่มมีการสาดน้ำในวันนี้^{๕๗}

๓. วันพญาวัน

เป็นวันปีใหม่ในช่วงเช้ามีงานก่อพระทรายและทำบุญที่วัดแล้วจึงสงน้ำพระและรดน้ำผู้ใหญ่ จากนั้นเป็นการเล่นสาดน้ำในระหว่างพิธีสงกรานต์ของชาวไทใต้คงยังมีการจุดบั้งไฟโดยมีความเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองในปีใหม่ที่ จะมาถึง

Songkran Festival of Tai People

Songkran Festival of Tai group was described in the similar legend as though the legend of Songkran Festival in Thailand titled Dharmapalakumar and Thao Kabila Brahma. The legend of Tai people mostly described the origin of splashing the water in Songkran Festival that the person in the legend was cut the head, if his head dropped on the earth, the drought would suddenly occurred or the fire extremely burnt the earth, by this reason, his head would be watered in every year to protect all ruins. Furthermore, the legend of Tai people in the southern region mentioned to Khun Sang was cut his head by his 7thwife and also mentioned to the legend of Phraya Mara was cut the head with his hair by the 12th wife, etc.²⁵

The Songkran tradition of Tai group was called in the dissimilar titles such as Poy Sang Jan (Songkran), Poy Son Nam or Poy Sad Nam. The following description of Songkran Festival for Tai people;

1. Tai - Dehong

was the community of Tai-Yai who lived in the southern of Dehong prefecture, Yunnan Province, China. The word “Dehong” referred to the South of Khong River and Salween River. The following Songkran tradition of Tai-Dehong held on 3 days called “Poy Sang Khan” and was pronounced “Poy Sang Jan” by the people of Tai-Dehong;

2. Wan Sangkhan

was the last day of a year, Tai-Dehong persuaded to keep the flowers called “Mak Koh Soi” which annually blossomed in the period of Songkran Festival to decorate the waterspout in the figure of Dragon or Great Naga for pouring the water to the Buddhist monks called “Kong Swan” or “Kongson”. All of people who kept the flowers prepared the foods to lunch in that area and returned to the village in the afternoon. The people who did not join to keep the flowers banged the gongs and drums to welcome all of them.²⁶

3. Wan Wang

was the end day of a year or a new year. Some years had 1 day or 2 days. The people made the dessert of Songkran Festival, it made from the sticky rice called “Kha-Nom Khao Mon” as like “Kha - Nom Tien” which wrapped with the banana leaves. It was prepared to worship the images of Buddha. The ritual of filling the water into the waterspout (Kong Swan) to flow from the mouth of great Naga for sprinkling the water onto the images of Buddha, it was the symbol of the fertilization and rainmaking and then people started floating the lanterns and mutually splashed the water.²⁷

4. Wan Phaya Wan

was the new year day, the people formed the sand pagoda and performed meritorious deeds at the temple, then poured the water on the hands of respectful elders and asked for the bless, also splashed the water. During the Songkran Ceremony of Tai-Dehong, people lightened the sky rockets under the belief of the prosperity in the arrival of new year.

[ที่มา : https://thaienews.blogspot.com/2016/04/blog-post_75.html]

(image source : https://thaienews.blogspot.com/2016/04/blog-post_75.html)

๒. ไทลื้อ ลิบสองปันทนา

กลุ่มคนไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนลิบสองปันทนาตอนใต้ มีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นลิบสองปันทนาตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง สงครามต์ของไทลื้อ เรียกว่า “ปอยสังขาน” หรือ “สังขานต์ปีใหม่” จัดในช่วงเดือนหก (ตรงกับเดือนเมษายน) มีคำกล่าวของชาวไทลื้อว่า “เดือนหกตกสังขานต์” มีทั้งหมด ๔ วัน ดังนี้^{๕๕}

๑. วันสังขานต์ไป ที่เชียงรุ่งมีการแข่งเรือ จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “วันแซวเฮือ” ในวันนี้มีการยิงปืน “อม็อก” ยิงขึ้นฟ้า เพื่อขับไล่ภูตผี และสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย และในช่วงสายชาวบ้านจะซักผ้าและอาบน้ำสระผม

๒. วันเนา เป็นวันเตรียมทำบุญ เรียกกันว่า “วันดา” มีการทำอาหารและขนทรายเข้าวัด

๓. วันพญาวัน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ในวันนี้มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล และชาวบ้านนำน้ำส้มป่อยไปสรงที่พระพุทธรูปและพระเจดีย์ ในช่วงเย็นจุดดอกไม้ไฟบูชาพญาวัน ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลรักษามนุษย์ และตอนกลางคืนมีสวดมังคละ

๔. วันที่สี่ มีพิธีขับไล่เคราะห์กรรม และนับตั้งแต่วันพญาวันมีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ต่อไปอีกเป็นเวลา ๗ วัน และมีการเล่นสาดน้ำกัน

[រូបភាព : <https://mgronline.com/china/detail/9610000037986>]
 (image source : <https://mgronline.com/china/detail/9610000037986>)

2. Tai Lue Sip Song Panna (Xi Shuang Banna)

Tai Lue people settled in the southern of Sip Song Panna, the capital city was Chiang Rung, located on the shore of Khong River. Songkran Festival of Tai Lue called “Poy Sang Khan” or “Sangkhan Pee Mai” held on 4 days in the sixth month (April) as Tai Lue mentioned “Duen Hok Tok Sangkhan” as follows;²⁸

1. **Wan Sangkhan Pai** had the regatta in Chiang Rung in the morning called “Wan Saeo Heua” and shot the gun to the sky to exorcise the evils and all inauspicious things and then people cleaned the clothes, took a bath and cleaned the hairs in the late morning.

2. **Wan Nao** was the day of preparation called “Wan Da”, the people arranged the foods and carried the sand to the temples.

3. **Wan Phaya Wan** was the new year day, people performed meritorious deeds, offered the alms and then sprinkled the water from the Soap Pod onto the images of Buddha and Pagodas. People lightened the fireworks in the evening to worship Phaya Wan who was the guardian of human-beings and then the monks prayed the litany “Mang ga Kala”

4. **The Fourth Day** People made sacrifice in the ritual to expel the destiny. Through 7 days from Wan Phaya Wan, people poured the water on the hands of respectful elders and also mutually splashed the water.

๓. ไทขิ่น หรือ ไทเขิน

ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า ประเพณีสงกรานต์หรือ “ปอยสังขานต์” ของชาวไทขิ่น มีการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ ถวายทานกองทรายแก้ว มีพิธีขอขมาญาติผู้ใหญ่ วันสงกรานต์ชาวไทขิ่นแบ่งออกเป็น ๔ วัน ได้แก่ วันสังขานต์ล่อง วันส่งสังขานต์ วันเนา และวันพญาวัน คือวันขึ้นปีใหม่

ลักษณะเด่นของสงกรานต์ในไทขิ่นจะมีพิธีกรรมเพื่อขอฝนร่วมอยู่ด้วย โดยในวันส่งสังขานต์ ชาวไทขิ่นทำรูปขุนสังขานต์แท้ไปสู่บริเวณ “ล่องกบ” คือร่องน้ำทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงตุงแยกมาจากลำน้ำขิ่น ผู้ปั้นรูปขุนสังขานต์หรือสัตว์ประจำปีเป็นชาวบ้านชาวเขินต่างมีการสืบทอดกันมาในตระกูล ผู้ปั้นเรียกว่า “อาจารย์” อาจารย์จะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชายังเทวดาที่ไม้สะหลี (ต้นโพธิ์) ใจเมือง ๔ คู่ และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเมือง ได้แก่ หอฝาทัน ๔ คู่ หอหลวงแท่นแก้ว ๔ คู่ เจ้าหลวงกาด ๔ คู่ เจ้าหนองตุง ๔ คู่ เจ้าภูเจ้าเมือง ๕ คู่ เจ้าแซมเมือง ๖ คู่ และเจ้าพวกหนองลายท่าช้าง ๒ คู่ ในบริเวณพิธีมีธงสีขาว เหลือง เขียว แดง ปักไว้ ๘ แห่ง เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านจะแย่งธงพิธไปปักไว้ที่บ้านเรือนของตน เชื่อว่าทำให้มีความร่มเย็นเป็นสุข จากนั้นมีการนำกลองไชยมาตั้งในพิธีพร้อมกับตั้งเครื่องบูชา “ขันตั้ง” ประกอบไปด้วย ผ้าขาว ผ้าแดง อย่างละ ๑ วา หมาก ๑ หัว เงิน ๒๐๐ ซึ่งผู้ปั้นกบแบ่งไป ๒ ส่วน จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ ๓ รูป มาสวดธรรม แล้วพรมน้ำส้มป่อยที่ไม้สะหลีใจเมือง เมื่อถึงวันรุ่งขึ้นมีพิธี “แก่นกลองส่งแก่นแซ่” ในพิธีมีชาวลัวะ ๒ คน สวมชุดแดงตีกลองทั้งวันทั้งคืนจนกระทั่งในช่วงเวลา ๑๑ ถึง ๑๒ นาฬิกา จากนั้นชาวลัวะพากันหามกลองไปแขวนไว้ที่ล่องกบ อาจารย์ผู้ทำพิธีและชายอีกผู้หนึ่งถามปัญหาเรื่องกลอง ผู้ถามทำหน้าที่ถามเรื่องราวละเอียดของกลอง ผู้ตอบจะตอบว่ากลองนี้เป็นกลองไชยมงคลดีแล้วบ้านเมืองจะร่มเย็นเป็นสุข และวันรุ่งขึ้นจะนำกลองนี้ไปปลีกรรมส่งสังขานต์ เมื่อถามตอบเสร็จสิ้น อาจารย์รับขันตั้งแล้วไปปั้นรูปกบแขวนในพิธี ครั้นถึงเวลา ๑๒ นาฬิกา จึงประกาศเชิญผีเจ้าเมือง ๘๐ ตน แล้วอาจารย์ผู้ทำพิธีจึงเอาไม้แก่นแค (ไม่ทำเป็นรูปอวัยวะเพศชาย) แหย่ที่ก้นกบ จากนั้นพระสงฆ์สวดบทพระธรรมพุทธวงสา แล้วพรมน้ำมนต์ให้ผู้มาร่วมพิธีโดยส่วนใหญ่ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีฝนมักจะตก ถ้าฝนตกลงมาจะต้องนำหัวหมูไปเซ่นไหว้ที่ล่องกบ^{๒๔}

3. Tai Khuen

Tai Khuen settled in the city of Keng Tung, State of Chan, Myanmar. The tradition of Songkran Festival or “Poy Sangkhan”, Tai Khuen people performed meritorious deeds and offered the food to the Buddhist monks, dedicated the alms and carried the sands to the temple, joined in the apologized ceremony to the senior relations and elders. Songkran Day of Tai Khuen people was proposed in 4 days; Wan Sankhan Long, Wan Song Sangkhan, Wan Nao and Wan Phaya Wan (New Year Day).

The dominant characteristic of Songkran Festival in Tai Khuen was the praying ritual for the rainfall. Tai Khuen made the figure of Khun Sangkhan in Wan Song Sangkhan and then paraded to the watercourse called “Long Kob” in the western of city “Keng Tung”, it separated from Khuen canal. The sculptor called “Ajan” who molded the figure of Khun Sangkhan or annual animal, he was the villager of Keng Tang and inherited the sculpturing methods from his family. He placed the four pairs of incenses and candles to worship the deities at the Bodhi Tree (Mai Sa Lee) in the core of city and also offered sacrifice each holy article of city such as Ho Fa Pan (4 pairs), Ho Luang Thaen Kaew pairs (4 pairs), Chao Luang Kad (4 pairs), Chao Nong Tung (4 pairs), Chao Kut Chao Muang (5 pairs), Chao Sam Muang (6 pairs) and Chao Phuak Nong Lai Tha Chang (2 pairs). The area of ceremony plunged down the colored flags; white, yellow, green and red in 8 places. The drum was set up in the ritual and placed the oblations called “Khan Tang” consisted of white and red clothes 1 cubit per each, 1 head of betel-nut. Subsequently, people invited the Buddhist monks praying the litany and then perfused the water from the soap pod at the Bodhi tree. The people crowded to snatch the flags in the end of ceremony to stab down in the area of their houses under the belief of peacefulness and happiness. In the next day, the ceremony of “Kan Klong Song Kaen Khae” was performed by one officiant and two Lua guys who put on the red dressings, they banged the drums all days all nights until 11.00 -12.00 am, they carried the drums to hang at Long Kob. The officiant and one man asked the questions about the details of drums. Another one man answered that these drums called Chaiya Mongkhol, when banged them towards the peacefulness of country and had to carry them to make sacrificial ceremony called “Song Sangkhan” in the next day. When they ended the questions, the officiant sculpted in the figure of frog and then hanged it in the ceremony. The officiant announced to invite all eighty spirits of governors, then he poked the small wooden stick in the figure of penis called “Mai Khaen Khae” into the bottom of frog, the Buddhist monks prayed the litany called Phra Dhamma Buddha Wangsa and then perfused the holy water to the participants. When the officiant finished the ceremony, he had to sacrifice the pig’s head at Long Kob if it was raining.²⁹

เชิงอรรถ

- ^๑ ฮอง โสต, “สงกรานต์ในประเทศไทยกัมพูชา,” **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, บรรณาธิการ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), ๑๐๓.
- ^๒ ชุมอุดมปริษา (จาบ พิน), **พระราชพิธีทวาทศมาสหรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับฉลองครบรอบ ๕๕ ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา ภาค ๓**, แปลโดย ศานติ ภักดีคำ (กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ, ๒๕๕๐), ๑๕๕-๑๖๖.
- ^๓ ออกญาเทพพิฑู (ฉิม กรอเสม), **พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับฉลองครบรอบ ๕๕ ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา ภาค ๑**, แปลโดย ศานติ ภักดีคำ (กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ, ๒๕๕๐), ๔๘-๙๐.
- ^๔ กิแดง พอนกะเสมสุข, “งานบุญปีใหม่ในลาว,” ใน **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, บรรณาธิการ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), ๑๒๘.
- ^๕ **เรื่องเดียวกัน**, ๑๒๙.
- ^๖ ชีระวัฒน์ แสนคำ, “บุญเดือนห้า-สงกรานต์ในลาวและอีสานโดยสังเขป,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), ๑๑๐.
- ^๗ ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, **พระลอกคำกลอนกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอก หลวงทวยหาญรักษา** (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: คลังวิทยา, ๒๕๑๕), ๓๖๑-๓๖๓.
- ^๘ “พงศาวดารล้านช้าง ตามถ้อยคำในฉบับเดิม,” ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก**, เล่ม ๙ (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), ๒๑.
- ^๙ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, **หลวงพระบางเมืองมรดกโลก: ราชธานีแห่งความทรงจำและพื้นที่พิธีกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์** (กรุงเทพฯ: สายธาร, ๒๕๕๓), ๓๒.
- ^{๑๐} **เรื่องเดียวกัน**, ๓๔.
- ^{๑๑} สุเทพ ไชยพันธุ์. **นิทานพญาแลน แก่นตำนานอาเซียน** (กรุงเทพฯ: ตลตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๗), ๖๓-๖๔.
- ^{๑๒} ปฐม หงส์สุวรรณ, **นานมาแล้ว มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), ๑๑๙-๑๒๓.
- ^{๑๓} ชีระวัฒน์ แสนคำ, “บุญเดือนห้า-สงกรานต์” ในลาวและอีสานโดยสังเขป,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๑๑๑-๑๑๒.
- ^{๑๔} ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, **พระลอกคำกลอนกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอก หลวงทวยหาญรักษา**, ๓๖๔-๓๖๕.
- ^{๑๕} เหตุการณ์นี้สันนิษฐานว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างความเชื่อเรื่องผีของพื้นเมืองที่ขัดแย้งกับพระพุทธศาสนาที่เข้ามาในลาวเมื่อครั้งแรกเริ่ม ดังนั้นเมื่ออัญเชิญพระบางไปทางแม่น้ำโขงและแม่น้ำจิมถึงเมืองเวียงคำ กลุ่มขุนนางลาวจึงพากันต่อต้าน ทำให้ต้องประดิษฐานพระบางที่เมืองเวียงคำ.
- ^{๑๖} ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, **พระลอกคำกลอนกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอก หลวงทวยหาญรักษา**, ๓๖๕.
- ^{๑๗} สิทธิพร เนตรนิยม, “ตะจาน: สงกรานต์พม่า เทศกาลเปลี่ยนผ่าน วิถีเกษตร กับความหวังของผู้คน,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), ๘๒.

- ^{๑๘} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ผู้แปล, **กฎมณเฑียรบาลพม่า** (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๗๙. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าตระนัคนิธิผล ไชยันต์ ๒๑ มีนาคม ๒๔๗๙), ๒๒-๒๓.
- ^{๑๙} สิทธิพร เนตรนิยม, “ตะจาน: สงกรานต์พม่าเทศกาลเปลี่ยนผ่าน วิถีเกษตร กับความหวังของผู้คน,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๘๙-๙๒.
- ^{๒๐} ดูซาร์ นาย, “วันปีใหม่ของชาวเมียนมา,” **ข่าวรามคำแหง** ๔๗, ๑ (๑๗-๒๓ เมษายน ๒๕๖๐): ๖.
- ^{๒๑} สิทธิพร เนตรนิยม, “ตะจาน: สงกรานต์พม่าเทศกาลเปลี่ยนผ่าน วิถีเกษตร กับความหวังของผู้คน,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๙๓.
- ^{๒๒} ออง ซอ อู, “เทศกาลสาตน้ำในพม่า,” ใน **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ๑๒๑.
- ^{๒๓} ดูซาร์ นาย, “วันปีใหม่ของชาวเมียนมา,” **ข่าวรามคำแหง** ๔๗, ๑ (๑๗-๒๓ เมษายน ๒๕๖๐): ๖.
- ^{๒๔} สิทธิพร เนตรนิยม, “ตะจาน: สงกรานต์พม่าเทศกาลเปลี่ยนผ่าน วิถีเกษตร กับความหวังของผู้คน,” ใน **สาตน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๙๕-๙๖.
- ^{๒๕} รายละเอียดของตำนานสงกรานต์ในกลุ่มคนไทย ดูเพิ่มเติมในบทที่ ๑.
- ^{๒๖} กงจินเหวิน, “ความเชื่อและประเพณีของชนชาติไทไตคัง,” ใน **คนไทไตคัง: ไทใหญ่ในยุคนาน**, ประคอง นิมมานเหมินท์ และเรื่องวิทย์ ลิมปนาท, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), ๑๐๗.
- ^{๒๗} ยรรยง จิระนคร, “แคว้นไตคัง: ถิ่นไทเหนือในยุคนาน,” ใน **คนไทไตคัง: ไทใหญ่ในยุคนาน**, ประคอง นิมมานเหมินท์ และเรื่องวิทย์ ลิมปนาท, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), ๓๓.
- ^{๒๘} ประคอง นิมมานเหมินท์, “ประเพณีสิบสองเดือน: วิถีชีวิตในรอบปีของคนไท,” ใน **คติชนคนไทในวัฒนธรรมข้าว**, (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), ๑๑๕.
- ^{๒๙} สุกัญญา สุฉายา, “พิธีขอฝนของชนชาติไท,” ใน **คติชนคนไทในวัฒนธรรมข้าว**.

- ¹ Hong Sot, “Songkran in Cambodia”, **Songkran in five countries: Cultural Comparison**, Songsak Prangwattanakul, Editor (Chiangmai: The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiangmai University, 2539), 103.
- ² Khun Udompreecha (Jab Pin), **The Royal Ceremony of Thawa Thossamas or The Royal Ceremony of Twelve Months, The Celebration of 55 years Anniversary, The Establishment of Diplomatic Relations of Thai-Cambodia, Part 3**, translated by Santi Pakdeekham (Bangkok: Department of Information, 2550), 155-166.
- ³ Okya Thepphithu (Cheum Krosame), The Royal Ceremony of Thawa Thossamas or The Royal Ceremony of Twelve Months, **The Celebration of 55 years Anniversary, The Establishment of Diplomatic Relations of Thai-Cambodia, Part 1**, translated by Santi Pakdeekham (Bangkok: Department of Information, 2550), 48-90.
- ⁴ Kidaeng Ponkasamesuk, “New Year Festival in Laos” **Songkran in five countries: Cultural Comparison**, Songsak Prangwattanakul, Editor (Chiangmai: The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiangmai University, 2539), 128.
- ⁵ **Ibid**, 129.
- ⁶ Theerawat Saenkham, “The Brief of Meritorious Deeds in the Fifth Month of Songkran Festival in Laos and the Northeastern” in **The Splashing Water of Songkran Festival, The collaborated Culture in Asia**, Pipat Krajaejan, Editor (Bangkok: The Basic Education Commission, The Ministry of Education, 2559), 110.
- ⁷ Nattawut Suthisongkham, **Phra Lor- The Verse and Life of Captain Luang Tuayhanraksa** (Nakhon Luang Krungthep-Thonburi: Klangwittaya, 2515), 361-363
- ⁸ “The Annals of Lan Chang as the primitive statements” in **the Summary of Annals**, Edition of Golden Jubilee, volume 9 (Bangkok: The Office of Literary and History, The Fine Arts department, 2545), 21.
- ⁹ Suppachai Singhayabut, **Luang Phra Bang, The World Cultural Heritage Memories of Royal City, Ritual Space and Globalization** (Bangkok-Saitharn, 2010), 32.
- ¹⁰ **Ibid**, 34.
- ¹¹ Suthep Chaiyakhan, **The Parable of Phraya Thaen; The Heart of Asean Legend**. Bangkok: Tathata Publication, 2557), 63-64.
- ¹² Pathom Hongsuwan, **Once upon a time had the story, fable, legend, life** (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2556), 119-123.
- ¹³ Theerawat Saenkham, “The Brief of Meritorious Deeds in the Fifth Month of Songkran Festival in Laos and the Northeastern” in **The Splashing Water of Songkran Festival, The collaborated Culture in Asia**, 111-112.
- ¹⁴ Nattawut Suthisongkram, **The Poetry “Phra Lor”, Life and Literary Works of Captain Luang Tuayhanraksa**, 364-365.
- ¹⁵ This event was assumed that was the conflict between the beliefs in folk spirits and initial Buddhism in Laos. Therefore, when Phra Bang was respectfully engaged through Khong River and Ngeum River to the city of Wiang Kham, the group of Laos nobilities strongly resisted. By this reason, Phra Bang was enshrined in the City of Wiang Kham.
- ¹⁶ Nattawut Suthisongkram, **The Poetry “Phra Lor”, Life and Literary Works of Captain Luang Tuayhanraksa**, 365.
- ¹⁷ Sitthiporn Nateniyom, Songkran Festival in Myanmar, The Transited Festival of Agriculture and Expectation of people, in **The Splashing Water of Songkran Festival, The Collaborate Asean Cultures**, Pipat Krajaejan, Editor (Bangkok: The Basic Education Committee, The Ministry of Education, 2559), 82.
- ¹⁸ Somdej Phra Chao Boromwongthoe Krom Phraya Damrongrachanupab, Translator **The Monarch Law of Myanmar** (Phra Nakhon: Phrachan Press, 2479. Published in the occasion of cremation for Momchao Tranaknithiphol 21st March 2479), 22-23.
- ¹⁹ Sitthiporn Nateniyom, Songkran Festival in Myanmar, The Transited Festival of Agriculture and Expectation of people, in **The Splashing water of Songkran Festival, The Collaborate Asean Cultures**, Pipat Krajaejan, Editor (Bangkok: The Basic Education Committee, The Ministry of Education, 89-92.
- ²⁰ Tu Sar nuay, “New Year Day of Myanmar People”, **Ramkhamhaeng News** 47, 1(17th -23rd April 2560): 6.
- ²¹ Sitthiporn Nateniyom, “Da Gyan”: Songkran Festival in Myanmar, The Transited Festival of Agriculture and Expectation of people, in **The Splashing Water of Songkran Festival, The Collaborate Asean Cultures**, 93.
- ²² Oong zho uh, “The Festival of Splashing the Water in Myanmar” in Songkran Festival of 5 countries: The cultural comparison, 121.
- ²³ Tu Zha Nuay, “New Year Day of Myanmar People”, **Ramkhamhaeng News** 47, 1 (17th -23rd April 2560): 6.
- ²⁴ Sitthiporn Nateniyom, “Da Gyan”: Songkran Festival in Myanmar, The Transited Festival of Agriculture and Expectation of people, in **The Splashing Water of Songkran Festival, The Collaborate Asean Cultures**, 95-96.
- ²⁵ The description of Songkran Legend in Tai Group (See Chapter 1).
- ²⁶ Kong Jin Kwern, “The belief and Tradition of Tai-Dehong,” in **The Community of Tai-Dehong: Tai-Yai in Yunnan**, Prakhong Nimmanhem and Ruengwit Limpanat, editor (Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2538), 107.
- ²⁷ Yanyong chiranakhon, “Tai-Dehong Prefecture: Tai Community in the northern of Yunnan”, in **The Community of Tai-Dehong: Tai-Yai in Yunnan**, Prakhong Nimmanhem and Ruengwit Limpanat, editor (Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2538), 33.
- ²⁸ Prakhong Nimmanhem, “The Tradition of twelve months: The Way of Life in a Year of Tai People,” in **The Folk Wisdom of Tai People in the Rice Culture**, (Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2560), 115.
- ²⁹ Sukanya Sujachaya, “The Ceremony of Requesting the Rainfall by Tai People,” in **The Folk Wisdom of Tai People in the Rice Culture**, (Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2560), 248-249.

❖ บทที่ ๕ ❖

บทสรุป

Chapter 5

Summary

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ในปฏิทินระบบสุริยคติ ซึ่งเป็นช่วงเวลาทีพระอาทิตย์โคจรย้ายราศีจากราศีมีนมาสู่อุราศีเมษในวัฒนธรรมอินเดีย ความหมายของสงกรานต์แต่ดั้งเดิมนั้นหมายถึงการโคจรของพระอาทิตย์ที่ย้ายราศีในแต่ละเดือน ครั้นไทยรับคติดังกล่าวมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย คำว่า **สงกรานต์** จึงมีความหมายเฉพาะสงกรานต์เดือนห้า อันเป็นช่วงขึ้นจุลศักราชใหม่ แต่เดิมดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวันขึ้นปีใหม่อยู่ในช่วงเดือนอ้ายตามปฏิทินดั้งเดิม ต่อมาเมื่อรับวัฒนธรรมจากอินเดียจึงมีการปรับวันปีใหม่มาอยู่ในช่วงเดือนห้าในเทศกาลสงกรานต์ ดินแดนไทยและดินแดนอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประเพณีสงกรานต์เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ประการหนึ่งคือตำนานวันสงกรานต์ ซึ่งไทย ลาว เขมร และพม่าล้วนมีตำนานสงกรานต์ที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเรื่องท้าวกบิลพรหม ท้าวธรรมบาลกุมาร (หรือพระอินทร์กับอมาตย์พรหมในพม่า) ทายปัญหา จนในที่สุดท้าวกบิลพรหมต้องตัดศีรษะของตนเองตามที่ได้ทำพนันไว้ เป็นมูลเหตุทำให้ธิดาทั้ง ๗ ผลัดกันทำหน้าที่นางสงกรานต์เชิญศีรษะท้าวกบิลพรหมแห่รอบเขาพระสุเมรุในแต่ละปี ตำนานดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของการโคจรย้ายราศีของพระอาทิตย์ในแต่ละปี ซึ่งศีรษะของท้าวกบิลพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ ส่วนธิดาทั้ง ๗ คือสัญลักษณ์ของวันที่พระอาทิตย์โคจรย้ายราศี นอกจากนี้ในตำนานของชนชาติไทบางกลุ่ม ยังมีลักษณะคล้ายเรื่องตำนานธรรมบาลกุมารกับท้าวกบิลพรหมที่บุคคลในตำนานถูกตัดศีรษะ แต่ศีรษะนั้นไม่สามารถอยู่บนพื้นโลกได้ จึงต้องมีการสร้างศีรษะนั้นเป็นประเพณีประจำในทุกปี

ประเพณีขึ้นปีใหม่ในเทศกาลสงกรานต์ของราชสำนัก จะเห็นได้ว่าช่วงสิ้นปีจะมีพระราชพิธีตรุษ หรือพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ในเดือน ๔ ในพระราชพิธีดังกล่าวมีพระสงฆ์สวดอาถรรพ์วิญญูสูตร และยิงปืนใหญ่เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจและสิ่งอัปมงคลให้หมดไปกับปีเก่า สอดคล้องกับความหมายของคำว่า “ตรุษ” ที่แปลว่าตัด เป็นการตัดปีในช่วงสิ้นปีก่อนจะเข้าสู่ปีใหม่ เมื่อถึงเดือน ๕ ราชสำนักประกอบพิธีขึ้นปีใหม่ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นปรากฏหลักฐานในกฎมนเฑียรบาลกล่าวถึงพระราชพิธีเผด็จศึกลดแจตร เดือน ๕ พระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาทรงน้ำพระสงฆ์ และเสด็จทรงน้ำในแม่น้ำ จนกระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจึงปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับพระราชพิธีสงกรานต์ ซึ่งสืบทอดมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลักษณะการพระราชพิธีสงกรานต์นั้น มีการก่อพระทรายในลักษณะต่างๆ เพื่อถวายเป็นพุทธรูป และใช้ในกิจการของพระอารามสำคัญต่างๆ รวมทั้งมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และถวายน้ำสรง สำหรับพระเจ้าแผ่นดินนั้นไม่มีการถวายน้ำสรง แต่จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงน้ำในมณฑลพิธีที่จัดไว้เท่านั้น พระราชพิธีสงกรานต์ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการปรับเปลี่ยนมาอยู่โดยตลอดเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย ดังจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวม ๓ พระราชพิธี คือ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีศรีสังข์จปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพระราชพิธีเผด็จศึกสงกรานต์ เข้าเป็นพิธีเดียวกันเรียกว่า “พระราชพิธีตรุษสงกรานต์” จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีการปรับพระราชพิธีสงกรานต์เหลือเพียง ๑ วัน ในวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี

ส่วนประเพณีสงกรานต์ในระดับของราษฎร จะเห็นได้ว่ามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก ดังจะเห็นได้ว่ามีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการถวายภัตตาหาร หรือนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุลอัฐิ การสรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ หรือผู้อาวุโส ตลอดจนการก่อพระทรายเพื่อถวายเป็นพุทธรูปและเพื่อเป็นการขนทรายเข้าวัดสำหรับใช้ในกิจการต่างๆ และยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีบรรพบุรุษกับพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีธรรมเนียมและหลักปฏิบัติบางอย่างในช่วงผ่านปีเก่าเข้าสู่ปีใหม่ เช่น ในภาคเหนือมีการยิงปืนหรือจุดประทัดขับไล่ตัวสังขานต์ อันเป็นสัญลักษณ์ของวันเวลาในปีเก่าให้ผ่านพ้นไป เช่นเดียวกับกลุ่มไทลื้อในสิบสองปันนาที่มีการยิงปืนขึ้นฟ้าในวันสังขานต์ไปเพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคล ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับประเพณีการยิงปืนใหญ่ในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ของราชสำนักไทยในช่วงเดือนสี่ เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจในพระนคร นอกจากนี้บางแห่งมีพิธีสะเดาะเคราะห์ เช่นในภาคเหนือ หรือในกลุ่มไทจีน ในขณะเดียวกันวันสงกรานต์ในบางแห่งยังมีธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อความ เป็นสิริมงคล โดยถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีในปีใหม่ที่มาถึง เช่น ในประเพณีวันว่างของภาคใต้ ไม่นิยมทำงานในวันดังกล่าวเพราะถือว่าเป็นสิริมงคล ในภาคเหนือ และพม่า จะไม่พูดคำหยาบ หรือคำทอกลั่นในช่วงสงกรานต์ เป็นต้น

ประเพณีสงกรานต์ถือได้ว่าเป็นความสัมพันธ์กับน้ำเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่การ
 สรงน้ำพระสงฆ์ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงความเคารพหรือ
 การขอขมาลาโทษ ตลอดจนการเล่นสาดน้ำ ซึ่งในประเพณีราชสำนักไม่มีการเล่นสาดน้ำ
 มีเพียงการสรงน้ำพระสงฆ์ พระพุทธปฏิมา และพระบรมอัฐิพระอัฐิของพระบรมวงศานุวงศ์
 เท่านั้น แต่ในประเพณีราษฎรมีการเล่นสาดน้ำ โดยมากมักจะอธิบายว่าการสาดน้ำ
 เป็นการคลายร้อนในเดือนเมษายนอันอยู่ในช่วงฤดูร้อน แต่ในบางภูมิภาคการสาด
 น้ำยังหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน ดังเช่นในภาคอีสานเชื่อว่าการสาดน้ำ
 เปรียบเสมือนนาคน้ำ ดังนั้นทุกคนในชุมชนจึงต้องร่วมในเทศกาลนี้เพื่อความ
 อุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ในกรณีการเล่นสาดน้ำของภาคอีสานและชาวลาวที่เล่น
 สาดน้ำโดยไม่เลือกว่าผู้ถูกสาดจะเป็นฆราวาสหรือพระสงฆ์ และใช้น้ำ หรือโคลนเล่น
 สาดกันได้ นั่น แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าการเล่นน้ำถือเป็นการผ่อนคลายกฎเกณฑ์หรือ
 จารีตของสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ลักษณะเด่นของประเพณีสงกรานต์ในภูมิภาค
 ต่างๆ คือเรื่องการละเล่น กับอาหารประจำเทศกาล จะเห็นได้ในแต่ละท้องถิ่นที่มี
 การละเล่นในช่วงขึ้นปีใหม่ของชุมชนในลักษณะกีฬาพื้นบ้าน การแสดงท้องถิ่น ตลอดจน
 การละเล่นทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งเป็นร่องรอยความเชื่อเรื่องผีในยุคก่อนประวัติศาสตร์

ที่ยังคงค้างอยู่ในประเพณีท้องถิ่น สำหรับอาหารประจำเทศกาลนั้น ในแต่ละ
 ภูมิภาคนิยมทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับทำบุญและเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงาน เช่น ข้าวแช่
 (กลุ่มภาคกลาง กลุ่มชาวมอญ และพม่า) ขนมจ็อก (ภาคเหนือ) ขนมต้มขาว (พม่า)
 เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าประเพณีสงกรานต์ทั้งในไทยและในภูมิภาคเอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้ล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อ
 ดั้งเดิมในท้องถิ่นแทบทั้งสิ้น ในกลุ่มชนชาติไทนั้นพบว่ามียูอยู่ในกลุ่มไทไตคง ไทลื้อ
 และไทจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงไม่พบประเพณีสงกรานต์
 ในกลุ่มไทดำและไทขาว

อาจกล่าวได้ว่าประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึง
 ความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การแสดงความเคารพและ
 ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้อาวุโส รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติในการขึ้นปีใหม่
 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีร่วมกัน และยังเป็นประเพณีที่รวบรวมข้อมูล
 ทางคติชนผ่านตำนานเรื่องเล่า และมหรสพต่างๆ ของเทศกาลไว้เป็นจำนวนมาก

Songkran tradition was a tradition of beginning a new year in the solar calendar which the sun orbited from the Pisces to the Aries. The primitive meaning of Songkran was the orbit of sun from one zodiac to the next in each month. In the end of Ayutthaya Era, Songkran referred only the fifth month in the period of beginning a new year. In the former time, the region of Southeast Asia commenced a new year in December as the first lunar calendar. The influence of Indian culture changed the new year day to the fifth month (April) during Songkran Festival.

Thailand and another regions in the Southeast Asia had own identity in Songkran tradition through the legend of Songkran Day. Thailand, Laos, Cambodia and Myanmar had the similar legend of Songkran especially the fable titled Thao Kabila Brahma asked the riddles to Dharmapalakumar (or Indra and Asibrahma in Myanmar) and Thao Kabila Brahma defeated and was finally cut the head as his challenge. By this reason, his seven daughters took turns to be Songkran Lady to respectfully engaged Kabila Brahma's head to annually parade around Mount Sumeru. The abovementioned legend was the symbol of transferring the zodiac under the annual orbit of sun, Kabila Brahma's

head was the symbol of sun, his seven daughters were the symbol of 7 days in the orbit of the sun to move in the next zodiac. Furthermore, some ethnics group of Tai people had the legend was similar with the fable of Dharmapalakumar and Thao Kabila Brahma who was cut the head and it was forbidden to drop on the earth, therefore, it was the annual tradition of annually pouring the water onto his head. The Tradition of beginning a new year in Songkran Festival of the royal court in the end of a year called the royal ceremony of "Trut Songkran" or "Samphatchorachin" during the fourth month, the Majesty King royally performed meritorious deeds and the Buddhist monks prayed Atanatiyasutta and then the royal officials fired the cannons to exorcise all spirits and inauspiciousness in the former year, it was harmony with the word "Trut" in the meaning of "cut" (terminated in the old year before the beginning of a new year). The historical evidences in the Monarch Law during the end of Ayutthaya Era was recorded that The Majesty King royally proceeded to pour the water to the Buddhist monks and took a bath in the river under the royal ceremony of "Phadetsoklodjaetara" in the fifth month. The royal ceremony of Songkran was inherited from the end of Ayutthaya Era to the Rattanakosin

Era. The patterns of the royal ceremony of Songkran had the forming sand pagodas in several styles to dedicate the Lord Buddha, were applicative in many activities of significant temples, additionally, invited the Buddhist monks praying the Buddha's Mantra and also poured the water to the monks. Even though the Majesty King had not poured the water but also royally proceeded to take a bath in the marquee. The royal ceremony of Songkran in the Rattanakosin Era had been thoroughly adjusted in harmonizing with the period. For instance, King Rama VI was kind enough to assemble all three royal ceremonies; Samphatchorachin, Phadetsok Songkran and Srisajjapankala (Drinking an oath of allegiance) to ritualize only the royal ceremony called "Trut-Songkran". In the Reign of King Rama IX, the royal ceremony of Songkran was then abated only 1 day on 15th April of every year.

Songkran tradition of common people had most of customs and traditions which had gotten an influence from the Buddhism, for instance, the people performed meritorious deeds and donated in memory of deceased antecedents by offering the foods and invited the monks praying for dedicating a charity to the relics of respectful ancestors, sprinkled the water onto the images of Buddha, pouring the water on the hands of monks or elders, formed the sand pagodas to dedicate the Lord Buddha, carried the sand to the temple to be useful in many activities of temples. All of these customs and traditions reflected the acculturation of primitive beliefs in the spirits of ancestors and the Buddhism. The customs and practices performed during the end of an old year to the beginning of a new year, for example; shot the gun or fired the firecrackers in the northern to expel the inauspicious things (Tua Sangkhan), it was the symbol of old year. The community of Tai Lue people in Sip Song Panna (Xi Shuang Banna) fired into the air in Wan Sangkhan Day to expel all misfortunes as similar as the tradition of fired the cannons in the royal ceremony of Samphatchorachin in the royal court of Thailand during the fourth month to expel all of spirits in the city. Moreover, some places in the northern region or the community of Tai Khuen people performed a ritual in the ceremony of removing all unfortunates. In a meanwhile, some areas in Songkran Day performed as the traditions and practices in Songkran Day to have an auspiciousness and it was a prime commencement in the arrival of a new year, for example; the southern people preferably stopped to work to avoid the inauspiciousness in the tradition "Wan Wang", the northern people and Burmese people had been forbidden to say any vulgar words or argued with the others during Songkran Festival.

Songkran Tradition had mostly related with the water, for instance, pouring the water to the Buddhist monks and the elders to be the symbol of respectfulness or apology, splashed the water especially the common Songkran festival, the royal Songkran festival only sprinkled the water onto the images of Buddha and poured the water to the relics of Lord Buddha and the relics of royal members. The splashing water in the meaning of relieved the heat in the summer on April and referred to the fertility of community in some regions. The northeastern people believed that the splashing water compared as the dabbing of Naga. Everyone in the communities pleasantly joined in Songkran festival to have more abundance in the country. Splashing the water and mud to everyone, not except the laities or monks. The northeastern people and Laos people obviously reflected the indulgent rules or social customs for a moment during Songkran festival.

The dominant of Songkran tradition in many regions was the own identity of recreations and foods in the annual festival on the period of beginning a new year, each place played various folk sports, native performances and the rituals of sorcerer's dance to exorcise the evils and spirits as the spiritual beliefs in the pre-historical era through the folk tradition during Songkran Festival, the people in the central region, the community of Mon and Burmese people preferably prepared Khao Chae (rice in an ice water), Kha-Nom Jok (the northern dessert), Kha Nom Tom Khao (Burmese dessert) to the Buddhist monks and regaled the participants in Songkran festival.

It was noticed that Songkran tradition in Thailand and Southeast Asia had mostly gotten an influence from the Buddhism and primitive folk beliefs. The communities of Tai-Dehong, Tai-Lue and Tai-Khuen who faithfully respected in the Buddhism. By this reason, Songkran tradition had not been performed in the ethnics group of Tai Dam and Tai Khao.

Songkran Festival was the inherited tradition in the reflection of beliefs and faithfulness in the Buddhism, respectfulness and gratitude to the antecedents and elders. The joint mannerism of beginning a new year in the Southeast Asia and summarized the folk wisdom through many legends, fables and amusements.

บรรณานุกรม

กวงจินเหวิน. “ความเชื่อและประเพณีของชนชาติไทไตคอง.” ใน **คนไทไตคอง: ไทใหญ่ในยุคนาน**, ๘๓- ๑๐๘. ประคอง นิมนานเหมินท์ และเรื่องวิทย์ ลิมปนาท, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘, ๑๐๗.

กฎหมายตราสามดวง. เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗, ๑๕๖.

กฎหมายตราสามดวง. เล่ม ๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗, ๑๕๐-๑๕๒.

กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐.

กรมศิลปากร. **วรรณกรรมสมัยอยุธยา**, เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๑, ๒๖๑.

กรมศิลปากร. **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, เล่ม ๓. **ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

กรมศิลปากร. **สวัสดิรักษาคำฉันท์ สุภาชิตสุนทรภู์และสุภาชิตสอนเด็ก**. กรุงเทพฯ: ศิริมิตรการพิมพ์, ๒๕๐๙. (พิมพ์ในงานฉาบปกศพนายกำแหง พิบูลสุข ๙ ตุลาคม ๒๕๐๙), ๔.

กิตติง พอนกะเสมสุข. “งานบุญปีใหม่ในลาว.” ใน **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ๑๒๗-๑๒๙. ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, บรรณาธิการ. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙, ๑๒๘.

คณะกรรมการเฉลิมพระเกียรติ ๒๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓**, เล่ม ๔. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๐.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔, ๒๗๕-๒๗๖.

ความรู้เรื่องพระราชพิธี. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดปริณายก, ๒๕๕๓. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระอมรเมธจาราย (สุคนธ์ ปากงโร) ๓ เมษายน ๒๕๕๓).

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: จุลศักราช ๑๒๓๙ พุทธศักราช ๒๔๒๐. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร, ๒๕๕๓.

จวน เครือวิชัยจาราย. **ประเพณีมอญที่สำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๔๘, ๑๑๕.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๘, ๒๒๒.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๔**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, ๒๕๓๗. (พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพนายประกอบ หุตะสิงห์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๗). ๑๙๒.

จารึกในประเทศไทย, เล่ม ๓, อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙, ๑๗๓.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ไกลบ้าน**, เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๕, ๒๖๖.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพฯ: บรรณาธิการ, ๒๕๔๒, ๒๖๖.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. **หมู่พระมหามณเฑียร**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๔.

โจวต้ากวาง, **บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของจีนละ**. แปลโดย เฉลิม ยงบุญเกิด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๗, ๒๕-๒๖.

ชลิตชัยครุชิต และคณะ. **สังคมและวัฒนธรรมอีสาน: เอกสารประกอบนิทรรศการถาวร “อีสานนิทัศน์”**. (ขอนแก่น: หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), ๘๒.

ณัฐฉัตร สุทธิสงคราม. **พระลอกำลอบกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอก หลวงทวยหาญรักษา**. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: คลังวิทยา, ๒๕๑๕, ๓๖๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า กรมพระยา, ผู้แปล. **กฎมณเฑียรบาลพะม่า**. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๗๙. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าตระหนักนิธิล ไชยันต์ ๒๑ มีนาคม ๒๔๗๙), ๒๒-๒๓.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า กรมพระยา. **ตำนานวังเก่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๕๓.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า กรมพระยา. **มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทยสยาม**. พระนคร: ศิวพร, ๒๕๐๔. (กรมศิลปากรพิมพ์แจกในงานกฐินพระราชทาน ณ วัดกาลุณจลินทาสี ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๔), ๒๙-๓๐.

ตรีรัตน์ แมริม (นามแฝง). **ตำราพิธีสังเคราะห์แผนโบราณ**. เชียงใหม่: ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๑, ๑๒-๑๓.

ตำราพระราชพิธีเก่า และตำราทวาทศพิธี. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘, ๑๖-๑๗.

ตูซาร์ นาย. **“วันปีใหม่ของชาวเมียนมา”** ขำวรามคำแหง ๔๗, ๑ (๑๗-๒๓ เมษายน ๒๕๖๐): ๖.

ทองคำ พันนที. **ปฐมธานีในอดีต**. ม.ป.ท., ๒๕๒๔.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. “เพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา: ความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรม.” ใน **สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการระดับอนุภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เรื่อง ท่างทำนองร้อยกรองไทในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

เทพพิฑู (ฉิม กรอเสม), ออกญา. **พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับฉลองครบรอบ ๕๕ ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา ภาค ๑**. แปลโดย ศานติ ภัคดีคำ. กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ, ๒๕๕๐.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. “บุญเดือนห้า-สงกรานต์” ในลาวและอีสานโดยสังเขป.” ใน **สาदन้าสงกรานต์วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**. ๙๙-๑๒๒. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙.

นียบดา เหล่าสุนทร. **“นิทานเรื่องตำนานสงกรานต์ที่ไม่ได้มาจากมอญ”**. ศิลปวัฒนธรรม ๓๔, ๖ (เมษายน ๒๕๕๖): ๘๒-๙๓.

บารบประปักษ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหมามาลา กรมพระยา. **โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

แบรดเลย์, แดนปีซ. **หนังสืออักษรภิกษานศรัปท์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๔.

ปฐม หงส์สุวรรณ. **นานมาแล้ว มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖, ๑๑๙-๑๒๓.

ปรมานุชิตีโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์. **คำภษฎี**. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน, ๒๕๕๓, ๘.

ประคอง นิมนานเหมินท์. “ประเพณีสิบสองเดือน: วิถีชีวิตในรอบปีของคนไท,” ใน **คติชนคนไทในวัฒนธรรมข้าว**. ๙๕-๑๕๘. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม ๓ เรื่อง. กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๕๓, ๒๓๒.
ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔, ๒๙๑-๒๙๒.

ประชุมปกรณ์ภาคที่ ๑-๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๕๓, ๑๐๒-๑๐๓.
 ประพนธ์ เรื่องณรงค์. ๑๐๐ เรื่องเมืองใต้. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๕๓, ๓๐๘-๓๐๙.
 ประพนธ์ เรื่องณรงค์. ตำนาน การละเล่น และภาษาชาวใต้. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๙, ๔๐.
 ประพนธ์ เรื่องณรงค์. ทักษิณสารคดี. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕, ๓๓.
 ประพนธ์ เรื่องณรงค์. ศัพทานุกรมวรรณกรรมถิ่นใต้. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๖๓.
 ประพนธ์ เรื่องณรงค์. “วันสงกรานต์ถิ่นใต้,” สารนครศรีธรรมราช ๕๐, ๔ (เมษายน ๒๕๖๓): ๓๙-๔๓.

ประชุมจดหมายเหตุรวบรวม ๓ ฉบับ. กรุงเทพฯ: ต้นฉบับ, ๒๕๕๑.
 ปาลเลกัวซ์, ฌ็อง-บัพติสต์. **ลัทธิ พะจนะ พาลา ไท.** กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒, ๗๕๑.
 ปราณี วงษ์เทศ และสุจิตต์ วงษ์เทศ. **ประเพณี ๑๒ เดือนในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของคน.** กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘.
 แปลก สนธิรักษ์. **เทศกาลสงกรานต์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๑, ๓๕-๓๖.
 ผดุงแคว้นประจันต์, หลวง. “ภาคที่ ๑ ลัทธิธรรมเนียมราษฎรภาคอีสาน.” ใน **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ,** เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

“พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ตามฉบับที่มีอยู่ในศาลาลูกขุน.” ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนานิกเชก.** เล่ม ๙, ๔๗-๘๔. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๕.

“พงศาวดารล้านช้าง ตามถ้อยคำในฉบับเดิม.” ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนานิกเชก.** เล่ม ๙, กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๕, ๒๑.

พรหมสมพัตร (นายมี), หมื่น. **นิราศเดือน.** พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ, ๒๕๐๐, ๑-๓.
 พระอยู่ วัดสุทัศน์เทพวราราม. “นิราศรำพึง.” ใน **ประชุมนิราศภาค ๕,** ๔๕-๑๓๙. ปรีชญา ปานเกตุ, บรรณาธิการ. นนทบุรี: ต้นฉบับ, ๒๕๕๙.

พระอุตรคณาธิการ (ชินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัดนึก. **พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: เรื่องปัญญา, ๒๕๓๐, ๒๖๙.

พระพิณจวรรณการ. “ภาคที่ ๒๕ การละเล่นเพลง.” ใน **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ,** เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

“ภาคที่ ๑๐ เรื่องตำรากระบวณเสด็จและกระบวณแห่แต่โบราณ,” ใน **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ,** เล่ม ๑, ๔๔๙-๕๔๘, พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: คลังวิทยา.

มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย.** เล่ม ๑. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๒๙, ๕๘.
 มณี พยอมยงค์. **วัฒนธรรมล้านนาไทย.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙, ๔๘.

ยรรยง จิระนคร. “แคว้นใต้คง: ถิ่นไทเหนือในยุคนาน,” ใน **คนไทใต้คง: ไทใหญ่ในยุคนาน.** ประคอง นิรมานเหมินท์ และเรื่องวิทย์ ลิมปนาท, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘, ๓๓.

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล. “สงกรานต์: ความซ้ำซ้อนของการเปลี่ยนวันเวลา.” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย,** ๓๙-๔๘. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙.

ไรท์, ไมเคิล. “พระราชพิธี ๑๒ เดือน ใน กฎมณเฑียรบาล ภาคที่ ๓.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๑๙, ๑๑ (กันยายน ๒๕๔๑): ๗๒-๗๘.

ไรท์, ไมเคิล. “พระราชพิธี ๑๒ เดือน ใน กฎมณเฑียรบาล ภาคที่ ๘.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๒๐, ๔. กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒, ๗๓.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. บรรณาธิการ. **กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๘, ๑๔๓.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. **วันवार กาลเวลา แลนานาศึกษา.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๖.
 วิยะดา ทองมิตร. **พระราชพิธี ๑๒ เดือน ปฏิทินชีวิตของสยามประเทศ.** นนทบุรี: เมืองโบราณ, ๒๕๖๑.

วิศปัติย์ ชัยช่วย. “ฮิตสิบสองคองสิบสี่,” ใน **มรดกภูมิปัญญา ภาษาไทยถิ่น ฉบับราชบัณฑิตยสภา.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๘, ๙๒.

ศรีสหเทพ (เส็ง), พระยา. **จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. ๑๑๖, เล่ม ๑.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๕.

ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ. **ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก: จารึกสมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ฯ, ๒๕๖๑.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. **หลวงพระบางเมืองมรดกโลก: ราชอาณาจักรแห่งความทรงจำและพื้นที่พิธีกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพฯ: สายธาร, ๒๕๕๓.

สงวน สุขโชติรัตน์. **ประเพณีไทยภาคเหนือ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, ๒๕๕๓.
 สติยธำรงศักดิ์, กรมหมื่น “ภาคที่ ๑๑ ลักษณะการพระราชพิธีฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล.”

ใน **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ,** เล่ม ๑, ๕๔๙-๕๘๐. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕.
 สนั่น ธรรมธิ. **ร้อยสาระ สรรพล้านนาคดี.** เล่ม ๔. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์, ๒๕๔๗.

สมบัติ พลายน้อย [ส. พลายน้อย]. **ตรุษสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ไทยสมัยต่างๆ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๗.

สยาม ภัทรานุประวัติ. “**ปักซีปกรณ์: การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย.**” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.

สิทธิพร เนตรนิยม. “ตะจาน: สงกรานต์พม่า เทศกาลเปลี่ยนผ่าน วิถีเกษตร กับความหวังของผู้คน.” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย,** ๘๑-๘๙. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙.

สิริวัฒน์ คำวินสา. “ฮิตสิบสอง-คองสิบสี่.” ใน **อีสานคดี,** ๗๗-๘๓. พิมพ์ครั้งที่ ๓. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูสารคาม, ๒๕๒๑.

สุกัญญา สุจฉายา. “พิธีขอฝนของชนชาติไท.” ใน **คติชนคนไทในวัฒนธรรมข้าว,** ๒๓๑-๒๖๖. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “รดน้ำ, สาดน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมของอุษาคเนย์.” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย,** ๒๙-๓๘. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน.** กรุงเทพฯ: นานาแอก, ๒๕๕๙.
 สุจิตต์ วงษ์เทศ, **สงกรานต์ขึ้นฤดูกาลใหม่ (ปีใหม่) ของพราหมณ์สุวรรณภูมิ.** กรุงเทพฯ: สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๐.

สุเทพ ไชยพันธุ์. **นิทานพญาแถน แก่นตำนานอาเซียน.** กรุงเทพฯ: ตลตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๗.

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. “วันว่าง.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑๕ (๒๕๕๒): ๗๑๖๕-๗๑๖๗. สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของสงสศ., ๒๕๕๐.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **ลำดับกษัตริย์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **พระพุทธรูปในพระบรมมหาราชวัง**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๕.

เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๔๕.

หริต เรืองฤทธิ์. **ตำราพรหมชาติ**. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป..

องค์ บรรจุน, วิวัฒน์ วงศ์ศุภไทย และลักษมา ธารีเกษ. “**เป็งซังกรานต์**” **สงกรานต์เมืองปทุม**. ปทุมธานี: สภาวัฒนธรรมอำเภอสามโคก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี, ๒๕๔๙.

องค์ บรรจุน. “ข้าวสงกรานต์: อาหารในพิธีกรรมของชาวมอญ (ข้าวแช่).” **ศิลปวัฒนธรรม** ๒๘, ๖ (เมษายน ๒๕๕๐): ๕๘-๖๑.

องค์ บรรจุน. “สะบ้า: เกมกีฬาของมอญ.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๓๗, ๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๘): ๔๒-๔๗.

อนุমানราชธน, พระยา. **เทศกาลสงกรานต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๘.

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล. “สงกรานต์ ๔ ภาค สืบรากเผ่าไทย สาวความเป็นญาติของคนไทย ใน ประเทศไทยกับคนไทยในประเทศจีนผ่านประเพณีสงกรานต์,” **ศิลปวัฒนธรรม** ๔๑, ๑๖ (เมษายน ๒๕๖๓): ๑๑๐-๑๒๓.

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล. “สงกรานต์ในวรรณกรรมและตำนานของคนไท-ไทย.” ใน **สานน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย**, ๔๙-๖๘. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙.

ออง ซอ อู. “เทศกาลสานน้ำในพม่า.” ใน **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ๑๒๐-๑๒๖. ทรงศักดิ์ ปรากฏ์วัฒนากุล, บรรณาธิการ. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

อัญชานา จิตสุทธิญาณ และศานติ ภัคดีคำ, บรรณาธิการ. **พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ภาษาไทย-เขมร**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๒.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

อุดมปรีชา (จาบ พิน), ขุน. **พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับฉลองครบรอบ ๕๕ ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา ภาค ๓**. แปลโดย ศานติ ภัคดีคำ. กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ, ๒๕๕๐.

เอนก นาวิกมูล. **เพลงนอกศตวรรษ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๐.

ยอง โสิต. “สงกรานต์ในประเทศไทยกัมพูชา.” ใน **สงกรานต์ใน ๕ ประเทศ: การเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม**, ๑๐๒-๑๑๐. ทรงศักดิ์ ปรากฏ์วัฒนากุล, บรรณาธิการ. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

ราชกิจจานุเบกษา

“การเฉลิมฉลองสงกรานต์ที่เกาะสีชัง.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๑, ตอนที่ ๔ (๒๒ เมษายน ๒๔๓๗): ๒๗-๒๘.

“กำหนดการที่ ๓/๒๔๙๒. พระราชพิธีสงกรานต์ เมษายน ๒๔๙๒.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๖๖, ตอนที่ ๒๒ (๑๒ เมษายน ๒๔๙๒): ๑๕๑๙-๑๕๒๓.

“ประกาศกำหนดวันพระราชพิธีตรุษสงกรานต์.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๓๐, ตอนที่ ก (๑๗ มีนาคม ๒๔๕๖): ๔๘๗-๔๙๐.

“พระบรมราชโองการประกาศสงกรานต์รัตนโกสินทรศก ๑๐๙.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๖, ตอนที่ ๕๑ (๒๓ มีนาคม ๒๔๓๒): ๔๓๘-๔๔๓.

“พระราชพิธีตรุษสงกรานต์.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๓๑, ตอนที่ ๐ง (๑๙ เมษายน ๒๔๕๗): ๙๖-๑๑๔.

“พระราชพิธีเผด็จศึกสงกรานต์.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๐, ตอนที่ ๔ (๒๓ เมษายน ๒๔๓๖): ๒๓-๒๕.

“พระราชพิธีเผด็จศึกสงกรานต์ในกรุงเทพฯ.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๙, ตอนที่ ๔ (๒๔ เมษายน ๒๔๓๕): ๒๘-๓๑.

“หมายกำหนดการ พระราชพิธีขึ้นปีใหม่ ๒๔๘๔.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๕๗, ตอนที่ ๐ง (๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๓): ๓๓๒๗-๓๓๓๑.

“หมายกำหนดการ ๖/๒๕๑๑ พระราชพิธีสงกรานต์ เมษายน ๒๕๑๑.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๘๕, ตอนที่ ๓๐ (๙ เมษายน ๒๕๑๑): ๑๑๒๔-๑๑๒๖.

Bibliography

- Kong Jin Kwern. “**The Beliefs and Traditions of Ethnic Group Tai-Dehong.**” in **the Community of Tai-Dehong: Tai-Yai in Yunnan**, Prakhong Nimmanhemim and Ruengwit Limpanat, editor. Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2538, 107.
- The First Thai Enacted Law.** volume 1, 3rd edition. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2537, 156
- The First Thai Enacted Law.** volume 5, 2nd edition. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2537, 150-152.
- The First Thai Enacted Law, The Edition of the Royal Institute** : published as two books of the royal manuscript. Bangkok : The Royal Institute, 2550.
- The Fine Arts Department, **The Literature in the Ayutthaya Era**, volume 3. Bangkok The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2531, 261.
- The Fine Arts Department. **Thai Art and Culture, volume 3. Traditions and Cultures in the Rattanakosin Era.** Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2525.
- The Fine Arts Department. **Sawatdiraksa, The Proverb of Sunthorn Phu and Proverb for Kid.** Bangkok: Sirimitr Printing, 2509, (published in the funeral of Kamhaeng Pibulsuk 9th October 2509, 4.
- Kidaeng Ponkasamesuk. “**The New Year Festival in Laos**” **Songkran in five countries: Cultural Comparison**, 127-129. Songsak Prangwattanakul, editor. Chiangmai: The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiangmai University, 2539, 128.
- The Commemoration Committee in the auspicious occasion 200 years of King Rama III, **The Chronicle of King Rama III**, volume 4. Bangkok: The National Library, 2530.
- The committee of codifying the documental evidences and annals under the managerial committee in the auspicious occasion of commemoration to the Majesty King, **Cultural and Historical Development – Identity and Wisdom, Chonburi Province.** Bangkok: The Press of Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for teachers and Education Personnel, Ladpraow, 2544, 275-276
- The Knowledge in the Royal Ceremony.** Bangkok: the Clergy of Wat Parinayok, 2553. (published in the royal cremation of Phra Amorn Methajarn (Sukhon Paphakaro) 3rd April 2553).
- The Archives of Daily Royal Duties in the Royal Name of King Rama V**, Junla Sakkarat 1239, B.E. 2420. Bangkok: The Committee of Thai History Verification, The Fine Arts Department, 2553.
- Juan Khreuavichayajarn. **The Significant Tradition of Mon**, 2nd edition. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization), 2548, 115
- King Rama IV, **The Summary of Royal Works by King Rama IV titled “Annals of King Rama IV”** Bangkok: Khurusapa Business Organization, of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2548, 222.
- King Rama IV, **The Gazettes of King Rama IV**, Bangkok: The Office of His Majesty’s Principal Private Secretary, 2537 (published in the funeral of Mr.Prakong Hutasingha 24th December 2537), 192.
- The Inscription in Thailand**, volume 3, Khmer language, Buddhist Era 15-16. Bangkok: The National Library, The Fine Arts Department, 2529, 173
- King Rama V, **Klai Ban**, volume 1, 6th Edition. Bangkok: Aksorn Charoenthat, 2545, 266.
- King Rama V, **The Royal Ceremony of Twelve Months**, 18th Edition. Bangkok: Bannakarn, 2542, 266.
- Chullathat Phayakhanont. **The Kingdom of Phra Maha Montien.** Bangkok: The Division of Public Relations and Distribution, The Bureau of The Royal Household, 2554.
- Zhou Dagan, **The Record of Traditional Customs in Chenla**, translated by Chalerm Yongboonkerd. Volume 3. Bangkok: Matichon, 2557, 25-26.
- Chalit Chaikhanchit and Group, **Northeastern Culture and Society: The Document for Permanent Exhibition “Esarn Nithat”**, (Khonkaen: Art and Cultural Museum, Khonkaen University, 2544), 82
- Nattawut Sutthisongkram, **The Poetry “Phra Lor”, Life and Literary Works of Captain Luang Tuayhanraksa.** Nakhonluang-Krungthep-Thonburi: Klangwittaya, 2515, 365.
- Damrongrachanupab, Somdej Krom Phraya Translator. “**The Monarch Law of Myanmar**” (Phra Nakhon: Phrachan Press, 2479. (Published in the royal cremation of Momchao Tranaknithiphol 21st March 2479), 22-23.
- Damlongrajanubhab, Somdet Krom Phraya. **The Legend of Ancient Palace.** 7th edition. Bangkok: Saeng Dow, 2553.
- Damlongrajanubhab, Somdet Krom Phraya. **The Origin of Establishing the Temple in Siam.** (Phra Nakhon: Sivaporn, 2504. The Fine Arts Department published to distribute in the royal ceremony of presenting robes to the Buddhist monks at Wat Kanchanasinghat. 15th November 2504), 29-30.
- Trirat Maerim (assumed name). **The Ancient Treatise of Removing the Misfortune.** Chiangmai: Pratuangwittaya, 2511, 12-13.
- The Treatise of Ancient Royal Ceremony and The Treatise of Twelve Months Ceremony** (Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2548), 16-17
- Tu Sar nuay, “**The New Year Day of Myanmar People**”. Ramkhamhaeng News 47, 1 (17th - 23rd April 2560): 6.
- Thongkham Phannathi. **Pathum Thani Province in the Past**, not found the publishing place, 2524.
- Songsak Prangwattanakul. “**The Songs and Folk Plays of Lanna: The Relation of Beliefs and Rituals.**” In the Conclusion of Academic Seminar in the Sub-Region of Southeast Asia titled “**The Style of Poetry in the Ethnic Group of Tai in the Southeast Asia.** Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2544.
- Thep Phithu (Cheum Krosane). Oookya. **The Royal Ceremony of Thawatossamas or The Royal Ceremony of Twelve Months in Cambodia, The Edition in the Occasion of 55th Year Cycle Celebration, The Establishment in diplomatic relationship of Thailand-Cambodia Part 1.** Translated by Santi Pakdeekham. Bangkok: The Department of Information, 2550.

- Theerawat Saenkham, “**The Brief of Meritorious Deeds in the Fifth Month of Songkran Festival in Laos and the Northeastern of Thailand.**” in the **Splashing Water during Songkran Festival, The Collaborated Culture in Asia**, 99-122, Pipat Krajaejan, editor. Bangkok: The Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education, 2559.
- Niyada Laosunthorn, “**The Tales titled Legend of Songkran, not originated from Mon**”, Sila Pawattanatham 34, 6 (April 2556), 82-93
- Bamrabporapak, Somdet Phra Chao Boromwongthoe Chao Fa Mahamala Krom Phraya. **The Poetry of Royal Ceremony “Thawatossamas,”** 4th edition. Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2545.
- Bradley D.B, **Dictionary of Siamese Language titled “Akkara Phithan Sap”**. Bangkok : The Press of Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, Ladpraow. 2544, 275-276.
- Pathom Hongsuwan, **Once upon a time had the story, fable, legend, life** Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2556, 119-123
- Poramanuchit Chinoros, Somdej Phra Maha Somanachao Krom Phra. His Royal Highness Krom Phraya Dechadisorn and His Royal Highness Krom Luang Phuvanatenarin. **Kham Ritsadi**. Bangkok: Clergy of Wat Phra Chetuphon, 2553, 8.
- Prakhong Nimmanhemmin, “**The Tradition in Twelve Months: The Way of Life in a Year of Tai People,**” in the **Folk Wisdom of Tai People in the Rice Culture**. 95-158 .Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2560.
- The Assembling of Testimonies in Ayutthaya Era in Three Titles**. Bangkok: Saeng Dao, 2553, 232
- The Assembling of Inscription of Wat Phra Chetupon**, 7th edition. Bangkok: Amarin Printing and Publishing, 2554, 291-292
- The Assembling of Pakaranam, Part 1-5**, 2nd edition. Bangkok: Sanengdow, 2553, 102-103
- Praphon Ruangnarong, **100 Southern Matters**. Bangkok: Amarin, 2553, 308-309.
- Praphon Ruangnarong. **The Legend of Plays and Southern Language**. Bangkok: Odiestore, 2519, 40.
- Praphon Ruangnarong. **Thaksin Documentary** . Bangkok: Odiestore, 2525, 33
- Praphon Ruangnarong. **Vocabulary of Southern Literature**. Bangkok: Sathaporn Book, 2563
- The Three Books of Astrologer Annals**. Bangkok : original. 2551.
- Jean Baptise Pallegoix. **Sappha Phajana Phasathai**. Bangkok: Thai Language Institute, Academic Affairs and Education, Ministry of Education, 2552, 751.
- Plaek Sonthirak. **Songkran Festival**. 2nd edition. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2531, 35-36.
- Phadung Khwaenprajan, Luang “**Part 1 Ideology of Common Tradition in the Northeastern,**” in **Various Traditions**, volume 1, 1-63. 4th edition. Phra Nakhon: Klang Wittaya, 2515.
- “**The Annals of Muang Luang Phra Bang as the Original Annals in Luk Khun Hall in the Grand Palace.**” In the **Assembling Annals, Golden Jubilee Edition**. Volume 9, 57-84. Bangkok: The Office of Literature and History, The Fine Arts Department, 2545.
- “**The Annals of Lan Chang as the Primitive Statements**” in the **Assembling of Annals. Golden Jubilee Edition**, volume 9, 1-58. Bangkok: The Office of Literary and History. The Fine Arts Department, 2545, 21.
- Phromma Samaphatsorn (Nai mee), Meun “**Nirat Deuoen**. Phra Nakhon: Ratcharoen Press, 2500, 1-3.
- Phra Yu. Wat Suthat Thepwararam. “**Nirat Rampeung**” in **The Assembling of Long Lyrical Poetry (Part 5)**, 85-139. Prachaya Panket, editor. Nonthaburi: original, 2559.
- Phra Udornkhanathikan (Chawin Sarakham) and Jamlong Sarapadnuk. **Dictionary of Pali-Thai Student Edition**. 2nd edition. Bangkok: Ruangpanya, 2530, 269
- Phra Pinitwannakan. “**Part 25 Playing the Songs**” in **Several Traditional Doctrine**, Volume 2, 4th Edition, Phra Nakhon, Klang Vittaya, 2535.
- “**Part 10 titled “The Treatise of Royal Proceeding and Primitive Procession”**. in **several Traditional Doctrine**. Volume 1, 449-548. 4th edition, Phra Nakhon: Khlangwittaya.
- Manee Phayomyong. **The Tradition of Twelve Months Lanna-Thai**, volume 1: S. Sap Publishing, 2529, 58.
- Manee Phayomyong, **Lanna-Thai Culture**. Bangkok : Thai Wattanapanich, 2529, 48
- Yanyong Chiranakhon, “**Tai-Dehong Prefecture: Tai Community in the Northern of Yunnan**”, in **the Ethnic Group of Tai-Dehong: Tai-Yai in Yunnan**.
- Prakhong Nimmanhemmin and Ruengwit Limpanat, editor. Bangkok: The Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2538, 33.
- Rungroj Phiromanukul. “**Songkran: The Coincidence of Time Change.**” In the **Splashing Water of Songkran Festival, The Collaborated Culture in Asia**, 39-48. Pipat Krajaejan, editor, Bangkok: The Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education, 2559.
- Rite, Michael, “**The Royal Ceremony of Twelve Months in the Monarch Law, Part 3**”, Silapawattanatham 20, 4 (February 2542), 72-78.
- Rite, Michael “**The Royal Ceremony of Twelve Months in the Monarch Law, Part 8**”, Silapawattanatham 20, 4. February 2542, 73
- Winai Pongsripijan. Editor. **The Monarch Law, Commemoration Edition**. Bangkok: The Thailand Research Fund - (TRF), 2548, 143
- Winai Pongsripijan. **Past - Time - Era**. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2546.
- Visapat Chaichuay. “**Heet Sib Song Klong Sib See**” in the **Heritage of Thai Dialect Wisdom. Edition of The Royal Institute of Thailand**, 87-192. Bangkok: The Royal Institute of Thailand, 2558.
- Srisahathep (Seng), Phraya. **The Royal Chronicle of Trip in Europe, The Rattanakosin Era 116**, volume 1. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2515.
- Santi Pakdeekham and Naowarat Pakdeekham. **The Ayutthaya History from the Inscription in Ayutthaya Era**. Bangkok: Historical Association, 2561, 569.
- Suppachai Singhayabut. **Luang Phra Bang. The World Cultural Heritage Memories of Royal City. Ritual Space and Globalization**. Bangkok-Saitharn, 2553.
- Sanguan Sukchotirat, **The Northern Tradition of Thailand**, 3rd edition. Bangkok: Sripanya, 2553.
- Sathitthamrongsak, Krom Muen. “**Part 11 The Pattern of Royal Ceremony. Krom Phra Ratchawang Bowon Sathan Mongkhon.**” in **Several Traditions**, volume 1, 549-580. 4th edition. Klangwittaya, 2515.

- Sanan Dhammathi. **Substances and All Kinds of Subject Matters in Lanna**, volume 4. Chiangmai: Suthep Publishing, 2547.
- Sombat Plynnoi (S.Plynnoi). **Songkran Festival (Trut Songkran). The Origin of Thai New Year in Several Periods**, 2nd edition. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2531.
- Siam Pattranuprawat, “**Paksipakornnam**”: **The Comparative Study in the Edition of Sanskrit, Lanna and Thailand**. The Thesis of Master Degree, The Field of Sanskrit Language, Graduate School, Silpakorn University, 2546.
- Sitthiporn Nateniyom. “**Da Gyan**” : **Songkran Festival in Myanmar, The Transite Festival of Agriculture and Expectation of people through Splashing the Water in Songkran Festival, The Collaborated Cultures of Asia**, 81-89. Pipat Krajaejan, editor. Bangkok: The Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education, 2559.
- Siriwat Khamwansa. “**Heet Sib Sorng-Kong Sib See**” in **Esarn Khadee**. 77-83 3rd edition, Maha Sarakham: Rajabhat Maha Sarakham University (RMU), 2521.
- Sukanya Sujachaya. “**The Ceremony of Requesting the Rainfall by Tai People,**” in the **Folk Wisdom of Tai People in the Rice Culture**. 231-266. Bangkok: The Institute of Thai Studies Chulalongkorn University, 2560.
- Sujit Wongthes. “**Pouring the Water, Splashing the Water in Songkran Festival, The Collaborated Culture of Southeast Asia**”, in **Splashing the Water in Songkran Festival under the Mutual Culture of Asia**. 29-38 Pipat Krajaejan. Editor. Bangkok: Office of the Basic Education Commission, 2559.
- Sujit Wongthes. **The Collaborated Culture of Southeast Asia**” in the **Asean**. Bangkok: Natahag, 2559.
- Sujit Wongthes. **Songkran of Beginning a New Season (New Year) of Suvannabumi Brahman**. Culture, Sports and Tourism Department, Bangkok. 2550.
- Suthep Chaiyakhan. **The Parable of Phraya Thaen; The Heart of Asean Legend**. Bangkok: Tathata Publication, 2557.
- Suthiwong Pongpaiboon. “**Wan Wang**”, **The Encyclopedia of Thai Culture in the Southern Part (2542)**: 7165-7167.
- Sunthorn Voharn (Phu), Phra, **Life and work of Sun Thorn Phu**. 10th edition. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Education Personnel, 2550.
- Surasak Srisamang. **The Sequence of Laos King**, 2nd edition. Bangkok: The Office of Archeology and National Museum, The Fine Arts Department, 2545.
- Thai Verse titled “Khun Chang Khun Phaen”**. 19th edition. Bangkok: Bannakarn, 2545.
- Leed Ruangrit, **The Treatise of Astrology (Phrommachat)**. Bangkok” Liangsiang Jongcharoen Ong Banjun, Weerawat Wongsupthai and Lassama Thareeket, “**Peungsongkran**”, **Songkarn in Thani (Pathum Thani: Cultural Council of Sam Khok District**, The Office of Culture in Pathumthani, 2549.
- Ong Banjun, Weerawat Wongsupthai and Lassama Thareeket. “**Peung Songkran**”, **Songkran in Pathum Thani : Cultural Council of Sam khok District**, The Office of Culture in Pathum Thani, 2549.
- Ong Banjun. “**Songkran Rice: The foods in the ritual of Mon People (Khao Chae)**” “**Silapawattanatham** 28, 6 (April 2550): 59-61
- Ong Banjun. “**Saba: The Sport Game of Mon**”. **Silapawattanatham** 37, 1 (November 2558): 42-47.
- Anumarn Rajadhon, Phraya **Songkran Festival**. published in 3rd edition Bangkok: The Office of Literature and History. The Fine Arts Department, 2558.
- Apilak Kasempholkul, “**Songkran in the Four Parts**”, **Thainess Inheritance and Kinship of Thai People in Thailand and Tai People in China through Songkran Tradition**, **Silapawattanatham** 41,16 (April 2563): 110-123.
- Apilak Kasempholkul, “**Songkran in the Literature and Legend of Tai-Thai**”, **Splashing the Water in Songkran Festival, the Collaborated Culture in Asia**, 49-68. Pipat Krajaejan, Editor (Bangkok: The Basic Education Commission, The Ministry of Education 2559.
- Ong So Wah. “**The Festival of Splashing the water in Myanmar in Songkran Festival in Five Countries, Cultural Comparison**, 120-126. Songsak Prangwattanakul, editor. Chiangmai: The Center for the Promotion of Arts and Culture. Chiangmai University, 2539.
- Anjana Jitsuthiyon and Santi Pakdeekham, Editor, **The Ancient Royal Chronicle, The Edition of Luang Prasert Anusorn Niti, Thai-Khmer language** (Bangkok: The Committee of Thailand-Cambodian Culture Association, Department of Information, The Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand, 2552.
- Udom Rungruengsri, **Thai-Lanna Dictionary, Edition of Mae Fa Luang** (Chiangmai: The Department of Thai Language, The Faculty of Humanities, Chiangmai University, 2547.
- Khun Udompreecha (Jab Pin), **The Royal Ceremony of ThawaThossamas or The Royal Ceremony of Twelve Months, The Celebration of 55 years Anniversary, The Establishment of Diplomatic Relations of Thai-Cambodia, Part 3**, translated by Santi Pakdeekham (Bangkok: Department of Information, 2550
- Hong Sot, “**Songkran in Cambodia**”, **Songkran in five countries: Cultural Comparison**, Songsak Prangwattanakul, Editor (Chiangmai: The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiangmai University, 2539.
- Anek Navikamool. **Songs in the Past Century**. 4th Edition. Bangkok. Matichon. 2550.
- The Government Gazette “**Thaloeng Sok in Songkran Festival at Koh Sichang**.” “**The Government Gazette**” volume 11, part 4 (22nd April 2537): 27-28.
- “**The Agenda No.3/2492. The Royal Ceremony of Songkran, April 2492. “The Government Gazette**”, volume 66, part 22 (12th April 2492): 1519-1523.
- “**The Announcement of Agenda in The Royal ceremony of Trut Songkran**”. **The Government Gazette**, volume 30, part n (17th March 2496): 487-490.
- “**The Royal Command to Announce Songkran Festival in the Rattanakosin Era 109.**” **The Government Gazette**”, volume 6, part 51 (23rd March 2432): 438-443.
- “**The Royal Ceremony of Trut Songkran.**” **The Government Gazette**, volume 31, part o ๓ (19th April 2457): 96-114.
- “**The Royal Ceremony of Phadetsok Songkran.**” **The Government Gazette**, volume 10, part 4 (23rd April 2436): 23-25.
- “**The Royal Ceremony of Phadetsok Songkran in Bangkok.**” **The Government Gazette**, volume 9, part 4 (24th April 2435): 28-31.
- “**The Royal Agenda of The Royal Ceremony “Beginning of a New Year 2484” The Government Gazette**, volume 57, part o ๓ (31th December 2483): 3327-3331.
- “**The Royal Agenda of The Royal Ceremony “Beginning of a New Year 2511” The Government Gazette**, volume 85, part 30 (9th April 2511): 1124 -1126.

ประเพณีสงกรานต์

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

จัดพิมพ์ : กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ประเพณีสงกรานต์. -- กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๔.

๒๖๒ หน้า.

๑. สงกรานต์. I. ธนโชติ เกียรติฉัตร, ผู้แต่งร่วม. II. ศศิวิมล สันติราษฎร์ภักดี, ผู้แปล. III. ชื่อเรื่อง.

๓๙๔.๒๖๒๓

ISBN 978-616-543-698-4

ที่ปรึกษา

นายชาย นครชัย
นางสาวอัจฉราพร พงษ์ฉวี
นายชัยพล สุขเอี่ยม
นางสาววราพรรณ ชัยชนะศิริ
นายอิสระ รั้วตระกูลไพบุลย์

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ผู้อำนวยการกองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
เลขานุการกรม

ผู้เรียบเรียง

นายบุญเตือน ศรีวรพจน์
นายธนโชติ เกียรติฉัตร

คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

นางสุกัญญา เย็นสุข
นายสมภพ ปู่ไทย
นางสาวณัฐา นันทเกียรติ
นางสาวณัฐา เขียนทองกุล
นางสาวเทียนทิพย์ ญาณพิทักษ์

นายชาคริต สิทธิฤทธิ์
นางภัทณี สุธรรมพร
นางสมฤดี ไชยสุกุมาร
นางสาวสโรชา สมอาจ

ผู้แปล

ดร. ศศิวิมล สันติราษฎร์ภักดี

ภาพประกอบ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
นายชนกฤต ลออสุวรรณ

นายธนโชติ เกียรติฉัตร
นายชัชพิสิฐ ปาชนะนี้

ผู้รับผิดชอบ

กลุ่มศูนย์ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

โทร. ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๑๓ ต่อ ๑๓๑๕, ๑๓๑๙ โทรสาร ๐ ๒๖๔๕ ๓๐๖๑

เว็บไซต์ <http://ich.culture.go.th> เฟซบุ๊ก www.facebook.com/ichthailand อีเมล thaiichdata@gmail.com

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

Songkran Tradition

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture

Published on February 2021 Number 3,000 books

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

Songkran Tradition. -- Bangkok: Department of Cultural Promotion,
Ministry of Culture, 2021.
262 pages.
1.Songkran. I. Thanachot Keatnapat, jt.auth. II. Sasivimol Santiratpakdee, tr. III. Title.
394.2623
ISBN 978-616-543-698-4

Project Consultants

Mr. Chai Nakhonchai	Director-General of Department of Cultural Promotion
Miss Acharaporn Pongchavee	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Mr. Chaiyapon Sukiam	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Miss Waraphan Chaichanasiri	Director of Division of Intangible Cultural Heritage
Mr. Itsara Rewtragulpibul	Secretary for the Department of Cultural Promotion

Compiler

Mr. Boonteun Srivorapot	The Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Committee
Mr. Thanachot Keatnapat	Lecturer, The Department of Thai and Oriental Languages, Ramkhamhaeng University

Editorial

Mrs. Sukanya Yensuk	Mr. Chakrit Sittirit
Mr. Somphop Putai	Mrs. Pattanee Suthamporn
Miss Nupin Nantakiat	Mrs. Somrudee Chaisukumarn
Miss Nutta Kiantongkul	Miss Sarocha Somard
Miss Tienthip Yarnpitak	

English Language Translator

Dr. Sasivimol Santiratpakdee

Photography

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture
Mr. Thanachot Keatnapat Mr. Dhanakrit Laorsuwan
Mr. Chatpisit Pachanee

Project Manager

Data Centre of Intangible Cultural Heritage Subdivision,
Division of Intangible Cultural Heritage, Department of Cultural Promotion
Tel. 0 2247 0013 ext. 1315, 1319 Fax 0 2645 3061
website <http://ich.culture.go.th> facebook www.facebook.com/ichthailand E-mail thaiichdata@gmail.com

Printed at

The Agricultural Co-operative Federation of Thailand., LTD

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
๑๔ ถนนเทียมร่วมมิตร เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๑๓ ต่อ ๑๓๑๕, ๑๓๑๙

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture
14 Thiamruammitr Rd., Huaykhwang, Bangkok 10310
Tel. 0 2247 0013 per 1315, 1319
E-mail : thaiichdata@gmail.com
www.culture.go.th

